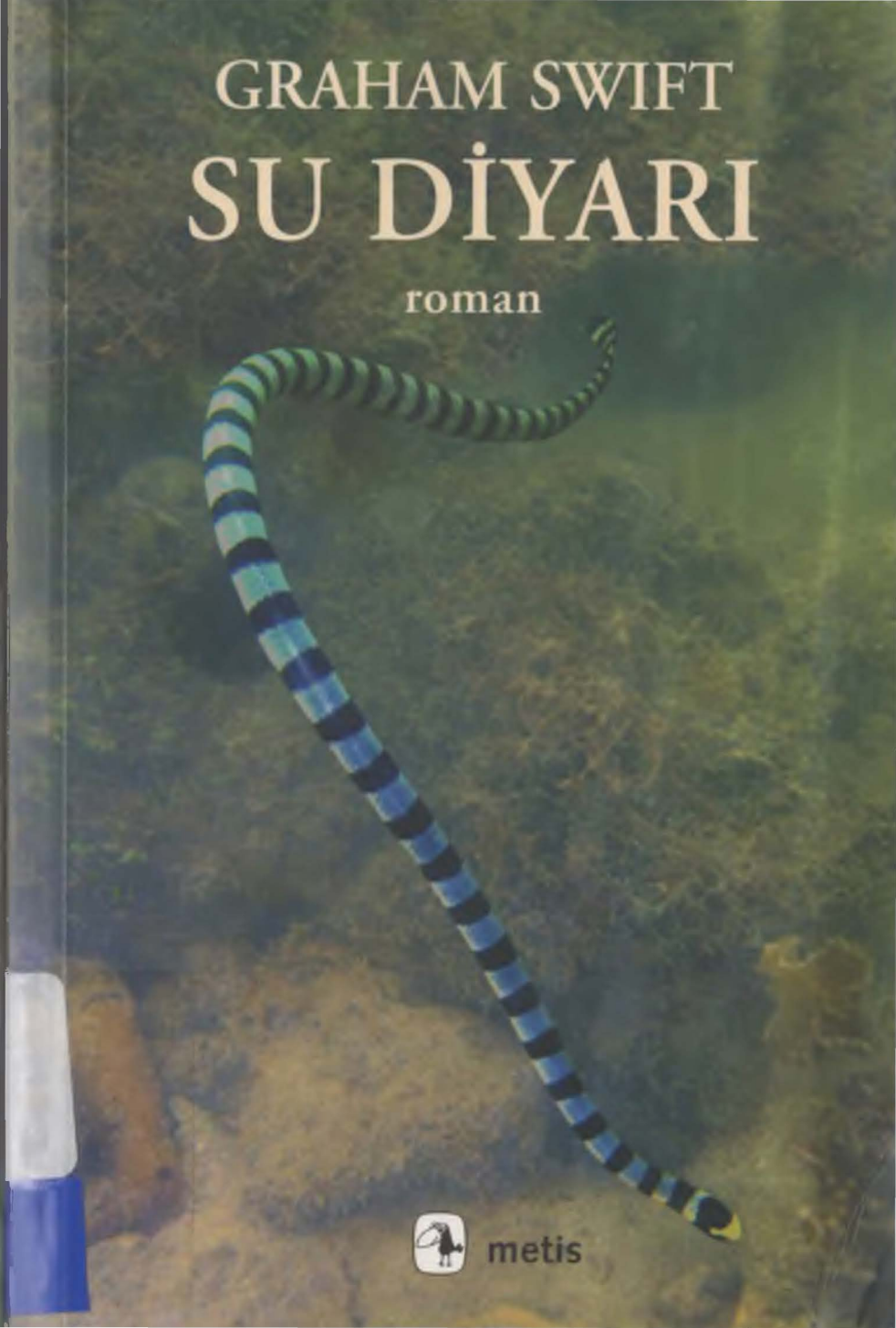
GRAHAM SWIFT

SU DİYARI

roman

metis

Graham Swift

SU DİYARI

İngiliz romancı. 1949'da Londra'da doğdu. Dulwich College, Cambridge'deki Queen's College ve York Üniversitesi'nde eğitim gördü. 1983'te İngiliz Kitapçılar Birliği tarafından En İyi 20 Britanyalı Romancı listesine dahil edildi. Aynı yıl yayımlanan *Su Diyarı* romanı *Guardian* gazetesinin edebiyat ödülünü ve Geoffrey Faber Anma Ödülü'nü kazandı, İngiltere'nin en saygın edebiyat ödülü Booker Prize'a aday gösterildi. Swift *Last Orders* (*Son İçkiler*, çev. Y. Gediklioğlu, Can, 1999) adlı romanıyla da, 1996 yılında Booker Prize'ı kazandı. Bu iki romanı sinemaya da uyarlanmıştır.

Rushdie'nin *Utanç*, D. M. Thomas'ın *Beyaz Otel*, John Fowles'un *Fransız Teğmenin Kadını* romanlarıyla kıyaslanıp postmodern edebiyatın klasikleri arasında gösterilen *Su Diyarı* Swift'in en başarılı romanı olarak değerlendirilmektedir. Swift halen Londra'da yaşamaktadır.

Diğer eserleri: *The Sweet Shop Owner* (1980); *Shuttlecock* (1981); *Learning to Swim and Other Stories* (1982); *Out of this World* (1988); *Ever After* (1992, *Sonsuza Kadar*, çev. İ. Özdemir, Can, 1995); *The Light of Day* (2003, *Günyüzü*, çev. N. Çatlı, İş-Kültür, 2004); *Tomorrow* (2007).

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
Tel: 212 2454696 Faks: 212 2454519
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com

Metis Edebiyat
Voices from Europe / Avrupa'dan Sesler

Su Diyarı, Graham Swift
İngilizce Basımı: Waterland, Vintage, Canada
© Graham Swift, 1983 © Metis Yayınları, 2006
© Türkçe Çeviri: Aslı Biçen, 2007
İlk Basım: Kasım 2007

Avrupa Birliği Kültür Programı'nın (2007-2013) kitabın çevirisi için yaptığı destekle yayımlanmıştır.

Published with the support of the Culture Programme (2007-2013) of the European Union.

Yayın Yönetmeni: Müge Gürsoy Sökmen
Yayına Hazırlayan: Tuncay Birkan
Kapak Tasarımı: Emine Bora

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık: Metis Yayıncılık Ltd.
Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203 Topkapı, İstanbul
Tel: 212 5678003

ISBN-13: 978-975-342-626-8

Culture Programme

Bu proje Avrupa Komisyonu'nun mali desteğiyle yürütülmektedir. Yayında yansıtılan görüşler sadece yazara aittir. Komisyon bu görüşlerden ve kitapta yer alan enformasyonun herhangi bir kullanımından sorumlu tutulamaz.

This project has been funded with support from European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the commission can not be held responsible for any use which may be male of the information contained them.

GRAHAM SWIFT

SU DİYARI

Çeviren:
ASLI BİÇEN

metis

Candice için

Historia, -ae, f. 1. araştırma, soruşturma, öğrenme. 2. a) geçmiş olayların anlatımı, tarih. b) her türlü anlatı: öykü, hikâye.

"Bataklık bir memleketti bizimki..."

Büyük Umutlar

1

Yıldızlara ve Savaklara Dair

"SAKIN UNUTMA," derdi babam, her an toparlanıp o koca dünyada talihimi denemeye gitmemi beklermiş gibi, "insanlar hakkında ne öğrenirsen öğren, ne kadar kötü çıkarlarsa çıksınlar, hepsinin bir kalbi vardır ve hepsi minicik birer bebek olmuş, analarının sütünü emmişlerdir..."

Masal sözleri, masal tavsiyeleri. Hoş, yaşadığımız yer de masal gibiydi ya. Fens'in göbeğinde, bir nehrin kıyısında, bir havuz bekçisi kulübesinde. Koca dünyadan çok uzakta. Batıl inançları olan babam her şeyi büyülü ve esrarlı görünecek şekilde yapmayı severdi. Bu yüzden de yılanbalığı tuzaklarını daima geceleri kurardı. Yılanbalığı tuzakları gündüz kurulamayacağından değil, karanlığın gizemi ona cazip geldiğinden. 1937 yazının ortasında, bir gece biz de, Dick' le ben de onunla birlikte gittik Stott Köprüsü yakınlarına tuzak kurmaya. Hava sıcak ve rüzgârsızdı. Tuzaklar kurulduktan sonra nehir kıyısına uzandık. Dick on dört yaşındaydı, ben on. Pompalar her zamanki gibi kesintisiz uğulduyordu, öyle ki bütün Fens'te insan onları fark etmez bile, kurbağalar da su birikintilerinde vıraklıyordu. Yukarıda, biz baktıkça çoğalıyor gibi görünen yıldızlar doluşmuştu gökyüzüne. Yatarken babam şöyle dedi: "Yıldızlar nedir bilir misiniz? Tanrı'nın inayetinin gümüş tozudur. Ufalanmış, küçük cennet parçalarıdır. Tanrı onları üzerimize serpmek için saçmış. Ama ne kadar kötü olduğumuzu görünce fikrini değiştirip yıldızlara durmalarını buyurmuş. İşte bu yüzden gökyüzünde asılı dururlar, ama her an düşecekmiş gibi görünürler..."

Zira babamın batıl inançlı bir adam olmasının yanı sıra hikâye anlatmaya karşı da bir yeteneği vardı. Uydurma hikâyeler, gerçek

hikâyeler; ibretlik ya da hiçbir amacı olmayan hikâyeler; inandırıcı hikâyeler, inanılmaz hikâyeler; şudur ya da budur denemeyecek hikâyeler. Aileden gelme bir yetenekti bu. Ama annemde de vardı – belki babam da bu yeteneği aslında annemden kapmıştı. Çünkü ben daha çok küçükken, bana ilk hikâye anlatan annemdi; beni uyutmak için hem kafasından uydurur hem de babamın aksine kitaplardan okurdu hikâyeleri.

Annemin ölümünden, yani yıldızlar altında yılanbalığı tuzaklarının yanında yatmamızın altı ay öncesinden beri babamın karanlık sevdası, gece huzursuzluğu iyice yakasını bırakmaz olmuştu. Sanki henüz anlatılmamış bir hikâyeyi düşünüyordu devamlı. Bazen ay ışığında sebze bahçesini teftiş ederken görürdüm onu ya da tüneklerindeki tavuklarla konuşurken ya da havuz kapaklarının veya savağın yanında bir aşağı bir yukarı yürürken, hareketlerini sigarasının gezinen kor ateşi mimlerdi.

Norfolk'tan Büyük Ouse'a dökülen Leem Nehrinin kıyısında, havuz bekçisi kulübesinde oturuyorduk. Dünyanın o bölümünde arazinin dümdüz olduğunu söylemeye ne hacet. Düz, sektesiz ve tekdüze bir düzlük, sırf bunun bile insanı huzursuz, uyku kaçırıcı düşüncelere itmeye yeteceğini söyleyenler çıkabilir. Leem'in yüksek kıyılarından ufka doğru uzanırdı arazi, tek renk, sadecc üzerinde yetişen ürünlerin –gri-yeşil patates yaprakları, mavi-yeşil pancar yaprakları, sarı-yeşil buğday– çeşitlendirdiği turba-karası, yeknesak irtifasızlığını sadece kanallarla hendeklerin kabarık, dimdik çizgileri bozardı; bunlar gökyüzünün durumuna ve güneşin açısına göre tarlaları gümüş, bakır ya da altın teller gibi kat ederdi ve durup baktığınızda bir gözünüzü kapatıp perspektif kuralları üzerine boş düşüncelere dalmanıza neden olurlardı.

Yine de böylesi intizamlı, böylesi uysal, böylesi ehlileştirilmiş ve işlenmiş bu toprak, benim beş-altı yaşlarındaki zihnimde kendini boş bir vahşi doğa parçasına dönüştürürdü. Annemin bana hikâye anlatmaya mecbur kaldığı o gecelerde, havuz bekçisi kulübemizde bir hiçliğin ortasındayız sanırdım; King's Lynn, Gildsey ve Ely hattında işleyen trenlerin sesleri bu ıssızlıkta üzerimize saldıran bir canavarın ulumaları gibi gelirdi.

Masal topraklarıydı ne de olsa.

Babam Leem Nehrinin, Ouse'a döküldüğü yere üç kilometre uzaklıktaki havuz kapağının bekçisiydi. Ama havuz bekçisinin vazifeleri düzensiz, kulübeye kira ödemediğinden maaşı düşük tutulduğu için, üstüne üstlük bin dokuz yüz otuzlarda artık Leem'deki nehir trafiği iyice azalmış olduğu için babam aynı zamanda sebze eker, tavuk yetiştirir, yılanbalığı tutardı. Bu ikincil uğraşlar ancak aşırı yağmur olduğunda ya da karlar eridiğinde bırakılırdı. O zaman nehir seviyesini izlemesi ve tahminde bulunması gerekirdi. O zaman nehrin öteki ucunu devasa bir giyotin gibi kesen savağı kaldırması gerekirdi.

Zira kulübemizin önünde nehir iki kanala bölünmüştü, yakındakinde seyrüsefer kapağı, uzaktakinde savak, arada sağlam bir tuğla dalgakıran, savak motorunun kutusunu barındıran küçük bir ada vardı. Daha nehir gözle görülür ölçüde kabarmadan, hatta rengi değişip içinden geçtiği kalkerli Norfolk tepelerinin sütlü kahvesine dönüşmeden bile, ne zaman havuz kapaklarına, oradan motor kutusuna gidileceğini ve –metalin iniltisi, bırakılan suyun lakırtısıyla– savağın kaldırılmaya başlanacağını bilirdi babam.

Ama normal şartlar altında savak inik bırakılırdı, neredeyse nehrin dibine kadar, sağlam kanadı ağır akan Leem'i dizginler, teknelerin geçmesine uygun hale getirirdi. O zaman arkasında biriken su, tıpkı seyrüsefer havuzundaki su gibi düz ve uysal olur, tatlı suyla insan yaratıcılığının birleştiği yerlere has o kokuyu, Fens'te tekrar tekrar duyulan o kokuyu yayardı. Serin, nemli ama garip bir biçimde dokunaklı ve nostaljik bir koku. Yarı insan yarı balık bir koku. Böylesi zamanlarda babamın yılanbalığı tuzaklarına ve sebzelere ayıracak bol bol vakti olur, pasla mücadele etmek, dişlileri yağlamak, sudan nehrin taşıdığı şeyleri temizlemek hariç savakla pek işi olmazdı.

Zira sel olsa da olmasa da Leem sonu gelmez çöp ganimetini taşır dururdu. Söğüt dalları, kızılağaç dalları, sazlar, çitler, sandıklar, eski giysiler, ölü koyunlar, şişeler, patates çuvalları, saman balyaları, meyve kolileri, gübre torbaları. Hepsi batı yönündeki akıntıyla sürüklenir, savak kapısına dayanır, tekne kancaları ve ot tırmıklarıyla çıkarılmaları gerekirdi.

Nitekim bir yaz ortası gecesi yine aynı şey oldu, Tanrı'nın yarı yolda ketlenmiş inayeti gökyüzünde parlamaktayken, gerçi babamın

bize yıldızlardan bahsetmesinin üzerinden seneler geçmişti, kalplerden ve ana sütünden bahsetmeye başlamasının üzerindense sadece iki-üç sene ve artık pompaların uğultusunu akşamları alçaktan uçan bombardıman uçakları bastırıyordu ki –tam tarih 1943 Temmuzuydu– bir şey Leem'de sürüklenip savağın demirine çarptı ve girdaplarla itile çekile, sabaha kadar çarpıp sürtünmeye devam etti. Olağandışı, benzeri görülmemiş bir şeydi ve bir dal parçası, patates çuvalı, hatta koyun ölüsü gibi çıkarılıp atılamazdı. Çünkü bir cesetti bu. Ve ceset Freddie Parr'a aitti, bize topu topu bir kilometre mesafede oturan, bir ay eksik bir ay fazla yaşıtım olan Freddie Parr'a.

2

Tarihin Sonuna Dair

ÇOCUKLAR. Dünyayı miras alacak olan çocuklar. Çocuklar (çünkü daima, on beş, on altı, on yedi yaşında olsanız da, "genç yetişkinler" tabiriyle ağzına bir parmak bal çalınmaya aday olsanız da ben size, sessizce hep "çocuklar" diye hitap ederdim) – çocuklar, otuz iki yıldır tarihin gizemlerini çözmek için çıktım karşınıza, ama bir daha çıkamayacağım, tarih öğretmeninize son bir kez kulak kabartın.

Sizden kendi seçimimle ayrılmadığımı en iyi sizin bilmeniz lazım. Kıymetli Müdürümüz Lewis Scott'un sabah toplantısı duyurusunda kullandığı şu "şahsi nedenlerle" lafının ne kadar yetersiz, gelişigüzelliğiyle ne kadar zalim olduğunu biliyor olmalısınız. Yine bu aynı Lewis'in sözümona eğitsel gerekçelerle uyguladığı baskıların, tam da uygulanmadıkları sırada nasıl manasızlaştığını da biliyor olmalısınız. ("Hoşuma gidiyor sanma Tom, ama tutumlu davranmak zorundayız. Tarihten kesiyoruz. Erken emekli olabilirsin...")

Biliyor olmalısınız. Çünkü tarih öğretmeniniz ihtiyar Cricky'nin, bir bakıma çoktan, hem de kendiliğinden tarih öğretmeyi bırakışına tanıklık eden sizdiniz. Modern Dünyamızın, Parizyen bir kan gölüyle nasıl başladığını açıklarken birden durup anlatmaya başlıyordu – şu hikâyeleri. Nehir kenarında yaşamakla, yılanbalığı yakalayan bir babayla, seneler önce nehirde bulunan boğulmuş bir cesetle ilgili şeyler. Sonra sizde şafak attı: İhtiyar Cricky kendini tarihe sokmaya çalışıyordu; ihtiyar Cricky kendisinin de öğrettiği şeylerin bir parçası olduğunu size göstermeye çalışıyordu. Başka bir deyişle üşütmüştü, kafayı yemişti...

Ya da Lewis'in ifadesiyle, "Belki biraz dinlensen iyi olur. Bir dönem akademik izin kullan. Olmaz mı? Şu kitabını yazarsın – neydi adı? *Fens'in Tarihi* mi ne?"

Ama teklifini kabul etmedim. Çünkü ne mutlu ki dinliyordunuz, bu yeni delibozuk dersleri can kulağıyla dinliyordunuz. İhtiyar Cricky'nin çılgın masallarını (Sahi mi? Uydurma mı?) dinliyordunuz – Fransız Devrimi'nin kurgudan-daha-acayip mucizelerini hiç böyle dinlemediniz halbuki.

Bu yüzden de o hadiseye, öğretmeninizin sınıfta takındığı yeni üsluptan daha acayip, karısı Bayan Crick'le ilintili ve –kocasının mesleğinin bariz ironisi yüzünden– yerel basının abarttıkça abarttığı hadiseye kadar, benim mesleği bırakmam mutlak bir gereklilik halini almadı.

> Öğretmenin karısı çocuk hırsızlığı yaptığını itiraf etti.
> Mahkemeye: "Bunu yapmamı Tanrı söyledi," dedi.

Çocuklar, içinizden biri, yanaklarına grimsi beyaz bir pudra sürerek yüzüne ceset solgunluğu vermek gibi (okul kurallarına aykırı, ama benim göz yumduğum) bir alışkanlığı olan Price adında kıvırcık saçlı bir çocuk, bir keresinde Fransız Devrimi'ni bölüp her tarih hocasının beklemeyi öğrendiği tanıdık itirazı dile getirdi (Tarihin manası, faydası, gereği vs. neydi?) ve lafı hiç dolandırmadan tarihin "peri masalı" olduğunu iddia etti.

(Öğretmene yem atıp dersi kaynatmaya çalışan bir tip. Her sınıfta bir tane olmazsa olmaz. Ama bu farklıydı...)

"Önemli olan," diye sürdürdü konuşmasını, tarih öğretmenini ve tarih öğretmeninin karısını ne menem bir peri masalının sarmalamak üzere olduğunu bilmeden, "burası ve şimdidir. Geçmiş değil. Burası ve şimdi – ve gelecek." (Tam da Price –sen farkında değildin ya– 1789'da hissedilen şeylerdi dediklerin.) Sonra –hızlı hızlı günün belli başlı olaylarından (Afganistan krizinden, Tahran'daki rehinelerden, nükleer silahlanmanın uğursuzca ve görünüşe göre engellenemez biçimde tırmanışından) bahsetti ve siz, sınıf arkadaşlarının ortak kâbuslarınızı aniden, dehşetle dışavurmanıza neden oldu – belli ki dikkatlice prova edilmiş (yanılıyor muyum Price?) kelimeleri telaffuz etmenin sonucu olmayan bir dudak titremesiyle ilan etti: "Dikkate değer tek şey..."

"Evet, Price – dikkate değer tek şey?"

"Tarihin dikkate değer tek yönü, bence efendim, muhtemelen

sona ermek üzere olduğu noktaya gelmiş olması."

Bunun üzerine ders kitaplarımızı kapadık. Fransız Devrimi'ni bir kenara bıraktık. O eski, harcıâlem peri masalına hoşça kal dedik, bu masalın İnsan Haklarına, özgürlük keplerine, rozetlerine, üç rengine, tabii tıslayan giyotinlerine ve dünyaya Yeni Bir Başlangıç armağan ettiği yönündeki o tuhaf zannına.

Yavaşça küçük, ama hiç de gamsız olmayan sınıfımda korkunun bulaşıcı belirtilerini görünce ben anlatmaya başladım: "Evvel zaman içinde..."

Dünyayı miras alacak çocuklar. Tarih boyunca, huzur kaçırıcı düşüncelerden kurtulsunlar diye daha ziyade yatma vakitlerinde masallar anlatılmış çocuklar; ancak yetişkinlerin size hikâye anlatma, bir kenara istiflemiş oldukları peri masallarına bir alıcı bulma, masalların en inanılmazı ama en akılda kalanını, yani kendi hayatlarını boca edecek kulaklar bulma ihtiyacı boy ölçüşebilir sizlerin hikâyelere duyduğunuz ihtiyaçla; çocuklar – beni sizden ayıracaklar. Lewis her şeyi ayarladı. Duygusallığımı mazur görün. Bu protestoları hak etmiyorum. (Bizim Cricky'mize ve anlattıklarına ihtiyacımız var filan.) Otuz iki yılın ardından hepinizi bir gördüğümü anlamanızı beklemiyorum ve artık çocuğu çalınmış bir annenin çektiği ıstırabı biliyorum... Ama durun, dinleyin. Tarih öğretmeniniz size tam ve son versiyonunu anlatmak istiyor hikâyenin...

Bir peri masalı ille de bir yerde geçtiği, bütün iyi peri masalarında olduğu gibi hem inandırıcı hem gerçekdışı görünen bir yere dair olduğu için benim size anlatacağım hikâye de bir yere dair olacak,

3

Fens'e Dair

Kİ DOĞU İNGİLTERE'NİN 2500 küsur kilometrekarelik alçak bir bölgesidir burası; batısında Midlands'ın kireçtaşı tepeleri, güneyinde ve doğusunda Cambridgeshire, Suffolk ve Norfolk'un kalkerli tepeleriyle kuşatılmıştır. Fens, kuzeyde on sekiz kilometrelik bir cephe halinde Wash üzerinden Kuzey Denizine ilerler. Daha doğrusu Wash, eski topraklarını geri almak için verdiği kesintisiz mücadelede Kuzey Denizi kuvvetlerini yardıma çağırır. Çünkü Fens'e dair bilmek gereken ilk şey kazanılmış topraklardan oluştuğudur, eskiden su olan topraklar, hatta şimdi bile pek katı sayılamayacak topraklar.

Eskiden Wash'ın sığ, hareketli suları Boston ve King's Lynn'de durmaz, güneye, Cambridge'e, Huntingdon, Peterborough ve Bedford'a kadar sokulurmuş. Peki onları ne geriletmiş? Cevap tek hecelik: Mil. Fens milden meydana gelmiş. Mil: Söylerken dudaklarını usulca aralayınca çıkan ses ağır, kurnaz, manidar bir şey gibi geliyor kulağa. Mil: Kıtaları şekillendirip altını oyan, yaparken yıkan, hem yığan hem aşındıran, ne gelişme ne çürüme olan mil.

İlk Yorkshire ve Lincolnshire kıyılarından geldi mil, güneye, eski Wash kıyılarına vuran akıntılarla taşındı. Cambridgeshire toprağının altında yatan mavi-kara kilde, Kuzeydoğu İngiltere kumsallarına ve dere yataklarına has deniz kabuklarının kırıntılarını barındıran mil yığınları vardır. Demek mil ilk başta denizden geldi. Ama denizin getirdiği mile, gittikçe küçülen Wash'a akmış, halen de akmakta olan Ouse, Cam ve Welland nehirlerinin taşıdığı kara milleri eklendi.

Mil birikti, tuzlu bataklık bitkileri, ardından da diğer bitkiler türedi. Bitkilerle birlikte turba da oluşmaya başladı. Turba, Fens'in ikinci hayati bileşeni ve takdire şayan bereketinin kaynağıdır. Bir

zamanlar üzerinde sık ormanlar varmış, ama iklim değişiklikleri sonucunda bölgeyi tekrar su bastığında bozulup batmışlar. Şimdi ülkenin pancar ve patates üretimindeki bir numaralı toprağı, o zengin kara toprak eskinin ormanları. Ama mil olmasa turba da olmazdı.

Bütün bunlar pek de uzak sayılmayacak bir geçmişte vuku buluyordu. 870'te Viking donanması, halen çoğunluğu su olan bir bölgeden Ely'ye kadar ulaşmıştı. İki yüz yıl sonra, Ely yükseltisini savunmakta olan Hereward, Normandiyalı işgalcilerin hain turba batağına saplanıp boğulmasını seyretmişti. Arazinin büyük bölümü hâlâ sıvıydı.

Mil nasıl iki taraflı çalışır bir düşünün. Bir taraftan toprağı yükseltir, denizi geriletir, turbanın olgunlaşmasını sağlarken bir taraftan da nehirlerin akışını ketler, ağızlarını tıkar, yeni oluşan toprağı daima taşkına maruz bırakır ve taşkın sularının denize akmasını engeller. Asırlarca bir bataklıklar ve tuzlu gölcükler ağı olmuştur Fens. En büyük sorunu suyun akaçlanması sorunu olmuştur hep.

Milin başladığını insanlar sürdürdü. Toprak ıslahı. Akaçlama. Ama insan bir araziyi bir gecede ıslah edemez. Bir araziyi meşakkat, kesintisiz emek ve dikkat olmadan ıslah edemezsiniz. Fens'in ıslahı günümüzde bile devam ediyor. Tam olarak söylemek gerekirse, buranın ıslahı asla bitmedi, hep ıslah edilmekte burası. Pompalar, bentler, setler, tarama programları olmasa... Ayrıca yoğun bir yağmurun ya da bahar gelgitiyle güçlü bir kuzeydoğu rüzgârının birleşiminin ne etki yaratacağını bir Fensliye hatırlatmaya gerek yoktur.

Yani devrimlerinizi, dönüm noktalarınızı, büyük tarihi dönüşümlerinizi unutun cidden. Onun yerine toprak ıslahının ağır ve çetin sürecini, sonsuz ve belirsiz sürecini –insanın mili yığması sürecini– düşünün.

Toprağın ıslah edilmesi arzulanacak bir şey midir bir kere? Su sayesinde hayatta kalanlar için değil; ayaklarının altında sağlam bir toprağa ihtiyaç duymayanlar için değil. Nemli evlerini bu inatçı bataklıklara kuran, sel basınca çubuklar üzerinde yürüyüp su fareleri gibi yaşayan balıkçılar, kuş avcıları, kamış-kesicileri için değil. Ortaçağ setlerine gedik açan ve yakalanırlarsa açtıkları deliğe diri diri gömülen adamlar için değil. Kral Charles'ın Hollandalı akaçlama ustalarının gırtlaklarını kesip cesetlerini de boşaltmak üzere tutul-

dukları suya fırlatan adamlar için değil.

Atalarımdan bahsediyorum; babamın dedelerinden. Çünkü benim adım, yani Charles zamanında bazen "Coricke" ya da "Cricke" diye de telaffuz edilen Crick, (yerel arşivlerde yapılacak bir günlük araştırmayla) akaçlama sistemini sabote ettikleri için hızlı tarafından hesabı görülenlerin listelerinde bulunabilir. Atalarım su insanlarıydı. Mızrakla balık, ağla ördek avlarlardı. Küçükken atalarımın yaşayan bir resmine sahiptim, Bill Clay'in suretinde; çökmüş, derisi köseleye dönmüş bir adam enkazıydı Bill Clay, yaşı bilinmese de en aşağı seksen yaşında olduğu tahmin edilirdi, eskinin kayıklı avcısı, torf kesicisi, hayatı boyunca bizim bölgede eski bataklıkların tortuları hariç her şeyin geçip gidişini görmüştü; canı yarı yarıya çekilmiş olsa da kaz yağı, balık bulaşığı, çamur ve turba dumanı kokardı; samur kürkünden şapka, yılanbalığı derisinden tozluk giyerdi, kış sıtmasını savuşturmak için içtiği haşhaş çayından beyni dönüşsüzce bulanmıştı. İhtiyar Bill, karısı Martha'yla, Ouse'a pek uzak olmayan, nemli, çatlak duvarlı bir kulübede otururdu, eski sulak zamanlarından Wash Fen Mere diye bilinen, artık küçüldükçe küçülen kamışlı bir bataklığın kıyısında. Ama kimileri Bill'den yirmi yaş küçük olan Martha Clay'in aslında onun karısı olmadığını söylerdi. Kimileri Martha Clay'in cadı olduğunu söylerdi...

Ama biz iyisi mi peri masallarından uzak duralım.

Hollandalılar, önce Kral Charles sonra Bedford Kontu Lort Francis'in himayesinde ve mühendisleri Cornelius Vermuyden'in idaresinde gelmişlerdi. İşverenlerinin şanına yakışır biçimde Bedford Nehrini kazdılar, sonra hemen yanına Yeni Bedford Nehrini; Ouse'un kuvvetini Ely üzerindeki serkeş ve mıymıntı yatağından alıp dümdüz bir kanalla denize vermek için. Yeni nehrin, eski Ouse'la kuzeydeki kesişimine Denver Savağını yaptılar, güneydeki kesişimineyse Hermitage Savağını. Yan geçitler, hendekler, kanallar, damarlar kazdılar ve 25.000 dönümlük araziyi kışın olmasa da yazın otlak haline getirdiler. Pratik ve geleceğe bakan adamlardır Hollandalılar. Babamın dedeleri onlara karşı çıktı ve ikisi bu yüzden asıldılar.

Vermuyden (Hollanda Savaşları İngiltere'de edindiği serveti alıp götürmese zengin olabilirdi) 1655'te ülkesine döndü. Doğa, onun çalışmalarını atalarımdan çok daha etkin bir biçimde sabote etmeye

başladı. Çünkü mil yığılırken ketler; yaparken bozar. Vermuyden, nehirlere yeni yataklar kazarak akışlarını hızlandırmak yerine yavaşlatacağını tahmin edememişti; zira bölünmüş bir nehrin taşıdığı su miktarı da azalır, taşıdığı suyun azalması da sadece hızını değil, kanalını oyma gücünü de azaltır. Bedford Kontunun asil suyollarında çamur birikti. Nehirlerin debisi gelgiti yenemediğinden ağızlarına ve savakların önüne mil yığıldı.

Vermuyden bir şeyi daha tahmin edememişti. Islah edilen toprak çeker – suyu çekilen her şeyin çektiği gibi. Hele suyu sünger gibi emen turba, kuruduğunda iyice büzüşür. Fens çekiyordu. Hâlâ da çekiyor – ve batıyor. Vermuyden zamanında deniz seviyesinin üzerinde olan arazi şimdi altında. Metrelerce altında. Bunun tehlikesi ne kadar büyütülse az. Su baskınına davetiye, nehirlerin meylinin azalması, yükseltilmiş nehir kıyılarına binen basınç, yükseklerdeki suların çöken havzaya daha hızlı boşalması. Bütün bunlar ve mil.

1690'larda Bedford Nehri kıyısında yirmi metrelik bir boşluk açtı. 1713'te Denver Savağı işlemez oldu; altında biriken mil öyle fazlaydı ki Bedford Nehrinin suları denize boşalmak yerine yukarı, eski Ouse'tan Ely'ye aktılar. Binlerce dönüm çiftlik arazisi sular altında kaldı. Millet evinde yatağına sandalla gidiyordu.

Bütün bu hengamenin bir noktasında, tuhaftır, benim babamın ataları da akaçlamacılar ve toprak ıslahçılarıyla aynı saflara geçti.

Belki başka çareleri yoktu. Belki neyle doyuyorlarsa mecburen o işi yapmışlardı. Belki sırf yufka yüreklilikten, telef olan mahsul ve suya gömülen evlerin perişanlığına böyle tepki vermişlerdi. 1748'de Denver Savağının yeniden inşa edilmesinde çalışanlara verilen maaşların kayıtları arasında James ve Samuel Cricke biraderlerin isimleri de var. O zamanlar küçük Gildsey Kasabasının kuzeyinde ve Yeni Bedford Nehrinin doğusunda yer alan Crick yurdunun kaymakamlık yıllıklarında, bir buçuk asır boyunca, yine aynı güçlü bağ çerçevesinde Cricklerin isimlerine rastlanır. "John Crick: batı kıyısının yenilenmesi..."; "Peter Crick: Jackwater Kanalının derinleştirilmesi ve yeni Orta Kanalın..."; "Jacob Crick, Stump Corner'daki yeldeğirmenlerinin işletilmesi ve bakımı..."

Su insanı olmayı bırakıp toprak insanına dönüşmüşlerdi; balık ve kuş avlamayı bırakıp toprak tulumbacıları olmuşlardı. Su adına

değil suya karşı mücadele veren Fens'in kaderine ortak olmuşlardı. Bir buçuk asır boyunca Bedford Nehriyle Büyük Ouse arasındaki toprakları kazdılar, akaçladılar, suyunu pompaladılar, çizmeleri daima çamurlu, çabalarının İngiltere haritasını nasıl azar azar değiştirdiğinden bihaber.

Ya da belki su insanı olmayı bırakmamışlardı. Belki de amfibi oldular. Çünkü toprağı akaçlıyorsan suyla yakından ilgilenmen, huyunu suyunu bilmen gerekir. Belki toprağı koruma çabalarına rağmen içten içe, eski, tarihöncesi sel baskınına ait olduklarını biliyorlardı. Bu yüzden de Leem'deki havuz kapağının bekçiliğini yapan babam hâlâ yılanbalığı yakalar, geceleri savak kapılarına yaslanıp suya bakardı – ne derler, suyla tefekkür birbirinden ayrılmazmış. Yine bu yüzden, batıl inançları olan babam, bataklık-adamı, kafadan çatlak, ihtiyar Bill Clay'in aslında, basbayağı evliyalara karışmış bir adam olduğuna inanırdı.

Suyla çalışıyorsan onu tanıman ve saygı duyman gerekir. Ona boyun eğdirmek için emek harcıyorsan günün birinde başkaldırabileceğini ve bütün emeklerini boşa çıkarabileceğini bilmen gerekir. Zira her şeyi düzlemeye uğraşan, kendine ait tadı ve rengi olmayan su, Hiçliğin sıvı halinden başka nedir ki? Ya düzlüğüyle suyun doğal temayülünü böylesi taklit eden Fens, tüm coğrafyalar içinde Hiçliğe en yakın coğrafya değilse nedir? Her Fensli gizliden gizliye bu sonuca varır; her Fensli zaman zaman üzerinde yürüdüğü toprağın orada olmadığı, yüzdüğü yanılsamasına kapılır... Ellerine okumak için, güneşin dağ tepelerinde sıçradığı, hayat yolunun yeşil yastık kümeleri arasında kıvrıldığı resimli kitaplar verilen, insanların tepelere tırmanıp indiği anaokulu şarkıları öğretilen her Fens çocuğu büyüklerine şu soruyu sormadan edemez: Fens neden düz?

Ben bu soruyu sorduğumda babam, yüzü önce şaşkın, düşünceli bir ifade aldıktan, dudakları da "O" şekline büründükten sonra: "Fens neden mi düzdür? Tanrı daha iyi görebilsin diye..." cevabını verdi.

Toprak deniz seviyesinin altına düştüğünde suyu pompalamak gerekir. Yapacak başka şey yoktur: Su yukarı akmaz. Pompalar Fens'e on sekizinci yüzyılda geldi, kara kanatlı yeldeğirmenleri şeklinde, bir

zamanlar yedi yüz küsur tanesi, Lincoln'le Cambridge arasında rüzgârda gıcırdıyor, dönüyor, patırdıyorlarmış. Benim atalarımdan Jacob Crick de Stump Corner'da bu değirmenlerden ikisini işletiyordu. Kırmızı ceketliler Quebec'e saldırır, New England sakinleri İngiliz efendilerine başkaldırırken (ve böylece memnuniyetsiz Paris sakinlerine örnek olurken), Jacob Crick, rüzgârların yönünü ve hızını anlamak için kulağıyla yanağını havaya kaldırıyordu. Kanatları doğru konuma getirmek için ikiz değirmenlerinin kuyruk-direklerini iteliyordu. Su çarklarını ve kepçeleri kontrol ediyordu. Ama rüzgâr olmadığı zamanlarda ya da aynı yönden aynı hızla eserek kanatların ayarlanmasına gerek bırakmadığında yılanbalığı yakalardı (çünkü içten içe hâlâ su insanıydı) hem sadece sepetlerle değil, glaive denen uzun, çok-bıçaklı bir mızrakla; ayrıca saz keser, kuşlara tuzak kurardı.

Jacob Crick, Stump Corner'daki değirmenleri 1748'e kadar işletti. Hiç evlenmedi. Bütün bu yıllar zarfında daima bakması ve koruması gereken değirmenlerinden muhtemelen bir-iki kilometreden fazla uzaklaşmadı. Jacob Crick'le birlikte baba soyumun bir özelliği daha ortaya çıkmıştı. Sabit insanlardı. Bacaklarına görünmez bir ip bağlamışlar ve onlara nöbetçilerin durağan ihtiyatını dayatmışlardı. Cricklerin en büyük göçü –bir yirminci yüzyıl Crick'i olarak ben Londra'yı mesken tutmadan önce– Ouse'un batısından doğusuna geçmek olmuştu – yani dokuz kilometrelik bir mesafe.

Yani değirmenci ve amatör münzevi Jacob Crick asla koca dünyayı görmez. Fens semalarının yeterince geniş olduğunu söyleyenler çıkabilir gerçi. Asla Quebec ya da Boston'da olup bitenleri öğrenmez. Ufka göz gezdirir, rüzgârı koklar, düzlüğe bakar. Oturup uzun uzun düşünecek, intihara meyledecek ya da evliya sükûnetine kavuşacak vakti vardır. Cricklerde daima bol bol bulunan bir erdemi, tabii buna erdem denilebilirse, edinir: kayıtsızlık. Çamurlu, milli bir ruh hali.

Önemini sizin bildiğiniz ama Jacob Crick'in hiç öğrenemediği, o mühim, kayıtsızlıktan uzak mı uzak 1789 senesinde çocuklar, Jacob Crick öldü.

Eşsiz, çocuksuz. Ama Cricklerin soyu tükenmez. 1820'de aşağı Ouse'un sularını en kısa yoldan King's Lynn'e taşımak için açılan yeni ve derin bir kanalın, Eau Brink Cut'ın güney ucunu kazmak

için tutulan işçi ekibinin çavuşu –William– Jacob'un ikinci göbekten yeğenidir. Zira halen kıvrak, oynak, yılanbalığıvari Ouse'u hizaya sokmaya uğraşmaktadırlar. 1822'de belki Jacob'un yeğenlerinden bir diğeri olan Francis Crick'e, Hockwell Köyü yakınlarındaki Stott's Kanalının yeni buharlı pompası emanet edilir. Zira yeldeğirmeni çoktan miyadını doldurmuştur. Bir yeldeğirmeninin kullanımı sınırlıdır. Rüzgâr esmediğinde ya da fırtına çıktığında kullanılamaz; ama buharlı pompa her havada tangırdar.

Böylece Fens'te rüzgâr gücünün yerini buhar gücü alır ve Crickler, deyim yerindeyse teknolojiye ayak uydururlar. Teknolojiye ve hırsa. Çünkü bu bir zamanların çamurlu su birikintisinde, İngiltere'nin bu batağında, aniden şöhret kazanmak mümkün olmuştur. Smeaton, Telford, Rennie gibi sayısız ünlü mühendis akaçlama problemlerinin yetenekleri için bir sınav olduğunu keşfederken akaçlamanın yarattığı zengin, kara toprağı gören bir sürü simsar da toprak ıslahına para yatırmanın hikmetini kavramıştır.

Bunlardan biri Atkinson diye bilinir. Fensli değildir. Leem'in doğup batıya Ouse'a aktığı tepelereden gelme zengin bir Norfolk çiftçisi ve malt üreticisidir. Ama 1780'lerde, hem kendi çıkarını hem de toplum yararını gözeterek, Leem Nehrini su trafiğine açma planını geliştirir, böylece ürettiklerini Norfolk'tan, genişleyen Fens pazarına taşıyabilecektir. Jacob Crick, Stump Corner'da son yılanbalıklarını mızraklayıp, yeldeğirmenlerinin yanı sıra kendi yaşlı kemiklerinin de gıcırtısını dinlerken. Thomas Atkinson azar azar, kelepir fiyattan, Lemm kıyılarında dönümlerce bataklık ve turbalık arazi satın alır. Mesaha memurları, akaçlama ve tarama uzmanları tutar. Kendine güvenen, ileri görüşlü bir adam, kaygısız değil, yürekli ve ümitli bir adam olduğundan bütün bölgeye iş ve gelecek sağlar.

Crickler de Atkinson için çalışmaya başlarlar. İhtiyar Jacob'u ıssız karakolunda bırakarak Ouse üzerinden büyük yolculuklarını gerçekleştirirler; ailenin bir kolu kuzeye Eau Brink Cut'ı kazmaya gider, diğer kolu güneye, Apton Köyüne, Thomas Atkinson'ın adamlarının işçi topladığı yere.

İşte, atalarımın Leem Nehri kıyısına yerleşmesi böyle oldu çocuklar. Günün birinde sizin derslerinize konu olsun diye devrim kazanı Paris'te kaynamaktayken onlar her zamanki gibi kazmakla,

pompalamakla ve kıyıları yükseltmekle meşguldüler. Fransa'da temeller sarsılırken bir arazi işte böyle yoktan yaratılıyordu, günün birinde dönüm başına dört ton patates, beş çuval buğday verecek, sizin müstakbel tarih öğretmeninizin evini de barındıracak bir arazi.

Francis Crick'i, Stott's Drain'deki yeni buharlı pompanın başına koyan Atkinson'dı. Ben küçükken Stott's Drain'de yine bir pompa çalışıyordu –ama buharlı değil, dizel motorlu ve başında bir Crick değil, Büyük Ouse Havzası Komitesinden maaş alan Harry Bulman vardı– yıldızların aslında ne olduklarını öğrendiğim gece o da nabız atışlarını daha pek çoklarına ekliyordu. Leem'le Ouse'un kavuştuğu yere üç kilometre mesafedeki havuzu ve savağı 1815'te Atkinson yaptırmış, adını da Atkinson Havuzu koymuştu. 1874'te, korkunç bir sel havuzu, savağı ve havuz bekçisinin kulübesini yıkıp geçtiğinde bir başka Atkinson, Thomas'ın torunu hepsini tekrar yaptırıp adını Yeni Atkinson koydu. O zamanki havuz bekçisi Crick değildi – ama olacaktı.

Peki Crickler neden daha fazla ilerleme kaydedemedi diye sorabilirsiniz. Neden en fazla pompa-operatörü, havuz bekçisi, efendilerinin alçakgönüllü hizmetkârları olmakla yetindiler? Neden içlerinden ünlü bir mühendis çıkmadı ya da oluşumuna yardım ettikleri o zengin topraklarda çiftçilik yapmadılar?

Belki de ruhlarını soğutup uyuşuklaştıran o eski sucul kayıtsızlık yüzünden, kürek ve kovalarının üzerinden, işçi tayınlarına tükürdükleri o kayıtsızlık.* Çünkü çamurla boğuşurken bataklık kökenlerini unutmamışlardı; ne kadar karşı koyarsan koy suların geri döneceğini, toprağın battığını, milin yığıldığını, doğada bir şeyin geri gitmek istediğini unutmamışlardı.

Gerçekçilik, kadercilik, kayıtsızlık. Fens'te yaşamak güçlü dozlarda gerçeğe maruz kalmaktır. Gerçeğin büyük, dümdüz yeknesaklığı; gerçeğin uçsuz bucaksız boşluğu. Melankoli ve kendini öldürmek Fens'te duyulmadık şeyler değildir. İçkiye vurmak, delirmek ve cinnet geçirmek nadirattan sayılmaz. Gerçeğin nasıl hakkından gelirsiniz çocuklar? Alçak bir memlekette, yüksek duygular iksirini

* İngilizcede *phlegm* sözcüğü hem "kayıtsızlık, ağırkanlılık" gibi anlamlara hem de "balgam" anlamına gelir. (ç.n.)

nasıl temin edersiniz? Soyadınız Atkinson'sa hiç zor değil. İyi cins arpa satarak zengin olmuşsanız, Norfolk yaylalarından aşağı bakıp bu dümdüz Fens'te –bu hiçlik coğrafyasında– bir Fikir, tasarılarınız için bir karatahta görüyorsanız gerçeği faka bastırabilirsiniz. Ama düzlüğün ortasında doğmuşsanız, onun içine mıhlanmışsanız, hatta içinde gani gani bulunan çamura zamklanmışsanız...?

Crickler gerçeği nasıl mı faka bastırdı? Hikâyeler anlatarak. Son nesle kadar sadece kayıtsız değil, batıl itikatlı ve kolay kanan mahluklardı. Hikâye delileri. Atkinsonlar tarih yazarken, Crickler masallar dokudu.

Çıplak ve boş Fens'te hayali ve doğaüstü şeylerin bu kadar kolay türemesi tuhaftır – belki tuhaf değil, hem de hiç değil, hatta mantıklı. Leem kıyısındaki köylerin hayaletlerle ve ciddi ciddi anlatılan efsanelerle dolu olması. Wash Fen Mere'in Şarkı Söyleyen Kuğuları, Sudchurch Keşişi, Staithe'in Başsız Kayıkçısı – hele Gildsey Biracısının Kızı. Geçmişte kutsal kişileri görenleri ve fanatikleri çekmiş olması: Bizim oraların evliyası Azize Gunnhilda, 695 senesi civarlarında, bataklığın ortasındaki bir çamur yığınına sazdan samandan bir kulübe yapmış, iblislerin saldırı ve ayartmalarına direnmiş, sadece dualarıyla hayatta kalmış, Tanrı'nın sesini duymuş, bir kilise kurup adını bir kasabaya vermişti (Gunnhildsea – Gildsey: Gunnhilda'nın Adası). Saçmalıklara karnı tok, pragmatik yirminci yüzyılda bile bu müstakbel öğretmenin geceleyin yatağında bir şeyden –uçsuz bucaksız ve bomboş bir şeyden– korkarak titremesi, uyanan hayal gücünün yatışması için hikâyeler ve karşı-hikâyeler dinlemeye ihtiyaç duyması. O karanlık ayinler ilmihalini, herkes uyguladığı için tam bir imanla uygulaması. Yeni ayı gördün mü cebindeki parayı çevir, sofrada tuz verdiğini sonradan üzersin, yeni alınmış ayakkabıları asla masaya koyma, pazar günü tırnak kesme. Yılanbalığı derisi romatizmaya iyi gelir, kızarmış fare boğmacayı iyileştirir, bir kadın kucağına canlı balık alırsa kısır kalır.

Peri masalı memleketi.

Crickler de o donuk kayıtsızlıklarına rağmen masallara inanırlardı. Bataklık hayaletlerini görürlerdi; serapları. Babam 1922'de bir tane görmüştü. Koca dünyadan yankılar Cricklere kadar nüfuz etmeye, kendileri pek meraklı olmasa da haberler nihayet onlara ulaşma-

ya başladığında, Sömürgelerin isyan ettiğini, Waterloo'yu ve Kırım Savaşı'nı duyduklarında böylesi şeyler hakikatin ta kendisi değilmiş, inanılmaz bir hikâyeden ibaretmiş gibi hayretten büyümüş gözlerle dinler ve başkalarına anlatırlardı.

Asırlar boyu koca dünya Cricklere hiç ilişmez. Hiçbir hırs onları şehirlere çekmez. Lynn'den çıkıp Ouse boyu ilerleyen asker devşirmeciler, zorla bahriyeye adam yazan bölükler onları Kral ya da Kraliçe için savaşmaya sevk edemez. Tarih, koca dünyanın isteseniz de istemeseniz de gelip size çarptığı o sınıra –bizim çağımıza çocuklar, ortak mirasımıza– ulaşana kadar. Tarih ters perendelerinden birini atıp yıkıma kur yapana kadar. Sular döner. 1916, '17 ve '18'de tarlaları çok sel basar, kıyılarda çok hasar olur, geçitlerde aşırı mil birikir, çünkü normalde akaçlama ve ıslah gibi barışçıl işlerde çalışanlar ortalıkta yoktur. 1917'de Leem Nehri Akaçlaması ve Seyrüsefer Komitesi çalışanlarından, Cambs, Hockwell'li George ve Henry Crick'e celp gelir, üniforma giyip silah kuşanmaları için.

O sonbahar, birbirlerinden ayrı ama aynı kuşatılmış ordunun içinde kendilerini nerede mi bulurlar? Düzlük, yağmurlu, suya batmış bir yerde. Kendi memleketlerinden çok da farklı olmayan bir yerde. Büyük Vermuyden'in ün kazanıp, İngiltere'nin doğusunda işe yaramayan zekice yöntemleri geliştirdiği yerde. 1917'de halen kazma, hendek açma, siper sağlamlama faaliyetinin ve ciddi bir akaçlama sorununun devam ettiği bir yerde, başka sorunlar da cabası. Crick biraderler koca dünyayı görür – pek de matah bir hikâye değildir. Crickler koca dünyanın battığını, suların geri döndüğünü, koca dünyanın çamurda boğulduğunu görür – yoksa sadece bir kâbus mudur bu, hep sahip oldukları kem bir anı? Flanders'ın çamurunu kim bilmez? Buluğ çağındaki bir çocuğun bile tarih dersinde Tarihin Sonu başlıklı bir tartışma açtığı şu bizim yirminci yüzyılda Flanders çamurunun ayaklarına yapıştığını kim hissetmez?

1918 Ocağında Henry Crick evine geri gönderilir, dizindeki şarapnel yarası sayesinde. Ama o gelmeden çok önce Hockwell'de savaşta ölenler anısına bir anıt dikilmesi planlanmaya başlamıştır bile, başkalarının yanı sıra kardeşinin adını da taşıyacak bir anıt. Henry Crick hastanelik olur. Henry Crick topal kalmıştır, gözünde tik vardır ve ani gürültülerde yüzüstü yere kapaklanır. Uzun müddet

Fens'in tanıdık-ama-yabancı tarlalarıyla, geldiği yabancı-ama-tanıdık çamurlu coğrafyayı zihninde birbirinden ayırmakta zorlanır. Toprağın ayağının altında sarsılıp kabarmasını ve batağa dönüşmesini bekler. Kronik nevrasteni tedavisi için kliniğe gönderilir. Şöyle düşünür: Sadece gerçek var, hiç hikâye kalmadı. Savaş tecrübeleri hakkında şunu söyler: "Hiçbir şey hatırlamıyorum." Günün birinde dokunaklı Siper Hikâyeleri anlatacağına inanmaz: "Eski büyük güle çukurlarından bazılarında – yılanbalıkları vardı..." Gün gelip oğluna ana sütünden ve kalplerden bahsedeceğine inanmaz.

Ama Henry Crick'in başına çok şeyler gelecektir. İyileşir. Müstakbel karısıyla tanışır – o bambaşka bir hikâye. 1922'de evlenir. Aynı yıl Ernest Atkinson, onun gelecekteki işi üzerinde dolaylı etki yaratacak bir şey yapar. Dolaylı çünkü Atkinson'ın sözü artık kanun değildir; Atkinson İmparatorluğu, pek çok imparatorluk gibi çöküşe geçmiştir ve savaş öncesi Leem Seyrüseferdeki hisselerinin çoğunu sattığından beri Ernest Atkinson münzevi hayatı sürmektedir; kimileri delirdiğini bile söyler. Ama 1922'de babam Yeni Atkinson Havuzunun bekçisi olarak işe alınır.

4

Müdürün Önünde

LEWIS kalkmış ne diyor, "Tarihten kesiyoruz..."

O kadar. Sanki kaçınılmaz ayrılışımın gerçek ve utanç verici sebeplerine girmeye hiç lüzum yokmuş, bütün bunlar (aramızda hiç konuşulmasa da) tümüyle bilinmiyormuş gibi. Sahneden bir rezalet bulutu altında ayrılmıyormuşum da mesele basit bir ders programı düzenlemesiymiş oyununu oynayabilirmişiz gibi.

Ağır ol Lewis. Tarihten kesmek de ne? *Tarihi* kesmek? Beni sepetlemekse niyetin beni sepetle, temsil ettiğim şeyi ortadan kaldırma. Tarihimi sürgün etme...

Çocuklar, takdir edilesi, güvenilir müdürümüz –bir an için mesleki adabı bir kenara bırakırsam– beni ve branşımı (kendisi ne derse desin) dış kapının mandalı gibi görüyor. Eğitimin gelecek için ve geleceğe dair olduğuna inanıyor – hoş teori, harika bir tez. Nitekim akademik gelenek içinde ne kadar saygı görürse görsün, temel işlevi geçmişi incelemek olan bir branş, *ipso facto,* ilk vazgeçilen olmalı...

Çocuklar, bu Lewis denen adam –siz Lulu diye bilirsiniz, gerçi ben de öyle– benim ciğeri beş para etmez biri olduğumu, hatta hafiften kafayı yediğimi iddia ediyor. Hem tam da şu sözünü ettiğimiz Tarihin hokus pokusuyla uzun süredir meşgul olmamın kaçınılmaz sonucuymuş bu.

*

"Erken emeklilik Tom. Tam maaş. Kadronun yarısı buna balıklama atlar."

"Ya bölümün kapatılması?"

"Kapatma değil. Saçmalama. Tarihi çöpe *atıyor* falan değilim. Kaçınılmaz bir kısıntı bu. Ayrı bir Tarih Sınıfı açılmayacak. Tarih, Genel Kültür arasına katılacak."

"Aynı kapıya çıkar."

"Tom, şu işi açıklığa kavuşturalım. Benim şahsi kararım değil bu. Doğru senin branşına bayılmıyorum. Fikirlerimi hiç saklamadım. Senin de fizik umurunda değil. Bir keresinde açıkça ifade ettiğin gibi müdürlük de. Senelerdir boks idmanı yapıyoruz..." (cılız bir gülüş) "... arkadaşlığımızın temeli bu. Küçük sağlıklı bir akademik husumet. Ama kan davası gibi bir şey söz konusu değil. Kesinti yapmak artık şart oldu biliyorsun. Nasıl bir baskı altında olduğumu da –'günümüz gerçek dünyasına pratikte uygunluk'– benden talep ettikleri bu. Hadi insaf et, tarih sınıfına yazılan öğrencilerin sayısında düzenli bir düşüş olduğunu inkâr edemezsin."

"Ya şimdi Lew? Şu son birkaç hafta? Başka branşlardan en az altı öğrencinin benim 'A' seviye grubuma geçmek için başvuruda bulunduğunu benim kadar sen de biliyorsun. Onlar için bir cazibem olmalı."

"Müfredattan olduğu gibi sapmayı 'cazibe' diye adlandırıyorsan, derslerini şu – sirk numaralarına çevirmeyi 'cazibe' diye adlandırıyorsan tabii öyle."

Nefesini burnundan bırakıp sabrını kaybetmeye başlıyor.

"Sana önerimi söyledim Tom – seni gözeten önerimi. Dinlen, izne çık..."

(Geri döndüğünde de kahrolası Tarih Bölümünü bulama.)

"İnat edersen..."

Derin derin nefes alarak ayağa kalkıyor. Elleri ceplerinde pencerenin önünde duruyor, pencere pervazıyla dosya dolabının oluşturduğu açıya yaslanıyor. Dört buçuk. Dersler bitti. Bahçeyi alacakaranlık kuşatmakta.

"Doğrusunu istersen Tom ben de o yetkililerle aynı fikirdeyim. Gerçek dünyaya hazırlamak. Ben de bizim bu sebeple burada olduğumuza inanıyorum." Elini bahçeye doğru uzatıyor. "Şu çocuklardan birini olsun kendi faydasına inanmış vaziyette, manasız malumat yığını yerine pratik bilgilerle dünyaya göndermek için..."

(Nihayet baklayı çıkardı.)

İyi, çalışkan, azimli bir adam. Hakikaten. Bazen okuldan çıkarken Lewis'in ışığının hâlâ yandığını görürüm, birinci katta, karanlık sınıflar arasında bir fener gibi asılı. Ciddiye alır; emek verir; çabalar. Başaramadı mı endişelenir, pişmanlık nevinden bir tazminat öder gibi. Öğrencileri adına endişelenir. 1980'lerde onlara ışıltılı bir istikbal sunamadığı için endişelenir. Endişe ona bir ülser bağışlamıştır, bunu dosya dolabındaki viskiyle tedavi eder (onu da biliyorum).

Müdürümüzün kısa bir eskizi:

Evvel zaman içinde, parlak altmışlı yılların ortalarında... Ama siz o zamanları hatırlamazsınız. O zaman devrimci olmak normaldi, devrimci olmak mümkündü. Geçici refahın, eğitimin yaygınlaşmasının ve kısa dönemde geleceğin güzel görünmesinin (meseleyi tarihi perspektife oturtalım) ürünü. Bir nevi gençlik devrimi... Aynı zamanda Soğuk Savaş, Küba krizi ve kıtalararası balistik füze dönemi...

Evvel zaman içinde, parlak altmışlı yılların ortalarında, siz birer birer doğmaktayken ve Lewis müdür tayin edilmesinin yanı sıra (yegâne rakibi kendisinden kıdemli bir tarih öğretmeniydi, ama o sınıfında kalmayı tercih etmişti) kendi çocuklarını peydahlamakla meşgulken istikbal vaadinden bol bir şey yoktu. Müdürlerin altın çağı. Okulumuz vaat edilmiş Topraklara demir alan gıcır gıcır bir gemiydi. Güvertede emin adımlarla volta atan yiğit kaptanımız, (teknolojinin en civcivli zamanında) fizik ve kimya öğretmeniydi.

Hâlâ onun gemisi bu. Ama artık kendisi kaptan değil. O – geminin önündeki tahta heykele dönüştü. Sadık ve güvenilir, ama yine de heykel. Bir tıklatın. Cilanın altında som tahta (bir de endişe kurtçukları). Bizim geminin heykeli on beş yıl önceki müdürün tıpkı kopyası.

Sabah toplantılarında onu bir seyredin. (Ediyor musunuz? Peki dinliyor musunuz? Evet, evet kendine has bir büyüsü var.) Bizim Lulu'yu asık suratlı yakalayamazsınız. Kürsüye çıktı mı ille de çenesi havada olacak, kararlılıkla ileriye uzatılmış, yüzünde gülüş, elinin altında bir espri. Şimdi kendine bunu rol belledi: Sıkı dur, gülmeye devam et. Ama zor iş, endişenin izlerini saklamak. İnsanı ülser yapar.

Çocuklarla da iyidir arası. Kendisinin üç çocuğu var. Öğretmenler odasında insanı onlarla köşeye sıkıştırır (Davidciğim, Cathyciğim...). Özel bir yemek davetinde (misafirler Tom ve Mary Crick) evde bir nükleer sığınak yaptırmayı düşündüğünü ilan eder, yo kafası içki yüzünden bulanmış falan değildir. "Çocuklar için, çocuklar kurtulsun diye..." Eli açık bir Noel Baba olamıyorsa, o hediye paketli vaatleri de bitip tükenmişse, en azından kafaları okşayıp samimi nasihatler verir. Derslerinize iyi çalışın, sınıfta başarılı olun. Aldığınız eğitim kurtaracak sizi. Okul bir mikrokozmostur, yani okul vazifesini görürse... Çocuklarla arası iyidir.

Sadece büyüklerin gailelerine, çürük yetişkin dünyasına bayılmaz pek. Öğrencilerine yakın olmak ister: Personeline mesafeli durur. Sorunları olduğunda tövbe etsinler diye onlara kısa bir süre tanır...

Bu işi Otoritelerle birlikte halletmiş olmalı. Kesintileri dayatmak için onların baskısını bahane olarak kullanıyor. Adamın gitmesi lazım. Ona şüphe yok. Peki bütün bu yetişkin saçmalıklarının önünü nasıl almalı? Bölümleri düzenlemeli. Bütçeyi ayarlamalı... Hem bu dersin gerçek dünyayla alakası...

(İyi de sen ne zamandır gerçek dünyada yaşıyorsun Lew?)

Ne diyor, "Tarihi kesiyoruz..."

Demez ki: "Başka bir şey olsa... Ama çocuk hırsızlığı. *Çocuk* hırsızlığı. Bir öğretmenin karısı. Uyandırdığı yankıları görmezden gelemezsin. Şu kahrolası gazete haberleri..."

Demez ki: "Arkanda dururdum Tom, seni savunurdum. Ama bu koşullarda –bu dersler– bu sirk numaraları..."

Demez ki: "Karın nasıl Tom?"

(Eskiden olsa ona deli derlerdi. Eskiden tımarhane denen, ama artık denmeyen yerde şimdi.)

Sormaz ki: "Neden?"

Ne der – Ama söylemeyi planladığı şeyi bile söyleyemedi: Dosya dolabını açıyor, bana viski ikram edecek. Sebep yok, açıklama yok, geçmişi didiklemek yok. Gerçek değilmiş gibi davranmayı tercih ediyor. Gerçek çok tuhaf, çok tuhaf ve beklenmedik. Tartışmak istemiyor.

Okul Müdürü Lewis Scott, ailelerin öfkeli tepkisiyle karşılaşınca "yorum yok" dedi.

Bu işi bitirmek, geride bırakmak, yoldan çekmek istiyor.
Erken emeklilik. Tam maaş. Tarihi kesiyoruz.

5

Yara Üstüne Yara

YAVAŞ YAVAŞ batıp çıkıyordu. Girdaplarda dönüp sallanıyordu, yüzüstü, kolları iki yana açık, dirseklerden bükülmüş, sessizce, derin derin uyuyan birinin yattığı gibi. Ama uyumuyordu, ölmüştü. Zira yüzüstü suda yatan bedenler uyumaz, hele karanlıkta fark edilmeden saatlerdir öyle yatmaktaysalar.

Çünkü o gece (25 Temmuz 1943) tesadüf bu ya, her zamanki huzursuzluğu babama musallat olmamıştı. O gece şafak onu uyandırana kadar horul horul uyumuş, uykusuzluk nedir bilmeyen ve her sabah beş buçukta uyanan Dick'le birlikte uyanmıştı; Dick altı buçukta motosikletiyle Lynn yakınlarına, Ouse'taki tarama gemisinde çalışmaya giderdi. Kulübenin önünden gelen gürültü, babamın boğuk çığlığı, savağın üzerindeki iskelede koşan birinin çıkarttığı tangırtı olmasa çalışkan bir öğrenci olarak (o sırada tatilde olduğumdan pek çalışkanlıkla alakam da yoktu ya) bana bahşedilen fazladan bir saat uykuyu böldü ve her zamanki gibi Dick'in motosikletinin öksürükleri ve gurultularıyla uyanmama engel oldu.

Nehre bakmak için Dick'in odasına gittiğimde babamla Dick öne eğilmiş, gözlerini indirmiş iskelenin üzerinde duruyorlardı ve babam tehlikeli, ama miskin bir su hayvanının bakıcısıymış da onu canlandırmaya çalışıyormuş gibi sudaki bir şeyi tekne kancasıyla dikkatli ve gergin dürtüklüyordu.

Üzerime bir şeyler geçirdim; yüreğim ağzımda aşağı indim.

O mevsimde nehir alçak olurdu. Savağın kendi kapısı, nehir kıyısındaki tuğla istinat duvarı, havuzla savak arasındaki dalgakıran, ölü ya da diri kimsenin kolay kolay çıkarılamayacağı üç kenarı kapalı bir bölme oluşturuyordu. Babam da bunu düşünmüş olmalı ki tekne kancasından daha iyi aletler bulmak için eve koşturuyordu ve

savak motorunun yanında aksi istikamete koşturan benimle karşılaştı. Yüzünde suçüstü yakalanmış bir caninin bakışı vardı.

"Freddie Parr," dedi.

Ama ben ekoseli yazlık gömleği, gri pamuklu pantolonu, çıkık kürek kemiklerini, nehir suyuyla ıslanmasına rağmen Freddie'nin başının arkasında kıvırcık tutamlar halinde duran siyah saçları tanımıştım çoktan.

"Freddie Parr."

Yanımdan geçip gitti. Ben iskeleye Dick'in yanına gittim. Kancayla cesedi usul usul çekiştiriyordu.

"Freddie Parr," dedim.

Bu ismi tekrar etmekten öte geçemiyorduk.

"Freddie Parr," dedi Dick. "Freddie Parr-Parr."

Çünkü Dick böyle konuşurdu, bir nevi bebek diliyle.

Yüzünü bana döndü; uzun, patates rengi bir surat, iri bir çene, bilinçsizce ince bir inilti çıkararak daima açık duran gevşek bir ağız. Gözkapakları kırpıştı. Dick bir şeylerden etkilendiğinde sadece gözkapaklarından anlaşılırdı. Tozlumsu çehresi ne kızarır ne solar; ağzı gevşek kalır; gözleri boş boş bakardı. Ama belli etseler bile sadece hareketlerine bakarak hangi hissi sergilediklerini anlamak imkânsızdı.

"F-Freddie Parr. Ölmüş. Ö-ölmüş Freddie. Öldüydü Freddie."

Cesedi tekne kancasıyla dürttü. Yüzünü yukarı çevirmeye çalışıyordu. Babam, kulübeye bitişik barakanın içinde gözden kayboldu. Nehirden çöpleri temizlemek için kullandığı tekne kancalarını, halatları, cankurtaran kemerlerini, tırmıkları ve kilitli kancaları burada tutardı. O anda en işimize yarayacak alet olan sandalımız, çekek yerinde iki tahta destek üzerinde, tamir için bir parçası çıkarılmış, yüzüstü yatıyordu.

Babam elleri boş dışarı çıktı. Halat ve kanca kullanmayı bir an olsun düşündüğü, ama ağaç dalları ve koyun leşleri üzerinde etkili olan bu aletleri ölmüş bir oğlanın çıplak eti üzerinde kullanmakta tereddütleri olduğu açıktı.

Çekek yerinde, yüzü bize dönük durdu. Sonra kasten arkasını döndü, saniyelerce öteki tarafa baktı. Ne yaptığını biliyorum. Aslında böyle bir şeyin hiç gerçekleşmemiş olmasını ümit ediyordu. Gü-

neşli bir yaz günü boğulmuş bir cesedin savak kapısına vurmamış olmasını ümit ediyordu. Arkasını dönüp ona kadar sayarsa, gizli bir yakarış fısıldarsa gideceğini ümit ediyordu. Ama gitmedi.

Güneş hâlâ alçaktı, nehirde titreşiyordu. Tarlaların üzerinde tarlakuşları süt mavisi gökyüzünde cıvıldıyordu. Tam o saatte bütün dünyada bir savaş sürmekteydi. Birliklerimiz Sicilya'da ilerliyordu, öyle duymuştuk; Ruslar da ilerliyordu. Bu sırada Atlantik Okyanusunda... Ama tünemek için Doğu İngiltere'nin düz ve stratejik topraklarını tercih eden Lancaster'lar ve B24'ler dışında, bu evrensel kavganın hiçbir belirtisi ulaşmamıştı bizim Fens sularına.

Babam topallayarak havuzun üzerinden iskeleye geri döndü ve tekne kancasını Dick'in elinden aldı. Bu tekne kancasıyla cesedi karaya çekilebileceği bir noktaya kadar sürüklemekten başka yapacak bir şey yoktu. Bu da onu dalgakıranın etrafından dolaştırıp havuzun üst kapısına, sonra nehir yukarı, çekek yerinin birkaç metre ilerisinde suya inen basamaklara, altı delik vaziyette ters durmasa sandalımızın bağlı olması gereken yere götürmek demekti.

Gördüğüm kadarıyla babam, Freddie'nin gömlek yakasıyla, pantolon kemeri arasında bir seçim yapmaya çalışıyordu. Yakayı tercih etti. Kemeri seçse uzun vadede daha iyi olacaktı. Kancayı gömleğin yakasıyla Freddie'nin beyaz ensesi arasına sokup çevirdi ve kavramayı başardı. Tekne kancasını titreyerek de olsa büyük bir dikkatle tutarak iskeleden dalgakırana doğru ağır ağır yürümeye başladı. Biz de peşinden.

Freddie'nin dışa kıvrık kollarının konumu suda ilerlemesini kolaylaştırmıyordu. Aynı zamanda acemice debelenerek yüzeyde ilerlediği yanılsamasını yaratıyordu – kollarıyla bacaklarının bariz katılığıyla ve bu sabahki hadisenin de teyit ettiği çok iyi bilinen bir gerçekle, Freddie Parr'ın yüzme bilmediği gerçeğiyle çelişiyordu bu görüntü.

Babam cesedi dalgakıranın üst ucundan geçirirken zorlandı. Cesedi nehirde enlemesine çekince bacakları akıntıyla savruldu. Aynı anda sağ el dirseğe kadar dalgakırana takılıp ayakların savrulma hızını artırdı. Babam tekne kancasıyla yana doğru iterek bu savrulma eğilimini kontrol etmeye ve Freddie'nin elini dalgakıranın duvarından kurtarmaya çalıştı – ama başarılı olamadı.

Bütün bu hareketlerin ve karşı-hareketlerin sonucunda Freddie'nin kancaya takılı olan yakası bir tur daha büküldü ve yakada daha fazla bükülme payı kalmadığı için Freddie de onunla birlikte döndü. Bir anda ceset sol bacak ve omuzdan başlayarak sırtının üstüne yuvarlandı; pek de ikna edici olmayan yüzme taklidinin aksine Freddie Parr'ın aniden uykusundan uyandığı, ensesine batan ve onu boğmak üzere olan kancadan rahatsız olarak öfkeyle canlandığı izlenimi vermişti bu.

Belki bu yanılsamaya verilmiş kendini bilmez bir tepkiydi, belki de babam zaten planından vazgeçip cesedi hemen oracıkta sudan çıkarmaya karar vermişti, kuvvetle tekne kancasına asıldı. Freddie beline kadar sudan çıktı ve babamın hâlâ üç-beş karış aşağısında, dirsekleri dışa dönük, bilekleri teslim olur gibi yukarıda, asılı kaldı. Başı geriye düşüp dalgakıranın tuğlalarına çarptı. Ağzından sular boşaldı. Asılı duran cesedin ağırlığını taşıyamayan yakası yırtıldı. Tekne kancası önce Freddie'nin çenesinin altına battı, sonra ceset suya geri düşerken, yanağını, göz çukurunu ve şakağını deşti.

İşte o zaman, çocuklar –Freddie Parr suya batıp tekrar yüzeye çıkarken ve başına açılan yaradan kan aktığı açıklık kazanırken, ama öyle canlı kırmızı, suya kolayca karışan bildiğimiz kan değil, koyu renkli, yapış yapış, ağır bir sıvı, kuşüzümü rengi– ben rüyadan uyandım. Farkına vardım. Bir ölüye bakmakta olduğumun farkına vardım. Daha önce hiç görmediğim bir şeye. (Çünkü annemi ölürken görmüştüm ama ölüsünü görmemiştim.) Hem sadece bir ölü de değil bir arkadaşımın ölüsü (tamam, avare bir arkadaş, pek çok kereler şüphe uyandırmış bir arkadaş – ama yine de arkadaş). Freddie Parr. Dün değil evveli gün konuştuğum. Daha yakın zamana kadar Leem'in Ouse'la buluştuğu yerin yakınlarında, Hockwell Kanalının Leem'e döküldüğü yerde, yüksek kıyıda oturup şakalaştığım, takıldığım. Dick, Mary Metcalf, Shirley Alford, Peter Baine ve David Coe'yla birlikte, çoğumuz yarıçıplak ve çamurlu, çünkü orası en sevdiğimiz yüzme yeriydi.

Freddie Parr yüzemezdi ama.

Dick'in gözkapakları hızlı hızlı kırpışıyordu. Babam bir küfür savurdu –Allah korkusu olduğu için kızdığında değil sadece üzüldüğünde küfür eden bir adamın yumuşak küfürlerinden– ve tekne

kancasıyla bir kez daha Freddie'nin giysilerini yokladı.

Freddie Parr'ı sudan çıkarttık. Birlikte, suya inen basamaklardan yukarı çektik –suda kalmış bir ceset hafif olmuyor– ve kulübenin önündeki çekek yerinin beton zeminine taşıdık. Orada, tam boğulmamış olanlara suni solunum yapmak için önerilen duruşa getirmek için onu yere sırtüstü yatırdı babam. Yine orada, babam bir zamanlar (Leem Akaçlaması ve Seyrüsefer Komitesinin bağlı olduğu) Büyük Ouse Havzası Komitesinden yadigâr kalan eğitim uyarınca Holger-Nielsen Suni Solunum Yöntemini Kullanarak Freddie'nin çıkık kürek kemiklerine bastırmaya, kaskatı kollarını indirip kaldırmaya başladı ve bunu bir çeyrek saat kadar sürdürdü. Freddie'nin öldüğünü o da Dick'le benim kadar bilmediği için değil, batıl inançlı bir adam olduğundan mucize olasılığını asla göz ardı etmediği ve bu yalandan suni solunum töreni gerçekle yüzleşeceği ânı geciktirdiği için. Bir çocuğun cesedinin onun havuzunda bulunduğu gerçeği, hem de geceleyin havuz bekçisi uyanıklığını bir kenara bırakmamış olsa kurtarılabilecek bir çocuk; burası onun havuzu olduğuna göre sorumluluğun da ona ait olduğu gerçeği; bunun tanıdığı bir komşusunun oğlunun cesedi olduğu gerçeği; bu cesedi sudan çıkarmaya çalışırken sakarlıkla tekne kancasıyla başından yaraladığı ve bir ölüyü yaralamanın belki de canlı birini yaralamaktan daha iğrenç bir günah olduğu gerçeği; uygun yetkililerin bilgilendirilmesi ve çağırılması gerektiği gerçeği; bir kez daha sakin nehir kıyısı hayatını Bela'nın işgal ettiği gerçeği.

Zira babamın mizacında bir havuz bekçisinin sorumluluğundaki bir havuza bir ceset sürüklenmişse bu bir kaza değil, lanettir.

Freddie Parr'ın ağzından sular aktıkça akıyordu, ama şakağındaki böğürtlen rengi yaradan başka kan çıkmadı. Omuzları arasındaki ısrarlı ellerin uyguladığı baskıyla aynı tempoda su geliyordu ağzından. Zira insan akaçlaması diye de bir şey vardır, insan pompalanması. O temmuz sabahı babam atalarının nesillerdir yaptığı şeyden başka ne yapıyordu: Su tahliye etmekten başka? Ama onlar toprakları geri kazanırken, babam bu canı geri kazanamamıştı...

Uçümüzü görür gibiyim, sessizce beton çekek yerinde kümelenmişiz, babam gerçeği yalanlamak için çabalıyor, ölmüş bir şeyin tekrar canlanmayacağını söyleyen doğa kanununa karşı çabalıyor;

tarlakuşları sabah göğünün yağı andıran pusunda ötüşüyor ve Leem boyunda parlayan güneş kulübemizin sarı tuğla cephesine vuruyor, sundurmanın üzerindeki bir taşa 1875 tarihi oyulmuş, onun da üstünde kabartma halinde iki çapraz buğday başağı motifi, yakından bakıldığında buğday değil, püsküllü arpa başakları olduğu anlaşılıyor.

Şaşırtıcı miktarda su boşalıyor. Babamın bütün o ritmik bastırma ve çekmeleri, Holger-Nielsen Yöntemini ciddiyetle uygulamaya devam etmesi ümitsizliğe kapıldığı gerçeğini gizleyemiyor. Dudakları kıpırdamasa da dua ediyor, şu anda oğullarının öldüğünü bilmeyen Jack ve Flora Parr'ı düşünüyor. Ben de dua ediyorum ve Freddie Parr'ın mucizevi bir biçimde dirilmesini umuyorum – Freddie Parr için mi yoksa babam için mi bilmem. Çünkü boşu boşuna Freddie'nin vücudunu pompalayan babam sadece bu ilave laneti değil, hayatındaki kötü talihi de pompalamaya çalışıyor gibime geliyor: Altı yıl önce karısını alan kötü talihi; ilk oğlunu hilkat garibesi, patates kafa yapan (çünkü Dick öyle) talihi. Ayrıca başka lanetleri, belki henüz bilinmeyen başka lanetleri.

Üçümüzden sadece Dick üzüntülü görünmüyor (ama bir patates kafanın hislerini bilmek ne mümkün?). Onun için nehirden bir cesedin çıkarılması –tanıdık bile olsa– belki de (bugün gecikeceği) kovalı-tarama aletiyle Ouse'un dibinden mil temizleme işinden çok da farklı değil. Zira Dick iyi çalışır, patates kafa olsa da buna şüphe yok. Kas kuvveti şüphe götürmez, dayanıklılığı, kendisine verilen görevleri yerine getirmek için gösterdiği asık suratlı heves. Dick mil kokar. Şimdi çekek yerinin kıyısına gidiyor. Tekne kancası var elinde. Ona yaslanıp havuza tükürüyor – okkalı bir Crick balgamı, her zaman bol bol olsa da şimdilik babamın içindeki çalkantıyı yatıştırmayı başaramayan Crick kayıtsızlığı. Balgamının yüzüp, kabarcıklanıp batışını seyrediyor. İnek kirpikleri, balık gözlerinin üzerinde kırpışıyor.

Biz ölüyü diriltmeye uğraşırken sadece Dick uzakta iki salapuryanın Ouse'tan yukarı doğru gelmekte olduğunu ve havuzdan geçmek isteyeceklerini görüyor, kırpıştırıp durduğu gözleriyle. Boğulmuş ceset olsun olmasın havuz kapaklarının açılıp kapanması lazım. Sadece bizim bildiğimiz bu nehir kenarı felaketi çok geçmeden

başkaları tarafından da öğrenilecek, Gildsey Gübre Şirketinin salapuryacıları haberi Leem'in yukarılarına taşıyacak. Çok geçmeden çekek yerindeki çaresiz sessizliği, bu boğulmuş çocuk tasalarının çekirdeğinde değil sadece kıyısında olanların sesleriyle bozulacak. "Cesedin suyunu boşaltmanın ne manası var ki" (birinci salapuryacı). "Tekne kancası ha? Tekne kancasını ne demeye kullandın? Suya atlayıp çıkaramaz mıydın zavallıyı?" (Neden sahi? Çünkü boğulmuş biriyle aynı suda yüzmek şanssızlık getirir.) Polislerin, cankurtaranların sesleriyle, sorular ve not defterleriyle, böyle şeyleri her gün görmeseler de olağandışı saymayan insanlar tarafından bozulacak sessizlik.

Hem ufkun öte tarafında ve gökyüzünde bir savaş sürmekteyken tek bir boğulmuş çocuğu neden abartmalı; analar her gün oğullarını kaybetmekteyken ve her gece kalkan bombardıman uçaklarının hepsi geri dönmezken? Koca dünya öncelik kazanıyor. Hem bir keresinde koca dünyanın Flanders'ta boğuluşunu seyreden, yine de hayatta kalıp hikâyesini anlatan babam bile, belki günün birinde sigarasının küllerini silkeleyip başını sallayarak o zavallı boğulmuş çocuğu nasıl Yeni Atkinson'dan çıkardığını anlatacak.

Zira olayların gerçekliği –neyse ki– bize sadece kısa süreliğine görünür.

Ama –kısa süreliğine– sonsuz gibi görünen sahne: Çekek yeri, ışıldayan Leem, nehrin aşağısından yaklaşan salapuryalar, havuzun kıyısındaki Dick, Freddie Parr'ın su dolu bedeni başında boşuna uğraşan, ama nasıl duracağını bilmeyen babam.

Babam o telaş içinde bu sahneyi daha sonsuz ve silinmez kılacak bir şeyi görmüyor. Zira Freddie Parr'ın sağ şakağındaki yarığın altında ve çevresinde oval bir morluk var. Ya da belki görüyor babam, bu yüzden Freddie'nin kollarını indirip kaldırmaya devam ediyor, daha fazla Bela istemediği için. Belki Dick de görüyor, arkasını dönüp havuza tükürmesinin sebebi bu. Belki hepimiz görüyoruz; ama sadece ben (bir cesette ne hızla morluk oluştuğunu bilmememe rağmen) Freddie'nin sağ şakağındaki kenarlara doğru sararmış morluğu tekne kancasının yapmadığını düşünüyorum.

Ama salapuryacılar yaklaşıyor. Dick havuz kapılarını açıyor ve salapuryacılar tam o anda çekek yerinde, nehir yukarı yolculukları-

nı kesmelerine bahane teşkil edecek bir şey görüyorlar. Karaya çıkıp zaten bizim de bildiğimiz ama bilmek istemediğimiz şeyi bildiriyorlar, Jack Parr'ın oğlu ölmüş, onlar ne kadar canlıysa o da o kadar ölü; böylece en azından babamın kesintisiz bastırma ve çekme hareketlerine son vermesini sağlıyorlar. Salapuryacılar gevezelik ediyor. Babam sessiz; sonra birden havuz bekçisi olduğunu, acil durumlarda resmi görevleri olduğunu hatırlıyor.

Freddie nehirden çıkarılalı yirmi beş dakika geçmiş (içinde yattığı su birikintisinin kenarları kurumaya başladı bile). Apton'dan polisin, Gildsey'den cankurtaranın gelmesine daha otuz beş dakika var. Bu arada (ölü bedenlerde de koparılmış meyvelerde olduğu gibi çürükler oluştuğundan) tekne kancasının neden olduğu yeni bir morluk, tekne kancasının neden olmuş olamayacağı eski morluk üzerine yayılmaya başlayarak, zamanla, gelişigüzel bakan bir göze ikisinin aynı morluk gibi görünmesini sağlayacak. Bu yüzden; babam polise ifade verirken tövbekâr bir ısrarla Freddie Parr'ın başındaki yaraların kendisinin tekne kancasıyla bağışlanmaz sakarlığı sonucu oluştuğunu (benim ve homurdanan Dick'in de şahitliğiyle) birkaç kere vurguladığı, polisler bundan tatmin olduğu için; talihsiz anneyle babaya haber verilene, onlar olay yerine getirilene (bir diğer sonsuz, silinmez sahne), ceset Gildsey'deki morga götürülene kadar zaman geçtiği ve zaman ayrıntıları bulandırdığı için; incelemeyi yapan pataloğa kanca konusunda bilgi verildiği ve adam cesede gelişigüzel baktığı, sadece Freddie'nin ciğerlerinin suyla dolu olduğunu teyit etmekle ve pıhtılaşan kanında yüksek miktarda alkol olduğu yönünde her şeyi açıklayan bir gerçeği not etmekle ilgilendiği için – Freddie Parr hakkında verilen ilk hüküm (yüzme bilmediği ve olay sırasında içkili olduğu için) boğularak öldüğüydü, 1943 yılının 25 Temmuzunu 26 Temmuza bağlayan gece saat 11 ile 1 arasında. Tekne kancası Freddie Parr'ın yarı kayan, yarı asılı duran bedenini tırmalarken neden korkudan donakalmıştım? Ölü gördüğüm için mi? Yoksa daha beter bir şeyin imgesi miydi o? Bu, sadece basit, sıradan, korkunç, beklenmedik bir ölüm değildi de daha fazlasıydı ondan mı?

Çocuklar, kötülük uzaklarda meydana gelen bir şey değildir – aniden kolunuza dokunuverir. Freddie'nin başındaki yarıkta o kara

kan görünüp de akmadığında korkmuştum. Ama bu korku, Mary Metcalf aynı gün bana, "Ona Freddie'ydi dedim. Dick, Freddie Parr'ı öldürdü, çünkü onun o olduğunu düşünüyordu. Yani biz de suçluyuz," dediğinde duyduğum korkunun yanında hiç kalır.

Yine aynı akşam, Mary'yle buluştuktan (çünkü aramızda bir gençlik hikâyesi vardı, adında gençlik olsa da her zaman masum olmaz bunlar, insanın gençliğinde vuku bulsalar da bütün hayatını etkileyebilirler), bisikletimle eve döndükten sonra Leem'den aşağı bir şey daha sürüklendi, sadece benim gördüğüm ve çıkardığım bir şey.

Kırlangıçlar savağın yukarısındaki suyu sıyırıp geçiyor. Geç inen temmuz akşamı daha yeni kararmaya başlıyor. Tatarcıklar sazların üzerinde fır dönüyor. Nehir kıyısındaki küçük bir girintide söğüt ağacının altında yatıyorum, kulübe aşağıda; sıkça oturarak ya da uzanarak kitaplara olan açlığımı doyurduğum bir yer burası. *Herward the Wake, The Black Arrow* ve *With Clive in India*'yı yalayıp yuttuğum yer. Son zamanlarda biraz mesafeli de olsa düşünceli düşünceli okul kitaplarını geveledeğim (sıkıcı öğretmeninizin bir zamanlar sıkıcı bir inek olduğunu duymak sizi şaşırtmamıştır herhalde?) ya da (sıkı durun) Kral II. James Yandaşlarının İsyanları veya Yedi Yıl Savaşının Sonuçları üzerine tumturaklı denemelerimi çattığım yer. Ama o akşam yanımda tarih getirmemiştim (Tarih, Şimdi denen bıçak tarafından kolaylıkla delinen ince bir giysidir). Korkumu getirmiştim.

Söğüt dalları arasından babamı seyrediyorum. Nöbetçi gibi çekek yerinde bir aşağı bir yukarı yürüyor. Bazen usulca akan nehre bazen gökyüzüne bakıyor. Sessizce kendi kendine konuşuyor. Ara sıra sağ dizini ovalıyor, ta 1917'de yaralanan dizini. O sabah dakikalarca sert zeminde (betonda) diz çökme hatasına (halen hassas olan o dizi için bundan beteri olamazdı) düştüğü için ovalıyor. Gerçi bunu düşünecek halde değildi ya... Şimdi günbatımı profilini kararırken bir aşağı bir yukarı yürüyor, aslında pek de farkına varmaksızın ağrıyan eklemini rahatlatıp açmaya çalışarak. Bu gece yılanbalığı tuzağı kurmaya gitmeyecek; ama yatmayacak da. Havanın iyice karardığı, günbatımından çok şafağa yakın saatlerde bile ha-

vuzun kıyısında dizini ovmakta olacak. Çünkü dün gece, uyanık davranmadığı için...

Dick de kulübenin sol tarafındaki barakanın yanında, yapacak başka işi olmadığında daima yaptığı işle uğraşıyor – motosikletini "tamir" ediyor. Yani parçalarını çıkarıyor (çünkü eski olduğu halde motosikletin bir bozukluğu yok), onları yağlıyor, ışığa tutuyor, üflüyor, silip tekrar yerlerine takıyor. Dick'in makinelerle arası iyi. Savaş olmasa çoktan hurdaya çıkacak antika bir kovalı-tarama aletini her gün sürekli çalışmaya ikna ediyor. Dick'in durumunda yetenekten ziyade akrabalık sayılabilecek bu mekanik beceri, üzerine bir şey daha eklense Dick'i belli bir alanda çok ileriye götürebilirdi – mesela Fens'te daima talep olan sumühendisliği alanında.

Dick'te kafası mekaniğe yatanların bile faydasını gördüğü bazı beceriler eksik. Okuma yazma bilmez. Konuşurken iki lafı üst üste koymakta zorlanır. Köy okulunda biraz eğitim gördü. Ama işin tuhafı Dick'in eksikleri fazladan ve yoğun bir ilgiyi gerektiriyor görünse de eğitimi ana-babası tarafından kısa kesilmiş hatta kasten yarıda bırakılmıştı. İmtiyazlı zeki öğrenci rolü, kendisinden çok şeyler beklenen bu yüzden de süfli işlerden korunan küçük oğula verildi; öte yandan (umursamıyor gibi görünen) büyük oğul ömür boyu her gün didinmeye mahkûm edildi. Ana-babanın bu kararlı politikası, ilk oğullarının neticede ıslah edilemez olduğunu kabullendiklerinin ifadesi sayılabilir belki, ama bu politikayı uygulamaktaki katılıklarını açıklayamaz: Mesela küçük oğul kendi kıt bilgisini kendisi kadar talihli olmayan ağabeyine aktarmanın doğru bir şey olduğunu düşünüp gizli bir eğitim programı başlattığında (öğretmen olacağı o zamandan belliymiş) ve yakalandığında, sadece aydınlatma planına son verilmekle kalmamış, sinirli babasından (doğru, pek öyle kolay kolay sinirlenip öfkelenen bir adam değildi, özellikle de karısının hazin ölümünden beri) azarı işitmişti: "Onu eğitme! Ona okumayı öğretme!"

Yine aynı gece (sükûnete kavuşan) baba, küçük oğluna ana sütünden ve herkesin bir kalbi olduğundan bahsetmişti...

Dick motosikletinde çalışıyor. Dick'in makinelere duyduğu sevginin, tabii buna sevgi denebilirse, Dick'in kendisinin de bir nevi makine olmasından kaynaklandığı söylenebilir – makinenin kendi-

ne ait bir zihni olmadığı ve Dick'in iri, kaslı, şaşırtıcı ölçüde çevik bedeninin yorulmak nedir bilmeden çalıştığı, yeri geldiğinde de çarpıcı beceri ve güç gösterilerinde bulunduğu düşünülürse. Hem de ağır aksak zihin melekelerine ve bunun yarattığı aldatıcı münasebetsizlik havasına rağmen. Dick başka insanların neden makineye benzemediğini bilmek istiyor. Belki Dick de makine gibi olmamak istiyor. İnsan davranışının makineler gibi düzenlenemeyeceğini kanıtlayan her olayda çaresizlikle tökezliyor ya da bir nevi püriten dehşetle geri çekiliyor. Etrafında gördüğü tuhaflıkları, mekanik vasıtalarla taklit etmek gibi aptalca teşebbüslere gönül indirmese yüce ve berrak zihinsizliğinden dünyaya, yarı küçümseme yarı acımayla, kendi hayal gücü ifratından körleşmiş bir vaziyette baktığı izlenimi verebilir. Bizim bilmediğimiz bir şeyi bildiği izlenimi. Bu izlenim –bu tavır– Dick'e başkalarının gözünde bir nevi yontulmamış pathos kazandırabilir; hatta (çünkü kaçarı yok Dick'in çirkin bir suratı vardır) sapkın bir cazibe bile verebilir. Ama Dick'i yalnızlaştırır. Ona acı verir. İşte bu yüzden avunmak için mokosikletiyle konuşur, canlı varlıklarla konuştuğundan çok daha fazla. Yine bu yüzden (Freddie Parr'ın başını çektiği) dedikodular çıkarılmıştır, güya Dick motorunu öyle çok severmiş ki bazen ıssız yerlere gider, onunla çimlere uzanır ve...

Dick barakanın yanında çömeliyor. Dick mil kadar yağ da kokar. İncelemek için makinenin bir parçasını yüzüne yaklaştırıyor. Dick'in büyük, güçlü elleri var ama gözlerini göremiyorum.

Babam yürüyor. Yürürken, kulübenin yanından geçerken, gözle görülür bir biçimde yana çekiliyor, etrafından dolanıyor betonun üzerinde o noktanın...

İleri geri; aşağı yukarı. Nehir kıyısındaki silueti, solan gökyüzünün önünde karardıkça kararıyor ve bence Dick'in de zaman zaman takındığı o acınası karizmayı takınıyor. Benim odamda, burnumu kitaplarıma gömmüş olduğumu düşünüyor herhalde. Zira odamda olmadığımı bilse başı daha büyük bir huzursuzlukla sağa sola çevriliyor, boynu daha büyük bir huzursuzlukla uzanıyor olacak. Nehir boyunda beni arıyor olacak. Zira acıların nadiren teker teker geldiğine inanır, hem daha bu sabah bir baba ve onun boğulmuş oğluna tanıklık etti.

İleri geri. Belki düşünülecek daha başka pek çok şeyin olduğu böylesi bir günde iki oğlunun şu eski bilmecesini düşünüyor. Birinin nasıl kitaplara, diğerinin motosikletlere düştüğünü; birinin nasıl moron, diğerinin zeki olduğunu ve günün birinde akıllı bir adam olacağını. Zeki olanın beyinsiz olandan saklandığını tahmin edemez.

Çünkü zeki olan korkuyor.

Arkaya dönüş. Duruş. Bacağı geriş. Dizi ovalayış.

Sonra çalıların arasında gözüme bir şey çarpıyor. Belki tam da o anda gelip takılmış, belki baştan beri orada. Bir şişe. Nehir kıyısında yaşayanlar onun getirdiği çöpleri çekip çıkarmayı âdet edindiğinden uzanıp bir parmağımı boynundan içeri sokuyor ve şişeyi sudan çıkarıyorum. Bir şişe. Bira şişesi. Kalın, koyu kahverengi camdan bir şişe, ama artık Fens civarında bunlardan görülmüyor – otuz küsur senedir. Etiketsiz, kirlenmemiş, ince boyunlu, bodur değil uzun ince bir görünümü var.

Karanlık çökerken şişeyi alıp nehir aşağı, savağın altına taşımadan önce görüyorum bütün bunları, oradan Ouse boyunca yüzecek, belki denize bile çıkacak. Eski ama pek de kirlenmemiş bir bira şişesi, dibinde çepeçevre camın üzerine kabarık harflerle ATKINSON GILDSEY yazılmış.

6

Boş Bir Kap

AMA BENİM LEWIS'LE okuldan sonra yaptığım yüklü görüşmenin içine sızan gerçeklik kuramından çok daha farklı, başka bir gerçeklik kuramı var. Gerçeklik tuhaf değildir, beklenmedik değildir. Gerçeklik olayların ani halüsinasyonu içinde ikamet etmez. Gerçeklik olaysızlık, boşluk, düzlüktür. Gerçeklik hiçbir şeyin olmadığıdır. Kendinize bir sorun, tarihteki olayların kaçı, temelde bir şeyleri var etme arzusu dışında herhangi bir sebeple meydana gelmiştir? Size Tarihi takdim ediyorum, uydurmaca, eğlencelik, gerçeği-örten dramı. Tarih ve yakın akrabası tiyatro sanatı...

Şu mahut tarihi olaylar sahnesine adım atmış olan her kahramana karşılık tiyatroya hiç girmemiş –sürmekte olanın gösteri olduğunu hiç fark etmemiş–, gerçeklikle baş etmek gibi ağır bir işi yüklenmiş binler, milyonlar olduğunu hatırlamanızı istememiş miydim sizden?

Doğru, doğru. Ama bu kadarla kalmıyor. Çünkü sayısız gayriiştirakçinin her biri kuşkusuz, kendi renksiz varoluşlarının düzlüğünde kendi şahsi sahnelerini, kendi dekorlarını, oyunlarını kurmakla meşguldüler – zira pek azımız, uzunca bir süre salt gerçekçi kalabilir. Yani bundan kaçış yoktur: Tarihin heybetli repertuvarını iskalasak bile onu küçük ölçekte taklit ederiz, onun mevcudiyet için, karakter için, maksat için, içerik için duyduğu özlemi küçük ölçekte teyit ederiz.

Kendimizi yine de bir şeylerin vuku bulduğuna inandırmak için ne sonuçları, eylemlerimize verilecek ne tepkileri, ne geri tepmeleri göze aldığımızı, yıkmak için ne taştan kuleler inşa ettiğimizi, nasıl kuyruğumuzu kovaladığımızı, ne kaoslara razı olduğumuzu söylemeye gerek yok. Gerçekliğin boş bir kap olmadığına kendimizi ikna etmek için ne sarhoş edici iksirler tertip ettiğimizi, ne anlamla-

rı, efsaneleri, çılgınlıkları kafamıza sığdırdığımızı söylemeye de gerek yok.

Bir zamanlar müstakbel Bayan Crick –o zamanki soyadıyla Metcalf– sizin gibi daha öğrenci olduğu sıralarda meydana gelen bazı hadiseler sonucunda dünyadan elini eteğini çekmeye ve kendini yalnızlığa, kefarete ve (mecburiyeti erdem haline getirmekten ibaret de olsa) bekârlığa adamaya karar verdi. Bu yalnız ibadete Tanrı'nın nereye kadar dahil olduğunu da söylemedi asla. Ama üç buçuk yıl sonra kendine dayattığı bu manastırdan çıkıp müstakbel bir tarih öğretmeniyle (eski ve samimi bir tanıdığıyla) Tom Crick'le evlendi. Çuvalını, kutsal vaifelerini bir kenara bırakıp (artık neyin gerçek olup neyin olmadığını kestiremeyen) şimdinin sabık tarih öğretmeninin, o zamanlar gerçekçilik kapasitesi diyebileceği şeyi açığa çıkardı. Zira Yüce Merciyle o geçici hasbıhalinden bir daha asla, daha doğrusu senelerce bahsetmeyecekti.

Ama hep oralarda bir yerlerde, pusuda, uykuda, unutulmuş bir tohum gibi olgunlaşmış olmalıydı. Çünkü 1979 senesinde elli iki yaşında, aniden yeniden Kurtuluşu aramaya başladı. Tanrı'yla bir aşk ilişkisine, bir münasebete girdi – (bunu gizleyemediği) kocasını da hayrete düşürerek. İşte tam bu ilişki kritik –ilişkilerin bildik gidişatında tuhaf kaçmayan ama bu vakada fazlasıyla inanılmaz– eşiğe geldiğinde, Price adında bir öğrencinin meydan okuyan sözleriyle harekete geçen, afallamış ve terk edilmiş tarih öğretmeniniz, tarih öğretmeyi bırakıp bu inanılmaz-ama-gerçek, ister-inan-ister-inanma-ama-ayniyle-vaki Fens Hikâyelerini anlatmaya başladı.

Çocuklar, kadınlar minyatür bir gerçeklik modeliyle donanmıştır: Boş ama doldurulabilir bir kap. İçinde pek çok şeyin gerçekleştirilebileceği ve sonuçta bunun meyvelerinin alınabileceği bir kap. İçinde dramların mayalanabileceği, bir hiçlik kuluçkasından yumurtaların devşirilebileceği bir kap. İkinci Dünya Savaşı'nın ortalarında, geri tepmeleri ve tepkileri hesaba katmadan, (içlerinde Tanrı'nın yer almadığı) rakipleri de olduğu halde, müstakbel Bayan Crick'in, o zamanki Mary Metcalf'in aç ve her şeye açık kabını doldurmaktan sorumlu olansa müstakbel-tarih-öğretmeni Tom Crick'ti.

Ama 26 Temmuz 1943 ikindisi bu geri tepmelerin nelere mal olduğunu öğrenecekti.

7

Deliklere ve Şeylere Dair

ZİRA AYNI İKİNDİ saat dörtte, Freddie Parr'ın cesedinin Leem Nehrinden çıkarılmasına yardım ettikten sonra, ama aynı nehirden şu kahverengi şişeyi çıkarmadan önce, Fenland'in Hockwell ve Wansham köylerini birbirine bağlayan dar, engebeli ama dümdüz yolda, antika bir bisikletle, önceden belirlenmiş bir yer ve zamanda, yukarıda sözü geçen Mary Metcalf'le buluşmaya gidiyordum. Leem'in güney kıyısını takip ederek, Atkinson Havuzundaki havuz bekçisi kulübesinin yakınından doğuya doğru uzanan Gildsey-Apton anayolundan gidiyordum. Ama sola, Hockwell Köprüsü üzerinden Leem'i geçerek kuzeye Wansham ve Downham Market yönüne devam eden yola –her zamanki kestirmeme– sapmadım, Apton yolunda beş yüz metre kadar devam ettim, bisikletimi hem nehrin hem de Büyük Doğu Demiryolunun üzerinden geçen köprüye sürdüm, böylece gereksiz yere bir dikdörtgenin üç kenarını dolaşan dolambaçlı bir rotayı takip ederek tekrar Wansham yoluna çıktım. Leem'i Hockwell Köprüsü üzerinden geçmemiştim çünkü köprünün öte yanında, az ilerisinde, nehrin yükseltilmiş kıyıları, bir sıra ağaç ve kuzeye kıvrılan yolun sakladığı bir hemzemin geçit vardı. Bu hemzemin geçidin bekçisi de Jack Parr'dı, Freddie Parr'ın babası.

O günkü nahoş olayların üzerine bir de bu eklenince randevuma gecikmiştim.

Ama Mary gecikmemişti. Hockwell Deresi diye bilinen insan yapımı suyolunun kıyısındaki bir kıvrımın oluşturduğu korunaklı alanın kuytusunda oturuyordu. Solunda mille dolmuş bir kanalı mimleyen saz öbekleri ve bataklık otlarının beneklendirdiği suya batmış, canlı çimenler, önünde ve sağında (bisikletimle birlikte yüksek kıyı boyunda ilerlerken onu benden saklayan) ılıman düzlükle-

rin başlıca ağacı kavaklar vardı. Dere kıyısının tarlaların olduğu tarafında, işlevini kaybetmiş kanalın bitimini oluşturan yükseltinin üzerinde, bir yeldeğirmeninin kalıntıları vardı. Yani değirmenin alt kısmının katranlı, çatlaklı ahşap kabuğu, taş çatlasa iki metre yüksekliğinde, içinde hiçbir şey kalmamış, üzeri gökyüzüne açık, yine de kapısı hariç, bir zamanlar değirmencinin eğilerek girdiği o küçücük açıklık duruyor. Bir zamanlar eski kanaldan Dereye su aktaran ot bürümüş tuğla arkın ve paslanmış su çarkının yanında, değirmen platformunun üzerinde, sırtını viran değirmene dayamış Mary oturuyordu; üzerinde kırmızı ekose etek, dizlerini çenesine çekmiş, kollarıyla sarmalamış, benim gelmemi bekliyordu.

Eski kanalın –kuzeydeki yeni bir pompa istasyonu uğruna terk edildikten sonra– mille dolması bitişiğindeki toprakların sadece yazın hayvan otlatmaya müsait, ıslak ve süngersi bir hal almasına neden olmuştu. O yüzden de Mary nöbet yerini, on-on beş tane geviş getiren inekle paylaşıyordu, hayvanlar gürbüz otları yiyor, dışkılarını Mary'yle kavak koruluğu arasına saçıyorlardı. İnekler, esasen pancar ve patates yetiştiricisi olan Çiftçi Metcalf'e aitti; ama toprağının tek bir dönümü bile ziyan olmasın diye her yaz Derenin kıyısında bir aşağı bir yukarı kol gezen küçük bir Friz ineği sürüsü de vardı, bunların sütünü Apton'daki mandıraya gönderiyordu. Dolayısıyla Dick'le ben küçükken sadece ana sütü değil Çiftçi Metcalf'in sütünü de içmiştik. Mary Metcalf de babasının sütüyle büyümüş, maalesef annesininkinin tadına hiç bakamamıştı.

Zira Mary çiftçi kızıydı. Otlağı tarladan ayıran dar bir hendeğin üzerinden sola baksa görebileceği, krem rengi çiçek açmış patateslerle dolu tarlaların sahibi babasıydı. Karşısında, ileride de Harold Metcalf'in, kavak koruluğu ve kıvrılan nehrin sakladığı tuğla çiftlik evi ve kümelenmiş çiftlik binaları vardı; bütün Fens çiftliklerinde olduğu gibi, resimli kitaplardakinin aksine bir yerlere sokulmadan, bir şeyleri sarmalamadan dümdüz tarlaların ortasında yersiz ve haşin dikiliyordu bu binalar. Thomas Atkinson, Polt Fen'i akaçladığından beri Polt Fen Çiftliği mevcuttu ve 1880'lerde üzerine yeni bir çiftlik evi inşa eden Metcalf ailesi çiftliğin ikinci sahipleriydi.

Polt Fen Çiftliği, bölgedeki çoğu çiftlik gibi pek büyük sayılmazdı, ama toprakların bereketi alanın küçüklüğünü telafi ediyordu.

Harold Metcalf yanında sürekli üç işçi çalıştırıyor, buna ilaveten uzun ve pis kokulu kış pancarı hasadında parmakları yüzülüp küfreden gündelikçiler tutuyordu. Ama şimdi, 1943 yazında topal ya da tek gözlüler haricinde ne daimi işçi ne de gündelikçi bulmak mümkündü. Bunun yerine, diğer komşu çiftliklere olduğu gibi Çiftçi Metcalf'in çiftliğine de tulumlu, bahçıvan pantolonlu, başlarına sıkı sıkı eşarp bağlanmış, kolları kaslanıp güneşten yanmış, şehirli adapları yaz sıcağında buharlaşan Toprak Kızları takımı üşüşüyordu. Bozuk kamyonlar bu mahlukları Apton ve Wansham'daki pansiyonlarından yöre halkının takılmaları ve laf atmaları arasında çalışacakları mahale getirirdi. Toprak Kızlarının bizim Fenland kuytularına bir yıkım ve fokur fokur cinsellik getirdiği söyleniyordu. Fakat fokur fokur cinsellik –sizin de belki çok iyi bildiğiniz gibi çocuklar– daima mevcuttur.

Freddie Parr bu dişi göçmenlerden birinin lütfuna tam manasıyla nail olduğunu iddia ediyordu – Freddie'nin, Hockwell Deresinin kıyılarından, tarlalarda çalışırken havaya dikilmiş biçimli kalçasını saatlerce seyrettiği Joyce adında kumral bir afet. İlk baştaki o hanımefendi havalarını üzerlerinden attıklarında Toprak Kızlarının biz yerli çocuklara el ettikleri, isimlerini söyledikleri, tarla kenarında yemeklerini paylaştıkları doğruydu (gerçi Hockwell Deresindeki yüzme partilerine yaptığımız davetleri ısrarla reddederlerdi). Hatta bahsi geçen kumral Joyce'un bizzat Freddie'ye (belki de meftun halleri içine dokunduğundan) tenezüllü bir gülümsemeyle el sağladığı da doğruydu; (o sırada daha on dördünde olan) Freddie'nin sadece bir eliyle hararetli hararetli ona el sallamakla kalmayıp, öteki eliyle de pantolon düğmeleri nahiyesinde hayra yorulamayacak bir hareket yaptığını gördüğü gün el sallamayı bırakmıştı. Bu olaydan sonra Joyce bir daha Hockwell civarındaki tarlalarda görülmemişti.

Yani besbelli Freddie Parr yalan söylüyordu.

Hem artık Freddie Parr ölmüştü.

Hem zaten Toprak Kızları bize göre değildi. Geceleri sağlıklı bir bitkinliğe kapıldıklarında, kötü hava şartları yüzünden vazifeye çıkamamış havacılar üslerinden gelip onları toplardı. Kızlar kendilerini semaların kahramanlarına bayıla bayıla teslim etseler de kimse laf etmez, hatta bu durum münasip bulunurdu, ne de olsa bu ce-

sur askerler ertesi gün ölebilirdi.

Ama Freddie Parr ölmüştü.

Çiftçi Metcalf'in savaş boyunca geçici bir harem sahibi olmak gibi boş hayalleri yoktu. Ciddi, temkinli, aklı başında bir adamdı, Toprak Kızlarını ikame işgücü olarak görmüş, ne cinsiyetlerine ne onları kendisinin tarlalarına getiren milliyetçi güdülere taviz vermişti. Ne de onları biricik kızına uygun arkadaşlar olarak görmüştü. Senelerce iyi bir pancar ve patates üreticisinin ciddiyetiyle gizliden gizliye beyefendi-çiftçi rolünü taklit etmiş, kızının tarlalarda ya da çiftlik avlusunda çalışma hevesini kırmış, çizmeleri gübreli, saçları samanlı tipik bir çiftçi kızı olmasını engellemişti. Onun eğitimli ve zarif bir hanımefendi, pancarlarla patatesler üzerindeki her şeyin somutlaşmış hali olmasını istediğinden, cebinden para vererek Gildsey'deki St. Gunnhilda Manastır Okuluna göndermişti.

Zira Harold Metcalf iddialı fikirlere sahip bir çiftçi olmasının yanı sıra Katolikti de. Yani Katolik bir kadınla evlenmişti; Bayan Metcalf evliliklerinin ikinci yılında ölmese ve Harold onun anısına sadık kalarak –asla evlenmemiş, o Toprak Kızları da onu baştan çıkaramamıştı– karısının inancının gereklerini kızına aktarmasa, bu gerçeğin Harold Metcalf'in aksi mizacı üzerinde hiçbir etkisi olmazdı. Nitekim kızının adı kaçınılmaz bir biçimde "Mary" olmuştu,* Harold Metcalf'in elinden gelse onu küçük bir madonnaya dönüştürecek, o da zamanı geldiğinde bir prensese dönüşecekti. Annesinin süzülmüş ve saflaşmış bir versiyonu olmasını hedefleyen bu düzenleme dahilinde belki babasıyla ortada buluşabilirdi Mary, annesinin neye benzediğini bilebilseydi tabii. Zira Mary'nin annesi onu doğururken ölmüştü. Belki onunla Tom Crick'i birbirlerine yaklaştıran başka şeylerin yanı sıra bu ortak etkendi – annelerinin olmayışı.

Böylece kızını daha Yüce Şeylere layık gören ama nelere meyli olduğunu kendisine pek danışmayan Çiftçi Metcalf, ettiği masrafların ve sarf ettiği gayretin meyvesini vereceği inancıyla onu (Gildsey Kız Lisesinden çok daha seçkin) St. Gunnhilda Kız Okuluna göndermişti. Bu sırada komşusu, kendi halinde havuz bekçisi Henry Crick de hiç masraf etmeden, gayret sarf etmeden, küçük çocuğu-

* İsa'nın annesi Meryem'in İngilizcedeki adı Mary'dir. (ç.n.)

nun Gildsey (Erkek) Gramer Okulundan burs kazanmasına ve kendini tarih kitaplarına gömmesine şahit olmuş, Metcalf'in aksine oğlunda kendinde bulunmayan bir basiret olduğu sonucuna varmış ve mahcup, özür dilercesine onun ellerini savak motorlarında kirletmesini engellemeye girişmişti.

Yine de bir zamanlar Henry Crick'in, Harold Metcalf'in tam da kızının olmasını istediği gibi bir karısı vardı...

Böylece Hockwell İstasyonunda (Jack Parr'ın sinyal kutusuyla hemzemin geçide bir taş atımı mesafede) yolcu aldıktan sonra Newhithe üzerinden Gildsey'e giden dört vagonlu küçük trende tanıştık Mary'yle ben. Takırdayan boji-tekerleklerinin ve bırakılan istimin eşliğinde, bastırılmaz emareler görülmeye, bunları gidermek için gizli ya da aleni adımlar atılmaya başlandı.

Yine de uzun zamandır, bu çekingen ama aşikâr manevralar kendini göstermeden çok önce, müstakbel-tarih-öğretmeniniz Mary Metcalf'e âşıktı. Uzun zaman onu Mary'ye iten duyguların ta kendisi, Mary'yi gözünde erişilmesi imkânsız bir mesafeye itmiş, onu melankolik ve sessiz biri yapmıştı.

Çekingen, utangaç biri bu yeni palazlanmış ergen. Kederli bir mizacı var. Uzaktan hasret çekmeye yazgılı olduğuna inanıyor. Peki neden böyle? Neden hüzünlü? Dünyayla arasındaki bu (hasbelkader kitaplarla doldurmaya çalıştığı) boşluk neden? Neden, bazı bariz işaretleri –Mary Metcalf'in de ona karşı bazı duygular besliyor olabileceğini (çünkü suskunluğu ve kederi ister istemez ona gizemli bir hava veriyor, Mary de gizeme karşı koyamaz)– inkâr edemeyecek hale geldiğinde bile bunun gerçekten vuku bulduğuna inanamıyor bir türlü? Bu ulaşılmaz kız...? Kendisi...?

Çünkü annesi öleli fazla zaman olmamış. Çünkü annesi o dokuz yaşındayken ölmüş. Mary'nin annesi de ölmüş ama Mary annesini hiç tanımadığı için onu özlediği söylenemez. Halbuki havuz bekçisinin oğlu annesine duyduğu özlemin üstesinden gelememiş daha.

Bu yüzden de Tom Crick, Mary'yi –gerçeklere rağmen– belki Çiftçi Metcalf'ten de daha fazla dokunulmaz bir madonnaya (Mary'nin okul ceketinin göğüs cebinde öylesine kaçak, öylesine muğlak yanıp duran kırmızı kutsal kalbe, kutsal Azize Gunnhilda'nın amblemine) dönüştürmüş. Yine de Mary Metcalf'in ağırbaşlı manastır

kızlarından olmadığını biliyor – kanıtları var. Mary Metcalf de, Tom Crick'in Platonik bir mizacı ve iyi işleyen bir kafası olduğunu bildiği halde...

Dolayısıyla bu iki genç insanı –biri pas kızılı, diğeri mürekkep karası üniformaları içinde– günde iki kere bir araya getiren Büyük Doğu Demiryolu sorumlu tutulmalı; onun itiştirip kakıştırması olmasa sımsıkı yerine yapışacak ketlemelerin çözülmesinden ve kavuşası olmayan kaderlerin kavuşmasından o sorumlu tutulmalı. Zira trenin gölgesi –sabahleyin batıya, akşamleyin doğuya eğik– pancar tarlaları üzerinde dalgalanırken ele geçmez olan ele geçti. Bazı kavramlar zamanla (acısız denemeyecek şekilde) çözüldü, bazı hamlelerde bulunuldu ve bunlar daha az acemilikle teşvik edildi, nihayet (ama iki yıllık tren yolculuğu sonucu) karşılıklı olarak inkâr edilemez bir mahremiyete –ama hep etrafından dolana dolana– ulaşıldı.

Peki bir eve bir okula yapılan bu yolculuklarda, böylesi vakaların bildik temkininin ötesinde işi neden bu kadar uzatmıştık? Neden vagonumuzu ve kompartımanımızı özenle ve (kuşkusuz herkesin dikkatini daha fazla çeken) son dakika değişiklikleriyle seçiyorduk? Neden bazen dönüş yolunda, Gildsey'den kalkan on-altı-on trenini kasten kaçırıp Newhithe'den bir sonraki trene biniyor, böylece hem her zamanki tıklım tıklım vagonlardan kurtuluyor, hem de çamur grisi Ouse üzerinden, Newhithe'in çürüyen mavna iskelelerinin yanından, ağaçlarla perdelenmiş kereviz ve soğan tarlaları boyunca yaptığımız yürüyüş sırasında çeşitli yakınlaşmaların gerçekleşmesine izin veriyorduk?

Çünkü on-altı-on treninde Freddie Parr, Peter Baine ve Shirley Alford olabilirdi; Hockwell ve Apton'dan başka yaşıtlarımız, Gildsey Ortaokulu (mavi üniforma) ve Gildsey Lisesinden (koyu kahverengi ve yeşil üniforma) öğrenciler de cabası.

Ama en çok Freddie Parr. Freddie Parr'dan kurtuluş yoktu. Freddie'de incelikten eser yoktu, ağzından çıkanı kulağı duymazdı. Freddie, babasından çaldığı gizli viski stoklarıyla öğleden sonra dört buçukta kafayı bulmuş olurdu genelde; babası da viskiyi fena yöntemlerle bir Amerikan hava üssünden temin ederdi. Freddie'nin zihni on altı yaşında tam bir zampara gibi işliyordu ve penisinin büyüklüğüyle –ki orta boydu– ilgili bir kompleksi vardı. En azından,

ben yüzme bildiğim halde onun bilmediği malumum olmasa –ki böyle sulak bir yerde göze batan bir kusurdu bu– Freddie Parr gözümü korkutabilirdi. Ama Freddie'nin fesat gözleri ve dedikodu kabiliyeti bakiydi. Zira şüphesiz, Mary'yle benim Gildsey treninde nasıl hep yan yana oturduğumuzu (bu kadarla kalsa iyi) ağabeyime söylemekte hiç vakit kaybetmezdi Freddie. Çünkü 1943 yazında Dick Crick'in, sık sık Hockwell Deresi kıyısında Polt Fen Çiftliğine doğru tek başına akşam yürüyüşlerine çıktığı gayet iyi biliniyordu (özellikle benim tarafımdan).

Freddie kendisinin Mary üzerindeki çarpık emellerini gerçekleştirmek için Dick'in zihnine intikam tohumlarını seve seve serpebilirdi; Dick'in ondan şüphe edeceğinden korkmasa, yüz kızartıcı muhabbet tellalı rolünü reddedeceğinden korkmasa, bir de zaten ağabeyime karşı büyük bir saygı beslemese. Çünkü –kardeşinin bile inkâr etmediği– yaygın bir söylentiye bakılırsa Dick Crick'in olağanüstü boyutlarda bir penisi vardı. Dick'in bacağım kadar penisi olsa bile nasıl kullanacağını bilmeyeceği kanaatinde olmasam; tam bir masumiyetle kardeşlerin eninde sonunda kardeş olduğuna inanmasam; Freddie Parr dilini tutmamış olsa; Mary'yi elimde tutmak arzusuyla, kıskançlıkla gerçekleri ona söylemek yerine, pek merak edilen yerleri de dahil Dick'e karşı duyduğu merakı (zira gizeme asla karşı koyamazdı) bizzat kışkırtmamış olsam – ağabeyimden korkabilirdim.

Freddie'yi başında yeni bir çürük ve eski bir çürükle nehirden çıkardığımız günden sonra korktuğum kadar korkardım...

Ama okul tatillerinde, Büyük Doğu Demiryolu artık bize yolculuk buluşmaları sunmaz olduğunda, akşamüzeri eski değirmenin kalıntısında buluşurduk, kavak korusunun yanında, Derenin dönemecinde, Polt Fen Çiftliğinin görüş mesafesi dışında.

Neden burası? Neden tam da bu saat?

Çünkü 1942 Ağustosunda bir gün (çölde bozgun; Alman denizaltısının batırılması) el yordamıyla ama ortaklaşa, o zamanlar basitçe "delikler" ve "şeyler" dediğimiz nesneleri keşfetmiştik.

Çekinerek, ama Mary'nin açık davetiyle işaretparmağımın ucunu Mary'nin deliğinin üzerine koymuştum ve karşılaştığım şey için

"delik" kelimesinin ne kadar yetersiz olduğunu keşfederek şaşırmıştım. Çünkü Mary'nin deliğinin kıvrımları ve çıkıntıları vardı; hem sahte hem hakiki girişleri varmış gibi gelmişti bana ve –gerçek girişi bulduğumda– dokunuşumla biçimini ve dokusunu değiştirmeye, içeri doğru kıvrımlanan gizli koridorlardan nemli bir labirente dönüşmeye muktedir olduğunu gösterdi. Mary'nin apış arasındaki –daha yeni çıkmış– kara, kıvırcık tüyler, o anda üzerlerinde ılık ılık gülümseyen açık Fen güneşi altında dikkatle incelendiğinde bakır rengi parlıyordu. Parmağımı birinci, ikinci boğumuna kadar Mary'nin deliğine soktum; sonra bir parmağımı daha. Mümkün hatta gerekliydi bu, çünkü Mary'nin deliği emmeye ve yutmaya da muktedir olduğunu göstermeye başlamıştı; beni bir an duraklatan bir oburluk. Ancak Mary'nin deliğinin başlıca ve en şaşırtıcı kudreti, sadece Mary'nin vücuduna değil, benimkine de duyum dalgaları yollama becerisiydi; bunu zihinsel bir uyum süreciyle değil, kolumdan yukarı akıp yüzümü kızartan ve Mary'nin eşzamanlı olarak elini dokundurduğu bölgemde toplanan doğrudan bir elektrik akımıyla yapıyordu.

Zira benim amansızca Mary'nin deliğini keşfettiğim gibi o da benim şeyimi keşfediyordu. Hatta o benden daha cesurdu. Parmakları ilk kıvranmaya başlayan ve işe koyulan oydu, sonra ancak onun teşvikiyle –elimi tutup yönlendirmesiyle, giysileri yukarı ve aşağı sıyamasıyla– kendi parmaklarımı kullanmaya cesaret edebilmiştim ben.

Mary kıvranıyordu. Mary'ninki merak kıvranmasıydı. On beş yaşındaki vücudunu merak gıdıklayıp dürteliyor, onu sabırsız, gözü kara biri yapıyordu. Merak onu her türlü sakınımın ötesinde, bilmediğine, kendinden saklanana dokunma, tanıklık etme, onu tecrübe etme isteğine sevkediyordu. Dudak bükmeyin çocuklar. Başka şeylerin yanında bizi hayvanlardan ayıran bir başka özellik olan merak aşkın bileşenlerinden biridir. Hayati bir kuvvettir. Bizi zorlu tefekkürlere boğan, bazen tarih kitaplarının yazılmasına da neden olan merak, aynı zamanda, yer yer, tıpkı o ikindi Hockwell Deresinin kıyısında olduğu gibi bize nadiren örselenmemiş gördüğümüz bir şeyi sergileyebilir – karşımıza daha ziyade dehşete bürünerek (ölü bedenler, tekne kancaları olarak) çıkan: Burası ve Şimdi'yi.

Mary'nin deliğini keşfetmeyi bitirdiğimde Mary merakın önünde eğilmeyi sözlerle sürdürdü. Kızlık zarlarından ve aylık kanama-

larından bahsetti. Kanamalarından gurur duyuyordu. Kanadığında bana göstermek istiyordu. Benim görmemi istiyordu. İşte o, bu gizemlerden ve başka şeylerden bahsederken, güneş halen bakıra çalan tüylerinin üzerinde parlarken şöyle düşündüm (belki Mary de): Her şey açık, her şey basit; burada hiç sır yok artık, bu yokluk coğrafyasında. Biz Fensliler gizlemeye çalışmayız – çünkü tanrının seyrettiğini biliriz.

Hockwell Deresinin kıyısındaki yeldeğirmeninde merakla masumiyet el ele tutuştular. Delikleri keşfe çıktılar. Değirmenin yıkık, ahşap duvarları içinde, tıpkı bir şeyin bir deliği doldurması gibi boş dünyayı dolu gösteren o büyülü, o efsunlu kelimeleri ilk olarak kullandık: Seviyorum –Seviyorum –Sevgi, sevgi... Belki buhar ve mazot kuvvetinin tecavüzünden ve Leem Akaçlama Komitesinin pompalama sistemini akıllıca yenilemesinden sonra terk edilen, boş yeldeğirmeninin kendisi bizim mevcudiyetimizde yeni bir yeldeğirmeni-maksadı bulmuştu.

Ama bunlar olduğunda Mary on beşindeydi, ben de. Tarihöncesi buluğ çağlarıydı, önceden ayarlamaya gerek duymadan, içgüdüsel olarak buluşma yerimize sürüklenirdik. Bir yıl zarfında nasıl olmuş da buluşmalarımız bir randevu ve hesap meselesine dönüşmüştü; yaz ayları boyunca sevişmek (bazen de sırf konuşmak) için sadece öğleden sonra üç ila beş buçuk saatleri arasında buluşmamız nasıl alışkanlığa dönüşmüştü?

İki sebepten. Çünkü en azından saat üçle beş buçuk arası Dick, hâlâ tarama makinesinin başında, Ouse'un sulu milinin nehir yatağından dışarı kusulmasını seyretmekle meşgul olurdu. Dolayısıyla, motoruyla ev dönmesi ve yemek yemesi zaman aldığından Hockwell Deresi kıyısına oynaşmaya –başka ne denir bilmem– saat yediden önce gidemezdi. Mary, her akşam altı buçukta, (artık azarlamayı bıraktığı) kızının başıboşluğu karşısında başını iki yana sallamakla yetinen babasının müsamahasız nazarları altında Polt Fen Çiftliğinde akşam yemeğini yerdi; dolayısıyla neredeyse yedi buçuğa kadar oynaşmak üzere kendini takdim edecek durumda olmazdı. Akşamın o vakti ben de çoktan tarih kitaplarıma gömülmüş olurdum.

İkincisi: Freddie Parr'dan kurtulmak için. Zira Gildsey Orta-

okulu öğrencisi Freddie Parr, yaz günleri bizim gibi özgür olduğu halde hafta içi çoğu ikindi, Hockwell hemzemeni geçidinde işaretçi ve bekçi olan babasının bazı işlerini görür, karşılığında da iyi harçlık kazanırdı; böylece (babası harçlık vermeyi kesene kadar Mary hariç) üç kuruş harçlık alan biz komşu çocuklar karşısında üstünlük elde etmiş, Lucky Strikes'tan prezervatife kadar değişen çeşitli karaborsa mamulleriyle tıraşkadan bir tekel kurmuştu.

Saat iki buçuk sularında Freddie koltuğunun altında bir, bazen iki çuvalla Hockwell'den yola çıkardı. Bisikletini almaz –çünkü dönüşte çuvalların tıklım tıklım dolu olup olmayacağını bilemezdi– Wash Fen Mere'e, özellikle de yaşını kimsenin bilmediği Bill Clay' in yaz aylarında oturduğu bataklık kulübesine doğru kâh yollardan kâh tarlalardan yayan giderdi.

Bill Clay'le Jack Parr'ı bir araya getirenin ne olduğunu da bilen yoktu; geçmişten kalma bir gönül borcu filan değilse tabii. Hurafelere babamdan bile daha fazla inanan Jack Parr, daha küçük bir çocukken –işaretçilik eğitimi almadan çok önce– yaşlı kuşçuyu (o zaman bile yaşlıymış) ziyarete gidermiş, pek az kişinin kaldırabildiği ölümcül haşhaş çayını içer, yarısı anlaşılmayan masallarını dinlermiş. Yine de herkes Jack Parr'ın, Bill Clay'le şimdiki alışverişinin maddi türden olduğunu bilirdi. Büyük Doğu Demiryolu hatlarında el altından gizli mesajlar iletme ve böylece yakından olsun uzaktan olsun, şirket denetçilerinin göz yumduğu türlü türlü izinsiz mamulü temin etme becerisiyle ün kazanan Jack Parr, savaş zamanı zor bulunan bazı şeyler tedarik ediyordu Bill'e. Freddie Parr'ın Wash Fen Mere'e taşıdığı çuvallar her seferinde boş olmaz, bazen içlerinde teneke barut kutuları, rom ve viski şişeleri bulunurdu.

Bill Clay, Wash Fen Mere'deki kış taşkınlarında halen ördek avlardı. Büyük göçlerin olmadığı yaz aylarında, yer yer pis kokulu bir bataktan ibaret kalan Mere gibi miskinleşir, yılanbalığı avlamakla, sazlıklara ökse kurmakla yetinirdi. Bill Clay kışın avladığı kuşları yasal olarak çuval çuval pazara gönderirdi ama yazın doldurduğu çuvallar, yakın çevrede, ruhsatsız, kapanın elinde kalırdı – Gıda Bakanlığı müfettişlerinin tüylerini diken diken etme pahasına. Bekleneceği üzere Bill'in milliyetçi güdülerine ve malum karne zamanlarında adalet duygusuna seslenmek üzere Gildsey Gıda dairesinden

bir memur gönderilmişti; onu Bill'in av tüfeğinin 6 kalibrelik namlusu karşılamıştı, bol barut isteyen ağızdan dolmalı bir tüfek.

Yasadışı avlanmış bu kuşlar için götürürdü Freddie Parr çuvallarını. Aslında Jack Parr, Bill Clay'in bir numaralı müşterisiydi. Freddie'nin yüküyle geri dönmesinin üzerinden daha birkaç saat geçmeden kuşlarla dolu çuval ya da çuvallar akşam treniyle Mildenhall hattında bir istasyona doğru yola çıkardı. Orada (denetçi ve istasyon şefi paylarını aldıktan sonra) çuvallar Birleşik Devletler Hava Kuvvetlerinin ciplerinden biri tarafından alınır, sürücü avlanmış hayvanları yakınlardaki üssün kimi subaylarına dağıtırdı; bu subaylar delilik kabilinden gündüz uçuşlarında ölmek –ya da hayatta kalıp bir ziyafet daha çekmek– üzere havalanmadan önce bölgenin geleneksel yiyeceği kabul ettikleri av etini emir erlerine pişirterek teselli bulurlardı. Bu düzenli ziyafetler karşılığında Amerikan rayici üzerinden okkalı bir ücret ödemeye razıydı subaylar; her hafta demiryolundan geri, aynı onbaşının cipiyle taşıdığı kâh yiyecek kâh tütün ama daima, Jack Parr için en mühimi, şişe şişe Eski Granddad Kentucky burbonu gelirdi.

Jack Parr işaret kulübesi ve hemzemin geçitten ayrılamazdı. Bu yüzden gün aşırı saat iki buçukla beş arası Freddie Parr, Bill Clay'in bataklıktaki kulübesine giderdi. Çuvalındaki kaçak malları teslim ederdi. Sonra ikisi birlikte Wash Fen Mere'in hudutlarında dolaşmaya çıkarlardı. Mary'yle ben eski yeldeğirmeninde saklanırken Bill Clay ökselerini teftiş ederdi. Bir kuş yakalanmışsa, onu bir kuşçunun haşin ama yatıştırıcı hareketiyle tutar, tuzaktan kurtarır ve elbezi silker gibi rasgele bir hareketle boynunu kırıverirdi. Freddie de –bize söylediğine bakılırsa– bu işi yapmayı öğrenmişti. Mary'yle ben artık keşif mahiyetinde olmayan yine de maceradan uzak sayılamayacak kucaklaşmalarla meşgulken, boynundan ya da bacağından yakalanmış üç, dört, altı ya da daha fazla kuş debelenir, çırpınır, yaklaşan ayak seslerini duyunca kendilerini oradan oraya atar, Bill Clay'in nasırlı eliyle hareketsiz kalır ve çuvalı boylarlardı. Kuşkusuz bütün bunlar olurken konuşurdu Bill Clay, Freddie de kuşkusuz onu dinlerdi. Zira çenesi düşüğün teki olan ve bize –bana, Mary'ye ötekilere– babasının ABD Hava Kuvvetleriyle yaptığı alışverişe dair her şeyi anlatan Freddie, abartarak ya da abartmadan Bill

Clay'den de sıkça bahsederdi. Bill'in dünyanın en akıllı adamı olmasa da kesinlikle en olağandışı adamı olduğundan. Su farelerini yediğinden, hayvanları hipnotize ettiğinden; yüz küsur yaşında olduğundan; şarkı söyleyen kuğuları bildiğinden. Evini bırakıp haftalarca küçücük bataklık kulübesinde tek başına yaşadığı halde, hâlâ Martha Clay'le "evli" olduğundan ve hâlâ "o işi" açık havada, sazlar arasında (ne müthiş sahneydi ama) yaptıklarından.

Ama ben Mary'yle yaz ikindileri yaptıklarımızdan Freddie'ye hiç bahsetmedim.

Freddie Parr. Kendi ağabeyim. Ne menem bir ikilem içinde olduğumu görüyorsunuz – Mary'nin merakının boyutlarını da. Neden Mary'yle sadece seçilmiş ve önceden belirlenmiş saatlerde buluşmak zorunda kaldığımı da.

*

Ama 26 Temmuz 1943'te randevuma gecikmiştim. Çünkü – çünkü, tek kelimeyle, Freddie Parr ölmüştü. Mary yeldeğirmeni platformunun üzerinde, çenesini dizlerine dayamış, kollarını bileklerine sarmış, sinirli sinirli öne arkaya sallanarak oturuyordu. Âşığı tarafından bekletilen sabırsız metresin asabiyeti denemezdi buna, doğru. Çünkü o saate kadar duymuş olmalıydı – Çünkü o saate kadar bütün Hockwell duymuştu. – Ama Mary'nin asabiyetinin bir kaynağı daha vardı. Üç haftadır işaretleri yanlış yorumlamanın imkânı yoktu. Zira Mary –daha tahmin etmediyseniz– hamileydi.

Kavaklığın ardında bisikletimle dere kıyısından tarlalara doğru indim, bisikleti uzun otların arasına bıraktım, bayırın dikliği yüzünden düzlüğe gelene kadar son birkaç metreyi koşarak indim, sonra koşmam gerekmediği halde dereyle yeldeğirmeninin arasındaki çayırda palas pandıras koşmaya devam ettim.

Basit ama moral yükseltici bir sahne, ortak bir dostumuzun ölümünün de şahitlik ettiği, dünyanın öngörülemez kötülükleri ve bedenin geçiciliği karşısında aşkımızın gücünü doğrulamak için Mary'yle ben sarılıyoruz. Ama böyle bir sahne gerçekleşmiyor. Mary bacaklarına sarılmayı bırakmıyor. Çünkü eski bir morluk üzerindeki

yeni bir morluk...

"Ölmüştü, Mary. Ölmüştü. Bizim çekek yerinin üzerinde. Ölmüştü. Onu gördüm."

Ama çenesini dizlerinden kaldırarak lafımı ağzıma tıkıyor. Koyu kahverengi saçlar. Duman mavisi gözler. Benden daha cesur olmalı. Duygularını ziyan etmiyor. Gerçekler. Gerçekler.

"Kimse bir şey dedi mi? Baban? Polis?"

"Ne konuda?"

"Freddie'nin nasıl öldüğü konusunda."

"Boğuldu."

Mary dudağını ısırıyor.

"Nasıl boğulduğu konusunda."

"Nehre düşmüş. Yüzme bilmezdi, değil mi?"

Okul çocuğu hilesi. Masum davran: Masum olursun. Gafil davran: Herkes hiçbir şey bilmediğini düşünsün.

Ama Mary yüzünü tekrar dizlerine gömmüş. Başını sallıyor. Kavaklar hışırdıyor. Başını kaldırdığında benden üç kat daha yaşlı görünüyor, bir mazisi olan sert hatlı bir kadına dönüşmüş gibi. Sonra bunun, yüzündeki bir eksiklikten kaynaklandığını görüyorum. Merak gitmiş.

"Freddie nehre düşmedi. Birisi onu itti. Dick itti."

"Ama."

"Dün gece ikisini küçük köprünün yanında birlikte gördüm. Freddie sarhoştu."

"Ama..."

"Çünkü ona söyledim. Çünkü er ya da geç öğrenmesi gerekeceğini düşündüm. Söyledim. Çok sevindi. Çünkü şey sandı... Ben de Hayır, Dick dedim. Senden değil. Şimdi düşünüyorum da belki Evet desem daha iyi olurdu. Evet senden, deseydim – O zaman bana öyle baktı ki, ben de bir şey söylemek zorunda kaldım. Freddie'den olduğunu söyledim. Ona bebek Freddie'den dedim."

Mary'ye bakıyorum. Sözlerini yorumlamaya çalışıyorum. Aynı zamanda düşünüyorum: Dick dün gece sekiz buçuk sularında geldi, sonra rüzgârlığının cebinde bir şeyle tekrar çıktı.

Ama düşündüğümü gören Mary inanmadığımı sanmış olmalı.

"*Seni* korumak için söyledim. Belki söylememeliydim."

Çenesini indiriyor sonra bir şehit havasıyla tekrar başını kaldırıyor.

"Doğru. Ona Freddie'den, dedim. Dick, Freddie Parr'ı bebeğin babası sandığı için öldürdü. Yani biz de suçluyuz."

Çayırdaki inekler kıyıdaki dönemecin öteki yanına ilerlemişlerdi. Manzara boşalıyordu.

"Nereden biliyorsun?"

"Çünkü Dick'i tanıyorum."

Ona baktım.

"Dick'i tanıyorum."

"Belki de tanımıyorsundur."

"Belki hiçbir şey bilmiyorum."

Yumuşak, pamuk pamuk bulutlar temmuz göğünde sürükleniyor. Tam bir dakika onları öyle sürüklenmeye bırakıyoruz.

"Mary – Freddie'den mi peki?"

"Hayır, Freddie'den değil."

Tahminlere devam ediyorum.

"Dick'ten mi?"

"Dick'in olamaz."

"Nereden biliyorsun?"

"Çünkü..." yere bakıyor, çünkü onunki çok büyüktü."

"Çok mu büyüktü?"

"Çok büyük."

"Evet."

"Ama madem öyle – neden kendisinin sansın ki?"

"Biliyorsun işte. Çünkü bu işin nasıl olduğunu zaten bilmiyor. Sadece düşünerek bebek sahibi olunur sanıyor. İnsanın sırf sevmekle bile bebek sahibi olabileceğini sanıyor."

Bu durumda tahminlere devam etmem gerekiyor. Çünkü Dick bu işin nasıl olduğunu bilmese bile Mary'nin ona öğretmeyeceğine inanmıyorum. Dick'in akşamları dereye gitmesinin sebebi bu değil miydi? Öğrenmek için? Neden Mary'yle ikimiz acımıştık ona? Zavallı Dick, eğitilmesine izin verilmemişti... Zavallı Dick aşkı öğrenmek istiyordu.

Bu – bir de Mary'nin kıvrandıran merakı. Şimdi birden yok olu-vermişti.

"Çok büyüktü. İçeri – Ama artık bunun bir önemi yok, değil mi?"

Dere kıyısında ayrıldıktan ve Mary arkasına dönüp bakmadan çiftliğe doğru yürümeye başladıktan sonra hâlâ tahminde bulunmaya devam ediyorum. Kahverengi saçlar, dimdik vücut, dümdüz arazi. Ne tahmin edeceğimi neye inanacağımı bilemiyordum. Batıl inanç kolay; gerçekleri bilmek yok mu – o zor.

Aynı akşam, nehir kıyısında söğüdün altında, Dick'in motoruyla uğraşmasını seyrederken hâlâ tahmin yürütüyordum. (Hayır, bu gece oynaşmaya gitmeyecek.) Ama yine aynı akşam, nehirden görünüşü şüphe uyandıran bir bira şişesi çıkarıyorum. O şişenin içinde ne olduğunu biliyorum. O şişenin nereden geldiğini biliyorum. Tahmin sonuçlar doğuruyor (ama korkuyu bastırmıyor). Demek Dick, Mary'yle görüştükten sonra eve gelmiş ve rüzgârlığının cebinde bir şeyle tekrar dışarı çıkmıştı. Küçük köprünün yakınında Freddie'nin yolunu beklemişti. Freddie'nin de babası gibi içkiyi asla reddetmediğini bilirdi ve kendisi hiç içki içmediği halde Freddie'ye özel bir içki ikram etmişti – diğerlerine hiç benzemeyen bir bira. Bunun sonucunda zaten yüzme bilmeyen Freddie kendini kurtaracak durumda olmayacaktı. "Freddie içki ister mi?" İkisi köprünün üzerine oturmuşlardı. İşi garantilemek için Dick onu itmeden önce boş şişeyle kafasına vurmuştu. Sağ şakağına. Sonra Dick şişeyi de nehre fırlatmıştı. Tıpkı Freddie gibi şişe de nehir aşağı sürüklenmişti...

Bira şişesini alıp kimse görmeden savağın öteki tarafına taşıyorum, önünü hiçbir şey kesmeden sürüklenip gitsin, belki ta denize ulaşsın diye tekrar nehire atmak niyetindeyim. Ama son anda bir şey beni durduruyor. Şişeyi gömleğimin içine sokup gizlice yatak odama çıkarıyorum. O gece, ben de Dick de yatarken daha önce hiç yapmadığım bir şey yapıyorum. Duvardaki bir kancadan odamın eski, paslı, hiç kullanılmamış anahtarını alıyor ve kapıyı kilitliyorum.

8

Hikâye Anlatan Hayvana Dair

NE HİSSETTİĞİNİZİ biliyorum. Sıralarınızda sıkıntılı, huzursuz, küskün, sabırlı, sözde dikkat kesilmiş pozlarda oturuyorsunuz. Tarih dersi rejimine, kaşıklarla ölçülmüş mazi dozlarına maruz kalan bütün çocukların ne düşündüğünü bilirim. "Peki ya şimdi? Şimdi, biz Şimdiyiz. Ya Şimdi ne olacak?"

Karşımızda kafası kelleşen ellilik bir adam, *Ancien Regime*, Rousseau, Diderot ve Fransız Monarşisinin iflasını anlatıyor mırmır; arkanızda, pencerenin ötesinde, gri kış aydınlığı, boş oyun bahçesi, ıssız puslu apartman blokları... etrafınızda, doğal ortamından kopartılmış hayvanlar gibi kapatıldığınız bu havasız sınıf.

Şimdi. Ya Şimdi ne olacak?

Price sesini yükseltip –Fransız Devrimi'ni bölmek, kesintiyi kesintiye uğratmak için yaptığı sayısız girişimden biri– "önemli olan burası ve şimdidir," diyor.

Peki ama nedir habire örnek gösterilen şu Burası ve Şimdi? Geçmişte kalanla gelecek olan arasındaki bu tanımsız bölge; içindeyken hep hudutsuz geleceğe kaçmaya özlem duyduğumuz bu hür ve havadar şimdiki zaman nedir?

Kaç kere dahil oluruz Burası ve Şimdi'ye? Kaç kere ziyaret eder burası ve Şimdi bizi? Öyle ender gelir ki asla hayal ettiğimiz gibi olmaz, bir bakarsın asıl masal, en azından içeriği ebediyen belirli ve değişmez olan Tarih değil, Burası ve Şimdi'ymiş. Çünkü Burası ve Şimdi'nin birden fazla yüzü vardır. Hockwell Deresi kıyısında Mary Metcalf'le birlikte bana mahremiyet ve vecd ülkesinin kapılarını açan Burası ve Şimdi'ydi. Ama bir tekne kancasının akıttığı mora çalan kan Freddie Parr'ın sağ şakağında belirdiğinde ve Mary Met-

calf'le buluştuktan sonra bir bira şişesini gömleğimin içine saklayıp odama girerek kapımı kilitlediğimde korkuyla elimi kolumu bağlayan da Burası ve Şimdi'ydi.

Çoğunlukla tam da Burası ve Şimdi'nin bu sürpriz taarruzları bizi şimdiye fırlatmak yerine (ki doğrudur, kısa ve baş döndürücü bir fasıla boyunca bunu yaparlar) zamanın bizi esir aldığını duyururlar. Yani 1943'ün o temmuz günü çocuk tarih öğretmeninizin bebeklikten çıktığına emin olabilirsiniz. Tıpkı bir zamanlar Versailles bahçelerinde saklambaç ve benzeri çocuk oyunları oynayan Marie Antoinette'in saçlarının, Fransız Devrimi sırasında, arabayla Varennes'ten Paris'e gidene kadar koyun postu gibi bembeyaz kesildiğinden, sadece Burası ve Şimdi'nin değil, Tarihin de onu kuşattığının farkına vardığından emin olabileceğiniz gibi.

Yine de hem sevinç hem dehşet getiren Burası ve Şimdi nadiren gelir – hele çağırınca hiç gelmez. Bu işler böyledir: Hayatın içinde bir sürü boşluk vardır. Onda birimiz canlı doku, onda dokuzumuz su; hayatın onda biri Burası ve Şimdi, onda dokuzu tarih dersidir. Zira çoğunlukla Burası ve Şimdi ne buradadır ne de şimdi.

Gerçeklik bir boşluk olduğunda ne yaparsınız? Bir şeylerin meydana gelmesini sağlayabilirsiniz – bütün riskleri göze alarak küçük bir aciliyet emaresi peydahlayabilirsiniz; içip neşelenebilir, ayık zihninizin size söylediklerini unutabilirsiniz. Ya da su içinde didinmelerinden daima bir-iki masal çıkarabilen Crickler gibi hikâyeler anlatabilirsiniz.

Benim tarih öğretmeni olmam, çoğu çocuk gibi karanlıktan korktuğumda annemin bana anlattığı hikâyelere bağlanabilir doğrudan doğruya. Zira annem Crick olmadığı halde hikâye anlatma kabiliyeti az buz değildi, hem zaten masallara yabancı olmamasının, o zamanlar benim bilmediğim –ancak sonraki tarih araştırmalarının ortaya çıkaracağı– sebepleri vardı.

Tarihle tanışmam da böyle oldu, başka uyku vakti uydurmacalarından ayrılamayacak bir biçimde annemin dudaklarından: Alfred kekleri nasıl yakmış, Canute balinalara nasıl komuta etmiş, Kral Charles nasıl meşe ağacına saklanmış – tarih mutluluk verici bir icattı sanki. Daha öğrenciyken, tarihle bir ders konusu olarak karşılaştığımda, hayatım boyunca kesintisiz süren bu tutkuyu beslemeye ilk

başladığımda, beni çeken tarihin masalsı hâlesiydi hâlâ ve belki sizin de inandığınız gibi tarihin bir efsane olduğuna inanırdım. Ta ki Burası ve Şimdi'yle bir dizi karşılaşma, okumalarıma aniden farklı bir anlam katana kadar. Burası ve Şimdi beni kolumdan yakalayıp, yüzümü tokatlayıp nasıl bir gaflet içinde olduğuma alıcı gözüyle bir bakmamı söyleyene ve tarihin icat falan olmadığını gerçekten vuku bulmuş olduğunu haber verene – ben de onun bir parçası olana kadar.

Böyle böyle sırtlandım Branşımı. Böyle bakmaya başladım tarihe – sadece koca dünyanın okunmaktan kenarları aşınmış tarihine değil aynı zamanda özel bir hevesle kendi Fensli atalarımın tarihine de. Böyle böyle tarihten bir açıklama talep etmeye başladım. Bu yoğun araştırma sırasında bulup bulacağım ilk başladığım zamandan daha fazla muamma, daha fazla garabet, daha fazla mucize ve hayretlik şey olacaktı, ancak kırk yıl sonra –seçtiğim disiplinin yararına, eğitsel gücüne inancımı kaybetmesem de– tarihin bir masal olduğu sonucuna varacaktım. Peki onca zaman tek istediğimin tarihin nihayet bana sunacağı bir altın külçesi değil de Tarihin ta kendisi olduğunu inkâr edebilir miyim: Boşlukları dolduran, karanlığın korkularını dağıtan Büyük Anlatı olduğunu?

Çocuklar, sadece hayvanlar tümüyle Burada ve Şimdi yaşarlar. Belleği de tarihi de tanımayan tek şey doğadır. Ama insan –izninizle size bir tanım vereyim– hikâye anlatan hayvandır. Nereye gitse arkasında kaotik bir dümen suyu, bir boşluk değil hikâyelerin rahatlatıcı şamandıralarını ve işaretlerini bırakır. Hikâye anlatmaya, uydurmaya devam etmesi gerekir. Hikâye varsa sorun yoktur. Son dakikalarında bile, ölümcül bir düşüşün o bir saniyesinde bile –ya da tam boğulmak üzereyken– bütün hayat hikâyenizin bir film şeridi gibi gözünüzün önünden geçtiği söylenir.

Aylaklık edecek zamanı fazlalaşmış ama kapıldığı dehşet azalmamış vaziyette bir felaketin ortasında oturduğunda, ya da kendi nükleer saldırı sığınağında –çocukları uğruna kendini böyle bir sığınakta otururken hayal eden Lewis gibi– oturduğunda; ya da artık onu tanımayan, onun da tanıyamadığı otuz küsur yıllık karısı götürüldüğü için ve bir zamanlar tarih derslerine gelen –ona daima ge-

leceği hatırlatan– öğrencileri, çocukları artık yerlerinde olmadığı için boş boş oturduğunda, kendi kendine de olsa, hayali dinleyicilere de olsa hikâye anlatır.

Yani iyisi mi ben size bir hikâye daha anlatayım. Bu seferki

9

Atkinsonların Yükselişine Dair

KİMİLERİ onların aslen Fensli olduğunu söyler. Ama öyleyse bile ıslak çizmelerden ve düz ufuklardan bıkıp uzun zaman önce Norfolk tepelerine göç etmiş, orada çobanlık yapmaya başlamışlardı. İşte Norfolk tepelerinde (tepeler âleminde alçak ve mütevazı sayılsalar da Fens standartlarında sıradağ gibiydiler) edinmişlerdi –pısırık Cricklerin nadiren kapıldığı– Fikirlerini.

Vermuyden Fens'e gelmeden ve Fen-sakinlerinin inadıyla karşılaşmadan önce Atkinsonların bir atası, tepesinde melemeler arasında kâhya olma fikrine kapılmıştı; doğuştan kâhya olan oğluysa mülk sahibi bir çiftçi olma fikrine kapılacaktı; böyle fikirlere kapılıp duran Atkinsonların dördüncü, beşinci, altıncı kuşağında biri, araziler çitlerle çevrilmekte ve yün ticareti tavsamaktayken koyunlarının çoğunu satmış, arazisini sabancılara sürdürmüş, arpa ekmişti; kireçli, yüksek topraklarda upuzun boy attı arpalar, o da onları maltçıya gönderip bira yaptırdı.

Crickler ile Atkinsonlar arasındaki bir diğer fark da budur. Crickler sudan, Atkinsonlar biradan zuhur etmiştir.

Sürdüğü o topraklar özel olmalıydı, John Atkinson'ın da bir bildiği olmalıydı, çünkü onun arpasından yapılan maltın bambaşka olmakla kalmayıp büyülü olduğu da rivayet edilirdi.

Batı Norfolk'un iyi huylu –ve neşelendikçe neşelenen– köylüleri biralarını keyifle içiyor ve kıyaslayacak başka şeyleri olmadığından nefasetini, bira dediğin böyle olur diyerek normal kabul ediyorlardı. Ama komşu kasabalardan bira üreticileri, o zamanlar bile pazarın nabzından anlayan hırslı adamlar, keşif gezileri sırasında köy mamulünün tadına bakmışlar ve maltın nereden geldiğini soruşturmuşlardı. Saf bir adam olan maltçı da maltına yağdırılan övgüler

karşısında arpasının kaynağını açıklamaktan kendini alamamıştı. Nitekim 1751 senesinde Norfolk Wexinghamlı Çiftçi Josiah Atkinson ve Shevertonlu Maltçı George Jarvis, birincinin önayak olduğu ama –görünüşe göre– ikinciye fayda sağlayacak bir anlaşmaya vardılar; ortak kârları doğrultusunda ortak ürünlerini Swaffham ve Thetford'daki bira üreticilerine ulaştırmak için araba, arabacı ve at kiralandığı ya da satın alındığında masrafları paylaşacaklardı.

Jarvis ve Atkinson'ın bu ortaklıkları sürdü. Ama çoktan başka fikirlere kapılmış olan Josiah, bu anlaşmada, istediği takdirde arpasını malt yapılmak üzere başka bir imalatçıya gönderme hakkını kendinden esirgememişti. Atkinson önsezisi ona, kendisinin olmasa bile oğlunun ya da torununun zamanında, ticaretin aktığı kasabalardaki bira üreticilerinin ellerinin altında kendi malthanelerini işletmeyi çıkarlarına daha uygun bulacağını ve şu anda ortak taahhütleriyle Atkinson'ın bira üreticilerine bağlı olduğuna inanan Jarvis'in mağdur olacağını haber vermişti.

Mağdur da oldu – daha doğrusu halefleri. Atlantik'in öte yakasında sizin Amerikan Bağımsızlık Savaşı diye bildiğiniz şeyin ilk uyarı atışları yapılırken, Josiah'ın oğlu William Atkinson arpasını doğrudan bira üreticilerine göndermeye başladı. İhtiyar George'un oğlu John, şaşırıp öfkelendiği halde elinden bir şey gelmediği için mecburen kısıtlı yerel ticarete geri döndü. Malt işinde yaya kaldı. 1779'da William Atkinson sadece kaçınılmaz bir mantığı takip eden bir adamın gözüpekliğiyle imalathaneyi satın almayı teklif etti. Burnu sürten, iflas eden Jarvis kabul etti. O günden sonra Jarvisler, Atkinson malthanesinin müdürlüğünü yaptılar.

Vicdan azabı gibi dertleri olmayan William sadece babasının iyi kurulmuş stratejisini neticeye bağlamıştı. Başında üç köşeli şapkası, al donlu atına binip Swaffham ve Thetford'daki bira üreticilerini ziyarete gitti. Hepsinin gayet iyi bildiği gibi yörede arpasının üzerine olmadığını beyan etti; hem kıtlığı da yoktu (sürekli daha fazla araziyi tarıma açmıyor muydu?) ama bundan böyle Atkinson malthanesinde işlenmezse hiçbir bira üreticisi bu arpayı alamayacaktı.

Bira üreticileri karşı çıktılar, kaşlarını kaldırdılar, oymalı meşe sandalyelerini geri ittiler, kil pipolarının saplarını dişlediler. Büyük masraflarla, yakın olmasının faydaları düşünülerek inşa ettikleri

kendi malthaneleri ne olacakatı? William, elbette bu malthaneleri kullanmaya devam edeceklerini söyledi – müşterilerinin kuşkusuz daha kötü bulacağı bir birayı üretmek için. Yakınlık meselesine gelince kendi arabaları geçmişte gayet güvenilir hizmetler vermemiş miydi?

Bira üreticileri oflayıp pufladılar, ters ters baktılar, kaşındıran perukalarını gevşettiler; nihayet anlaşmaya razı oldular. 1780'lerin başlarında Swaffham ve Thetford daha önce hiç işitilmemiş bir olguya şahit oldu. Bundan böyle bira artık bira değil, ikiz-başlı bir mahluktu, bir yüzü bildik bira gibiydi ama yarım penny pahalıydı, diğeri eski fiyattandı ama yabancı ve yavan bir tadı vardı.

William Atkinson bira üreticileriyle yaptığı diğer görüşmelerden de hayli memnun kalmış vaziyette atına binip döndü; bu görüşmelerde fıçılar arasında oturmuş neşeyle bira maşrapasını tokuştururken hayal edilebilir.

Zira William başarısını sadece babasının önsezisine ya da kendi dirayetine değil bulaşıcı neşesine de borçluydu. Will'in şeytan beyni kadar, ellerinde tuttukları, onlar konuşmaktayken göz kırpan ve gülücükler saçan o sihirli içki de etkili olmuştu. Neşe: Will'in –ve onların– işinin esas hedefi değil miydi? Peki neşeyi uyandırmanın yolu kin ve garez miydi / bu hınçlı bira üreticilerine anlatamaz mıydı, babası ihtiyar Josiah'ın nasıl günün birinde onu arpa tarlasına götürdüğünü, rüzgârın olgunlaşmış başaklar arasında binlerce ipek kombinezon gibi hışırdadığını ve babasının iyice öne eğilip başını yana çevirerek: "Duyuyor musun? Bu sesi duyuyor musun? Bu çözülen dillerin sesi, birahane kahkahasının sesi – bu eğlencenin sesi," dediğini anlatamaz mıydı?

William'ın arabaları malt çuvallarıyla Sheverton'dan Swaffham'a, ve Thetford'a tangır tungur gidip dönüyordu. Zamanla Fakenham ve Norwich'ten, sermayelerini kendi malthanesine bağlamamış bira üreticileri de maltlarını Sheverton'dan getirtmeye değeceğini düşünmeye başladılar.

Ama artık ihtiyarlayan ve işlerinin çoğunu çoktan oğlu Thomas'a havale etmiş olan William bu başarının sekteye uğramadan sürüp gidemeyeceğini biliyordu. Diğer Norfolklu arpa üreticileri,

babasıyla onun sergilediği çiftçilik girişimciliğini sergileyerek bira üreticilerinin gözüne girmek için rekabet edeceklerdi. Dahası Will Atkinson yeni fikirlere kapılmaya devam ediyordu. Atkinsonların günün birinde, mucizevi arpa tohumunu başlangıcından sonuna, üçüncü şahısların eline bırakmadan izleyeceklerini hayal ediyordu. Artık çiftçilik yapan ve malt üreten eskinin çobanları günün birinde biracılığa el atacak, hem de Thetford ve Swaffham'daki kıytırık bira üreticilerini gölgede bırakacaklardı.

Bir zamanlar Josiah ve William'ın durup arpanın söylediklerini dinlediği sahneden çok da farklı olmayan bir sahne getirin gözünüzün önüne, ama bu sefer bir bastona dayanmış oğlunun dikkatini çeken ve bakışını batıya, Fens'in uzaklarda sisler içinde yattığı yöne çelen William. Oralarda sudan kazanılan turbalı toprak yulaf ve buğdaydan yana bereketli olsa da asla üzerinde durdukları tarlaların yetiştirdiği türden maltlık arpa vermeyecek. Uzattığı eliyle manzarayı kat ederek genç Tom'a Fens ahalisinin maltlarını yüksek topraklardan, Cambridgeshire, Hertfordshire ve Bedfordshire'den getirttiklerini anlatıyor. Oralarda da çok iyi arpa yetişiyor, çok iyi de malt yapılıyor, ama Cam ve Ouse üzerinden mavnalarla taşınırken kesilen çok sayıda vergi yüzünden pahalıya mal oluyor; hem kıyılarından içeri girme, yataklarını değiştirme, ikide bir mille tıkanma gibi nahoş âdetleri olan bu suyollarının yarattığı doğal riskler, nakliyenin istikrarsız olmasına, bazen hepten kesilmesine, mal geldiğinde de kötü durumda gelmesine neden oluyor. Kısacası Fens ahalisi düzensiz ve istikrarsız bira için çok para veriyor. Bu yetmezmiş gibi Fens öyle geri kalmış, öyle yolu izi olmayan bir yer ki ahalinin pek azı oraya ulaşabilen biranın tadına bakabiliyor.

Bulunduğu tepenin üzerinden coşkulu ve peygambervari bir tavırla aşağı bakan (babamın her şeyi gördüğünü söylediği Tanrı'yı gözümde canlandırmaya çalıştığımda neden bazen, bembeyaz saçları üç köşeli bir şapkanın altında on sekizinci yüzyıl usulü arkadan bağlanmış, gürbüz, elma yanaklı bir yüz gördüğümü açıklıyordur belki bu), Norfolk tepelerinin üzerinden aşağı bakan William oğlunun omzunu tutup şöylesi sözler sarf etmişti belki: "Şu suya batmış zavallı Fens ahalisine yardım etmeliyiz. Sefil bataklıklarında biraz neşeye ihtiyaçları var. Safi suyla yaşanmaz."

Başka bir sahne gözünüzün önüne getirin, Josiah'ın 1760'ta inşa ettirdiği (halen George devri sağlamlığıyla Wexingham eteklerinde ayakta duran) kırmızı tuğla çiftlik evinin salonunda Will, Cambridgeli bir haritacıdan özel olarak aldığı bir haritayı açıyor ve fındık rengi işaretparmağıyla Leem bölgesini işaret ediyor. Leem ve Ouse'un birbirine kavuştukları yerin yakınlarındaki Gildsey Kasabasını merkez alıyor. Leem üzerinden kendi çiftlikleriyle Gildsey arasındaki mesafeyi, Cam ve Ouse üzerinden güneydeki iyi arpa veren topraklarla kıyaslıyor. Oğlunun dikkatini Wexingham'a sadece birkaç kilometre mesafedeki Kessling Mezrasına çekiyor, bunun için haritaya gerek yok –genç Leem'in, tepelerden aşağı iniş yolculuğundan sonra ağırlaşıp kendini toparlamaya başladığı yerde, çalılık arazi ve meralar arasında bir öbek viran barınak– sakinlerinin çoğu zaten orayı terk edip Atkinson'ın yanında işçi olarak çalışmaya başlamış. Piposunun sapıyla haritaya vuruyor. "Kessling'de malthane kuran ve nehrin anahtarını eline geçiren her kim olursa o ücra köşeyi ihya edecek. Kendisini de."

Thomas bir haritaya bir babasına bakıyor. Nehrin anahtarı? Nehir filan görmüyor; içinde bir su arterinin belki hayal meyal seçilebildiği birkaç göl, bataklıklar ve sulak araziler. Bunun üzerine William ağzının kenarında piposunun sapı, kalkerli bir tepenin üzerinde yaşayan bir adamın kulaklarına tuhaf ve şaşırtıcı gelen bir kelimeyi telaffuz ediyor: "Akaçlama."

Bunun üzerine Thomas Atkinson, milattan sonra 1785 senesinde Wexingham Kilisesinin bahçesinde ebedi istirahatgâhına defnedilen babasının teşvikiyle Leem Havzasında sulak araziler satın almaya başlar ve Akaçlamanın gerçekten de tuhaf, hatta sihirli bir kelime olduğunu keşfeder – kendi arpalarının taneleri kadar sihirli. Çünkü beş-altı yıl içinde aynı toprakları, sularını tahliye ederek on katı fiyata satabilmektedir.

Yeni yüzyıl kıtaya ulaşırken, Bastille düşerken, Jakobenler Jirondenleri kovarken ve her yerde bol bulamaç kan akıtılırken, Thomas Atkinson arazi akaçlaması, nehir debisi ve mil birikimi ilkelerini öğrenir. Yapay akaçlamanın etkinliğinin, nehrin doğal drenajıyla boşaltılan su miktarındaki artışla ölçüldüğünü. Nehrin debisinin su miktarındaki artışın bölenleri şeklinde arttığını, ama mil biriki-

minin debideki artışın katları şeklinde arttığını öğrenir. Bu ilkeleri uygulayarak elle tutulur sonuçlara ulaşır. Mesaha memurlarına, mühendislere, işçilere hem fikir sorar hem hizmetlerinden yararlanır, hiçbirisi cehaletinden, sabırsızlığından ya da bir işveren olarak elisıkılığından şikâyet etmez. Onun hesabına çalışmaya gelenler arasında Ouse'un öte tarafından Crickler de vardır.

Thomas bu işin kolay olmadığını öğrenir. Bir de asla bitmediğini. Yavaş yavaş. Suyun inadını. Fikirlerin direncini. Arazi kazanımını.

Ama bu çetin uğraşlar arasında Thomas'ın babasının Neşesini gözden kaçırdığı zannedilmesin, muhasebe defterlerinde, Atkinson maltıyla yapılan biranın, nakliye sorunlarından kaynaklanan masraflara ve zorluklara rağmen Fensli işçilerin susuzluğunu gidermek için Norfolk'tan düzenli olarak aşağılara taşındığı kayıtlıdır. 1799'da arazi spekülasyonundan zengin olduktan ve Norfolk'taki çiftliğini yönetecek bir aracı tayin ettikten sonra Wexingham'dan Kessling'e taşındığında –orada bir avuç köylünün hayretine mahzar olarak, sadece kendine bir ev yaptırmakla kalmayıp Leem Nehrinde bir havuz kazdırmak ve ileride kıyısına büyük ve son model bir malthane inşa ettirmek üzere planlar yapar– yanında on sekizinde genç ve heyecanlı gelini de vardır. Wexingham'dan onunla birlikte gelen uşak, hizmetçi, ahçı ve seyis, o günden sonra efendilerinin odasından çıkan bariz sesleri işittikçe göz kırpıp sırıtmaktan, birbirlerini dürtüklemekten kendilerini alamazlar. Sağlam bir on sekizinci yüzyıl hudutsuzluğuyla kendine vâris peydahlamaktadır Thomas.

Bu cilveli ve –zamanın göstereceği üzre– doğurgan genç gelin kimdi? Cambridgeshire Gildsey'den, pek büyük bir serveti olmayan Matthew Turnbull'un hayatta kalan tek çocuğu Sarah Turnbull'du – Thomas Atkinson, günün birinde Matthew'ya tuhaf bir teklifte bulunmuş, işinin yarı hissesini ona satması karşılığında Matthew'nun günün birinde zengin olacağını söylemişti. Bunun üzerine Matthew derin derin düşünmüş, kıt mobilyalı bürosunu defalarca turlamış; bu arada Thomas, pencereden aşağıdaki avluyu gözetlerken bira üreticisinin ailesinin sağlık durumunu adabınca soruşturduktan sonra Gildsey üzerindeki emellerini hisse satın almaktan daha garantili biçimde gerçekleştirmenin bir yolunu bulmuştu.

Trafalgar Savaşının yapıldığı yıla kadar Thomas, Leem kıyısında 48.000 dönüm arazinin suyunu tahliye etmişti; düzinelerce hendek kazılmıştı; altmış küsur rüzgâr pompası çalışıyordu; kiracı çiftçiler bereketli toprak karşılığında bereketli kiralar ve akaçlama bedelleri ödüyorlardı. Artık neredeyse bütün sakinlerinin Atkinson'dan maaş aldığı Kessling'den, Apton'a –suyoluyla on dört kilometre– nehrin kıyıları yükseltilmiş, akışını kontrol etmek için savaklar ve setler yapılmıştı.

Ama Apton'la Ouse arasında kalan bölge zorlu çıktı. Thomas tek başına yaptıkları girişimlerden kârlı çıkan bütün öncü ruhlu insanların kaderini paylaştı: Rekabet, çakışan çıkarlar ve parlamento dalavereleri duvarına gelip tosladı. On beş yıl boyunca suyla, çamurla ve kış şartlarıyla savaşmıştı ama karşılaştığı en inatçı düşman, Leem'i seyrüsefere açmanın gerçekten kârlı olduğunu ve toprak fiyatlarının tavana vurduğunu idrak eden Gildsey ihtiyar heyeti ve seçilmiş temsilcileriydi. Napolyon Avusturya, Prusya ve Rusya'ya yıldırım akınlar düzenlerken, Thomas Atkinson uzatmalı davalara ve seyrüsefer haklarıyla, toprak kiralama şartlarıyla, akaçlama komitelerinin kurulmasıyla ilgili dolambaçlı dalaşmalara boğulmuştu.

Onun çapında olmayan bir adam cayabilirdi. Onun çapında olmayan bir adam kayıplarına bir son verip Norfolk tepelerindeki kuru ve istikrarlı başlangıç noktasına geri dönebilirdi. Ama 1809'da, neden sonra, Leem Seyrüseferi, gönülsüzce de olsa resmen onun ellerine teslim edilir. Aynı zamanda –bölünmüş ve idaresi güç bir yönetim kurulu da olsa– Leem Akaçlama Komisyonunun başkanlığına getirilir.

Tekrar işe koyulur. Nehrin yeni kıyıları batıya doğru ilerler. Toprak satın alamadığı yerlerde ortaklık kurar. Hockwell Deresi aşağı Leem'in kuzeyindeki iflah olmaz bölgenin akaçlanmasına yardımcı olsun diye kazılır. Nehrin girişini kontrol edecek bir savak ve seyrüsefer havuzu inşa etmek için Ouse'la kesiştiği yere üç kilometre mesafede bir saha tespit edilir. Kessling'deki mavna havuzu bitirilir ve Gildsey'in kuzeyinde Ouse'un batı kıyısında, rıhtım yapılmak üzere bir yer satın alınır. Kessling'le Gildsey arasındaki hayırlı yolculuğu henüz hiçbir tekne gerçekleştirememiş olduğu halde, çok sayıda su taşıtı Kessling'le Apton, Apton'la Gildsey arasında

malzemeler ve molozlarla gidip gelmektedir; daimi bir salapurya donanması inşa ettirmek üzere Ely ve Lynn'deki tersanecilerle de ön anlaşmalar yapılmaktadır.

1813'te ordusu bir zamanlar gururla aksi yönde ilerleyen Napolyon Leipzig'den Ren Nehrine çekilirken, Thomas Atkinson, Kessling'de bir malthane inşa ettirmeye başlar. Artık elli dokuz yaşına gelmiştir.

Elli dokuzunda halen dinç ve sağlıklı –ayrıca şen– bir adamdır; Fransa'nın kendini beğenmiş imparatoruyla hiçbir benzerliğe özenmeyecek bir adam. Genç karısıyla (artık Leydi Hamilton'ın ve Byron'ın metreslerinin resimlerinden tanıdığımız bol elbiseler ve kömür kovası şeklinde şapkalar giymektedir) Kessling'deki büyük havuzun etrafında dolaşır ve çalışmaların gidişatını takip eder. Büyük ve gösterişli binanın 1815'te bitirilmesi ve kaçınılmaz bir tercihle Waterloo Malthanesi adını alması tümüyle rastlantı mıdır? O senenin başlarında Gildseyli bira üreticisi kayınpederinin hasta düşmesi ve doktoru tarafından bu dünyada pek kalıcı olmadığının ilan edilmesi tümüyle rastlantı mıdır? 1815'in bir eylül günü, sevinç nidaları ve sallanan kırmızı, beyaz, mavi flamalar arasında, yeni yapılmış dört salapuryadan oluşan küçük bir ekibin Gildsey yönünden Leem'e girmesi ve kurdeleli bir çekiciye bağlı olarak yeni bitirilmiş Atkinson Havuzundan geçen bu ekibin en önündeki salapuryanın –deyim yerindeyse amiral gemisinin– burnunda, kırmızı pruva direğiyle, çok geçmeden herkesin aşina olacağı, dalgalı bir çift mavi çizgi üzerinde iki çapraz arpa başağı ambleminin arasında *Annus Mirabilis* yazması da döneme verilmiş bir rüşvet miydi – yoksa kişisel bir övünmenin ya da simgeye dönüşme isteğinin işareti miydi? Çocuklar, kibir –eski Yunanlılardan bir kelime ödünç alırsak *hubris*– teorisi denebilecek bir tarih teorisi vardır. Bu doktrin hiçbir başarının bedelsiz kalmayacağını, kayıplar verilmeden hiçbir büyük kazanımın elde edilemeyeceğini öne sürer; yani hiçbir Napolyon'un Avrupa haritasını yeniden şekillendirme girişimi cevapsız kalmaz.

Dudak büküyorsunuz. Bu azametli ve haşin adaleti kim sağlıyor? Tanrılar mı? Doğaüstü bir güç mü? Bu anlattıklarım yine fazlaca peri masalına benzemeye başladı. Olsun. Ama doğa bile bir şeyler alınmadan bir şeylerin verilmeyeceğini öğretir bize. Suyu ele

alalım; onu şuraya ya da buraya akmaya ne kadar kandırırsanız kandırın ilk fırsatta baştaki dengesine geri döner. Ya da Thomas Atkinson'ın güzel karısını, Gildseyli Sarah Turnbull'u ele alalım. 1800 ve 1815 seneleri arasında Thomas'a üç erkek evlat verir, ikisi yaşar biri ölür; bir de ancak altı yaşına kadar yaşayan kızları olur. Zira akaçlama teknikleri oldukça gelişmiş olsa da tıp bilimi hâlâ emekleme safhasındadır.

Sarah göklere çıkarılan kocasının kolunda Leem Nehrine çıkan salapuryaları seyrediyor ama güzel yüzündeki sevinci, icap ettiği gibi ağırbaşlılık ve bastırma işaretleriyle dengeliyor. Zira –kızının kavuştuğu servet dışında Thomas Atkinson'ın ona vaat ettiği zenginliklerin hiçbirini görememiş olan– babası mezara gireli daha üç hafta olmuş. Belki Leem'in kıyılarında bir yerlerde Crickler de seyrediyor – baba William, yanında Francis ve Joseph kardeşler. Ama onlar diğer izleyiciler gibi yürekten sevinmiyor. Kayıtsız mizaçlarına uyan bir şey değil aşırı coşku. Artık üzerinde seyrüsefer yapılabilen bu ışıl ışıl nehrin inşasında oynadıkları rol onlara gurur verse de suyun yaptığını bozduğunu biliyorlar. Bu dünyada hiçbir şeyin fazla ileri gidemediğini. İleri giden her şeyin geri döneceğini. Tabiat âleminin bir kanunu; aynı zamanda insan yüreğinin de bir kanunu.

Kasabalılar kutlama yapıyor. Bira içiyorlar (ama Atkinson Birası değil çünkü kasabadaki birahane hâlâ Turnbull adını taşıyor, ölülere saygısızlık yakışık almaz). Sevinç ve coşku hâkim. Ama belki bir anlığına Thomas Atkinson istediği sevincin bu olup olmadığını merak ediyor – büyük açılışlarla, söylevlerle, Bonaparte'ı alt eden karga burunluya kadeh kaldırarak yaşanan bir sevinç.

1815-16 kışında yağmur Leem Nehrini kabartınca, nehir Apton'la Hockwell arasında kıyalarını yıkar ve yirmi dört bin dönüm yeni sürülmüş çiftlik arazisini sel basar. Üzücü ama atlatması mümkün bir felaket: Atkinson işbilirliği hemen durumu kontrol altına alır ve hasar üç ay içinde giderilir. 1816'da buğday fiyatı iki katına çıkar ve Thomas'ın zengin çiftlik arazisi temin ettiği kiracı çiftçiler kiralarını da, çalıştırdıkları işçilerin ücretini de ödeyemez olurlar. Napolyon yenilmiştir: Fakirler açlıktan kırılır. Ely'de ayaktakımı isyan çıkarır ve daha bir sene önce Waterloo'da savaşan kılıçlı süvariler

kendi vatandaşlarını öldürmek için vazifeye çağırılır. Ne kutlaması? Ne neşesi?

Thomas darbe yemiş Fens'i dolaşıyor. Ama buna da katlanabilir. Çünkü o zengin bir adam –dahası buğday ekicisi değil arpa ekicisi– kiracı çiftçilere cömert davranabilir. Borç para veriyor ve açlara yiyecek buluyor (sevgili karısı da Kessling'deki malthanenin yanında kepçe kepçe yulaf lapası dağıtmaktan imtina etmiyor). Sırf bu hayır işleri sayesinde ve zor zamanlarda da eskiden olduğu gibi işçi çalıştırmaya devam ettiği için, Gildsey'de halk bekleneceği gibi ayaklanıp yerel Bastille'ini yani kasaba birahanesini yağmalamıyor.

1818'de –şiddet sona erse de zorluklar devam etmekteyken– Thomas, Kessling'deki evinin zemin katını malthanenin yazıhanesi haline getirir ve hayatındaki ikinci mekân değişikliğini gerçekleştirir, Kessling'den Gildsey'e, büyük bir malikâneye, çarşı meydanının kuzeyindeki (halen ayakta duran) Cable House'a taşınır; burası birahaneye bir dakika mesafededir, şimdi bir Boots bir de Woolworths mağazası olan geniş bir caddeye dönüştüğü halde, o zamanki adıyla Water Sokağı diye bilinen dar sokağa bakar. Birahane büyütülmüştür ve üç sene boyunca saygıyla taşıdığı Turnbull ismini bırakmıştır. Kasaba ahalisi ilk olarak, gerçek adı altında, Atkinson arpasından üretilen Atkinson maltından yapılma Atkinson Birasının benzersiz tadına bakar. İsimleri çevrelerini saran su âlemini yansıtan –Kuğu, Köpek ve Ördek, Şen Mavnacı, Turna ve Yılanbalığı– Gildsey hanlarının sahipleri, yoksul ama susamış müşterilerine ziyafet çeker.

Dertlerini dindirir mi – bir-iki doz esmer Neşe? İhtiyar Tom'un derdini dindirir mi peki?

Zira sağlıklı bir altmış üçlük olan Thomas'a bir şeyler olmaktadır. Bir anıta dönüşmektedir. Girişim Adamı, Faydalı Eserler Adamı, Onurlu Yurttaş. Aynı yıl yaptırdığı portre kesinlikle karakterli bir yüzü resmediyor, ama babasının gözündeki ışıltı ya da ağzının etrafındaki yumuşak kırışıklar yok bu yüzde – iki oğlu George ve Alfred de dedelerinin bu hatlarına sahip olmayacaklar. Thomas yalnızlaşıyor. Artık yeni açtırdığı kanallardan birinin başında durup onu kazan adamın omzunu sıvazlayamıyor. Bir zamanlar yanında çalışan işçiler –belki Crickler de– artık ona saygıda kusur etmiyor, bir

nevi tanrı gözüyle bakıyor. Kendini onlardan yukarıda görmediğini göstermek amacıyla Kuğu ya da Mavnacı'ya girip herkese bira ısmarladığında, bu neşe uğraklarına kiliselerdeki gibi bir sessizlik çöküyor.

İstemese de –değiştirmek elinden gelmese de– kendisinin efsanenin sıkı ve havaleli esvabına göre ölçülüp biçildiğini hissediyor. Leem Nehrini bir bataklıktan var edişi. Norfolk birasını Fens'e getirişi. Mavna Havuzunun yanında açları doyuruşu, toplumun temel direği oluşu... Belki de içten içe, Wexingham'daki eski evde, yaz rüzgârlarının fısıldaşan arpanın sesini pencereden içeri üflediği ve babasının o tuhaf "akaçlama" lafını bir parola gibi sarfettiği gün her şeyin daha iyi ve aydınlık olduğunu düşünüyor.

Ama buna bile katlanabilir, bu bile sorun olmayabilir –zira Tanrı biliyor ya Thomas Atkinson dünyada cennet kurulabileceğine hiç inanmamıştır– şu karısı meselesi olmasa. 1819'da karısı otuz yedi yaşında. Bir zamanlar kalbini kazanan (ve iş konusundaki amaçlarına hizmet eden) oyuncu, genç kız görünümü seneler geçtikçe daha zengin ve olgun bir şeye dönüşmüş. Bayan Atkinson güzel; Bay Atkinson'a aktristleri hatırlatacak kadar güzel – karısı güçlü ışıklarla aydınlatılmış bir sahnede salınıyor da kendisi, toplumsal itibarına rağmen onu aşağılardan seyrediyor sanki. Çok çalışmış, çok başarı kazanmış, ancak bir zamanlar gelişigüzel üreme törenlerine daldığı bu muhteşem yaratığa gereken özeni gösterememiş olduğunu hissediyor.

Kısacası Sarah Atkinson olgunluk çağında; kocasıysa ihtiyarlayıp bunamakta – üstelik kıskanç.

Altmış beş yaşına geldiğinde gut krizleri Thomas'ı eve kapatıyor ve genelde ılımlı olan mizacını bozuyor. Her zamanki yürüyüşler, araba gezintileri ve ziyaretlerde karısına eşlik edemiyor. Çarşı Sokağındaki evin penceresinden onun bekleyen arabalara binip gidiverişini seyrediyor; önünden hiç eksik olmayan evraklar, birahanenin modernizasyonu ve genişletilmesiyle, Ouse rıhtımlarının büyütülmesiyle, Atkinson Birasının nehir ya da karayoluyla çok daha fazla tüketim noktasına aktarılmasıyla ilgili planlar, karısı evden çıktığında düşüncelerinin sürekli onunla meşgul olmasını engelleyemiyor.

Bir sürü adamdan şüpheleniyor. Kendi birahane müdüründen; King's Lynn'den gelen bir mısır tüccarından; Akaçlama Komisyonunun genç üyelerinden; hatta gutunu tedavi eden doktordan. Gildsey'in bu Büyük Adamına kendisinin açıkça dile getirmediği bir töhmeti yükleme korkusuyla hiç kimse Bayan Atkinson'ın masum olduğunu, hayranlık duyduğunu herkesin bildiği kocasına sadık ve çok düşkün olduğunu söyleyemiyor.

1820'nin Ocak ayında bir gece, birinci ağızdan tanıklığı mevcut olmasa da Gildsey yıllıklarının çeşitli versiyonlarında silinmez bir biçimde kaydedilmiş bir hadise meydana gelir. O Ocak gecesi Sarah, St. Gunnhilda papazı, iyiliksever eşi ve konuklarının erişilmez muhitinde geçirdiği bir akşamın ardından eve döndüğünde Thomas'ın gutu ona her zamankinden fazla ağrı vermektedir. Aralarında tam olarak ne geçtiği bilinmiyor sadece –uşakların kaçınılmaz olarak işittikleri ve Atkinson'ın da sonradan itiraf ettiği üzere– Thomas aksidir, hırçınlaşır, öfkelenir ve ağza alınmayacak suçlamalar ve tacizlerin ardından koltuğundan kalkarak karısının yüzüne sert bir tokat atar.

Kuşkusuz bu hareket, yarattığı korkunç sonuçlar olmasa da sonsuz pişmanlık duyulacak bir şey. Ancak Thomas'ın sonsuz pişmanlık duymak için gayet iyi sebepleri vardı. Zira tokadı yiyen Sarah yere düşmekle kalmamış, düşerken başını ceviz bir yazı masasının köşesine öyle şiddetli çarpmıştı ki saatler sonra bilinci yerine gelse de melekeleri bir daha asla yerine gelmedi.

Korkunç hasarı yaratan ister yazı masasına çarpmak ister ilk darbe olsun, ister bunların ikisi de olmayıp kocasının ani öfkesinin ahlaki şoku olsun, ister kimilerinin iddia ettiği gibi, yazı masasına başını çarpması sadece Thomas'ın uyguladığı gerçek şiddetin büyüklüğünü örtmek için uydurulmuş bir şey olsun – önemi yok. Hareketsiz bedenin üzerinde pişmanlıktan dağılmış vaziyette Thomas oğullarını çağırır ve bütün evde duyulan bir ses haykırır: "Karımı öldürdüm! Biricik Sarah'mı öldürdüm!" Dehşet. Karmaşa. Bol bol Burası ve Şimdi. İlk başta, gözlerinin önündeki manzara yüzünden babalarının söylediğine inanmaya meyilli olan oğullar doktor çağırırlar –masum ilgisiyle bu sahneye katkıda bulunan doktorun ta kendisi– doktor bir taraftan darbeye maruz kalan eşi tedavi eder bir ta-

raftan da kocaya yüksek dozda müsekkin vermek zorunda kalır.

1820 senesinin o gecesi, söylenenlere bakılırsa Thomas Atkinson'ın bütün gut arazları kaybolur. En azından artık onları umursamamaya başlar. Onu daha beter işkenceler beklemektedir. Ertesi gün sabahtan akşama, sonra da bütün gece, o ilahi gözlerin açılması, o sevgili dudakların kımıldaması için dua ederek yatağın başında bekleyecektir. Dudakların açıldığını, ağzın kımıldandığını görmenin verdiği müthiş rahatlamayı ve sevinci yaşayacak, sonra gözler açılsa da görmedikleri, görseler de onu tanımadıkları için iki kat ıstırap duyacaktı. O dudaklar kımıldasa da bir daha Thomas Atkinson'a tek kelime etmeyeceklerdi.

Sarah Atkinson otuz yedi yaşında. Kafasına darbe yese de uzun yaşayacak, kader böyle buyurmuş. Doksan üç yaşına kadar huzura kavuşamayacak. Elli dört yıl boyunca üst kattaki odalardan birinde (eskiden kocasıyla paylaştığı oda değil, sadece Sarah Hanımın odası diye bilinen oda) lacivert bir kadife koltukta oturup kâh tam önüne kalabalık Water Sokağından aşağı Ouse'a, kâh salona, 1849'da Ouse rıhtımlarının yanında Yeni Birahanenin uzun bacasının yükseleceği yere, çatıların üzerine bakacak.

Ama bunları görüp göremeyeceği şüpheli. Dikkatle –ama bir hiçi– izleyen birinin ikircikli pozunu koruyacak. Güzelliğini kaybetmeyecek. Dimdik, gözleri ileride duruşunda inkâr edilmez bir zarafet olacak. Yaşlandığında, teni buruşsa da kemiklerinin düzgün biçimi baki kaldığında bile (zira o haldeyken oğullarının isteğiyle, siyah bir elbise ve elmas bir gerdanlıkla portresi çizilecek – ondan iyi poz veren mi bulacaklar!) sürgün edilmiş bir prensesin hüzünlü, asil vakarını koruyacak.

Düzenli aralıklarla hizmetkârlar gelecekler, yemek tepsileriyle, saçlarını taramak için, ateşi yakmak için, hanımefendiyi yatmaya hazırlamak için ya da sadece pencerenin yanında onunla oturmak için, güneşli sabahlarda veya kasvetli alacakaranlıklarda, aşağıdaki sokakta olup bitenlerle ilgili cevaplanmayan yorumlarda bulunarak. Thomas da gelecek karısının yanında oturmaya, bazen saatlerce, ellerini bir kovuşturup bir açarak, Tanrı bilir ne ricalarda bulunarak – ama Sarah asla onun kim olduğunu bildiğine dair en ufak bir işaret vermeyecek.

Bütün bunlara katlanmak zorunda. Ama önce doktorun her gün gelişini, uzun uzun kalışını izleyecek. Doktorun ciddi, düşünceli bakışlarını, başını sallamasını, nihayet bundan fazlasını yapamayacağına karar vererek bir uzmana danışılmasını tavsiye edişini izleyecek. Thomas büyük masraflarla, karısını muayene ettirmek için Cambridge'den ünlü doktorlar getirecek. Sarah'yı nadide bir seyirlik gibi o okumuş şehrin muayenehanelerinde gezdirecek. Daha da ünlü tıp adamaları tarafından incelensin, kurcalansın, üzerinde düşünülsün diye onu Londra'ya götürecek ve "Beyin Hastalıklarının Derinlemesine İncelenmesi ve İyileştirilmesi" için St. Bartholomew Hastanesine 500 Sterlin bağışlayacak.

Ona karısını geri verecek adama bir servet bağışlayacağını söyleyecek; ama hiç kimse bu serveti alamayacak. Gildsey'e, oğullarının sessiz amansız düşmanlığına ve bütün kasabanın hükümlerine geri dönecek. Onlar için bütün yaptıklarını, eserlerini, girişimlerini, onlara getirdiği zenginliği düşünerek onun bu bir anlık insani zaafını bağışlamayacaklar mı yani? Hayır, görünüşe göre bağışlamayacaklar. Hatta Alkol karşıtı öğretinin birkaç müridi var ki var olan söylentilere bir süsleme de onlar katıyorlar, sözde Thomas Sarah'ya vurduğunda kendi güzel birasından körkütük sarhoşmuş – hem şu eski sözün, biracılar (neşe yaymak şöyle dursun) belacıdır sözünün doğruluğunu da kanıtlamıyor mu bu?

Hem başkalarının Thomas'ı bağışlamak gibi bir niyeti olsa bile Thomas kendi kendini bağışlamak istemediğinden başkalarının da onu bağışlamasını istemezdi. Şen Mavnacı'da, Turna ve Yılanbalığı'nda, Alkol karşıtlığının girmediği yerlerde halen Atkinson Birası içip dudaklarını şapırdatıyorlardı, zira lezzeti hep aynıydı, dertleri bile unutturuyordu; dahası artık Atkinson müessesesi genç George ve Alfred'in ellerindeydi – çok yaşasınlar. Ama ihtiyar Tom'dan bahsederken sert yorumlarını kısa keserler ya da bir zamanlar doktorun zavallı karısına yaptığı gibi sadece başlarını iki yana sallarlardı.

Thomas Atkinson'ın, Neden? Neden? Peki ama Neden? diye sorduğu zamanların haddi hesabı yok. (Zira yürek acısı da kendine özgü hazin bir merak uyandırır.) Doktorların hükmünden tatmin olmadığı için kendisi beyin ve sinir sistemini incelemeye başlayacak. Cable House'taki kütüphanesine 1820'lerde insan zihninin muam-

ması üzerine insanın bilebildiklerini içeren ciltleri ekleyecek. Bir zamanlar Fens topografyası, akaçlamanın sayısız zorlukları, sel kontrolü ve pompalama sistemleri üzerine kafa yorarken artık kendilerine has kanal ve ark ağları, sıvı dağıtımına daimi ihtiyaçları olduğunu keşfettiği beyin ve beyinciğin çok daha çetrefil topografyasıyla ilgilenecek.

Ama insanın içindeki bu diyar bir kere kaybedildi mi bir daha geri alınamayan, ıslah edilemeyen bir yer.

Bilimi bırakıp dine dönecek. O zamana kadar Thomas'ı karısı ve iki oğlunun yanında, pazar ayinini pek ilginç olmasa da sağlıklı bir toplumsal görev olarak gören bir adamın sakin edasıyla Amenlerini mırıldanırken izleyen Gildsey'in iyi kalpli kilise müdavimleri bundan böyle öne eğik, derin çizgilerle dolu alnına, nadim dualara sarmalanmış günahkârın hiç durmayan dudaklarına şahitlik edecekler.

Artık Atkinson ve Mahdumları'nın dallanan budaklanan faaliyetleriyle ilgilenmiyor. Artık gazetesini okumuyor (Cestlereagh kendi gırtlağını kesmiş; yerini Canning almış). Tarih onun için durmuş. Batıl inancın topraklarına girmiş. Hatta Tanrı ona cevap vermeyince, her şeyi görebildiği halde Tanrı bile ona Nedenini açıklayamayınca, Thomas'ın Fens'in akaçlanmamış yerlerine daldığı, orada Bill Clay'in atalarından, iksirleri ve büyüleri halen saygı gören birinin hizmetlerine başvurduğu söyleniyor. Kart büyücünün (akaçlama planları onun gibilerin sonu demek olduğundan Atkinson'a yardım etmesine sebep yoktu) cevabı Tom'un ruhuna son keder perçinini de çakıyor: Thomas Atkinson, kendisinin de gayet iyi bildiği gibi hak ettiği cezayı çekiyordu, karısına gelince, dünya üzerinde hiçbir büyü onu kendisinin içinde bulunmayı tercih ettiği durumdan çıkaramazdı – Thomas gözlerine dikkatlice bakmamış mıydı?

Thomas, iki, üç, dört yıl boyunca karısının gözlerine dikkatlice bakacak. Dört yıl boyunca, onun elini kendi yüreğini sıkarak üst katta yanında oturmaya devam edecek. 1825'in Aralık ayında –yine üst kattaki aynı odada, karısının yanında öldüğü, ikisinin biri ölmüş, diğeri gözünü bile kırpmaz vaziyette birlikte bulundukları rivayet edilir– on yıl önce altmış yaşında olduğu halde rahat rahat bir yirmi-otuz yıl daha yaşayacağı tahmin edilen, bu bir zamanların canlı ve yürekli adamı pişmanlıktan tükenerek ıstırabından kurtulur.

Kendisine yaraşan bir onur, tören ve Eserlerine duyulan takdirle ama görünüşe göre biraz da aceleyle St. Gunnhilda Kilisesinin bahçesine gömülür, güney kanadının biraz ilerisine, köşeleri İyon sütunları tarzı kabartmalı büyük bir mermer abideyle taçlandırılmış bir mezara. Güney cephesindeki bir yazıtta Thomas'ın doğum ve ölüm tarihleri, ayrıca Latince yazılmış başarıları kayıtlıdır (*qui flumen Leemen navigabile fecit...*), kabahati değil; lahitin üzerinde devasa, yivli, krater biçimli mermer bir vazo, vazonun yarısı yine mermerden kıvrımlı bir kumaşla örtülü, abidenin düz yüzeyine sarkan kumaşın üzerinde (böyle klasik bir lahitte pek uygun kaçmasa da ziyaretçilerin gözünden kaçmayan, olağanüstü gerçekçiliğiyle dikkat çeken) iki boynu bükük arpa başağı. Son arzusu ve vasiyetinde Thomas sevgili karısının günün birinde yeniden yanında yatıp yatmayacağını Tanrı'ya, Zamana, Gildsey halkına ama hepsinden önce Sarah'nın kendisine bırakıyor – "Tanrı'nın izniyle bu kararı verecek aklıselime bir an önce kavuşması, ama uygulamak için uzun müddet beklemesi dilekleriyle."

Biz de –geçmişe bakma ayrıcalığına sahip olduğumuz halde– Tanrı'nın, Zamanın ve halkın vereceği kararı bekleyip St. Gunnhilda'nın bahçesinde Tom'un mezarının yanında neyin yattığı üzerine yorumda bulunmasak mı; halinden memnun ölen William Atkinson'ın, Wexingham'da yosun ve likenlerle kaplanan basit mezar taşıyla, ıstıraplar içinde ölen Thomas Atkinson'ın azametli türbesi arasında araba-devrildikten-sonra-yol-gösteren-çok-olur babından kıyaslamalar yapmasak, hisseler çıkarmasak mı?

Daha biri yirmi beş, diğeri yirmi üç yaşında iki delikanlı olan yine de elim koşullar yüzünden atılgan ve dürüst genç işadamlarına dönüşen, Thomas'ın oğulları George ve Alfred için hava temizlenmiş, saflaşmış gibi görünüyor. Utanç borçları ödendiğinden artık yenilenmiş bir doğrulukla, yenilenmiş amaçlarla baştan başlayabilirler. Thomas'ın cenazesinin, gökyüzünün adeta her çizgiyi temizlediği, mesafeleri yakınlaştırdığı ve Ely Katedralinin kulelerinin görün-

mekle kalmayıp farklı mimarilerinin de ayan beyan seçildiği şu göz alıcı Fens kış-ortası günlerinden birinde yapılıp yapılmadığını kaydetmiyor tarih. Thomas'ın karısı için duyduğu sahici kedere, kendilerinden emin dudak büken Gildsey ahalisinin, Thomas'ın oğullarının babalarının ölümüne hiç kederlenmediklerini fark edip etmediklerini de kaydetmiyor.

Ama bunlar olmayacak şeyler değil. Zira kasaba da, iki genç atılımcısı gibi, en parlak dönemine girerken, hep yeniden zuhur ede n bu baştan başlama, eski hesapları görme, geçmişi silme ve geleceğin ışıltılı mihenk taşlarına bakma ihtiyacını hissediyor.

William'ın kurnazlığı da doğrulanmamış mıydı? Güneyden gelen arpaya muhtaç Fens bira üreticilerinin hiçbiri, Atkinson malthanesinde işlenen ve Atkinson salapuryalarıyla hiç ücret ödemeden Leem'den getirilen Atkinson arpasıyla rekabet edemez. Çok geçmeden sadece Gildsey değil, March, Wisbech, Ely ve Lynn halkı da Atkinson Birasının kalitesini ve fiyatını takdir edecek. Atkinson salapuryaları Atkinson Birasını bütün bu yerlere ve daha ilerisine götürebildiğine göre neden başka şeyler de taşımasın? Neden Atkinsonlar Ouse'la Leem'in kesiştiği yerdeki avantajlı konumlarından ve suyollarındaki genel iyileşmeden yararlanıp Gildsey'i Doğu Fens'in antreposuna dönüştürmesin? Belki de babalarının cenazesinden eve dönen genç George ve Alfred'in zihinlerinde Atkinson Su Nakliye Şirketi, Yeni Birahaneyle birlikte çoktan canlı bir mahluk halini almış.

Peki Sarah Atkinson'ın zihninde hangi mahluk kımıldanıyor? Tabii Sarah Atkinson'ın zihninde bir şey kımıldanabilirse. Genel kanı Sarah Atkinson'ın zırdeli olması ihtimalini görmezden geliyor. (Karısına sebepsiz yere vurduğuna göre esas deli olan kocası değil miydi?) Genel kanı Sarah Atkinson hakkında pek bir şey öğrenmiyor, gerçi kasabayı bir tanrıça gibi seyrederek üst kattaki o odada oturduğunu biliyor. Derken hikâyeler anlatmaya başlıyor. Mesela o korkunç günden sonra Sarah Atkinson'ın kocasına tek kelime etmediğini, bir kez olsun tanıyormuş gibi bakmadığını ama oğullarına karşı durumun böyle olmadığını anlatıyor. Oğullarına, belki basit kelimelerle, belki başka mistik iletişim süreçleriyle akıl fikir aşıladığını. Azimlerini ve müstesna görev duygularını babalarından değil annelerinden aldıklarını. Sadece bu da değil, Atkinson biraderlerin

kazandıkları başarının kendi yılmaz gayretlerinden değil, bu haksızlığa uğramış Şehitten kaynaklandığını.

Kısacası başına aldığı o darbenin Sarah'ya hem arzu edilen hem de korkulan bir yetiyi verdiğini – geleceği görme ve şekillendirme yetisini.

Nitekim Tahıl Yasalarının tam olarak ne zaman yürürlükten kaldırılacağını tekinsizce tahmin eden oydu; Demiryolu Tehdidine karşı koyacak kurnaz stratejiyi geliştiren oydu; yüzyıl ortasındaki ekonomik patlama yıllarını önceden bilen, hatta yaratan, daha babalarının mezarı başında dururken, George'uyla Alfred'inin birinin Birahanenin, diğerinin Nakliye Şirketinin başına geçeceğini, birlikte Leem Seyrüseferini ve Atkinson Zirai Mülklerini yöneteceklerini, kendi memleketlerinin kralı olacaklarını öngören oydu.

Yine de bazı hayalgücü işlek Gildsey sakinleri bunun çok ötesine geçmişti. Zira Sarah yaşını başını aldıktan sonra, siyah saten elbisesi ve elmaslarıyla portresi yapıldığında ve kardeşler tarafından hem dokunaklı hem de yücegönüllü bir jest olarak, Belediye Binasının salonuna asılmak üzere kasabaya hediye edildiğinde, pek küçümsenemeyecek mahalli bir haccın nesnesi haline dönüşmüştü. Şu sorunun sorulması fazla zaman almadı: Sarah'nın bitkin ama meleksi yüz hatlarının, (o sırada halen kendi adını taşıyan kilisede bulunan) üç parçalı, kıymetli Gunnhilda resmindeki Azize Gunnhilda'ya çarpıcı bir benzerliği yok muydu – iblislerle dolu Fens'e bakıp seraplar gören Azize Gunnhilda'yla?

Bunlarda bir doğruluk payı var mıydı; kardeşler de annelerini bir kâhin, rahibe, koruyucu olarak mı görüyorlardı, yoksa sırf kasabanın gözüne girmek için mi bu söylentilerin yayılmasına izin veriyorlardı kimse bilemez.

Ama zırdeli teorisini destekleyen, sıkça anlatılıp tekrarlandığı için kolayca savuşturulamayacak bir başka hikâyeye bakılırsa, Sarah'yla oğulları arasındaki bağ ne olursa olsun, üst kattaki odada tuttuğu –dingin, dilsiz, kıpırtısız– nöbetin gerçek tanımı ne olursa olsun, zaman zaman tuhaf bir canlılık gösteriyordu.

Önce burun delikleri titreyip seyirmeye başlıyor, sonra burnu buruşuyor ve hızlı hızlı nefes alıyordu. Bunu gözlerinin sağa sola panikle gidip gelmesi ve ellerinin pençe gibi kenetlenmesi takip edi-

yordu. Sonra dudakları şiddetle birbirine sürtünüyor, yüzü yamuluyor, vücudu koltuğunun üzerinde öyle kuvvetli kıvranıp sarsılıyordu ki zaman zaman koltuğun meşe ayakları yerden kalkıyor, kocasının korkunç öfke nöbetini takip eden yıllarda ağzına aldığı söylenen yegâne kelimeleri söylüyordu. Yani: farklı sıralamalarla "Duman!", "Ateş!", "Yangın!".

Uşaklar –sadakatlerini de kanıtlayarak– onu sakinleştirmek için paralanırlardı. Uşak bütün evi dolaşıp her şömineyi ve bacayı kontrol ederdi. Bir hizmetçi pencereden bakar, görünürlerde duman da ateş de olmadığına tanıklık ederdi – birahanenin bacasından süzülen dumanlar sayılmazsa, ki bu iyiye işaretti ya da rüzgâr, Water Sokağının öteki ucundan Peter Cutlack'in kaygan zeytin yeşili Ouse yılanbalıklarını eğri büğrü bakır rengi bastonlara dönüştürdüğü tütsühaneden esmiyorsa. Başka bir hizmetçi mutfağa gönderilir, hanımlarının burun deliklerini taciz eden şeyin yemeğin yandığının işareti olup olmadığına baktırılırdı. Hatta sorup soruştursun diye sokağa bir oğlan çocuğu bile salınırdı.

Ama bütün bu tedbirler işe yaramazdı. Sarah ortalığı koklayıp kıvranmaya, gözlerini belertmeye, "Duman!" ve "Yangın!" diye bağırmaya bitkin düşene kadar devam ederdi.

Bu nöbetlerin gittikçe sıklaştığı iddia ediliyordu ve 1841'de Gildsey'e ilk ısmarlama itfaiye arabasını getirmekten sorumlu olanlar arasında Atkinsonların da bulunması tümüyle rastlantısal olsa bile, ironik de denebilecek bir gerçekti.

Daha sık, daha üzücü – ve daha utanç verici. Hatta –gerçi burada başlıca kanıt, edepsizce hamile kalıp işten çıkarılan, bu yüzden de feci yalanlar uydurmak için sebebi olan Atkinson hizmetçilerinden biri tarafından temin edildiğinden şüpheci davranmak lazım– kasılmalar öyle şiddetli ve sarsıcı bir hal almıştı ki kardeşler, annelerine hayran olmak ve onu kutsallaştırmak şöyle dursun apar topar bir kliniğe yatırmışlardı; ama kasaba ahalisine karşı Koruyucu Meleklerinin hâlâ onları gözettiği efsanesini korumaya devam ediyorlardı (mesela, aslında bir deli gömleğiyle kıskıvrak bağlanmış olan Sarah'nın siyah elbise ve elmaslarla resmini yaptırarak).

Doğru, bütün bunlar çok daha sonra, 1870'lerdeydi –Sarah ölmek için gerçekten de çok beklemişti– kardeşler zirveden inmiş, Sa-

rah'nın torunu, George'un oğlu genç Arthur, Atkinson makinesinin itici gücü haline gelmişti. Ancak daha 1820'de, elim hadisenin meydana geldiği yılda bile, Thomas Atkinson şirketi için, hem Birahane hem de Seyrüsefer işlerine işaret eden, simgesel su üzerindeki çapraz arpa başakları amblemini bulduğunda ve buna yaraşır bir şiar edindiğinde kimi kötü kehanet-sever, aklı fesada işler şahıslar hata ettiğini düşündüler. Zira Yeni Birahanenin kapısı üzerinde yay şeklinde büyük harflerle yazılı olan ve Atkinson bira şişelerinin bütün etiketlerinde boy gösteren şiarı –*Ex Aqua Fermentum*– gerçekten de basitçe "Sudan Gelen Bira" anlamına geliyordu, hatta "Sudan Gelen Faaliyet" şeklinde yorumlanabilirdi, belki Thomas'ın da arzuladığı gibi; ama Thomas'ın elbette hiç arzulamadığı şekilde: "Sudan Gelen Kargaşa" şeklinde de yorumlanabilirdi.

Çocuklar, haklısınız. Öyle zamanlar vardır ki tarihi masaldan ayırmamız gerekir. Öyle zamanlar vardır ki (aslında bunlar pek sık gelir) güzel, yavan ders kitabı tarihi, efsanenin eski bataklıklarına dalar ve ampirik misinalarla oradan çıkarılması gerekir. Tarih, tescilli bir yarı/bilim olarak sadece gerçekleri bilmek ister. Tarih, geleceğe uzanan yolunu inşa etmeye devam etmek istiyorsa bunu sağlam zemin üzerinde yapmalıdır. Her ne pahasına olursa olsun gizemler yaratmaktan ve tahmin yürütmekten, sırlardan ve boş dedikodudan kaçınalım. Bir de Tanrı aşkına doğaüstü bir şey olmasın. Ama en önemlisi *hikâye* anlatmayalım. Yoksa gelecek nasıl mümkün olacak, nasıl herhangi bir şey *yapılacak*? İyisi mi yine o berrak ve saf atmosfere dönelim ve yeni beyaz mezarına konulmuş olan ihtiyar Tom'a. Tekrar sağlam zemine dönelim...

1830'da –Paris'te barikatlar tekrar kurulur, ayaktakımı Tuileries'i bir kez daha işgal ederken ve hava sadece duman ve devrim değil *dèjá vu* da kokmaktayken– George Atkinson, Catherine Anne Goodchild'la, Gildsey'in önde gelen bankerinin kızıyla evlenir. Her açıdan beklenen, takdir edilen, memnuniyet veren bir evlilik. 1832'de –zira kardeşler hayatlarını bir şablona göre yaşarlar ve ağabeyinden

iki yaş küçük olan Alfred, neredeyse her konuda onun yaptıklarını iki yıl geriden tekrarlardı– Alfred, Eliza Harriet Bell'le evlenir, Batı Apton'a kadar Leem'in iki yakasında da bir zamanlar Thomas'ın akaçlayıp ona sattığı arazileri olan bir çiftçinin kızıyla. Pek beklenmeyen ve takdir edilmeyen bir evliliktir bu, zira herkes Alfred'in seyrüsefer menfaatlerini gözettiğini anlasa da çiftçiler ve James Bell gibi adamlar için pek kârlı zamanlar değildi.

Bu Sarah'nın işi miydi? Büyük Britanya ve İrlanda arasındaki birliğin bozulmasının ardından, 50'li 60'lı yıllarda James Bell'in buğdayının ne kadar büyük kâr getireceğini önceden gören o muydu? 1832'de bir planlamacının karalama defterinde deneme kabilinden bir kurşunkalem çizgisinden ibaret olan Norwich, Gildsey, Peterborough Demiryolunun, nehrin gerek kuzeyinde gerek güneyinde olsun günün birinde James Bell'in arazisinden geçeceğini gören de o muydu? Zamanı geldiğinde James Bell demiryolu şirketine iki yıl boyunca direnmeye kolayca ikna edilecekti – öyle ki araziyi nihayet sattığında fiyatı ikiye katlanmış olacaktı, hem de Eliza'nın kocası ve kayınbiraderi bu süre zarfında Leem'de, atlar, sınıklı sallar ve yelkenlilerin yerine, buharlı mavnalar ve dar römorkörler koyma işini tamamlayabileceklerdi.

Böylece Atkinson biraderler buhar gücünün, buhar gücüyle rekabet etmesini garanti altına alacaklar ve demiryolu tamamlandığında hacimli yükleri Gildsey'e götürüp getirmek nehir yoluyla daha ucuza gelecekti. Nitekim Norwich, Gildsey, Peterborough Demiryolu temelde bir yolcu taşıma hizmeti verecekti; tıpkı Büyük Doğu Demiryolunun bir parçası olarak, cilalı tik vagonlarının, siyah üniformalı bir oğlanla pas-kırmızısı üniformalı bir kızın günlük randevularına sahne olacağı zamanlardaki gibi.

Sarah'nın işiydi belki. Ama biz gerçeklere sadık kalalım. 1834'te Catherine Anne gürbüz bir erkek evlat dünyaya getirir, Arthur George. 1836'da Eliza Harriet bir kız evlat doğurur, Louisa Jane. Yine 1836'da, ama Louisa Jane doğduktan sonra, Catherine Anne de bir kız evlat dünyaya getirir, Dora Emily. 1838'de – ama 1838'de bir kereliğine de olsa Alfred iki yıl ilkesine uymaz ve bir erkek evlat sahibi olarak kareyi tamamlamaz. Ne diyorduk, 1838'de üç toplamla –dahası gelecek umutlarını bağlayacak sadece tek bir erkek çocuk-

la– Atkinson nesli sınırına ulaşır. Zamanımızda pek alışılmadık bir şey değil ama 1838'de, başarılı işadamlarının kendilerini bir taraftan para istiflerken bir taraftan da çocuk istiflemeye verdikleri ve bir vâristen emin olmanın tek yolunun pek çok vâris peydahlamak olduğu bilgisiyle hareket ettikleri bir çağda alışılmadıktı – George'la Alfred kendi kısa ömürlü erkek ve kız kardeşlerini düşünseler yeterdi.

İki kardeşe o kadar saygı duymasalar, kardeşlerin zenginliği kendi zenginlikleriyle bu kadar iç içe geçmiş olmasa ve kardeşler ve mutsuz babaları için bu kadar güzel bir mezar yaptırmış olmasalar Gildsey halkı bu durum üzerine kafa yorabilirdi. İki çiftte de nikahtan sonra çocuk olana kadar geçen dört yıllık süre üzerine kafa yorabilirlerdi. Hedeflerine kilitlenmiş kardeşlerin her zamanki kararlı ve yılmaz havasını, başka her açıdan pek hoş olan karılarına karşı takındıkları hafif soğuk mesafeye bağlayabilirlerdi; hatta bunu da insan içinde bile, kurdeleli ve fırfırlı kızlarına gösterdikleri biraz aşırı şefkate bağlayabilirlerdi. Bir zamanlar yaşlı Tom'la Sarah'nın Kessling'de çıkardıkları gerdek inilti ve gıcırtılarının Cable House' un sofu atmosferinde yankı bulmadığı sonucuna varabilirlerdi; bir de bu büyüyü Koruyucu Meleğin yaptığı sonucuna. Kısacası kasaba ahalisi, o zamanlar henüz icat edilmemiş bir büyü biçimine aşina olsalardı, Anne Saplantısının klasik semptomlarını, özellikle de Oidipus Sendromunu teşhis edebilirlerdi. George'la Alfred'in yorulmak bilmez çalışkanlıklarının, Fens'in suyu gibi ele avuca sığmayan ama yeni kanallara pompalanabilen Cinsel Enerjiden başka bir şey olmadığı söylenemez miydi?

Ama gerçekler, gerçekler. 1833'te yeni depoları, vinçleri, midillilerin çektiği raylı vagonları ve Ouse'un karşı kıyısında, Newhithe' deki kardeş tesisleriyle topyekûn Gildsey Doku diye bilinen yeni rıhtımlar törenle açılır. Aynı zamanda Atkinson Su Nakliye Şirketi, üç buharlı römorkör, dört buharlı mavna, altı yelkenli mavna ve kırk altı salapuryadan oluşan –zaten Leem'de işlemekte olan diğer su taşıtları da cabası– yakında daha da büyüyecek filosunu suya indirir. Birkaç yıl içinde malt ve bira fıçıları, Atkinson teknelerinin en şerefli yükü olsa da başlıca yükü değildir artık. Ticaretlerinin ana arteri de Leem değildir. Atkinson mavnaları Huntingdon, Bedford, Peterborough ve Northampton'a kadar uzanır. King's Lynn'e hubu-

bat götürür, Tyne kömürü ve kıta ürünleri getirirler. Demir, kereste, tarım makineleri, tuğla, taş, kenevir, yağ, donyağı, un taşırlar.

1839'da Norwich, Gildsey ve Ipswich, Bury, Gildsey Demiryolu inşa edilmeye başladığında gerekli malzemeyi Atkinson Nakliye Şirketi taşır, hatta akaçlama ve kıyıları yükseltme gibi konularda Atkinson uzmanları fikir beyan eder. Kasaba ahalisi rahatsızdır. Demiryolu yüzünden, diye sorarlar, ticaretimizden olmaz mıyız? Kardeşler şöyle cevap verir: Peki pazarınızı, buharlı trenlerin işlediği başka kasabalara kaptırsanız daha mı iyi? Zira kardeşler demiryolunun uzun menzilli ticarette onlardan götüreceklerini, yine demiryolunun getirdiği mallarla kısa menzilli ticarette geri alacaklarını öngörürler (Sarah'nın işi mi?). Trenler bölgedeki her pompalama istasyonuna kömür taşıyabilirler mi? İnsanlar doğa şartları icabı su kenarlarına yerleştiği bu topraklarda trenler her köye yük taşıyabilirler mi? Hem kuzum, bizim taşıma ücretlerimizi Demiryolu Şirketininkiyle bir kıyaslasanıza.

Dahası biraderlerin demiryollarında büyük hisseleri var. Böylesi değişim zamanlarında işi sağlama almak en iyisi.

Ayrıca yeni Doka taşınan (ve oradan başka yere taşınmayan) malzemelerin çoğu 1846 ila 1849 tarihlerinde Yeni Atkinson Birahanesinin yapımında kullanılan malzemelerdir. Zira unutmayalım, Atkinson adı öncelikle ve en ziyade bir bira markasıdır. Dok tamamlandığında bile, büyütüldüğü halde yakında ihtiyaca yetmeyecek eski birahanenin yerini alacak heybetli bina için yer ayrılır. Sonra yüzyıl ortasında yavaş yavaş bina yükselir.

Modern standartlarla pek devasa sayılmaz; ama temel taşları yerini yarısı tuğla yarısı taş duvarlara bırakırken, sonra taş ve tuğla duvarları yerini gösterişli bezemeli (sıra sıra arpa demetleri ve bira fıçıları) kornişlere ve frizlere, kısmen üçgen tepelikli, kısmen demiryolu terminalleri gibi geniş kemerli çatıya bırakırken ve çatı da yerini otuz üç metre uzunluğunda, yukarı doğru daralan, tuğla yivli, dört köşe bir bacaya bırakırken, onun da tepesine yine süslü oymalı (üslubu belirsiz ama mimarın dediğine bakılırsa İtalyan çan kulelerini andıran) frizler yapılırken, üstüne üstlük bir de bir dürbünleri olduğu takdirde Fens'in yarısının görebileceği bir saat kondurulurken – bütün bunlar yükselip, afallamış ahalinin gözlerini de

yukarılara çekerken bir espri yayılır: Yeni Birahanenin Fens'te bir taşkına yol açacağı muhakkaktır, ama su değil bira taşkını.

Sarah odasından ilerlemekte olan inşaatın seslerini duyar. Water Sokağının kuzeyindeki eğri büğrü çatıların üzerinden çatının önce iskelesi, sonra vinçleriyle makaraları, sonra da demir iskeleti belirir, onun üzerinde işçiler, devasa bir uçan makinenin üzerindeymiş gibi emekleyip dolaşırlar. Sonra baca fallus gibi, mahcup Fens göğüne yükselir. Sarah fark eder mi? Umursar mı? Memnun mudur, gururlu mudur? 1849 Haziranında, ihtişam bakımından 1815'teki o zafer gününü bile gölgeleyen o günde, onur konukları arasında olduğuna dair hiçbir kayıt yok; öyle bir gündü ki yine bir bando marşlar çalıyordu, bir değil iki Lort birden davete icabet etmiş, önce bayraklarla donatılmış bir kürsüde, sonra Belediye Sarayındaki Büyük Resepsiyonda söylevler çekilmişti; Atkinson mavnacıları şapkalarını çıkarıp buharlı mavnalarının düdüklerini öttürmüş, halk tezahüratta bulunmuş ve mayalanmak üzere ezilmiş birkaç kürek malt, suyla karışacağı fıçılara törenle doldurulmuştu. Peki ruhu olsun orada mıydı – onlarla birlikte seviniyor muydu? Yoksa halen üst kattaki odasında, Hiç nöbeti tutmaya devam mı ediyordu?

Atkinsonların en parlak dönemi ne zamandır? Başarılarının en günlük güneşlik ânını ne zamana tarihleriz? 1849'un o haziran günü müydü? Yoksa daha sonra, Fens'te şişelenmiş ve kendine yaraşır şekilde Grand '51 adını almış biranın, 1851'de ilk Uluslararası Sanayi Sergisinde, temsil edilme ayrıcalığı kazanmış ürünler arasında, güçlü rekabete rağmen, Burton-on-Trent'teki asil bira üreticilerini bile geride bırakarak gümüş madalya aldığı gün mü? Yoksa daha önce 1846'da, altı yıl boyunca belediye meclis üyeliği yapmış olan George Atkinson'ın oybirliğiyle belediye başkanı seçildiği gün mü? Yoksa 1848'de (iki yıl sonra) kardeşi Alfred yine aynı mevkiye seçildiğinde ve bundan böyle ismen ve resmen kim belediye başkanı seçilirse seçilsin kasabanın gerçek yöneticiliğinin daima bira üreticilerine ait olacağı şeklindeki üstü kapalı ilke tesis edildiğinde mi?

Yoksa 1862'de mi? Favorileri kırlaşan, yaşlanan yüzyıl kadar yaşlı, sağlam yapılı George'la Alfred emeklerinin onlara şık bir inzivayı, şehrin hareketini tamamlayacak kırsal sükûnete çekilme hakkını kazandırdığına karar verdiklerinde; Kessling'de, ama malt-

hanenin ve babalarının eski evinin bir buçuk-iki kilometre güneyinde, Kessling Hall adında fazlasıyla çirkin, heykelli olukları, kuleleriyle tastamam, neyse ki sık ağaçlarla gizlenmiş, hafta sonları ya da daha uzun tatillerde George'la Catherine'in bir kanatta, Alfred'le Eliza'nın diğer kanatta kaldıkları ama Uzun Odada ya da Yemek Odasında buluşup mevki sahibi adamlarla ailelerini ağırladıkları bir kır malikânesi yaptırdıklarında; yirmili yaşlarının ortalarında –ama tekrar tekrar endişeye mahal verecek kadar olmasa da– genç hanımlar olan Dora ve Louisa'nın Terasta ya da Kriket Sahasında birbiri ardına gelen taliplerine katlanıp reddettiği zamanlarda mı? Zira sevgili babacıklarını bütün taliplerine, birbirleriyle ya da hüzünlü şiir kitaplarıyla geçirdikleri zamanı genç adamların arkadaşlığına tercih ederlerdi.

Yoksa Kessling Hall'ün lüksünde bile henüz zirveye ulaşılmamış mıydı? George'la Alfred'in değil de Arthur'un hükümranlığı döneminde mi ulaşılacaktı zirveye? Babasıyla amcası Kessling'de gururla purolarını tüttürürken, Arthur Gildsey'de idareyi çoktan ele geçirmiş, 1872'de –Atkinson Birası bütün Doğu ülkelerinden talep görmekte ve Atkinson Hint Birası diye bilinen özel açık renkli bir bira düzenli olarak binlerce kilometre ötedeki Bombay'a gönderilmekteyken– Büyük Ouse Un Değirmenlerinin sahibi Robert Briggs'in kızı Maud Briggs'le evlenerek Atkinson ülkesine (o şaşmaz yöntemle) yeni bir eyalet daha katmıştı.

Ticarette ilerleme kaydetmenin bir sınırı yok mudur? Peki ticaretteki ilerlemeden bahsedip de –Atkinsonların kapılmadan duramadığı– Fikirlerdeki ilerlemelerden bahsetmeyecek miyiz? Zira bu sözünü ettiğimiz Atkinsonlar, iki birader bir de oğul, gerektiği zaman gerçekleri –kâr ve satış rakamlarını, malt çuvallarını, bira fıçılarını, kömür kazanlarını– kararlı parmaklarıyla ilk işaret edenler oldukları halde, an geliyor, ki gittikçe daha sık geliyordu, bu maddi yükleri hafife alıyor ve neredeyse kendilerini inkâr edercesine onları yönlendiren şeyin asil ve gayrişahsi İlerleme Düşüncesinden başka bir şey olmadığını söylüyorlar.

Bütün bölgenin gelişmesini sağlamamışlar mıydı, daha da devam etmeyecekler miydi? İdare odasında olduğu kadar şehir meclisinde de bıkmadan yorulmadan halkın refahı için çalışmamışlar

mıydı? Kendi kaynaklarıyla bir yetimhane, bir gazete, bir toplantı salonu, bir erkek okulu (siyah üniforma), bir hamam, bir itfaiye yaptırmamışlar mıydı? Bütün bu eserler ve diğerleri onları güden yüce Fikrin kanıtı değil miydi; Milli Çıkarın bütün özel çıkarlara üstün geldiğinin ve bütün özel imparatorluklarının Büyük Britanya İmparatorluğuna biat ettiğinin kanıtı?

Bir zamanlar saz kiliseli bir çamur öbeğinden ibaret olan, koca dünyayla alakası olmayan bizim küçük Fens karakolumuzda neler oluyor?

İngiltere bayrağı, Yeni Birahanenin kemerli ve şiarlı giriş kapısı üzerinde bir milli gurur vesilesiyle kaç kere dalgalanıyor? George, Alfred ve Arthur idare kurulunda yaptıkları konuşmalar sırasında, kaç kere elleri yakalarında duraklayıp yeni bir imparatorluk başarısından dem vuruyor? Atkinson Birası fıçıları ve şişeleri ne sıklıkta kutlayacak yeni mucizeler buluyor? "The Grand '51", "Hint İmparatoriçesi", "Altın Yıldönümü", "Elmas Yıldönümü"...?

Bu kehanet merakı da ne? Bu batıl inançlar? Neden zirve asla tam saptanamıyor? Çünkü zirveyi saptamak düşüşü düşünmeye başlamak demek. Çünkü bir sahne yaparsan arkasından gösteri gelir. Çünkü daima –inkâr etmeyin– bir gelecek olmalıdır.

Yine de 1874'te Arthur Atkinson, Gildsey'i temsilen Parlamentoya seçilip de ilk konuşmasını çok alkış alan "Zira biz şimdinin efendileri değil, geleceğin hizmetkârlarıyız" sözleriyle bitirdiğinde neyi kastettiğini biliyor muyuz? Söylediği şeyi mi kastediyor? Görev ve fedakârlık bildiren bu jestin maskesi ardına kendisinin gerçekten de şimdinin efendisi olduğu yolundaki mağrur bilgiyi mi gizliyor, peki sözlerinin, muhafazakâr-demokrat partili arkadaşlarından kendi kendini tebrik eden, böylesi yüksek "duyun duyun" nidaları almasının sebebi bu mu? Geleceği sadece şimdinin devamı olarak mı görüyor? Geleceğin ne getireceğini görüyor mu? Geleceğin (babamın ve benim, yirminci yüzyıl başı şimdisinin, Victoria'nın aşınmış profilini taşıyan bakır penilerin bol bol bulunduğu zamanların) kaderi-

nin bu kendinden emin hislerin kaybına yanmak ve bu kaybı bezgince açıklamak olacağını görüyor mu?

Ne yöne gitsek? Geri gitmek için ileri mi? İleri gitmek için geri mi?

Sarah bu bimeceyi çözebilir mi – 1874 yılında doksan ikinci yaşını idrak eden ama başını çarptığı günden beri doğum tarihini unutmuş olan ve belki de zamanın akışının farkında olmayan Sarah? Onca yaşına rağmen Water Sokağına bakan odadaki çırpınmaları çok enerjik olan Sarah'nın çeşit çeşit kılıklarına –Koruyucu Melek, Kutsal Anne, yeniden-doğmuş-Azize-Gunnhilda– bir yenisini eklemesi bekleniyor. Sol eline üç dişli mızrak, sağ eline bir kalkan alması, kırışmış alnını ve seyrek beyaz saçlarını tüylü bir miğfer altına sokması, lacivert kadife koltuğunun denizin oyduğu bir kayaya dönüşmesine razı olması ve yiğit Britannia'yı temsil etmesi, gözleri uzaklarda, uzaklarda – nerede?

Peki Atkinsonlar 1874'te Sarah'nın doksan ikinci yaş gününü nasıl kutluyor? Bira ve neşeyle mi? Şerefe kupa kaldırarak mı? Zira bir bira üreticisinin kızı olan Sarah eskiden bira severdi. Eskiden kupasını kucağına alıp oturmaktan daha çok sevdiği bir şey yoktu. Eskiden, kasabanın hanımefendilerinden biri ve kaderin onu dönüştüreceği bütün diğer takdire şayan tezahürler olmadan önce, birbiri ardına bardakları neşe içinde sevgili – sevgili kocasıyla birlikte yuvarlardı. Ama artık, bir ümit önüne konsa bile tek bir damlanın dudaklarının arasından geçmesine izin vermiyor. İçindeki o amansız yangınları söndürmeye yetmeyeceği için belki.

Sarah'nın doğum gününü bir tımarhane yaptırarak kutluyorlar. Gildsey'le Ely arasında, Ouse üzerinden bir buçuk kilometre, hendekler ve kavaklıklarla dünyadan yordamıyla mühürlenmiş, tıpkı korularıyla kuşatılmış Kessling Hall gibi; 1874'ün başlarında bitmesine çok az kalmış. Atkinsonların ilerlemeye olan inancının bir kanıtı daha. Ticari başarılarını kazanırken hasta ve muhtaç durumda olanların ihtiyaçlarını göz ardı etmediklerinin bir kanıtı daha; bu kadar aydınlanmamış bir çağda kazığa vurulacak, yakılacak ya da komşu köye kadar döve döve kovalanacak zavallı Fens delileri ve melankolikleriyle bile ilgilendiklerinin bir kanıtı.

Tımarhane martta bitirildi (bayraksız, nutuksuz). Aynı yıl, George ve Alfred kardeşler, Arthur'un yardımıyla, annelerine çok düşkün olduklarından, Sarah'yı onur konuğu olarak en güzel odaya, en becerikli bakıcılarla yerleştirdiler. Çünkü Gildsey'de milletin dili uzamaya başlamıştı. Sarah Atkinson'ın belki de sadece zırdeli olduğunu söylemeye başlamışlardı. Çarşı Sokağında ve Water Sokağında başlar yukarı kat pencerelerine kalkmaya başlamıştı, orada kimin olduğunu... ama kısa süre önce takılan ikinci kat pencerelere rağmen en ele avuca gelmez, en saldırgan, en iğrenç ve en ürkütücü türden çığlıklar dışarı sızmaya başlamıştı.

Eğer –çığlıklar aniden durduğunda– diller tekrar uzamaya, bu sefer de dillerin hep yaptığı üzre önceden dediklerinin aksini söylemeye başlarlarsa; Atkinsonların tımarhane yaptırmasının tek sebebi annelerini içine kapatmaktı, çünkü bizim aziz, suçsuz Sarah'mızı alıp eblehler için yapılmış bir kafese kapatmak istediler demeye başlarlarsa, (1870'lerde özel gardıropları olağanüstü bir şıklık sergileyen) Atkinson hizmetkârlarının sabırlı iddiaları cevap verecekti onlara: Bayan Atkinson odasında, her zamanki gibi. Yatağında. Bir uzman ilaç tedavisi yapıyor. (Çığlıkların kesilmesi de bundan.) Doğrusunu isterseniz (konuşanın yüzünde sır verir gibi ama biraz da kibirli bir ifade belirir) Bayan Atkinson ölüyor. Evet, ölüyor. Şimdi – sevgili hanımımızın ölümünü gafil dedikodularınızla kirletmek zorunda mısınız?

Kim Wetherfield Tımarhanesine, o dehşet yuvasına gidip kontrol edecek?

Zaten 1874'ün sonbaharında Sarah Atkinson ölür.

Ölümü, *Gildsey Examiner*'da siyah çerçeveli bir sütunla duyurulur. Bütün Gildsey'in sesi kesilir. Ölümüne, sadık ve dokunaklı hatıralar üzerinden bakanlar vardır. Ölümüne, eninde sonunda, bir kurtuluş gözüyle bakanlar vardır ki belki bunlar çoğunluktadır. Bir de ölümüne endişe ve korkuyla bakanlar vardır – kasabaya refah getirenin George, Alfred ya da Arthur değil Sarah olduğuna inananlar.

Ama herkes tek bir basit şeyi bilmek ister. Her şey affedilecek mi, her şey o bildik güzel hikâye kitabı üslubunda çözümlenecek mi – herkesin yüreğini eritecek bir masal sonuyla? Kardeşler Sarah'yı ihtiyar Tom'un yanına gömecekler mi?

Çarşı Sokağında pancurları kapatılmış, tek tük ışıkların yandığı evde neler oluyor? Cenaze levazımatçısının ya da papazın gelip gittiğini gören olmuş mu? Gözyaşları akmış, kavgalar kopmuş mu? Ailede anlaşmazlık mı var?

Derken duyurulur: Bayan Atkinson St. Gunnhilda'nın bahçesinde (başka hiçbir kasabalının göz koymaya cesaret edemediği) parsele, kocasının yanına gömülecektir. Tanrı ikisinin de ruhuna huzur versin. Sadece çocukları ve torunları değil, bütün kasaba tarafından bunca sevilen ve yası tutulan birinin şerefine cenaze günü birahane kapatılacaktır; meyhaneler ve dükkânlardan da işlerini askıya almaları rica edilir. Cenaze Water Sokağından Ouse kıyısına inecek, birahanenin kapısı önünden geçtikten sonra St. Gunnhilda'ya götürülecektir. Cenaze saat on birdedir.

Kasaba sevinçten uçar – tabii bir kasaba cenazede sevinçten uçabilirse. Çünkü yası gülümsemeye çevirmekte ve binlerce sorunun önünü almakta iyi bir son gibisi yoktur. Hem kedere gömülmüşken bile gösterişli bir tören alayı kadar yürek ferahlatıcı bir şey yoktur.

Taş Ustası ve Duvarcı Michael Jessop, Cutlack'in tütsühanesine pek uzak olmayan Ouse kıyısındaki avlusunda, Atkinson salapuryalarının taş, granit ve mermer yükünü boşalttığı kendi küçük iskelesinin yanında bütün gece çıraklarıyla birlikte uyumadan, çok özel ve saygıdeğer bir siparişi sevgiyle yontar. Bir zamanlar bu taşın ikizini yontmuş olan dedesinin hassas dokunuşunu yinelemeye uğraşırken, ihtiyar Toby Jessop'un da bir zamanlar yaptığı gibi, iki arpa başağına o tüysü hafifliği vermeye çalışırken bir an durur belki ve –bir mezar taşı ustasından hiç beklenmeyecek şekilde– bir damla gözyaşı akıtır.

Sahi gözyaşı mıdır bu yoksa altında çalıştığı derme çatma ve ziftli branda çardağın üzerindeki sinir bozucu deliklerden birinden sızan bir damla mıdır? Zira dışarıda yağmur yağmaya başlamıştır.

Cenaze sabahı halen yağmur yağmaktadır. Öyle şakır şakır, bardaktan boşanırcasına değil, ama Fens ahalisinin göz ardı edilemeyeceğini bildiği bir intizam ve kararlılıkla. Bütün Ouse ve Leem havalisinde o sabah herkes su seviyelerini kontrol etmekte, yedek pompalara yakıt koymakta, savakları ve sel kapaklarını kolaçan etmek-

tedir. Crickler –babamın dedesi ve onun kardeşleri– çamura tükürüp kendi kendilerine yapacak çok iş olduğunu mırıldanmaktadır. Yağmur çoğalır. Dahası o gün Fens'e yağdığı gibi güneyde ve batıda, Fens havzasına inen nehirlerin beslendiği yerlere de yağmur yağmaktadır; sonradan birilerinin iddia edeceği üzre Kessling üzerine, Kessling Hall'e ve Leem'in kaynaklandığı Norfolk tepelerine fazladan bir yoğunluk ve kararlılıkla yağmaktadır.

Sarah'yı kocasının yanına gömme kararından beri katı işadamı mevkiinden duygusal kahraman mevkiine yükseltilmiş olan kardeşler yağmuru umursamaz. Yağmur cenaze için iyidir: İnsani gözyaşlarını maskeleyip ilahi gözyaşı görünümü verir. Dahası ihtiyar Sarah onca yangın yaygarası kopardığından yağmur yağması hayli rahatlatıcıdır. Alay Water Sokağında ilerler, cenazeye gelenler onca siyah ipeğin, siyah atların başlarındaki tüylerin ve onca siyah cenaze giysisinin çabucak mahvolmasının, hakiki ve kendini kale almayan keder izlenimine katkıda bulunduğunu hisseder. Aynı şekilde, görev bilinciyle sokaklara dizilmiş, başı çıplak, boyunlarından içeri su sızan esnaf ve zanaatkârlar arasında (Tom'un cenazesindeki uygunsuz güneş ışığıyla kıyaslandığında) yağmurun iyiye işaret olduğunu düşünenler, kötüye işaret olduğunu düşünenlerden hayli fazlaydı.

Cenaze alayı ağır tempoyla birahanenin önünden geçiyor, bu ağırbaşlı törene hiç yakışmayan sabırsızlığın yegâne işaretleri St. Gunnhilda Kilisesinin verandasında görülüyor, bekleyen papaz, zangoç ve mezar kazıcıları, zihinlerinden alayı hızlanmaya zorluyor, çünkü geçici örtülere rağmen mezar suyla doluyor ve saygısızca törenin orta yerinde çöken bir mezardan daha beteri yoktur – ya da tabutu bir su birikintisine indirmekten.

Nitekim tören kısa ve özlü oluyor – zira en azından hanımların üşütme tehlikesine fazlaca maruz bırakılmaması gerek. Papaz duaları okuyor; burnundan süzülen yağmur alt dudağına damlıyor. Yağmur, cenazeye katılanların öne eğik, tüllerle örtülmüş yüzlerini saklıyor ve bu hazin töreni, adeta bütün ortamdan koparırak, üzerine kendi gizem tülünü örtüyor. Ama bu kısalığın ve örtüklüğün kazara mı olduğunu yoksa bir şekilde duruma uygun mu düştüğünü henüz kimse sormuyor.

Yapılıyor; bitiyor. Bayan Atkinson tekrar kocasının yanında yatıyor.

Ama yağmur durmuyor. İki gün iki gece durmuyor. İki gün boyunca sudan tabut örtüleri Fens üzerine yayılıyor; iki gece boyunca Tanrı'nın yarı yoldan çevirdiği yıldızlar görünmüyor. Ama ilahi gözyaşı ve bunun gibi düşünceler, selin kabarmasıyla kısa sürede bir kenara atılıyor. Gildsey halkı, ihtiyar Ouse'ları ne kadar kahverengi, girdaplı, tehditkâr bir hal alırsa alsın sadece o nehirle sınırlı bir taşkında korkacak fazla bir şey olmadığını uzun gözlemler sonucu biliyorlar. Nehir kıyısındaki birkaç esnaf biraz ıslanacak, sonra hem gerçek anlamda, hem de biraz şansları varsa fazla ıslanmayan komşuları tarafından maddi anlamda kuruya çıkarılacaklardı. Daha kötü bir şey olmazdı. Ama Leem, Ouse'la aynı anda taşarsa, o zaman Leem'in Ouse'a boşaltacağı sel, sıvı bir baraj etkisi yaratacak, Ouse'un akıntısını kendine çevirecek ve her yöne taşmasına neden olacaktı. Bütün bunlar, nehirlerin kesiştiği yere çok yakın olan Gildsey'in konumunu bir kasaba kurmak için çok uygunsuz kılabilirdi – tabii Gildsey bir tepe üzerine kurulu olmasaydı, Azize Gunnhilda'nın şu eski çamur adası, Fensli olmayan biri için sadece bir tümsek ama bir cemaati boğulmaktan kurtarmaya yetecek kadar yüksek.

Sular yükselir. İlk önce ağır ağır, sonra Leem'in de güçlerini seferber ettiğini gösteren ani bir hızla. Ouse kıyısı boyundaki balıkçılar kayıklarıyla sallarını kıyıya çekerler; yılanbalığı avcıları ağlarını kıyıya getirir. Arabalar dükkânlardaki malları, hayvanları ve mobilyaları, emniyetli kilise ve çarşı havalisine taşır. Ama kimse Michael Jessop'un taş ve mermer stoğunu öyle hızlı tarafından yerinden kıpırdatamaz, ağır taş kesme aletlerini de ve sel suları hepsinin üzerini kaplar, iki adamın kaldıramayacağı bir sürü taş parçasını gizemli bir biçimde çalar, tahta ve branda çardağı yıkar – gerçi bu çardağın ilk yıkılması değildir, daima derme çatma oluşunun sebebi de budur. Balık tütsüleyen Peter Cutlack de bütün mallarını kurtaracak zaman bulamaz; küfe küfe bakıra çalan yılanbalığı kendilerini yine eski ortamlarında kaskatı yüzerken bulurlar.

Sular yükselir. Water Sokağının yokuşuna tırmanır. Alçak binaları, herkesin beklediği gibi su basar, sağda solda yalnız ama cesur –durumun pek de yabancısı sayılamayacak– birileri kımıldamadan

bir çatının üzerinde çömelmektedir. Sular daha da yükselir. Şen Mavnacı'nın aceleyle boşaltılmış mahzenine bir-iki ton çamur daha yığar, ama Turna ve Yılanbalığı'na ulaşmaz; eczanenin zemin katında, sokakta sel sularının ulaştığı bilinen en yüksek noktayı gösteren beyaz işarete de –selleri doğal afet olmalarının yanı sıra, heyecan ve bahis kaynağı olarak da gören bir kısım ahalinin kimini keyiflendirip kimini hayal kırıklığına uğratarak– ulaşmadı, bu işaret tarihi merak bir yana Water Sokağında kiraların belirlenmesiyle de yakından ilgiliydi.

Gildsey Dok'u ve Birahane hasar görmez. Zira kardeşler, tam bir basiretle, bu daimi tehlikeye karşı korunmak için hiçbir masraftan kaçınmamışlardır ve dok kompleksine dahil edilen karmaşık bir havuzlar, savaklar ve kanallar ağı vazifesini yapar. Bu kadarla da kalmaz, halktan toplanan paralarla ama büyük ölçüde Atkinsonların önayak olmasıyla 1868'de biri kasabanın kuzeyine diğeri güneyine açılan iki Tahliye Kanalı ilk olarak tam manasıyla sınavdan geçer ve işlerini gördükleri kanıtlanır. Havadan bakıldığında (gerçi 1874'te helikopter yoktur – sulara gömülmüş çatılar ve arabaları gösteren titrek haber bülteni çekimleri de) Gildsey, etrafı hendeklerle çevrili, dışarı kapanmış ve kendini savunmak için eteklerini toplamış bir yerleşime benziyor olmalıydı; aşağı kısımları suya gömülmüş, birahane ve dok ayrı oluşumlar gibi, iki tahliye kanalı çamur kahverengisi bir at nalı oluşturuyor, sel sularını batıdaki otlaklara yönlendiriyor ve böylece kasabayı eskisi gibi yine adaya dönüştürüyor.

Ama Gildseyliler kendilerini korumaktaki başarılarından dolayı gurur duysalar bile sevinmelerini gerektirecek başka bir şey yok. Bir taşra kasabası, özellikle de bir Fens kasabası, kendisini besleyen bölgeye bağlıdır; civardaki –sulardaki– bölgelerden gelen haberler kasvetli. 1874 Ekimindeki selde kırk dört bin dönüm arazi bir seneliğine ekilemez hale gelir. Yirmi dokuz kişi boğulmuştur, sekizi kayıptır, kayıp oldukları umulur. Sekiz yüz inek, bin iki yüz koyun telef olur. Evlerin, karayollarının, köprülerin, demiryollarının, kanalların ve pompaların gördüğü zararın haddi hesabı yoktur.

Ama ziyadesiyle açık olan bir şey varsa, o da Leem Nehrinin, Atkinson malt mavnalarının seyrüsefere müsait suyolu ve trafik kanalının geçici bir süreliğine ortadan kalkmasıdır. Yağmur gerçekten

de çok –gaddarca çok– yağmıştır. Norfolk'un batıya bakan tepelerine. Leem sınırlarını öyle hor görmüştür ki helikopterden bakılsa, fersah fersah uzanan yükseltilmiş kıyıları suyun perdahı üzerinde, bir aynadaki çizikler gibi, birbirine paralel siyah çizgiler olarak seçilecektir sadece. Hockwell Deresi taşıp Wash Fen'i basar. Apton' daki köprü tehlike altındadır. Atkinson Havuzunda havuz kapakları açılmış, suyu tutmaya alışık olan savak kapağı menteşelerinden tamamen koparak bir kızak gibi akıntıya kapılmış, dört gün tavanarasında mahsur kalan havuz bekçisi ve ailesi seyretmekten başka bir şey yapamamıştır. Kessling'deyse mavna havuzu yok olur; su Thomas Atkinson'ın eski evinin ön kapısından girer; havuz idarecisinin kahramanca çabalarına rağmen selden kaçan feleğini şaşırmış insanlar, Kessling'in altı kilometre çevresinde demirinden kurtulmuş boş mavnalarla karşılaşırlar. Mavnalar kırmızı direkleri ve açıkça görülen amblemleriyle, eski buğday ve patates tarlaları üzerinde başıboş sürüklenirler.

Peki Kessling üzerinde asılı duran daha büyük endişe nedir? Bütün bu yıkım ve kargaşa arasında, yağmurun ikinci sabahı –Sarah' nın cenazesinin ertesi günü– yollar hâlâ açıkken, Arthur ve karısı hariç Atkinson ailesinin, matemdekilerin yalnızlığa ve uzaklaşmaya duyduğu doğal arzu bir kenara bırakılırsa, biraz kaçma telaşıyla geldikleri Kessling Hall'de kendini dayatan daha büyük tehlike ne?

Sel sularıyla birlikte söylentiler de etrafı kaplıyor. Söylentiye bakılırsa 25 Ekim gecesi, Kessling Hall'ün ıslak terasında, üzerinden sular damlayan saksılar ve taştan ananaslar arasında elli beş yıl öncesinin kıyafetlerini giymiş bir kadın görülmüş ve içeri alınmak için camlara vurmuş. Dora Atkinson –zira görgü tanığı oydu– bu hayali görüntü yüzünden adamakıllı azarlanmış. Fazla Tennyson okumanın sonuçları. Hem meşum bir darbe malum kafaya indiği sıralarda henüz hayatta bile olmayan Dora babaannesinin gençliğinde nasıl göründüğünü nereden bilecekti? Daha *dün gömülen* babaannesinin.

Yine de Dora'nın –bir şeylerden– sarsıldığı açık. Zira bu söylentiyi dünyaya salan (gerçi bunu yapmak için iki yıl bekleyecekti, George da Alfred de ölene kadar) hizmetçi kadın hemen peşine bir tane daha ekleyecekti. O gece Dora yatmaya kendi odasına değil, kuzeni

Louisa'nın odasına gitmişti; bu iki tescilli kızkurusunun zaman zaman, ürkütücü durumlarda –gökgürültüsü, sel ve benzerleri– küçük çocuklar gibi aynı yatağa kıvrıldıkları gayet iyi bilinen bir gerçekti.

Söylenti deyip geçeceksin. Ama aynı minval üzre farklı kaynaklardan yayılan pek çok söylenti kulak ardı edilemez. Yine aynı gece, ayın yirmi beşinde, Jane Casburn, St. Gunnhilda zangocunun karısı, mezarlıkta eski moda bir elbise giymiş, yalvarırcasına Sarah'nın mezarı üzerine eğilmiş bir kadın görür. Görür –gördüğüne emindir– ama kocasına hemen söylemez çünkü Ouse taşmıştır ve adamcağız acil durum hazırlıklarına yardım etmektedir.

Kessling'e dönecek, mavna havuzunun ve malthanenin yanında, korkmasa da hayrete düşmüş birden fazla kişi, o kargaşa anlarında bir kadın gördüklerini iddia edeceklerdi sonradan; bir şeyler arar gibi iskelelerin arasında dolaşıyor, kimilerine bakılırsa adeta yükselen suların üzerinde kayıyordu; sonra malthanede görülmüştü ve tekrar, birden fazla tahliye edilmiş idareci evinin dışında –Thomas Atkinson'ın genç gelinini içeri soktuğu kapının önünde– içeri girmeye çalışırken görülmüştü. Kapı ona açılmasa da kısa süre sonra Lemm'in yükselen sularına açılmıştı.

Ya Gildsey'de, (adının hakkını veren) Water* Sokağına bakan evin şu odasında?

Ama hiç kimse, o anda Arthur'la Maud'un ikamet ettiği evde görülmüşse ne tür hayaletlerin görüldüğünü bilmiyor. O nahiyeden süzülen yegâne söylenti –ama bu kesin ve onaylanmış– yirmi yedisinde sabah erkenden Atkinsonların doktorunun acilen eve geldiği.

Sular yükseliyor: Sular geri dönüyor. O da geri döndü mü, sadece ölümden değil, kafatasına aldığı bir darbe beynini oynatmadan ve geçmişini, şimdisini, geleceğini sonsuza kadar bulanıklaştırmadan önce kendisine ait olan bir hayattan? Kaybettiği kocasını, bir zamanlar kıskanç değil neşeli olan kayıp eşini aramak için Gildsey'e, Kessling'e döndü mü?

Hayaletler –hatta hayalet söylentileri, fısıltıları, hikâyeleri– geçmişin kalıcı olduğunu, daima geçmişe döndüğümüzü kanıtlamaz mı?

* *İng.* Su. (ç.n.)

Ama Sarah Atkinson, St. Gunnhilda Kilisesinin mezarlığında, Thomas'ın eski mezarının yanındaki kendi yeni mezarında, toprağı doyuran yağmurun çoktan tozlarının birbirine karışması işlemini başlattığı yerde yattığına göre, zaten kaybettiği kocasıyla sonsuza kadar tekrar birleşmedi mi?

Sular yükseliyor. Söylentileri ve çeşit çeşit tuhaf hikâyeyi taşıyor ama aynı zamanda onların üzerinden aşıp onları bir kenara atıyor. Kardeşler belki de dikkatleri üzerine toplayıp, düşünceleri acil konulara yönlendiren sele minnettar olacak (gerçi neden olsunlar?). Yıkılan evlerin, telef olan hayvanların, kapanmış yolların haberleri ortalıkta uçuşurken hayalet kadınlara dair histerik dedikoduları kim umursar? Sonra da sel en nihayet çekilmeye başladığında ve nasıl ağır bir bedel ödendiği ortaya çıktığında, birkaç ev kadını, çulsuz ve hizmetkârın gevezeliklerinin, George ve Alfred'in hasar görmüş bölgeleri düzene sokmak için gösterecekleri takdire şayan gayretler karşısında –ya da bir taraftan babasıyla amcasının yerel yükünü paylaşırken bir taraftan Avam Kamarasındaki sandalyesinden daha ağır ve kapsamlı konular üzerine konuşacak enerjiyi bulan Arthur'un gayretleri karşısında– ne kıymeti olacak?

Yine de birileri soracak –bu sel bir anıya dönüştüğünde, Leem tekrar halinden memnun, kendi yatağında akmaya başladığında, günün birinde Henry Crick'in evi olacak yeni havuz bekçisi kulübesinin yanındaki yeni havuz ve savak Leem'in akışını düzenleyip denetlemeye başladığında birileri soracak– Sarah Atkinson'ın, St. Gunnhilda Kilisesinin mezarlığında, kocasının yanındaki o mezarda yattığını nereden *biliyoruz*?

Birileri tekrar o akıl almaz, pek kızılan ve örtbas edilen suçlamayı eşeleyecek; Sarah Atkinson sadece Wetherfield Tımarhanesine kapatılmakla kalmamış, tekinsiz güçlere sahip bir kadın olduğundan oradan kaçmış – kendi cenazesinden birkaç gün önce. Bekçilerini atlatıp izini kaybettirdikten sonra, üzerinde bir gecelikle, hendeklerden, tarlalardan aşıp Ouse'un kıyısına varmış (doksan iki yaşında bir kadından bahsediyoruz, dikkatinizi çekerim). Orada –bir mavnacının gülünç tanıklığına bakılırsa– "denizkızı gibi" sulara dalıp bir daha da asla yüzeye çıkmamış.

Ama daima 1874 senesindeki selle birlikte anılan iki şey var ki

böyle şaibeli değil. Birincisi değil selin bir mahzen dolusu çamurun bile fıçılarından ayıramadığı Kuğu'nun, Turna ve Yılanbalığı'nın, hatta Şen Mavnacı'nın patronları biralarındaki küçük bir değişimin farkına varıyorlar. Bira hafif. Bira sulu. Onca yağmurun ve su baskınının getirdiği zihinsel bir yanılsama mı bu? Yoksa selin bir şekilde Atkinson fıçılarına sızdığı, birahanenin bağırsaklarını işgal ettiği ve içtiğimiz şeyin –Tanrı esirgesin– kısmen nehir suyu olduğu bir gerçek mi? Bira üreticileri böyle utanç verici bir seyrelmenin vuku bulmadığını, söz konusu biranın bildiğimiz eski Atkinson usulüyle yapılan güzel, kuvvetli biradan başkası olmadığına teminat veriyor. Yine de bira düzelmiyor; Gildsey kamuoyunun büyük bölümü –nehir suyu ve çürük fıçılar bir yana– o selden, zavallı Sarah'nın cenazesinden sonra Atkinsonların imal ettiği biranın asla önceki birayla aynı olmadığında ısrar edecek; 1874'ten sonra –sonraki yüzyılda akıllarda kalan bir başka tarihe kadar– elli küsur yıldır Gildsey'in gururu olan Atkinson Birası kalitesinden kaybedecekti. Bu doğru olsa da olmasa da on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde ve yirminci yüzyılın ilk onyılında Atkinson Biralarının getirdiği kârda ağır ama bariz bir düşüş vardır.

İkinci şey de doktorun Cable House'a o sabah erkenden yaptığı ziyaretle ilgilidir. Onu böylesi aceleyle getiren nedir? Korkunç bir şey mi olmuştur? Hayır – daha doğrusu hayır ama belki evet. Zira Bayan Arthur Atkinson, beklenenden üç hafta önce bir erkek evlat dünyaya getirmiştir.

Bu erken doğuma ne sebep olmuştur? İddia edildiği üzre Sarah'nın son nefesini verdiği o üst kat odasında görülen bir şeyin verdiği ani bir şok olmasın? O yağmurlu –kim bilir belki keder kadar suçluluk da veren– cenazenin gerilimi ve sarsıntısından mı? Yoksa Fens'in –pencereden bakıldığında gözle görülür şekilde Water Sokağının eteğine tırmanan– yükselen suları, yıkılan bentleri, kabaran nehirleri, Bayan Atkinson'ın bünyesinde gizemli bir akrabalık uyandırıp onun suyunun da gelmesine mi neden olmuştu? Kimse bilemez. Ama kesin bir şey var, 27 Ekim 1874'te Maud Atkinson bir erkek evlat dünyaya getirir. Bebek canlı ve sağlıklıdır...

İşte Atkinson Birahanesi ve Atkinson Su Nakliye Şirketinin gelecekteki sahibi, büyükbabam Ernest Atkinson, selin yaydığı söylentiler arasında böyle dünyaya gelmiştir.

Bu arada yağmur devam eder. Ouse ve Leem çevresindeki toprakları sulak savaş alanlarına, eskiden oldukları gibi bataklığa dönüştürürler.

Akaçlama. Tekrar başlar. Crickler işe koyulur.

Girdaplanan, kabaran, yavaş yavaş durulan Leem'den sürüklenir söğüt dalları, akçaağaç dalları, çitler, direkler, şişeler...

10

Neden Sorusuna Dair

BÜTÜN tarih sınıflarının sorduğu gibi, bütün tarih sınıflarının sorması gerektiği gibi, Tarihin ne manası var? Neden tarih? Neden geçmiş? diye sorduğunuzda (Price bu soruyu yeni bir bakış açısıyla – ve açıktan açığa titreyen dudaklarıyla tekrarlayana kadar) şöyle derdim: Ama sizin "Neden?"iniz bu sorunun cevabını veriyor. Açıklama talebiniz bir açıklama sunuyor. Böyle sebepler aramanın kendisi kaçınılmaz olarak tarihi bir süreç değil mi, daima sonra gelenden önce gelene dönmeyi gerektirdiğine göre? Açıklamalar aradığınız müddetçe, Tarih denen bu hantal ama kıymetli ipuçları çuvalını daima yanımızda taşımak zorunda değil miyiz? Bir tanım daha: İnsan, açıklama talep eden hayvandır, Neden diye soran hayvan.

Peki bu Neden sorusu ne ima eder? Tatminsizlik, huzursuzluk, her şeyin yolunda gitmediği hissi ima eder – tıpkı tarih derslerimizin orta yerinde bu soruyu isyankârca üzerime fırlattığınızda ima ettiği gibi. Tam bir tatmin halinde bu tedirgin edici küçük kelimeye hiç ihtiyaç ya da yer olmaz. Tarih sadece işlerin bozulduğu noktada başlar; tarih ancak meseleyle, karmaşayla, pişmanlıkla doğar. Bu yüzden de Neden kelimesinin hemen peşinden sinsi ve özlem dolu Eğer kelimesi gelir. Eğer şöyle yapmasaydım... Eğer'leri. Neden sorusunun geriye dönük arayışlarını sürekli tehdit eden, saptıran, dağıtan bir başka geriye dönüş biçimi pusuda bekler: Yeni Bir Başlangıç. O zamana bir dönebilsek...

"Historia", yani "Araştırma" (Doğa Tarihinde olduğu gibi: Doğanın Araştırılması). Sebep ve sonucun gizemlerini açıklığa kavuşturmak için. Her etkiye bir tepki olduğunu göstermek için. Kendisinden önce X geldiği için Y'nin bir sonuç olduğunu kanıtlamak için. Ahır kapılarını kapatmak için, en azından bir dahaki sefere at

kaçmasın diye – Bizim biz olmamızı geçmişimizin belirlediğini anlamak için. Hatalarımızdan ders almak için (tarih öğretmeninin saygıdeğer yedek kuvveti) gelecekte daha iyi...

Hem neden sorusunu sormak için duyduğumuz büyük ihtiyacı hem de tarihin bir yerde bir hata olduğu duygusuyla başladığı savını örneklemek için sizden tarih okumayı adli bir soruşturmaya benzetmenizi isterdim. Diyelim ki elimizde bir ceset var – yani geçmiş. Her zaman kolay kolay teşhis edilemeyen bir ceset ama zaman zaman kendine has ve oldukça şahsi bir biçim alabiliyor. Mesela XVI. Louis'nin başsız gövdesi. Bu cesede bakıp da, ceset cesettir, cesetler dirilmez diyebilir miyiz? Hayır, demeyiz. Sorarız: Bu ceset neden ceset olmuş? Cevap: Kazara – ya da Paris'te belli bir gün belli bir giyotin düşmekteyken XVI. Louis'nin boynu, altına denk geldiği için. Bu cevaba gülerek şunu kanıtlarsınız, araştırmacı zihinlere, hafiye ruhuna sahipsiniz – yani tarih bilincine.

Peki Louis'nin boynu neden oradaymış, diye sorarız. Çünkü... O sebebi öğrendiğimizde de, Peki neden *o* sebep, diye sorarız. Çünkü... Daha fazla sebep öğrendiğimizde, tekrar, Peki neden... Çünkü... Neden?... Çünkü... Neden?... Ta ki Louis'nin neden öldüğünü bulmak uğruna sadece onun çalkantılı hayatına ve çağına değil, ondan önceki nesillere de nüfuz edene kadar; o safhaya gelindiğinde ardı arkası kesilmeyen Nedennedeneden sorusu kulaklarınızda uğuldayan bir siren halini almıştır ve başka bir soru daha kendini göstermeye başlar: Ne zaman –nerede– nasıl, neden diye sormayı bırakırız? Ne kadar geriye gidince? Ne zaman bir Açıklama sahibi olmak (tam bir açıklama olmadığını bilsek de) bizi tatmin eder? O acımasız sireni –bir anlık huzur için olsun– nasıl kapatırız? Unutkanlık yetisini edinebilsek (bazı aşırı vakalarda meydana gelebilir – babamın Büyük Savaş deneyimlerine dair sorulan sorulara bir zamanlar verdiği cevabı düşünün) daha iyi olmaz mı? Peki unutkanlık bizi neden sorusunun tuzağından kurtarsa da budalalığın hapishanesine sokmaz mı?

Size hep tarihin faydaları, ciddi bir amacı olduğunu öğrettim. Hep neden sorusunu sorma ihtiyacımızın yükünü kabullenmeyi öğrettim. O sorunun asla sonu gelmeyeceğini çünkü bir keresinde sizin için tanımladığım üzere (evet, itiraf ediyorum doğaçlama tanım-

lara karşı bir zaafım var) tarih o imkânsız şeydir: Eksik bilgiyle yapılmış eylemleri eksik bilgiyle açıklama girişimidir. Bu yüzden de bize kurtuluşa giden kestirmeleri öğretmez, Yeni Bir Dünya için reçete vermez, sadece azimli ve sabırlı yetinme sanatını öğretir. Sonsuz açıklama teşebbüsleri sonucu bazen bir Açıklamaya değil, açıklama gücümüzün sınırlarına dair bir bilgiye ulaşabileceğimizi öğrettim size. Evet, evet, geçmiş insanın ayağına dolanır; bize çelme takar, bizi aşağı çeker; karmaşıklaştırır, zorlaştırır. Ama bunu inkâr etmek aptallıktır, çünkü tarih bize her şeyden önce yanılsamalardan ve kandırmacalardan uzak durmayı, rüyaları, ay ışığını, her-derdedevaları, hayretlik-şeyleri, imkânsız hayalleri bir kenara bırakmayı, gerçekçi olmayı öğretir.

Bu yüzden de tarih öğretmeninizin öğretileri sınandığında, henüz yerel basın tarafından "Lewisham Bebek Hırsızı" ve "Greenwich Çocuk Haramisi" diye damgalanmamış olan karısı bir pazar günü açıklanamaz bir beyanatta bulunduğunda, öğretmeniniz hem insani içgüdülerine hem de akademik eğitimine başvurur. Her şeyi (Fransız Devrimi'ni bile) bırakır ve açıklamaya çalışır.

Ama –üstlerine meydan okuyarak, bütün meslek hayatını riske atarak sürdürse de– yaptığı şeyin açıklama olmadığının çoktan farkına varmıştır. Çünkü çoktan açıklama gücünün sınırına erişmiştir, tıpkı karısının (o eski uysal, sabırlı kadının) gerçekçi olmayı bırakması – gerçekliğe ait olmayı bırakması gibi. Çünkü onu böyle biteviye konuşturan, geçmişe daldıkça dalmasına neden olan açıklanamazın ta kendisidir. Çünkü ileri gitme imkânı kalmadığında yapılacak tek şey – Çünkü kötü rüyalar gören çocukları aniden dinlemek istemişlerdir ve açıklamaya çalışsa da anlattığı aslında sadece bir...

11

Kazara Ölüme Dair

BÖYLECE patalog raporunu yazdıktan ve şahitler –babam Henry Crick ve Polis Müfettişi Wyebrow– ifadelerini verdikten sonra, Cambs, Hockwell'den on altı yaşındaki Frederick Parr'ın ölümünü araştıran Gildsey Mahkemesi 29 Temmuz 1943'te, müteveffanın kazara öldüğü hükmüne vardı. Hikâyenin sonu.

Ama efendim! Efendim! Bu kadarla kalamaz. Kafaya alınan diğer darbe ne olacak? Hilkat garibesi ağabey ne olacak? Sizinle Mary soyadı-neydi, arasındaki ilişki ne olacak? (Valla sizden hiç beklemezdik...) Hafiye ruhumuz ne olacak? Durmayın, anlatmaya devam edin. Hikâye burada bitemez.

Pekâlâ. Hikâye bitmiyor.

Çünkü Sorgu Yargıcı kazara ölüm hükmünü kayda geçirdikten ve ölüm sertifikası imzalandıktan ve gömme talimatı çıkarıldıktan sonra babam hâlâ Nedenedeneden diye sormaya devam ediyordu. Bu sorunun alnında yeni düğümler bağladığını görebiliyordum, ağrıları kronikleşmiş dizinde yeni kasılmalara neden oluyor, çekek yerindeki nöbetçi yürüyüşlerinde kararında bırakmak dururken bir kez daha geri dönüp turlamaya devam etmesini sağlıyordu.

Ölüm soruşturması yapan bir mahkeme, hukuk mahkemesidir; gerçi soruşturma davayla aynı şey değildir. Ama kolay etki altında kalan, basit bir adam olan babam şahit olarak mübaşir tarafından çağrıldığında kendisinin suçlandığı korkusuna kapılmıştı; sanki bu resmi toplantının amacı Freddie Parr'ın nasıl öldüğünü kesinleştirmek değil, kendisinin, Atkinson Havuzu bekçisi Henry Crick'in ihmal sonucu on altı yaşındaki bir oğlanın savağında boğulmasına se-

bep oluşunu, dahası aynı oğlanın bedenine bir tekne kancasıyla zarar vererek bu suçunu ağırlaştırışını teyit etmekti. Babam, sıcak bir mahkeme odasında, alışık olmadığı, altında terlerin toplanıp süzüldüğü kolalı yakasıyla hükmü bekliyordu: Henry Crick sizi adam katlinden, cinayetten, ölümden, bütün dünyanın bütün suçları ve günahlarından mahkûm ediyoruz...

...HÂKİM: Sizce ölüm saat kaçta gerçekleşmiş?

PATALOG: Tahminimce, yirmi beşi gecesi 11'le yirmi altısı sabaha karşı 1 arasında.

HÂKİM: Bay Crick, o saatlerde havuz civarında tehlike unsuru sayılabilecek herhangi bir ses duydunuz mu – su şakırtıları, yardım çığlıkları filan?

BABAM: Hayır efendim. Maalesef uyuyordum...

HÂKİM: Doktor, müteveffanın yüzünün sağ tarafında yara ve çürüğün ne zaman ve nasıl meydana geldiğini açıklayabilir misiniz?

PATALOG: Sert, yarı keskin bir nesne ya da aletle, ölümden birkaç saat sonra.

HÂKİM: Bu son söylediğinizden emin misiniz?

PATALOG: Evet, efendim.

HÂKİM: Bay Crick, bu yaranın tam olarak nasıl meydana geldiğini bize anlatabilir misiniz?

BABAM: Ağırdı. Özür dilerim, efendim. Tekne kancası kaydı – saplandı.

HÂKİM (sabırla): Özür dilemeyin, Bay Crick – biraz daha kati konuşun. Emin olun bu konuda kendinize kızmanızı gerektirecek bir şey yok...

Ama babam emin olamıyor. Nedenedeneden diye sorarak çekek yerinde bir aşağı bir yukarı yürüyor. Bunların nasıl meydana geldiğini soruyor? (Ben de onu seyrederken şüpheleniyor mu acaba, diye soruyorum – Mary'den, Freddie'den, Dick'ten, benden?) Hayatını gözden geçiriyor (tıpkı benim günün birinde hayatımı gözden geçireceğim gibi, hem de tozlu mahkeme raporlarına kadar), cezasını çekmesi gereken suçları, gerçekleşmeyi bekleyen kötü kehanetleri arıyor. Dümdüz nehirden dümdüz tarlalara bakarken yüzüne abartı-

lı bir tedbir ifadesi sinmiş.

Freddie Parr'ın babası da, belki daha haklı olarak Nedenedeneden diye soruyor. O tertemiz "kaza" kelimesi ne kadar tekrarlanırsa tekrarlansın beynindeki siren susmuyor, içinde açılan suçlama yarıkları kapanmıyor...

...HÂKİM: Müteveffanın kanında bulunan alkol oranını basit terimlerle nasıl tanımlarsınız?
PATALOG: Oldukça fazla, efendim.
HÂKİM: Müteveffayı sarhoş etmeye yetecek kadar mı?
PATALOG: Kesinlikle.
HÂKİM: İçki yüzünden hareket kaybından bahsedilebilir mi?
PATALOG: Fazlasıyla muhtemel.
HÂKİM: Nehir kıyısında kayması ya da yuvarlanması olasılığını artıracak kadar mı?
PATALOG: Olabilir.
HÂKİM: Kendini suda bulduğunda, kendini kurtarmasını her zamankinden daha fazla engelleyecek kadar mı?
PATALOG: Bu da fazlasıyla muhtemel.
HÂKİM (kaşlarını çatarak): Müteveffa on altı yaşındaymış. Sık sık sarhoş olur muydu?
MÜFETTİŞ WYEBROW (müteveffanın annesiyle babası hazır bulunmadıklarından biraz lafı dolandırarak): Sanırım öyle, efendim. Yaslı ailesine saygısızlık etmek istemem ama sanırım babasına çekmiş.
HÂKİM: Bay Parr çok içer mi? Bay Crick bu konuda bir bilginiz var mı?
BABAM: ...
HÂKİM: Bay Crick?
BABAM: Bir-iki damla içtiği olur.
HÂKİM: Bay Parr'ın içkiye düşkünlüğü bilinmektedir. Hem de Bay Parr bir işaretçi – hemzemin geçit bekçisi...

Peki bu gerçekler --diye sorabilirdi hâkim şu anda başka bir meseleyle ilgileniyor olmasaydı– Jack Parr'ın manialarına güvenme alışkanlığında olan motorlu taşıt sürücülerini, bisikletçileri ve diğer yol

kullanıcılarını, hele hele Büyük Doğu Demiryolu makinistleri, kontrolörleri ve yolcularının yüreklerini neden daima hoplatmıyordu? Neden çalışanlarının –(hâkim bilmese de) kendi trenlerinde taşınan kaçak içkinin ateşlediği– bu talihsiz zaafı, demiryolu yetkililerinin kulağına hiç gitmemişti?

Zira bunun çok basit bir sebebi vardı, kocası kendini bilmez hale geldiğinde manialar ve işaretlerle Bayan Parr ilgileniyordu – Müfettiş Wyebrow bunun da bilinen bir gerçek oluğunu ekleyebilirdi. Sanki doğuştan beri bu işi yapıyormuş gibi işaret düğmelerini indirip kaldıran Bayan Parr'dı; Apton'dan Newhithe'e, Apton'dan Wansham'a 9.10 Gildsey treninin on iki dakika rötar yaptığını, bir yük treninin çıkış saatinin yeniden düzenlendiğini bildiren telgraf mesajlarını alan ve ileten oydu; dondurucu kış şafaklarında, kocası bütün gece çektiği Kentucky burbonunun etkisiyle horlaya horlaya uyurken hemzemin geçit manialarının menteşelerindeki buzu bir kaynak lambası yardımıyla eriten oydu.

Peki kocanın bu rezil tembelliğinin ve kadının bu takdire şayan tahammülünün sebebi neydi?

Söylenenlere bakılırsa Jack Parr'ın işaretçiliğinin ilk, ayık günlerinde Hockwell hemzemin geçidinde korkunç bir kazanın meydana gelmesine ramak kalmıştı. Bütün hemzemin geçit bekçilerine musallat olan o kâbus günün birinde gerçekleşmiş, Jack Parr gerektiği sırada, hayat kurtaran manialarını kapatmayı unutmuştu. İşaretçi kulübesinde tünemişken aniden sadece bu korkunç unutkanlığa değil başka iki gerçeğe daha uyanmıştı. Kırmızı bir posta kamyonu, kuzeydeki demiryolunun nehrin dönemeci, yüksek kıyılar ve bir ağaç dizisi tarafından perdelendiği güney tarafından ağır ağır Leem Köprüsüne tırmanıyordu; bu sırada Jack Parr'ın solunda, Apton yönündeki dümdüz raylardan, dakik mi dakik King's Lynn ekspresi gümbürdeyerek yaklaşıyordu. Bu sahnede yer alan hiçbir insanın göremediği felaketin tamamlanmış halini sadece Jack Parr görmüştü. Paniğe kapılanların çevikliğiyle işaretçi kulübesinden atlamış, demir basamakları iki adımda inmiş ve insana ancak dehşetin verebileceği bir kuvvetle manialarının krank-çarkını döndürmeye başlamıştı.

Sahne kendi içinde patlar. Tümüyle zararsız olsa da akıl almaz bir dakika içinde manialar kapanır, posta kamyonu acı acı frene ba-

sar, King's Lynn ekspresi de aynı şekilde frenlerini bağırta bağırta tangır tungur geçer. Kimsenin kılına zarar gelmez. Jack Parr'ın meslek sicili lekesiz kalır. Ama şok öyle büyüktür, olabileceklerin düşüncesi öyle korkunçtur, başka bir zaman başka bir hatanın meydana gelmesi olasılığı öyle dayanılmazdır ki Freddie Parr'ın babası ciddi ciddi içmeye başlar, böylece daimi bir alkolik unutuşla gelecekteki olası bir unutuşu bastırır.

Ama bütün bu hikâye muhtemelen Jack Parr'ın içkiye batmış hayal gücünün, kendini temize çıkarmaya yarayan bir uydurmasından ibarettir. Jack Parr'ın şişeye uzanma sebebi belki de Fensli memleketlileriyle aynıydı. O dümdüz kara Fens tarlaları ve her şeyi cascavlak ortada bırakan uçsuz bucaksız Fens göğü ona bastığı için. Görev yerinden kıpırdayamadığından, her gün hiçbir özelliği olmayan nehir kıyılarına, balgam rengi nehir suyuna, sıra sıra pancarlarla patateslere, dümdüz raylara, tomar tomar sıska kavağa, Hockwell İstasyonunun rüzgârın süpürdüğü peronlarına, kesişip ayrılarak beyne o katlanılmaz geometrilerini nakşeden hendeklerle kanallara bakmaktan usandığı için. Bütün bunlar, vazifesinin korkunç sabitliğiyle bir araya geldiğinde –boşlukla sorumluluğun o korkunç bileşimi– kaldıramamıştı.

Ah çocuklar, vicdanlarıyla kasvetli ufuk arasına sıkışıp kalmış hemzemin geçit bekçilerine, havuz bekçilerine, deniz feneri bekçilerine –bu dünyanın her türlü bekçisine (hatta öğretmenlere) acımamazlık etmeyin... Bazen Lemm'in kıyısında çekek yerinde dönüp duran babamın neden içkiye başlamadığını merak ederim.

Tabii ki Jack Parr neşelenmek için içmiyordu –gerçekleşmemiş o kazayı gördüğü günden beri bir kez olsun canı yürekten gülmediği söylenirdi. Oğlunun –başka bir kaza sonucu– öldüğünün resmen belgelendiği 27 Temmuz 1943 gecesi de Eski Grand-dad şişesinin boynuna neşelenmek için sarılmamıştı. Şişeyi tekrar tekrar başına dikmesinin nedeni o feci uğultuyu susturmaktı. Nedenedeneden...

Çünkü (koca bir yudum) Freddieciğim sarhoştu ve etrafta kurtaracak kimse yokken nehre düştü. Peki neden...? Çünkü beş para etmez bir ayyaş olan babasından, oğlunu sırf alkol temin edebilmek için karaborsa işlerine yollayacak kadar rezilleşen babasından içmeyi öğrenmişti. Peki neden...? Çünkü babası oğluna düzenbazlığı ve

kötülüğü öğretmekten sakınmayan işe yaramaz herifin tekiydi, ilk ve tek çocuğunun ölümüyle hak ettiği cezayı bulan bir günahkâr. Ama neden...?

Her neden ağzını açıp meledikçe Jack Parr koca bir yudumla susturuyor, sonra bir yudum daha, içme suçunu içkiyle silmeye çabalıyor.

Ama yetmiyor; işe yaramıyor.

Bu bastırılamaz, suçlayıcı Nedenler yine aynı temmuz gecesi Jack Parr'ı ne yapmaya itiyor? Elinde şişesiyle kendi geçidindeki manialarının üzerinden atlayıp, her şeye noktayı koyar gibi rayların üzerine oturmaya. Bayan Parr'ın sonuçsuz gayretleri ve canhıraş itirazları onu yerinden bile kıpırdatmıyor. Hiçbir şey söylemiyor. Ay ışığı rayların üzerinde parlıyor. Freddie Parr'ın babası oturmuş 00.40 Gildsey treninin ya da gece yarısı birdeki yük treninin (tarife silinmiş) gelip onu ezmesini bekliyor.

Ama ezilmiyor. Sabahleyin hâlâ orada, nefes alıyor. Çünkü beyhude yakarışları bırakıp eski işbilirliğini ele alan Bayan Parr, kocasının zihnen mevcut olmadığı zamanlarda sık sık yaptığı gibi işaretçi kulübesine çıkmış, düğmeleri açıp kapamış, telgraf mesajları atmış, (hemen trafik akışını değiştiren) Müfettiş Wyebrow'u arayıp hemzemin geçitte bir "aksaklık" olduğunu bildirmiş, hattaki diğer işaretçilerle iletişime geçerek bir telgraf kumpası kurmuştu: Doğu Fens'in yarısında ışıklar yanıp sönüyordu, gece yarısı yolcularını, mal gönderenleri ve Büyük Doğu Demiryolunun feleğini şaşırmış memurlarını sıkıntıya sokmak pahasına trenler iptal edilmiş, başka hatta alınmış, sebepsizce geciktirilmişti.

Böylece Jack Parr bütün geceyi –babama göre bizim günahlarımız yüzünden sonsuza kadar oldukları yerde askıya alınmış– yıldızların altında, alkolden sersemleşmiş, asla gelmeyen demir tekerlekli ölümü bekleyerek geçirmişti. Oturmuş-yatmış-horlamış-rüya görmüştü. Ta ki uyanıp da, tarlakuşlarının cıvıltıları arasında ölü değil diri olduğunu ve (Flora Parr hiçbir şey söylemediğinden) kendi hesabınca iki yolcu, üç de yük treninin kılına bile zarar vermeden üzerinden geçtiğini fark edene kadar. Böylece batıl inançları olan ve hemen o sabah içkiyi bırakmaya yemin eden Jack Parr, Tanrı'ya inanmaya başladı, ara sıra ceza vermek adına açıklanamaz zalimlikler

yaptığı ve adamın oğlunu boğduğu halde açıklanamaz mucizeler de yaratan Tanrı'ya.

Çünkü her şeye rağmen, boşluğa, tekdüzeliğe rağmen bu Fens denen yer, asırlarca didinerek suyun içinden çekilip alınan bu elle tutulur toprak büyülü ve mucizevi bir yerdir.

12

Hayatın Değişmesine Dair

MARY, her neredeysen –gittin ya artık, hâlâ burada olsan da gittin ya, içinde bir yerlere, bittin ya artık, bize kala kala hikâyen kaldı ya– hatırlıyor musun (hâlâ hatırlayabiliyor musun?) hani bir keresinde Hockwell Deresinin yanındaki eski yeldeğirmeninin kabuğu içinde yatarken, etrafımızdaki dümdüz, boş Fens nasıl mucizevi bir ülkeye, üzerinde büyülü şeylerin meydana gelebileceği yeniliklere gebe bir sahneye dönüşmüştü? Hatırlıyor musun nasıl bakmıştık gökyüzüne, mavi boşluğa ve Tanrı da gökyüzünden bize bakmıştı (ben öyle demiştim: Senin Katolik süzülmüşlüğüne karşı benim ev yapımı dindarlığım) derme çatma aşk yuvamızın çatısını kaldırmıştı da umursamamıştık hani. Yeldeğirmeni odacığımızda bizi Ondan başka gören yoktu hani; biz de görmesine izin vermiştik?

Peki o zaman bizi yukarıdan seyreden aynı Tanrı mıydı seninle konuşan?

Bir zamanlar bir tarih öğretmeninin Mary adında bir karısı vardı, meraklı, mavi gözleri, kahverengi saçları vardı; tarih öğretmeninin karısı olmadan önce Cambridgeshire'lı bir çiftçinin kızıydı. Sade, sağlam, sarı-tuğladan bir çiftlik evinde yaşardı, pancar tarlaları, patates tarlaları ve geometrik hendekler arasında. İkinci Dünya Savaşı sırasında Gildsey'deki St. Gunnhilda (Manastır) Kız Okuluna gitti, böylece onun gibi Gildsey'de okuyan müstakbel tarih öğretmeniyle ahbaplığı ilerletti. Dul babasının yaşam sevinci ve gururuydu, St. Gunnhilda Okulunda bilgiye aç, zeki ve hevesli bir öğrenci olduğu için rahibeler tarafından övülürdü, ama babasını büyük hayal kırıklığına uğratmak pahasına okul dışındaki zamanını, özellikle cinsel meselelerdeki merakını tatmin ederek geçirmekten kendini alıkoya-

madı. Bu alandaki incelemeleri, müstakbel tarih öğretmeniyle sınırlı kalmadı. Maceracı, araştırmacı, dediğim dedikti. Kasabamızın koruyucu azizesini taklit edip kendini üç yıl boyunca bir keşiş gibi o sade çiftlik evine kapatacağı düşünülebilecek son kişiydi; ama kendisi çile çekmek, babasını da artan bir üzüntüye gark etmek pahasına bunu yaptı, 1943 sonbaharında, merakı –ve daha başka pek çok şey– tam da o yıl (on yedi yaşındayken) aniden kesiliverdi.

Uzun yıllar önce müstakbel bir tarih öğretmeni karısı vardı ve çok gaddar bir hareket tarzına karar vermişti. "Ben ne yapacağımı biliyorum," demişti müstakbel tarih öğretmenine (onu dehşetlere salarak, zira bu koşullarda ne yapacağını hiç mi hiç bilemiyordu o). Pek çok olayların ardından, ileriki bir tarihte: "Ayrılmamız lazım," demişti. Sonra kendini o ıssız çiftlik evine gömmüştü – müstakbel tarih öğretmeninin kendini kitaplarına gömdüğü gibi.

Böyle hayattan el etek çekmesinin gönüllü bir nedamet eylemi olmadığını, rezil olan ve öfkelenen, yerine göre çok gaddarlaşabilen babasının, bir zamanlar kızıyla ilgili büyük umutlar beslemiş olan ama artık onun günahkârlığının iyice farkına vardığından daha fazla kötülük yapmasını engellemek için ev kapatan babasının ona verdiği bir ceza olduğunu söyleyen çıkabilirdi. Ama (müstakbel karısının kararlılığının korkuya kapılmış şahidi olan) tarih öğretmeniniz, Mary'nin babasının onu cezalandırmasına rağmen sadece tali bir rol oynadığını biliyor. Mary'nin kendisini, kendi özgür iradesiyle kapattığını biliyor. Ama o üç yıl boyunca kendisine ziyaret, hatta mektup yazma hakkı tanınmadığı için o dönemde neler vuku bulduğunu bilmiyor. İblislerin ulumalarını bastırarak Azize Gunnhilda'yla konuştuğu gibi onunla (o zaman da) konuşmuş muydu Tanrı; Selamete ermiş miydi; hayatları sona erse de kendileri yaşamaya devam etmek zorunda olanlarla ahbaplık ettiği rivayet edilen Gildseyli Bira Üreticisinin kızı Sarah Atkinson'ın hayaleti onu da ziyaret etmiş miydi?.. Yoksa gerçekte o üç yıl boyunca hiç ama hiçbir şey olmamış mıydı ve günbegün çiftlikteki hücresinden dümdüz tarlalara bakan müstakbel Bayan Crick aslında bilerek ya da bilmeyerek kendini ilerideki evliliğine –bir nevi bataklık olacak evliliğine– mi hazırlamıştı?

Hakikat her ne olursa olsun –zira müstakbel tarih öğretmeninin karısı bunu asla ifşa etmemeye yazgılıdır ve 1945'in başlarında as-

kere çağrılan müstakbel tarih öğretmeni birinci ağızdan bilgi alacak durumda değildir– hakikat her ne olursa olsun, Çiftçi Metcalf'in utancı ve öfkesi diner ve üç yıl içinde kızının sağlığından ve istikbalinden duyduğu endişeye dönüşür.

Gururunu yutarak –doğal eğilimi batmak yönünde olan bir dünyada kızının yükselemeyeceği gerçeğine boyun eğmişti– ve ettiği konuşmama yeminini bozarak komşusu Henry Crick'i görmeye gider.

Harold Metcalf de Henry Crick gibi dul olduğu ve yalıtılmış ortamlara alışık olduğu halde, artık havuz kıyısındaki kulübede tek başına yaşayan, belki yılanbalığı ağlarını onarırken ya da tavuklarıyla muhabbet ederken bulduğu havuz bekçisinin hırpani yalnızlığı ona sarsıcı gelir.

Henry Crick onu anlayışlı ve ketum bir bakışla karşılar. Lafı dolandırırlar. Birisi azalan nehir trafiğine dertlenir, diğeri Savaş Tarım Komitesinin yetersizliğine. Daha hassas konulardan uzak dururlar. Çiftçi Metcalf sonunda, Henry'ye Köln'de görev yapmakta olan oğlundan haber alıp almadığını sorar – böylece konuya girmiş olur.

Leem kıyısında, ortak mahcubiyetlerini çabucak yenemeseler de çabucak fikir birliğine varan iki adam dura dura konuşur, iç çeker, bilgece başlarını sallar (Henry Crick dizini ovalar) ve her şeyi kararında bırakmanın gerektiğine, bunun böyle süremeyeceğine, Zamanın en büyük uzlaştırıcı olduğuna hükmederler. Uzun lafın kısası, Çiftçi Metcalf, Henry Crick'e oğluna bir mektup yazmasını teklif eder, oğlunun da Metcalf çiftliğine belli bir amaç doğrultusunda ikinci bir mektup yollayabileceğini ima eder. Mektup yazmaya pek düşkün olmayan, diplomasiden de anlamayan Henry Crick'in içi bu görev karşısında biraz pırpır etse de teklifi kabul eder; zira (kendi tecrübesinin de gösterdiği gibi) evlilikleri Kaderin oluşturduğuna ve Kaderin büyük bir kuvvet olduğuna inanır; Kader elini attı mı en yıldırıcı görevler bile başarılır.

Yine de o önemli mektubu yazmak için kıvranması gerekmez. Çünkü Ren'deki Kraliyet Ordusunun bir mensubu olan ama artık hizmet süresinin sonuna yaklaşan oğlu zaten iki baba buluştuğu sıralarda, kâğıda kaleme davranıp bu yasaklı, uzun sessizliği bozmaya niyet etmiştir. Gerçekten de Kaderin her kelimesini çeşitli anlamlarla yüklediği türden bir mektup yazar. Ama o da lafı dolandırır.

Tökezleyen bir belagatle yakılıp yıkılmış şehirlerden, mültecilerden, aşevlerinden, toplu mezarlardan, ekmek kuyruklarından bahseder. Bütün bunların ona nasıl yeni bir bakış açısı verdiğini açıklamaya çalışır, artık Leem Nehri kıyısında yaşanan şeyleri ona nasıl... Ancak olanların, tarihin sırlarını açığa çıkarma arzusunu derinleştirdiğini, dahası eğitime inanmasını sağladığını anlatmaz. Kendisinin de kendi çilesini çektiğini ima eder ama bu çilenin onunkiyle boy ölçüşebilecek türden bir şey olduğunu ya da iki yıl kışlalarda yaşamanın, Avrupa'nın yıkıntıları üzerine huzursuzca düşünmenin kendisini kurtardığını söylemeye cesaret edemez. Geleceğe uzun vadeli bir anıştırmada bulunmaz, sadece terhis edilip İngiltere'ye geri döndüğünde en azından buluşup görüşme ricasında bulunur.

Mektubu attıktan sadece iki gün sonra, bu işe Kaderin el attığını kanıtlarcasına, babasından işkence ve meşakatle yazılmış bir mektup alır. Öyle ki Çiftçi Metcalf, posta kutusundan Köln damgalı, kızına gönderilmiş zarfı alırken, Henry Crick'in vazifesini böylesine hızlı ve etkili bir biçimde yerine getirmiş olmasına şaşar. Ondan sonra (her ikisi de durumdan haberdar edilmediği için) oldum olası, akıl almaz bir evlilik yapmış (beyni Flanders'ta bulanmış) saf bir mankafa olarak gördüğü mütevazı havuz bekçisine başka bir gözle bakmaya başlar.

Nitekim 1947 Şubatında, müstakbel tarih öğretmeninin karısı Gildsey istasyonunda müstakbel kocasını karşılar. Nitekim sabıkasker Crick (artık öğretmen olmayı iyiden iyiye aklına koymuştur) evine dönen Prens kılığında geri döner, dikenleri ve örümcek ağlarını temizleyip Prensesini öperek üç yıldır onu etkisi altına alan vecd halinden çıkaracaktır. Bir rahibe, bir Magdalena, bir fanatik, bir histerik, bir hasta bulmayı –ve kabullenmeyi– beklemektedir... Ama daha trenden adımını atar atmaz, bundan böyle hiçbir desteğe ve sığınağa ihtiyaç duymadan yaşama kararını almışçasına sağlam ve dayanıklı görünümüyle onu etkileyen bir kadın (kız değil) görür. Bu üç yıllık ayrılık, tekrar bir araya geldiklerinde (aldatıcı büyümüş olma duygusu, asker hayatının insanı sertleştiren etkileri, koca –viran– dünyayla tanışmış olma) Mary'ye destek olacağı yanılsamasını yaratmış olsa da bunun tam tersi doğrudur: Mary ona destek olacaktır; merakını kaybettiği o günlerde de olduğu gibi Mary daima

ondan daha güçlü olacaktır.

Dondurucu bir kıştır. Kar Fens'i kaplamıştır ve bu şubat günü güneş pırıl pırıl parlasa da hava insanı ısırmaktadır. Gildsey istasyonunun yanındaki Beyaz Gül Çayevinde, kahramanlarına olmasa da dışarıdan bakanlara sinema perdesindeki bazı kavuşmaları hatırlatan bir sahne (göz kırparak çaylarına ellerini bile sürmediklerini işaret eden ay yüzlü bir kafe sahibi yoktur), müstakbel tarih öğretmeninin karısı ve müstakbel tarih öğretmeni birlikte nasıl bir hayat süreceklerini konuşurlar. Alelacele evlenen çoğu çifte nazaran aralarında daha güçlü ve sağlam bağlar olduğu açıktır; hem birbirleri için yaratılmamışlarsa kimin için yaratılmışlardır? Bazı şeyler olmuş olsa da, geçmişten kurtulamasalar da açıktır ki...

Müstakbel tarih öğretmeni tavsayan söylevini yarıda kesiyor. Birbirlerinin gözlerine bakıyorlar. Kadının gözleri hâlâ için için yanan bir mavi: Hâlâ –unutmuş mu?– arzu uyandıran bir kadın. Başında (eski öğrenci ve eski asker imgelerini kaynaştırmak için mi?) basit, siyah bir bere var. Camel sigarasının dumanlarından çelenkler arasında konuşuyor kadınla, Harold Metcalf'i yumuşatmak için bu sigaralardan kutu kutu göndermiş önceden. Üç buçuk yıldır fiilen sevgili olmasalar da halen ruhen sevgili oldukları açık.

Rahatça öpüşebilmek ve kol kola girmek için (çaylarına dokunmadan) Beyaz Gül Çayevinden çıkıyorlar. Soluklarının dumanları birbirine karışıyor. Çarşı Sokağını geçip Water Sokağından aşağı yürüyorlar. Ouse kıyısında sarılıyorlar. Kalın kışlık giysiler bu yabancı yakınlığı yumuşatıp, susturuyor. Öpüşüyorlar. Boğulan merakı dirilten, bir zamanlar viran yeldeğirmeninde yatan kızı geri getiren bir öpücük değil bu. Ama adama öyle geliyor ki halen selamet arayan bir kadının öpüşü de değil.

Buzlu Ouse'un kıyısında, kürenmiş kar yığınları arasında kol kola yürürlerken (onları seyreden casuslar olsa hızla eve koşup Çiftçi Metcalf ve Henry Crick'e her şeyin yolunda olduğunu haber verip onları rahatlatabilirlerdi) her şey kararlaştırılır. Yine orada, Ouse kıyısında, müstakbel tarih öğretmeninin karısı iki şey söyler. Birincisi (yığılı karlara bakarak): "Karlar eriyince ortalığı su basacak. Babam inekleri kıpırdatamıyor. Havza Komitesindeki o budalaların hesap vermesi gerekecek." Sonra (doğrudan gözlerinin içine baka-

rak): "Bir mucize olmadıkça çocuğumuz olmayacağını biliyorsun değil mi?"

Bir zamanlar pas kırmızısı okul üniforması giyen ve kural icabı dümdüz kestiği koyu kahverengi kâküllerinin üzerine bazen okul beresi bazen hasır şapka takan, müstakbel bir tarih öğretmeni karısı vardı; ama aynı zamanda –pek az şey giyerek ya da hiçbir şey giymeden– müstakbel tarih öğretmenini, eli kulağında kadınlığının karmaşıklığını keşfetmeye, âdet döngüsünün gizemlerini incelemeye –ve buna mukabil davetlerde bulunmaya– davet etmişti. Keşiflerde bulunmayı, sırları aydınlatmayı severdi ama sonradan araştırmacılığı kalmamıştı. Daha on altı yaşındayken hayatı adeta durmuş ama kendisi yaşamaya devam etmek zorunda kalmıştı.

Uzun zaman önce bir müstakbel tarih öğretmeni karısı vardı ve müstakbel tarih öğretmenine bir daha asla görüşmeyeceklerini söylediği halde üç yıl sonra onunla evlenmişti. Bunun üzerine müstakbel tarih öğretmeni 1947'de onu ikisinin de doğum yeri olan Cambridgeshire Fens'ten alıp Londra'ya götürdü. Ancak daha onlar gitmeden, aynı yılın baharında memleketleri olan Fens'in büyük bölümünü sel basacaktı. Yine aynı sel, yarıya kadar sulara gömülmüş havuz bekçisi kulübesinde inatla, gayretle vazifesini yapmaya devam eden Henry Crick'in zatürreye yakalanmasına sebep olacak ve müstakbel tarih öğretmeninin babasının ölümü bundan olacaktı.

Ama bu başka bir hikâye...

Londra'ya taşınırlar. Adam öğretmen olur. Kadın da sadece bir tarih öğretmeni karısı olarak (her sabah onu okula uğurlayarak – bunun kaçınılmaz ironisiyle, anaoğul pandomimleriyle) geçirdiği birkaç yılın ardından, asla tam manasıyla açıklamadığı sebeplerle, yaşlıların bakımından sorumlu yerel yönetim dairesinde iş bulur.

Greenwich'e, Londra'nın tarihi yapılarıyla ünlü bir banliyösüne yerleşirler: Kraliyet Rasathanesi; bir zamanlar III. Henry'nin avlandığı koruluk; Deniz Müzesi yapılmış eski bir saray vardır burada, civadrası daimi olarak Köpekler Adasını işaret eden, kıyıya oturtulmuş Cutty Sark gemisi de cabası. Adam Charlton'da (1966'da başka yere taşınan ve sanat okulu olarak tekrar tanzim edilen) meslek li-

sesinde öğretmenlik yapar. Kadın Lewisham belediye tesislerinde çalışır.

Gösterişli olmayan çeşitlemelerle renklenen düzenli alışkanlıklar edinirler. Parkta pazar yürüyüşleri (Rasathaneye kadar gidip dönme). Adamın öğretmen meslektaşları ve kadının yaşlı-bakımından sorumlu arkadaşlarıyla görüşürler. Bu toplantılarda ikisinin meslek alanları üzerine şakalar yapılır (çift bunu şaka olarak mı kabul eder?) – birisi çocuklar arasındadır, diğeri bunaklar. (Hayatın ortalardaki nahiyesine ne olmuştur?) Yaklaşık altı haftada bir kadının Cambridgeshire'daki (evinden ayrılmayan, huzurevi saçmalıklarına karnı tok olan) babasına ziyarete gidilir. Her doğum günü ve evlilik yıldönümünde lokantada yemek yenir. Tiyatrolara gidilir. Hafta sonu gezilerine. Tatillere: Adam meslek icabı tarihi yerleri seçer; kadının özel bir merakı yoktur.

Çoluk çocuk olmadığından –ve 1969'da Fens'te bir çiftliğin satışından elde edilen gelirin bir kısmını miras aldıklarından– para sıkıntısı çekmezler, hatta neredeyse utanç verici ölçüde rahattırlar: Kimi gazete haberlerinde pek abartılacaktı "imrenilecek Greenwich evi" (Regency döneminden kalma, önü revaklı).

Düzenli alışkanlıklar edinir ve düzenli oyalanma yolları bulurlar. Öyle ki otuz yıl adeta hiç olaysız geçer ve göz açıp kapayana kadar elli yaşlarına gelirler: adam başkanlık kürsüsünü reddeden bir Bölüm Başkanıdır; kadın en az bu işe başladığı zamanki belirsiz sebeplerle ihtiyarları için çalışmayı bırakır. Pazar günleri parkta yürürlerken (bu yürüyüşlerde birbirlerine yaslanacak olurlarsa, adamın kadından daha fazla destek aldığı gözlenebilir) yanlarına birisi daha katılır – Paddy adında bir golden retriever. Etraflarında hoplayıp zıplar ve zaman zaman gülümsemelerine ve cesaretlendirici sözler söylemelerine ya da emirler vermelerine neden olur. Kadının elli ikinci yaş gününde adama aldığı bir köpektir bu, resmi açıklaması da (mideye atılan bir dirsek eşliğinde) onu orta yaş tembelliğini bırakıp daha fazla idman yapmaya zorlamaktır. Ama kadının, işini aniden bırakma kararını geç ve sorunlu bir menapozun başlangıcında aldığı şöyle bir düşünüldüğünde, akla farklı bir açıklama gelir...

Şimdi Paddy arkalarında, serin ocak güneşinde Rasathaneye giden patikada yürüyorlar. Parlak ışıkta gözlerini kırpıştırıyorlar; pazar sabahı ağrıyan başları buz gibi bir arınmaya maruz kalıyor. Zira Lewis ve Rebecca Scott'un evinde yenmiş bir akşam yemeğinin ertesi sabahı.

El altında daima bir şişesi bulunan Lewis; koşuşturup duran kırmızılara bürünmüş ev sahibesi Bayan Scott; Scottların çocukları (uyuyamamışlar: aşağıdan gelen yetişkin gürültüsünden) aniden içeri dalmışlardı, yemek odasında pijamaları ve sabahlıklarıyla sergilenmişlerdi, kimisi mahcup mahcup gülüyor, kimisi arsız numaralar yapıyordu, hemen yataklarına kışkışlanmışlardı; kahve ve brandy içilirken o tuhaf nükleer sığınak konusu ortaya çıkmıştı...

Bütün bunlar adama göre –gerçi Scottlara giderken karısı paranoyasını bir kenara bırakması gerektiğini söylemişti ya– sinsi bir dalaverenin parçası. Ona yağ çekmenin bir yolu. (Lewisler, Crickleri en son ne zaman yemeğe çağırmıştı?)

Tarih Bölümününün kapatılacağı söylentileri kulağına geliyordu ("Bir kadeh daha, Tom")...

*

Eldivenler ve atkılar. Ayaklarının altında gümüşi asfalt. Arkalarında buhardan izler bırakan nefesleri. Scottların yemek davetini en küçük parçasına kadar incelemiş sessizce yürüyorlar, ikisi de puslu düşüncelere dalmış. Paddy saygılı bir mesafeyi koruyor.

Kadın, adamın lafını ağzından alarak soruyor.

"Neyin var?"

"Ya – Benim öğrencilerden birini düşünüyordum. Biraz haylaz bir şey. Adı Price."

Gülümseyip omzunu silkerek konuyu bir kenara bırakıyor.

"Anlatsana."

Bunun üzerine ona Price'ı anlatıyor. Sınıfta yaptığı duyuruyu: Tarih sona eriyor. Bir öğretmenin derme çatma kuramı: Müstakbel devrimci olarak Price. İşlek zekâlı her genç adam gibi Price dünyayı değiştirmek istiyor. Ancak Price bütün o eski hakiki devrimlerin sona erdiğini biliyor. Eski hikâye. Fransız Devrimi üzerine bir dersi

paradoksal bir biçimde bölmesi de bundan. Tarih sona eriyorsa insan nasıl devrim yapabilir?.. Hüsrana uğramış devrimci, radikal gericiye dönüşüyor: Price dünyayı değiştirmek istemiyor, onun istediği...

"Dünyayı kurtarmak mı?" yine adamdan önce davranıyor kadın.

Adamın kolunu tutup sıkıyor. (Eski parkta böyle yakın, böyle teklifsiz son yürüyüşleri olacak bu.)

"Ama ben bunu kastetmemiştim. Bana onu anlat."

"Price'ı mı? On altı yaşında. Kıvırcık saçlı. Sıska. Gıdasız ve evsiz kalmış gibi bir hali var. Ama hırçın. Evsiz filan da değil. 'Evde işler nasıl?' diye sordum. Bana 'Mutlular' dedi. Başına –nedenini sorma– şu kirli-beyaz boyalardan sürüyor..."

Konuştukça konuşuyor, belli ki bu huzursuz delikanlı hakkında konuşmaya ihtiyacı var.

"Aslında bayağı zeki. Bence beni suçluyor. Tarih yüzünden. Hoş bir çocuk... bence korkuyor."

Kadın dinliyor, sorular soruyor. Duman soluyor. Gözleri zeki. Ayaz hava.

"Bir öğrenciye böyle kanının kaynadığı görülmüş şey değil."

Mary'nin meraklı olduğu görülmüş şey değil. Bir zamanlar müstakbel bir tarih öğretmeni ve müstakbel tarih öğretmeninin karısı vardı, işleri yolunda gitmeyince –insan geçmişten kurtulamadığı için, olanla ölene çare bulunmadığı için– bir şekilde yaşamanın bir yolunu bulmak zorunda kalmışlardı.

Adam, geçmişi mesleği haline getirerek bulmuştu yaşamanın yolunu, silinemeyen, biriken ve rahatsız eden –tarih öğretmeninin Greenwich'teki evin zemin katındaki çalışma odasını dolduran, sonra sahanlığa ve merdivene taşan, sayıları arttıkça artan kitaplarının da hareketini taklit ettiği– o şeyi meslek haline getirecek. Geçmişten ekmeğini çıkarmış, bir ömürlük emeğini vermişti; onun gözünde bunu haklı çıkaran şey de geçmişin sunduğu dersleri günbegün aktardığı çocuklardı. Onlara geleceklerine taşısınlar diye –ağır ama eğitici– iki anlamlı tarih hediyesini sunuyordu. Dolayısıyla tarih öğretmeni –sorumluluğu altındaki gençlerle ilişkisi önce bir babanınkini, sonra bir dedeninkini andırsa da, onların yüzlerinde (kendine itiraf etmese de) gelecek imgesini gittikçe daha az, kaybetmiş oldu-

ğu ve geri kazanmaya çalıştığı bir şeyi gittikçe daha çok görse de– ileriye bakabilmek için geriye baktığını söyleyebiliyordu daima (paradokslara bir meyli var).

Ama kadının yaşamak için (adama göre) hiçbir şeyi yoktu. Geriye de ileriye de bakmaya inanmadığından zamanı saymayı öğrenmişti. Evliliklerinin bütün sahne dekorları ardında gerçekliğin boşluğuna tahammül etmeyi. Bu yüzden de adam tarih dersleri ve öğrencileri olmadan yapamadığı halde, kadın İhtiyarlarından kolayca vazgeçebilmişti – gönüllü, hatta sert kararının da gösterdiği gibi. Adamın her gün okula gitmesi gerekse de daima geri döneceği bu yetişkin kadın vardı, her şeyle yüzleşmekte kendisinden daha güçlü olan (olduğuna inandığı) bu kadın – eninde sonunda, tarihin bütün bilgeliğinden ve tesellisinden daha fazla ihtiyaç duyduğu bu kadın.

Bu yüzden de çocuklar, tarih öğretmeninizin karısının onun size öğrettiklerinin hepsinin ardındaki ilham kaynağı olduğu söylenebilir...

Bir zamanlar, oldukça özel ve tarihi sebeplerle çocuk sahibi olamayan bir tarih öğretmeni karısı vardı. Oysa kocasının bol bol çocuğu vardı: Sınıfından bir çocuk nehri akardı – yeni hayatlar, taze başlangıçlar. Bir çocuk evlat edinebilirdi (ilk yıllarda kocası defalarca usanmadan –umutla– bu konuyu açmıştı); ama kadın asla çocuk evlat edinmemişti, kocaya göre bunun basit sebebi çocuk evlat edinmenin hakiki bir şey olmaması ve karısının sahteliklere başvuracak bir kadın olmamasıydı.

Bir zamanlar çocuklar olmadan da yaşayabileceğini kanıtlamak istercesine ihtiyarlar için çalışmayı tercih etmiş bir tarih öğretmeni karısı vardı; hayatları fiilen durma noktasına geldiğinden, kendi çocukları için birer yüke ve endişe kaynağına dönüşen, sonuçta da onların ellerinden alınıp Huzurevlerine konan ihtiyarlar için. Yirmi küsur yıl bu işi yapmıştı. Ama elli üç yaşına geldiğinde –kocasına Paddy adında bir doğum günü köpeği aldığı sene– aniden ama düşüne taşına ihtiyarları için çalışmayı bırakmıştı; kocası sıra sıra yeniyetmeyle meşgul olurken, onun otuz yıllık evliliğin dümdüz ve tekdüze topraklarından başka meşgul olacak bir şeyi kalmamıştı.

Bu tarih öğretmeninin karısı (tarih öğretmeninin zannınca) gerçekçiydi. Okula dönmeye ihtiyacı yoktu (derslerini iyice öğrenmiş

olduğu için). Artık mucizelere ve peri masallarına inanmıyordu, (gençliğinde tecrübe ettiği) Yeni Hayata ve Selamete de.

Ama elli üç yaşında, 1980 yılında, tek bir sırrı bile açığa çıkartmadan duramayan bu eski kız öğrenci, bir sır saklıyormuş gibi gelmeye başlar tarih öğretmenine. Neden suskundur? (Ama gözleri fıldır fıldır.) Adam sınıflarının karşısına çıkarken kadın onca boş zamanı ne yapmaktadır? Adam akşamüzeri okuldan döndüğünde kadın neden çoğunlukla dışarıdadır? Bu da (Thomas Atkinson'ınki gibi) kıskanç kuruntulara yol açan abartılı vesveseler vakası mıdır? Zira Bayan Crick, o berbat gazete fotoğraflarında bile görebileceğiniz gibi çocuklar, bakımlı bir kadındır.

En sonunda bir rahiple konuştuğunu itiraf eder. Günah çıkarmaya gittiğini itiraf eder – neredeyse kırk yıldır böyle bir şey yapmamıştır. Ama başka bir şey söylemez. Başlıkları bile kocasına itici gelen kitaplar getirir eve (*İsa Geri Dönse; Tanrı mı Bomba mı*). Adamın öğrencilerinin yüzlerinde bazı şanslı anlarda beliren hevesli ve alıcı bakışla okur kitapları. Tarih öğretmeni kendi kendine karım yeniden çocuk oluyor der – karısının kendisinden uzaklaştığı hissiyle, kafasındaki resmin tersyüz olduğu hissiyle. Onu geri çekmek, emniyette tutmak ister. Ama pazar sabahları ve öğleden sonraları, Parkta her zamanki yürüyüş saatlerinde kadın –ilki Price hakkında konuştukları haftadan bir hafta sonra olmak üzere– tek başına yürümekte ısrar eder (adam köpekle baş başa bırakılır): Kadının bu yürüyüşlerinin hedefinin kilise olduğundan kuvvetle şüphe etmektedir kocası.

Greenwich Tepesinin üzerinde, Greenwich Parkında, II. Charles'ın yıldızların gizemlerini araştırmak için kurdurduğu rasathane vardır. Rasathanenin yanında, ziyaretçilerin sık sık üzerin bindiği ya da fotoğrafını çektiği madeni bir levha 0 derece boylamanın yerini gösterir. 0 derece boylamının yanında, bir kaide üzerinde, pelerini ve üç köşeli şapkasıyla General Wolfe'un, Thames'e bakan bronz heykeli vardır. General Wolfe'un altında, onun gibi seyre dalmış vaziyette, paltosu ve atkısıyla tarih öğretmeni duruyor, kim bilir kaçıncıya o meşhur manzaraya dikmiş gözlerini. Deniz Müzesi (Cook ve Nelson'dan kalanlar); Deniz Lisesi (tavanına dört İngiliz kralının resimleri yapılmış). Tarihin oyuncak dolabı. Geçmiş zamanın sunduğu

zaman geçirme vasıtası. Tarih öğretmeninin kendisi, burada Greenwich'te, ele avuca sığmaz dönem sonu gezintilerinin başında. Nehir: Çelik bir ejder, ıvır zıvır arasında kıvrılıyor – terk edilmiş rıhtımlarla depolar, çürüyen doklar...

Greenwich Tepesinin üzerinden hem esrarlı gökyüzünü taramak mümkün hem de kabuk kabuk eski manzaraları soymak (Hindistan Dokundaki yelkenliler; Hollandalı-Ressam semaları altında kraliyet mavnaları, Saraya gitmekte), Londra'ya giden bu nehir yolunu eski haliyle, vahşi sulak bir memleket olarak hayal etmek mümkün. Deptford, Millwall, Blackwall, Woolwich... Uzakta, doğuya doğru görüş menzilinin dışında, 1980'lerde üzerlerine bir sel seti inşa edilmekte olan eski bataklıklar.

Tek başına durmuş manzarayı temaşa ediyor. Her pazar hava müsaitse, farklı rotalardan, Rasathaneye gidiş dönüş. 0 boylamına gidiş dönüş. Tepenin üzerinde mola; manzaranın takdir edilmesi; sessiz, eşzamanlı ama ayrı düşüncelere dalış; sonra ya adamın kadına ya kadının adama (bir gülümseme; soğukta bir ürperti): "Dönelim mi?" diye sorması. Ama şimdi tek başına duruyor Quebec Kahramanının altında.

Tek başına duruyor – bacaklarına sürtünüp, biraz daha çomak atma oynamak için yalvaran golden retriever dışında. Çünkü karısı artık onunla birlikte yürüyüşe gelmiyor. Kendi yoluna gidiyor. Sanki (kocası da hayatta olmasa) daha şimdiden dul kalmış gibi, diye düşünüyor adam. Ama dul doğru kelime değil. Dul deyince akla ihtiyar bir kadın gelir. Karısıysa gençleşiyor. Onu terk ediyor. Ona âşık olmuş bir kadını hatırlatıyor...

Flamsteed'in Rasathanesi üzerinde alçak kış güneşi. Deniz Müzesinin çatısında dikkat çekici ışıklar. Tarih öğretmeni ayakta durmuş önünde uzanan manzarayı gözden geçiriyor. Price adındaki öğrenciyi düşünüyor. Önemli olan tek şey... Doğrusu istenirse, korkuyor. Doğrusu istenirse, ne düşüneceğini bilmiyor. Kendi kendine hikâyeler anlatıyor. (Bir zamanlar bir kızla bir oğlan... Nasıl...) Eve gitmekten ödü kopuyor. Artık hafta sonlarından, pazarlardan ödü kopuyor. Karanlık akşamlardan.

Dönüyor. Aniden eğilip sabırsızlanan Paddy'nin boynunu sert sert okşuyor, hayvan en sevdiği oyunun tekrar başlayacağını seze-

rek kuyruğunu sallayıp sesli sesli nefes alıyor. Adam asfalttan çimlere geçiyor, çılgına dönen köpek hemen ona yetişiyor. Eldivenli sağ elinde üzeri diş izleriyle dolu, nemlenmiş bir çomak taşıyor. "Tut, Paddy! Tut!"

Tarih öğretmeni çomağı fırlatıp köpeğin koşmasını –uzun kış gölgesine ilişmiş sarışın bir tüy yumağı– çomağı alıp geri gelmesini ve yeniden oyun talep etmesini seyrediyor. Çomağı tekrar fırlatıyor. Tekrar, tekrar, içgüdünün nasıl işlediğini seyrediyor. Takip et; yakala; geri dön; tekrar takip et.

Retriever, yani geri getiren. Golden retriever.

İki-üç hafta sonu parka tek başına gidiyor; köpek için çomaklar fırlatıyor. Sonra bir pazar karısı tekrar onunla yürüyüşe gelmek istiyor. Kendini tutsa da müthiş seviniyor. Paltolarını giyiyorlar. Paddy de geliyor. Bir yenilik hissi var. Kadının kış-rujlu yüzünde bir ışıltı var. Rasathaneye varıyorlar. Manzaraya bakıyorlar. Kadın bir dakikalığına banka oturmak istiyor. Şubat alacakaranlığı çöküyor (park hava kararınca kapanıyor). Sonra aniden ilan ediyor: "Bir bebeğim olacak. Çünkü Tanrı öyle söyledi."

Çocuklar, neden diye sormayı bırakmayın sakın. Neden Hocam? Neden Hocam? diye sormayı bırakmayın. Siz sordukça daha karmaşık bir hal alsa da, daha açıklanmaz, daha acı verici bir hal alsa da, cevap hiç mi hiç yakınlaşmasa da bu Neden sorusundan kaçmaya çalışmayın.

13

Tiyatro Sanatı

ÇÜNKÜ BEN sizin yaşınızdayken ve Jack Parr Nedenedeneden diye sorarken ve babam Nedenedeneden diye sorarken o temiz ve taraf-sız "Kazara Ölüm" ibaresi kulağa çok tatlı, çok ferahlatıcı geliyordu. Jack Parr'ın mucizevi kurtuluşunun gerçekleştiği gün, Dere kıyısında Mary'yle buluşmaya giderken, bisiklette Wansham Yolunun (mübarek düz tarlalar, mübarek tekdüze hendekler) manzarası nasıl da tatlı ve hoş –aldatıcı– biçimde normal görünüyordu. Çünkü o temiz ibare –resmiydi– kimsenin suçlu olmadığı anlamına geliyordu. Ölüm kazara olmuşsa cinayet olamazdı, değil mi, cinayet olamazsa da ağabeyim şey olamaz –ağabeyim öyle değilse de Mary'yle ben de şey olamazdık–. Demek ki geriye tek bir küçük mesele kalıyordu (ama bu sadece küçük bir meseleydi, hatta daha görünür bile değildi ve zamanı geldiğinde önce Mary'nin babasına, sonra benimkine gidecektik...): Mary'nin karnındaki o küçük şey.

Bu yüzden ona dedim ki (bu sefer gecikmemiştim; önce ben gitmiştim, Mary birkaç dakika sonra kavaklığın içinden geçerek gelmişti): "Her şey yolunda. Duymadın mı? Kazara ölüm. Yani her şey yolunda. Yolunda. Hiçbir şey değişmedi."

Bunu duyunca Mary bana baktı –benim yaşlarımı alıp onun üzerine yığmış hissi veren bakışını (hâlâ da yapar bunu –daha doğrusu yapardı– benim anne-karım, kocasını okula gönderirken) nasıl tarif edebilirim? Mary bana bakıp şöyle dedi: "Hiçbir şey yolunda değil. Çünkü kaza değildi. Her şey değişti."

Peki bu sözleri duyan ve o bakışa maruz kalan şekillenme-aşamasındaki-tarih-öğretmeniniz ne yaptı? Masum tarlalarla hendeklere bakıp onların içinde hain kumpasçılar gördü. Kendisine bakan ve onu çocuksu bir aptallıkla suçlayan yüzle yüzleşmek elinden gelme-

di. (Çocukça) bir öfke nöbetine kapıldı. Hockwell Deresinin kıyısındaki eski yeldeğirmeninin tuğla duvarını tekmeledi. Bir hışım derenin kıyısına tırmandı, tırmanırken celalle yolduğu otları sağa sola fırlattı. Demek yine aynı çirkefin içindeydi, her şeye rağmen –tam da o temiz ibarenin kendisini çekip çıkardığını düşünürken. Tam da her şeyin, eskisi gibi yolunda olduğu yanılsamasına kendini bırakmışken, hatta belki harap yeldeğirmeninin içinde yine... Mary ne yapmıştı, her şeyi berbat etmişti.

Sanki hepsi *kendisine* karşı düzenlenmiş bir oyunmuş gibi.

Bir avuç daha ot. Müstakbel tarih öğretmeni kendini tiyatro sanatına vermiş. Türünün gerçek bir erkek üyesi gibi gövde gösterisi yapıyor. Beni seyrediyor musun Mary? Nasıl çileden çıktığımı görüyor musun? Bir işe yaramayan otların bir tomarını daha havaya savuruyor. Dereye bakıyor (Derenin parlak gözü de ona bakıyor). Bu arada Mary kıyının aşağısında duruyor, kollarını gövdesine sarmış, onu pek dikkate almıyor, pek etkilenmemiş. Oğlan tek başına. Kız tek başına. Oğlan tek başına gösterişli bir öfke nöbeti geçiriyor; kız da tek başına olduğu yerde, sabırla duruyor.

Oğlan dönüyor. Bu ılık temmuz ikindisi aniden üşüdüğünü hissediyor. Nehir kıyısında ve dört gün önce kendi kilitli odasında hissettiği korkunun iki resmi lafla ortadan kalkmayacağını gayet iyi biliyor – ne de Hockwell Deresi boyundaki bütün otları yolup rüzgâra savurmakla. Dere kıyısından iniyor. Hareketsiz kızın önünde duruyor. Aniden çok amansız bir yanı olduğunu keşfettiği bu on altı yaşındaki, sıcak vücutlu, haşin gözlü, on haftalık hamile, artık meraklı olmayan mahlukun kendisine sarılmasını istiyor. Ama kızın elleri kendi omuzlarını tutmaya devam ediyor. Oğlan takatsizce kıyıya çıkan bayırın dibine oturuyor. Kız ayakta kalıyor. Oğlan başını kaldırıp soruyor (birinin cevap vermesini istiyor): "Ona *sen* söyledin. Ona *sen* söyledin. Peki ne yapacağız?"

Mary kararlılıkla cevap veriyor: "Ben ne yapacağımı biliyorum."

Arkasını dönüp, oğlanı oturduğu yerde bırakıyor ve oğlan kalkıp arkasından bağırdığında ne başını çeviriyor ne de konuşuyor: "Neymiş o Mary? *Ne* yapacaksın? Mary..."

Mary'yi bir daha ne zaman göreceğini, Mary'nin onunla bir daha eski yeldeğirmeninin kalıntısında buluşup buluşmayacağını bilmeden bisikletiyle havuz kıyısındaki evine dönüyor. Kulübenin arkasında (neden diye sormayı bırakmak için) patates toplayan babası topraklı ellerini silkeleyip "Jack Parr – duydun mu? Rayların üzerine oturmuş..." diyor ama eskiden ateş başında masal anlatırkenki sesiyle değil. Kendisi de tavuk kümesinin yanındaki ters çevrilmiş fıçının üzerine oturuyor. Cebinden bir Lucky Strike çıkarıp yakıyor (unutmuş: ABD Hava kuvvetlerinin ikramı bu, yani Jack Parr'ın, yani Freddie'nin...). Belki de oğlunun yüzüne –kendi yüzünün aynası olan dertli yüzüne– bakarak zaman bu zaman mı? diye düşünüyor, bu evrensel kavga ve hesaplaşma zamanı, üstüne üstlük boğulmuş ceset... ona her şeyi, bütün hikâyeyi, zaten günün birinde öğreneceği şeyleri anlatmanın zamanı mı? Ama dumanını püskürterek, babacan, sırdaş, dostane bir tavırla: "Ciddi mi – Mary'yle ciddi misiniz?" diye soruyor.

Ciddi mi?!

Gamlı tavuk sesleri. Masum gıt gıtlar. Sessiz nehir. Alaycı akşamüzeri yumuşaklığı. Çünkü hayat devam ediyor. "Raylara oturmuş..." Çünkü hayat devam ediyor ve temmuz ikindileri, boğulmuş cesetlere, soruşturmalara, hatta radyo bültenlerinde kendini duyuran savaşlara ve karartmalara rağmen her zamanki gibi güzel mi güzel. Baba kalkıyor: saat altı haberleri. Günlük bir tören. Günlük bir saygı gösterisi. Arka kapıda durup başını sallıyor (Ruhr sakinleri için bir yangın daha), ağzını ovalıyor, yerel şeylerle kozmik şeyleri bir araya getiriyor. Sebze bahçesine geri dönüyor. Şevkle patates sökmeye devam ediyor.

Şimdi bile, güneşli hava meydanlarında, bombardıman uçağı mürettebatı eğitiliyor. Şimdi bile Gildsey yolu tarafından uzak bir bombardıman uçağını hatırlatan bir ses geliyor. Dick'in motosikleti. Her akşam, altıdan hemen sonra o tanıdık ses. Dick'in motosikleti; Dick tarama makinesinden eve dönüyor. Şu komik gerçek: Hayat devam ediyor. Dick için bunun sadece günlerden bir gün olması mümkün mü? Altıdan sonra eve geliyor. Unutmuş olması... Bütün suçluların arzuladığı o unutkanlığa, o zamanı silme becerisine sahip olması... Önce yok; Sonra yok. Sadece günlerden bir gün. Tarama

makinesinde bir gün daha. Mil temizleme.

Baba oğul yaklaşan motosiklete bakıyor. Makine-ve-adam birliğinin düz ve doğru Gildsey yolundan homurdanarak gelişini, sonra yavaşlamasını ve Dick'in frene basıp selenin üzerinde doğrulmasıyla ikili bir yapısı olduğunu açığa çıkarmasını seyrediyorlar, Dick kulübenin yoluna saparken motor gürültüsü ve toz bulutları arasından o melodisiz mırıltıyı, Dick'in daima motosikletini sürürken ona söylediği sözsüz, sonsuz aşk şarkısını duyuyorlar hafiften.

Baba yabasının üzerine eğiliyor. Oğul bir patates alıyor (Ulster Chifetain), tırnaklarıyla soymaya, oymaya, delmeye başlıyor ve kendi kendine (tekrar tekrar) soruyor: "Peki *ben* ne yapacağım?"

14

*De la Révolution**

AYNI ANDA iki yöne ilerler. İleri giderken geri gider. Halkalar çizer. Dolanır. Tarihin hiç durmadan geleceğe doğru ilerleyen gayet disiplinli ve şaşmaz bir sütun olduğu yanılsamasına kapılmayın. Hatırlıyor musunuz size –bir bulmaca– insanın nasıl hareket ettiğini sormuştum. Bir adım ileri bir adım geri (bazen de bir adım yana). Saçma mı? Hayır. Çünkü o ileri adımı asla atmasa...

Ya da – sınıf vecizelerimden bir diğeri: Zamanda seyahat ederken pusula yoktur. Bu haritası çıkarılmamış boyuttaki yön duygumuz, çölde kaybolmuş seyyahlarınkine benzer. İleri, Ütopya vahasına doğru gittiğimizi sanırız. Peki daireler çizmediğimizi nereden bileceğiz? Ancak gökyüzünden aşağı bakan hayali bir figür (hadi Tanrı diyelim) bilebilir bunu.

İster ahlaki ister teknolojik olsun medeniyetin büyük, mahut, ileri hamlelerinin beraberlerinde daima bir gerileme getirdiği inkâr edilemez çocuklar. Hıristiyan öğretilerinin sözümona barbar bir dünyaya yayılması, Avrupa tarihi boyunca –diğer bölgelerdeki misyonerlik faaliyetlerini hesaba katmazsak– savaşların, katliamların, engizisyonların ve başka barbarlık türlerinin başlıca sebeplerinden biridir. Aynı şekilde, matbaanın keşfi, bilginin yayılmasının yanı sıra propagandaya, asılsız haberlere, kavga ve çekişmelere yol açmıştır. Buharlı makinenin icadı, endüstriyel sömürünün sefaletine, on yaşındaki çocukların kömür madenlerinde günde on altı saat çalıştırılmasına sebep olmuştur. Uçağın icadı, 1939'dan 1945'e kadar Avrupa şehirlerinin sivil halklarıyla birlikte yaygın bir biçimde tahrip

* Devrime Dair. (ç.n.)

edilmesine yol açmıştır (size iki açıdan görgü tanıklığı yapabilirim: Biri 1941'den itibaren İngiltere'nin doğusundaki üslerden geceleri kalkan bombardıman uçakları; diğeri Köln, Dusseldorf ve Essen'in yıkıntıları).

Atomun bölünmesine gelince...

Tarih böyle açıktan açığa sapkın bir biçimde kendi altını kazıp, kendi kendine tuzaklar kurmadığında da geri dönmek için uğursuz bir özlem yaratır. Şu piç ama şımartılmış çocuğu, Nostaljiyi peydahlar. Tarih bizi ele geçirmeden, her şey kötü gitmeden önceki zamanlara dönmek için nasıl da özlem duyarız – günün birinde siz de duyabilirsiniz. İşler kötü gittiği halde, daha da beter bir hal alacakları günler henüz gelmediğinden, o temmuz akşamının güzelliğini bile özleriz. Nasıl da hasretini çekeriz Cennetin. Anne sütünün. Bizimle Altın Çağ arasına girmiş olaylar perdesini açmanın.

Peki öyleyse –çölde kaybolunca– uzun zaman önce geride bıraktığımız yeşil İrem bağlarına değil de henüz–olmamış–olanın vahasına doğru yol aldığımızı nereden biliriz? Peşimizden sürüklemek zorunda olduğumuz bu dağ gibi –hızımızı sürünmeye indirgeyen, bizi yoldan çıkaran– Tarih valizinin bizi ilerlemekten mi yoksa gerilemekten mi alıkoyduğunu nereden biliriz? Kurtuluş ne taraftadır?

Daireler çizmemize şaşmamalı.

İyi öyleyse. Hadi valizimizi atalım, bütün bu hantal ıvır zıvırdan kurtulalım bakalım ne oluyor? Ara sıra tarihin safrasını atma, insanı daima hüsrana uğratan o yükten kurtulma teşebbüslerinde bulunulur. Tarih yığıldığı için, daima ağırlaştığı, hüsran da arttığı için (hareket edebilmek uğuruna – sahi ne tarafa?) ondan kurtulma teşebbüsleri de daha canhıraş, daha şiddetli bir hal alır. Tarihin dönem dönem spazmlar geçirmesi bundandır ve tarih kaçınılmaz olarak daha hacimli, daha zorlayıcı ve taşınması zor bir hal aldıkça insanın –yükleri olmasa bile nereye gittiğini bilmeyen insanın– kendini büyüdükçe büyüyen felaketler içinde bulması da bundandır.

Bizi felaket ve kargaşayla ya da paşa gönlümüzün istediğiyle geriye, geçtiğimiz yere çeken o şey nedir?

Buna Doğal Tarih diyelim.

Fransız Devrimi'ni işlediğimizi hatırlıyor musunuz? Büyük mihenk taşı, tarihin o büyük havzası. Size "devrim" kelimesinin içerdiği anlamları nasıl açıklamıştım hatırlıyor musunuz? Bir dönüş, bir dairenin tamamlanması. Devrim yaygın olarak kategorik bir değişim, dönüşüm –geleceğe sıçrama– olarak algılansa da, neredeyse her devrim kendi içinde o kadar belirgin olmasa da zıt bir eğilim barındırır: geri dönme fikri. Kefaret, telafi. Yoz ve sahte olana karşılık saf ve temel olanın onaylanması. Yeni bir başlangıca dönüş...

Büyük devrimlerin çalkantısı, Nostaljinin gelişmesi beklenebilecek son ortamdır. Ama durum budur. Bir an o Fransız devrimcilerinin iradi, işlenmiş *naifliğini* düşünün. Nasıl yurttaş hakları değil *İnsan* hakları talep ettiklerini. Bizim Rousseau'nun doğaya dönme ve "*l'homme ne libre*" haykırışlarını nasıl benimsediklerini. 1790'da devrim bitti zannettiklerinde (bu da naifti) nasıl bir Arkadya sadeliğinde, köylü gençler ve çobanlar gibi giyinerek ve küçük özgürlük fidanları ekerek kutlamışlardı. Çıkış noktası ateist olmasa da kısmen ruhban karşıtı olan bir hareketin artan dindarlığını düşünün –Yüce Varlık adına düzenlenen sofu şölenleri. Tabii bu naifliğin tehlikelerini de düşünün. Bu saflık ve masumiyet özlemi aslında Robespierre'in namlı ve bednam ahlak sağlamlığına bir adım mesafedeydi; özgürleşme Büyük Arınmaya dönüşmüştü; çabucak bitti sandıkları bu devrim, ilkelerdeki ısrarını tatmin etmek için, kendini tekrar tekrar yenilemeye mecburdu, gittikçe artan amansız bir çabayla, ta ki –gericilik olmasa da– bitkinlik uzlaşmaya izin verene kadar.

Peki o devrim Mesihlerinin –Robespierre, Marat, diğerleri– en azından yeni bir dünya yaratmak için her türlü aşırılığı göze almaya hazır oldukları söylenebilirdi; onların akıllarında gerçekten de Geleceğin Toplumu var mıydı? Hiç mi hiç yoktu. Kafalarındaki model idealize edilmiş antik Roma'ydı. Defne çelenkleriyle filan. Prototipleri Sezar'ın katliydi. Bizim yeniçağ kahramanları da –hepsi de iyi klasikçiydi– geçmişe dönmenin özlemini çekiyorlardı...

"Ama Hocam!"

Ölü gibi bembeyaz Price lafını kesiyor. Kışkırtıcı eli kalkmış.

Öğretmen, Price'in isyankâr gözlerinden bütün sınıfın beklentisini okuyor.

(Hocam! Bir dakika durun! On sekizinci yüzyılda yaşamıyoruz. Ne dersiniz?..)

"Şu nostalji meselesi, hocam" –ironik bir hayret ifadesiyle sırasında kımıldanarak– "peki nostalji bu aç işçilerin sağa sola saldırmasını nasıl sağlıyor?"

Sınıftan kıkırtılar ve mırıltılar. (Kalabalık toplanıyor.) Öğretmen tedirgin, ağırlığını öteki bacağına veriyor.

(Hepsi fark etti: Bizim Cricky'nin son zamanlarda diken üzerinde bir hali var, saldırılara fazla açık.)

"Bunu sormana sevindim Price." (Bir öğretmen yana adım attığını böyle duyurur.) "Çünkü devrimi nasıl tanımladığın sorusunu akla getiriyor – sosyolojik anlamda. Bir devrim tuhaf yönlere gittiği gibi, sosyal konumu da değişkendir. Aç işçilerden bahsettin. Devrimi bunlar mı yapar? Yoksa aşırı vergilendirilmiş burjuvazi mi? Bir devrim sadece anlık, dışsal bir olay mıdır yoksa birilerinin bilinçli planı mıdır? Bir devrim daha eyleme dökülmeden bir *iradenin* ifadesi değilse ona devrim denemez kuşkusuz. Ama kimin iradesi? Devrimci iradeyi nerede görürüz? Küçük burjuvazide mi? Aç kitlelerde mi? Siyasi kulüplerde mi? Devrimi tanımlamaya çalışırken tam da devrimin eylemini taklit eder insan – olamayacak ölçüde mutlak bir devrim kavramına uymayanları zihinsel bir giyotinle kesip atar. Devrim tam olarak nerede vücut bulmuştur? Danton'da mı? Her şeyin bittiğini ilan edip taşraya çekilmek istedi. Robespierre mi? Danton'un aksine yılmaz bir fanatikti. Böylece fazlasıyla belirsiz 'halk' kavramına geliyoruz – *Vox populi, vox Dei.* Birisi çevirsin."

Judy Dobson, ön sırada solda (neşeyle cevap veriyor): "Halkın sesi, Tanrı'nın sesidir."

"Çok güzel. Peki doğru mu? Hem bu vakada halk kimdi? Millet meclisine akın eden meslek erbabı mı? Onlar esasen kişisel hırsları ve iktidar ihtimaliyle harekete geçmişlerdi. Kitleler mi? Ayaktakımı mı? Gerçek devrimciler onlar mı? 1789'dan 1795'e kadar Paris ahalisinin tarihini incelerseniz bulacağınız tek istikrarlı öğe, istikrarsızlıktır..."

(Kes şu saçmalığı. Price nutuk istemiyor – hem senin buzlu ca-

mının arkasını da görüyor.)

"Halk önce şu partiyi destekler. Sonra bu partiyi ama özel ihtiyaçları karşılandığında, artık aç olmadığında Danton'un peşine düştüğü gibi kolayca Napolyon'un peşine de düşer. Belki halk olmadan devrim olamaz ama devrimciler halk değildir..."

Öğretmen kravatını düzeltiyor, isyankâr birlikler karşısında zorlanan bir general.

"Peki nerede bulunur bu devrim denen şey? Sadece âdet yerini bulsun diye uydurulmuş bir terim midir? Gerçekten de tanımlanamayacak kadar karmaşık, içine nüfuz edilmez bir koşullar yığını içinde mi ikamet eder? Bu tuhaf bir şey Price, ama olayları ne kadar derinlemesine incelersen o kadar ele avuca sığmaz bir hal alırlar – iyiden iyiye insanların sadece hayal gücünde meydana gelmiş gibi görünürler..."

Öğretmen duraklıyor. Price'ın bütün bunlara tepkisi aniden önemli görünüyor.

Price bir an tereddüt ediyor. Sonra cesaretle, neredeyse küstahça: "Bunları yazalım mı hocam? Fransız Devrimi asla gerçekten meydana gelmedi. Sadece insanların hayal güçlerinde vuku buldu."

Kahkahalar.

"Kelimesi kelimesine alma Price."

"Almıyorum ama bence doğru. Yarını bilmiyoruz, yani en azından yarısı uydurma olmalı. Gerçekten de 1789'da herkesin geriye dönmek istediğine inanmamız mı lazım?"

Yine kıkırtılar. Price dönüp hafif bir sırıtışla sınıfa bakıyor.

(Oyunun bu muydu yani? Hepsi bu mu? Şu eski, öğretmeni utandırma hikâyesi? Eski sınıf güç yarışması: arkadaşlar dikkat! Öğretmenimizin bir şeyi zıttına çevirme teşebbüslerine kanmayın. Devrime gericilik demesine kanmayın. Bütün bu zekice laflar bizim Crick'in yolun yarısını geçtiğini gösteriyor. Bütün moruklar gibi ancak geriye bakabiliyor. Yeniliğin fikrine bile tahammülü yok...)

"Spekülasyon yapıyorum, haklısın Price. Ama hepimiz yorum yapmakta özgürüz."

"Yani tarihten istediğimiz anlamı çıkarabilir miyiz sizce?"

"Price..."

(Ama ben aslında buna inanıyorum. Gittikçe daha fazla inanı-

yorum. Tarih: Bir anlamlar çorbası neyse ki. Olaylar anlam falan tanımıyor, ama biz anlam arıyoruz. İnsanın başka bir tanımı: Anlam peşinde koşan hayvan – ama onu asla.)

"Price," (tekrar yana adım), "Devrimdeki geriye yönelme unsuruna dikkat çekmemin sebebi, yeni bir düzen yaratma iddiasındaki devrimlerin bile köklü tarihi inançlara maruz kaldığını göstermekti. Tarih çöküşün tarihidir. Gelecekten dileğimiz genelde kayıp, hayali bir geçmişin imgesidir."

Kaşlarını çatıyor. Bu sınıf oyununda ilk kez kendinden emin görünmüyor. (Senin de kayıp bir geçmişin olacak mı Price? Benim yaşıma geldiğinde...)

"Bunu anlamadım hocam. Yani bu gerçekten de *acayip*, değil mi?"

Sınıfta açıktan açığa alay. Öğretmenin gözleri pencereden görünen manzaraya sabitleniyor.

"Gelecekteki büyülü bir zamanda cennete kavuşacağımızı söylemekten daha acayip – daha batıl değil."

Price kalemini ısırıyor. O diğerleriyle birlikte gülmüyor. Ama büyük Tebliği için başka bir dersi bekleyecek.

"Ben öyle bir şey demedim hocam. Cennet filan demedim. Ama – bir gelecek istiyorum." (Sınıf aniden sessizleşiyor.) "Hepimiz istiyoruz. Siz – siz de geçmişinizin turşusunu kurun!"

Bu durumda, bütün kanıtları inceledikten sonra kendimize bazı büyük sorular sormalıyız. Neden özgürlük ve eşitlik adına yapılan bu devrim bir imparatorla son bulmuştur? *Ancien regime*'i sonsuza kadar ortadan kaldırmayı hedefleyen bu hareket neden eski Güneş Kralının yeniden dirilmesiyle son buldu?

Sahiden de kalıcı reformlar gerçekleştirmiş olan bu devrim neden korku ve dehşet salmış, sadece Paris sokaklarında (mütevazı bir tahminle) altı bin cesedin yığılmasına, Fransa'nın geri kalanında yine binlerce kişinin ölmesine, –sonradan Avrupa'nın savaş meydanlarında– sayısız İtalyan, Avusturyalı, Prusyalı, Rus, İspanyol, Portekizli ve İngilizin ölmesine sebep olmuştur? Neden tarih zaman zaman bir kan banyosu talep eder, bir holokost, bir Mahşer? Neden her seferinde bir önceki seferden ders almamış oluruz?

Peşimden gelin, dedi küçük Korsikalı, size istediğiniz Altın Çağı vereceğim. Onlar da peşinden gittiler – bu kral katilleri, bu tiran karşıtları.

Ne kadar düzlemeye çalışsak da nasıl kendini tekrar eder, nasıl kendi üzerine katlanır? Nasıl bükülüp döner? Nasıl daireler çizer ve bizi hep aynı yere getirir.

Yani bir yerlere gitmeyi düşünüyorsanız. Burada ve Şimdi'nizi istiyorsanız. Okuldan ve derslerden bıktıysanız, orada, günümüzün gerçek dünyasında olmayı istiyorsanız, size şimdi anlatacağım hikâye

15

Ouse'a Dair

BÜYÜK OUSE. Ouse. Söyleyin. Ouse. Yavaşça. Başka nasıl söylenir? Ağırlık yayan bir ses. O ağır, o sürüngen, o her daim sızıntılı şeye en yaraşan ses. Sessiz bir akıntı, asgari hız hissi veren bir ses; serin, uysal, hareketsiz hareket. Damarlarınızda akan sıcak kanı bile soğutacak bir ses. Ouse, Ouse, Ooooouse...

Bir zamanlar, insanların günün birinde Ren diyeceği başka bir nehre akan bir nehir vardı. Ama o günlerde insanlar, isimler, Kuzey Denizi, Büyük Britanya denen ada yoktu ve isimsiz Ren'e akan bu nehri bilen yegâne varlıklar, içinde bir aşağı bir yukarı yüzen balıklarla sığlıklarında otlayan devasa mahluklardı; fosilleşen kemiklerini saklayacak koşullarda ölmeye yatmamış ve milyonlarca yıl sonra insan araştırmalarına konu olmamış olsalar, tahmin dahi edemeyeceğimiz muhteşem vücut yapıları vardı bu mahlukların.

Sonra buzul çağı geldi ya da daha açık konuşmak gerekirse bir dizi buzul istilası ve çekilmesi; bu süre zarfında deniz kendisini Ouse'la döküldüğü Ren arasına soktu ve sonradan Büyük Britanya diye bilinen kara kütlesi kıtadan ayrılmaya başladı. Yine bu uzun dönem sırasında ilk insanlar ya da kimsenin tam olarak nereden geldiklerini bilmediği, belki Afrika'dan, belki Çin'den, hatta evrimsel bir yan yola saparak belki denizden gelmiş olan maymunsu ataları kıtayı aşıp henüz tam olarak kopmamış bu yarımadaya yerleştiler, böylece defalarca tekrarlanacak bir örnek teşkil ettiler, son başarılı tekrar 1066'da gerçekleşecekti.

Bu ilk insanların ve dalga dalga torunlarının dillerinden bihaber olduğumuzdan Ouse'a ne dedikleri konusunda bir fikrimiz yok. Ama şeyleri sese dönüştürmeye cüret ederek farkında olmadan tarih diye bilinen olguyu vücuda getiren bu iki bacaklı işgalcileri (bu

ilkel insanların büyük ihtimalle Ouse'u bir Tanrı, hisseden bir Varlık gibi gördükleri fikrini benimsersek) Ouse'un nasıl karşıladığı sorusunaysa kolayca cevap verebiliriz: kayıtsızlıkla. Zira tıpkı eskisi gibi akan, sızan bir nehir için böyle yeni bir icadın ne manası olabilirdi? Üç Taş Devri, Neolitik Çağ İnsanları, Tunç Çağı, Demir Çağı, Kuzey Galya Kabileleri ve onların çakmaktaşları, toprak kapları, baltaları, gömü törenleri, hareket ettiği halde olduğu yerde kalmak gibi hiçbir insanın sahip olmadığı gizemli bir gücü olan bir nehir için ne ifade edecekti?

Sonra Romalılar geldiler. Onların da Ouse'a ne dediklerini bilmiyoruz ama Wash'a "Metaris" dediklerini biliyoruz. Suratsız, kibirli Ouse'a iradelerini ilk onlar dayattılar. Zira Cam'den Witham'a –Cambridge yakınlarından Lincoln yakınlarına– uzanan ve halen kalıntıları görülebilen büyük su taşıma kanalı Car Kemerini inşa ederken Ouse'un birkaç kilometrelik bölümünden faydalanmışlardı; Fens'in bütün batı kanadının etrafını çevirmiş, böylece Romalıların mimari becerisinin ve modern insanın halen hayranlıkla karşıladığı, doğa karşısındaki yılmazlığının bir diğer örneğini sunmuşlardı.

Ama o günlerde Ouse şimdikinden farklı bir yatakta akıyordu. Bu serseri ve inatçı nehrin bir özelliği, insan tarihine sürtünüp geçerken defalarca yön değiştirmiş, kestirmeler açmış, yolunu uzatmış, başka nehirlerin yataklarını gaspetmiş, yeni kanallarla akmaya razı edilmiş ve denizle buluşma noktasını değiştirmiş olmasıdır. Bütün bunlar tarih açısından bir zafer olarak okunabilir (zira bu değişimleri yaratan çoğunlukla insan zekâsıdır) ama bunu, nehrin insanların çabalarını hor görmeye devam ettiği şeklinde yorumlamak daha uygun düşer. Çünkü bizim Ouse'un telaşlı olmasa da daimi ele avuca sığmazlığı, kendi hızıyla ve kendi yolundan akmaktaki zaptedilemez arzusu olmasa, halen kazılmakta olan ve zalim, sürüngen Ouse'u bir küçük suyolları ağı içine hapseden bütün o hendekler ve kanallar asla gerekli olmazdı.

Romalılar zamanında ve Karanlık Çağ diye bilinen ama başta Fensli masalcı Charles Kingsley olmak üzere birçok kişinin dikkatleri çektiği gibi Fens'in en parlak ve efsanevi döneminde Ouse kuzeye, March yakınlarına doğru akar, sonra Cam Nehriyle buluşurdu. Dalgaları püskürtemediği gibi nehirlerin akşını da durduramayan

Canute'un kraliyet mavnasıyla Ely önlerinden geçerken keşişlerin şarkılarından mest olduğu zamanlarda Ouse, ağabeyi Cam'i de sırtlanıp denize (şimdi denizden on kilometre içeride olan) Wisbech'ten dökülürdü.

Ama Ortaçağda, büyük sellerden yüz bulan Ouse, batıya doğru akan kollarından birinden doğuya doğru akma ve bu kanal vasıtasıyla Cam'le şimdiki kavuşma yerinde buluşma işini üstlendi, yani Cambridge'in on sekiz kilometre kadar aşağısında. Yine aynı sıralarda Wisbech'teki ağzını, yığılan mile terk edip Lynn'den yeni bir çıkış buldu. Böylece eski nehir ortadan kalktı ve yeni bir nehir, doğuya doğru fırlatılmış devasa, eğri büğrü bir yay oluştu, buna en çok Ely halkı ve Gildsey'in küçük cemaati sevindiler çünkü kendilerini Lynn'le Cambridge arasındaki suyolunun yanı sıra Lynn'le Huntingdon arasındaki suyolunun da üzerinde bulmuşlardı. Denize ulaşmak için kilometrelerce fazla yol gitmesi gereken Huntingdonlı mısır tüccarlarıysa bu işten hiç memnun kalmamıştı.

Sonra işleri yoluna koymak için bildiğimiz gibi Vermuyden geldi ve önce Bedford, sonra Yeni Bedford Nehirlerini –asi nehrin yayının dümdüz iplerini– kazdı, buna en çok sahile her zamankinden daha çabuk ulaşan Huntingdon ahalisi sevindi, üç asırlık suyolları neredeyse akaçlama kanalına indirgenen Cambridgeshire ahalisiyse hiç memnun olmadı. Nitekim biraz başına buyruk olsa da hakiki ve doğal (suları Bedford Nehirlerinden akıtılsa da halen "Büyük" diye anılan) Ouse'un kaderi bundan böyle (zira artık tarihi anlamda bile yakın sayılan bir döneme geldik ki bir nehrin sınırsız hayatında bu düne tekabül eder) bir millet olarak dünya çapındaki hırslarının zirvesine yaklaşmakta olan bu adaya özgü hırslı adamların ellerinde olacaktı – bunlar arasında önce Norfolk, sonra da Gildsey eşrafından Atkinsonlar da vardı.

Ouse, yerel olsun milli olsun hırsı umursamadan akmaya devam ediyor. Artık birden fazla kanaldan akıyor, suları ayrılmış, gücü bölünmüş, mile açık, sele açık. Yine de her nehir gibi denize akıyor – sızıyor. Hepimizin bildiği gibi güneş ve rüzgâr denizden suyu emip toprağa dağıttırarak nehirleri tekrar tekrar besler. Bu yüzden de Ouse denize doğru akarken aslında bütün nehirler gibi kendine, kaynağına akar; nehirlerin sadece bir yöne aktığı izlenimi de bir ya-

nılsamadır. Bir nehre attığın (ya da ittiğin) şeylerin akıp gideceği, sonsuza kadar yutulacağı ve asla geri dönmeyeceği de bir yanılsamadır. Çünkü döner. Efesli Herakleitos'un iki bin beş yüz yıl önce sarf etmiş olduğu, aynı nehirde iki kere yıkanılmaz sözüne de güvenmemek gerekir. Çünkü daima aynı nehirde yıkanırız.

İngiltere'nin kalbinden Wash'a, oradan Kuzey Denizine akar. İngiltere'nin oturmuş kasabaları Bedford, Huntingdon, St. Ives, Ely, Gildsey ve King's Lynn'den geçer, bu kasabaların sakinleri sadece bir yöne –aşağı– doğru akan nehri görürler, sonsuz bir döngü halinde akan nehri değil. İsmi "su" kelimesinin Sanskritçesinden gelir. İki yüz otuz beş kilometre uzunluğundadır. Havzası 4650 kilometrekaredir. Ouzel, Ivel, Cam, Küçük Ouse ve Leem de dahil pek çok kolu vardır. Leem, Ouse'a Gildsey'in aşağısından dökülür. Leem, Ouse'a dökülür, Ouse da... Ve Leem kıyısında 1943 yılında bir havuz bekçisi yaşardı.

16

0 Derece Boylamı

PARKTA bir bank. Greenwich Parkında bir bank, 0 boylamı çizgisine yaklaşık yirmi beş metre mesafede. Kış alacakaranlığının başlangıcı, park yakında kapanacak. Ağaçlar siluete dönüyor; alev pembesi ve kumru grisi gökyüzü. Bankta bir çift, ilerlemiş yaşlarının kostümüne rağmen (kalın paltolar, atkılar, tasması bankın koluna bağlanmış zoraki uysal golden retriever) bir âşık atışmasını andıran belirgin tavırlar sergiliyorlar (kadın pasif ama inatçı; adam bankın ucuna ilişmiş, öfkeli, ısrarcı). Kadın diyeceğini demiş gibi susmuş. Adam konuşuyor. Kadının ne demek istediğini bilmek istiyormuş gibi bir hali var, bütün bunlar ne manaya geliyor – Bir açıklama talep ediyor. Ona, uslanmaz bir çocuğa hitap eden bir öğretmen gibi hitap ediyor. Park bankları âşıklarının atışmaları konusunda deneyimli bir gözlemci, kadının itiraf edecek bir şeyi olduğunu söyleyebilir.

Adam çıkışıyor. Kadın direniyor. Şu bildik dram mı, "Artık ayrılma zamanı geldi", "Artık bir daha görüşmeyelim" tiyatrosu mu? Yoksa aynı ölçüde sık tekrarlanan başka bir sahne mi, "Anla artık – bir Başkası var" rutini mi? Adamın öfkesi; elini savurması, sorular yağdırması. Erkek kıskançlığının bariz semptomları mı? Ama aniden, başka bir düşüncenin zoruyla kızgınlığını bastırmış gibi kadına yaklaşıyor adam, omuzlarını tutuyor (bu öğretmen insan da olabiliyor), onu transtan çıkarmak için sarsacak sanki. Yanlarından geçenlerin kulaklarına şu kelimeler çalınabilir "Doktora – doktora gitmelisin". Demek ki bu çok iyi bilinen bir başka kriz: "Hayatım, ben galiba... krizi. Ama adam bu sözleri her zamanki erkek yaygaracılığıyla (Bir kere, önce emin olmak isterim) değil bir tür ümitsizlikle söylüyor –sakın bizim bank şövalyesi ağlamasın?– insanı yalvartan, yakartan bir ıstırapla...

Kadın onu bırakıyor; onu terk ediyor. Adam böyle düşünüyor. Ama sıradan bir ayrılık değil bu. Birinden birinin kalkıp gideceği türden değil.

Ağaçlar arasında solan ışık. Park bekçisinin zili. Park yakında kapanacak. Oyalanmadan herkesin gitmesi lazım. Mor günbatımı Rasathanenin üzerine çöküyor: kilitlenmiş antika kronometreler, usturlaplar, sekstantlar, teleskoplar –kainatı ölçmek için yapılmış aletler– üzerine. Thames üzerinde titreşen ışıklar. Burada, bu eski kraliyet av korusunda, VIII. Henry'nin, Anne Boleyn e kur yaptığı, daha azametli İmparatorluk zamanlarında, hali vakti yerinde olanların dadılarının bandonun müziği eşliğinde bebekleri gezdirip dadı dedikodusu yaptıkları bu parkta adam, karısına çok sık kullanılan, yine de mistik, bazen mucizeler yaratan kelimeleri söylemekten başka bir şey yapamıyor, "Seni seviyorum, seni seviyorum." Adeta karısının halen yanında olduğunu doğrulamak için ona sarılmaktan başka bir şey yapamıyor. Zira alacakaranlıkta, kıpırdamadığı halde uzaklaşıyor, soluyor, hayaletsi bir hal alıyor gibi görünüyor.

Kadın açıklama yapmıyor. "Bekle –göreceksin," diyor. Gözleri mavi ve dumanlı. "Şaka yaptım," demiyor. Adam onun oynadığı bu delice oyunu nasıl oynayacağını bilmiyor. O şaşkınlıkla bir kez daha pedagojik bir poz takınmaya, şu pratik zekâlı müdür ve fizik öğretmeninin konumunu taklit etmeye yelteniyor. Her şeyin müspet bir cevabı vardır. Park bekçisinin zili. Tekrarlıyor: "Bence doktora gitmelisin. Doktora gitmeni istiyorum." İnanıyor ki şizofreni denen bir hastalık var. İnanıyor ki, insanlar eskiden böyle şeylerden bihaber olduklarından bir zamanlar bunu... İnanıyor ki bu Mary; bu bir bank; bu bir köpek. İnanmak istediği son şey bir masal ülkesinde olduğu.

17

Havuz Bekçisine Dair

LEEM KIYISINDA bir havuz bekçisi yaşardı. Benim babamdı. Ağırkanlı ama duygusal bir adamdı. Ben sizden bile daha küçükken, dünyanın üzerinde tek bir adam yoktur ki, demişti bana, ana sütü emmiş olmasın... Yıldızlar da... Üçüncü Ypres muharebesinde yaralanmıştı. Aynı savaşta kardeşi öldürülmüştü. Savaş anıları sorulduğunda daima, hiçbir şeyi hatırlamadığı cevabını verirdi. Ancak hiç sorulmadığı zamanlarda, safi nazari bir ilgisi olan uzak ve masalsı şeylerden bahseder gibi, o hatırlanamayan siperlerden ve çamur coğrafyasından tuhaf anılar anlatırdı bazen. Mesela Flanders yılanbalıklarının, ezelden beri o sulak ve alçak bölgeleri yuvası bellemiş sayısız hayvanın, sığınaklarını tarumar eden o kıyametvari kavgayı umursamadan nasıl su basmış siperlerin, hatta gülle kraterlerinin yolunu bulduğunu, orada da iyice olgunlaşmış bol bol yiyeceğe kavuştuğunu.

Memleketi Fens'te yılanbalığı avlardı. Ben küçükken bana yılanbalığı pişirmenin türlü yollarını öğretmişti – sirkeli suda haşlayarak, beyaz sosla, yeşil sosla, hamurlu, soğan ve kerevizle güveçte, bayırturpuyla jöleli, derisi yüzülüp dilimlenerek mangalda – böyle böyle ben de onların incelikli ve her tada yatkın etine babam kadar merak sardım. Ağabeyim de. Ama Fens kadını olduğu ve çıtkırıldım olmadığı halde annem yılanbalığına hiç gelemezdi. Tam ölmemiş bir yılanbalığının mutfak masasında kımıldandığını gördü mü çığlığı basardı...

1918'de, dizindeki yara bir yana zihnindeki kalıcı sersemlikle Büyük Savaştan döndüğünde dört yıl boyunca o hastane senin bu hastane benim gezmişti. Fakat sonunda kendini kısa süre öncesine kadar Atkinsonların kır evi olan, ama artık gaziler için bir sağlık

yurduna dönüştürülen Kessling Hall'de bulmuştu. 1922 baharı ve yazında, bu tedavi müessesesinin ağaçlarla çevrili, kuytu çimenliklerinde haftalar geçirmişti; bu dingin görünümlü yerde (silahlar sustuktan dört yıl sonra) umutsuzca barış zamanı hal ve tavırlarını bulmaya uğraşan, yaralı, değnekli, yamalı kurbanlarla birlikte.

Hemşirelerden birine âşık olmuştu. Yaralı bir asker olarak savaştan eve dönmüş ve onu sağlığına kavuşturan hemşireyle evlenmişti. Bir masal kitabı aşkı. Kıyametten devşirildiği için bu büyülü olaylar bölümünün kendi başına geldiğine inanamamıştı. Aşkına karşılık almıştı – şaşırtıcı bir isteklilikle. 1922 Ağustosunda bu kadınla evlendi, uyuşmuş beyni haftalarca sadece "hemşire, esmer" diye kaydetmişti kadını ama zihni berraklaştıktan sonra bile –karşılıklı artan sevgilerine rağmen– ismini kendine açıklamakta isteksizdi. Artık hemşirelik yapan bu beyaz önlüklü savaş gönüllüsünün Kessling Hall'e eskiden beri aşina olduğunu, iyi tanınan –ama kötü nam salmış– ve dünyada-işleri-rast-gitmemiş bir bira üreticisinin kızı olduğunu ancak bir süre sonra öğrenecekti.

Bu kadının aracılığıyla (babasının, o zamanlar halen faaliyette olan Leem Akaçlama ve Seyrüsefer Komitesi üzerinde kalmış az bir nüfuzu sayesinde) Yeni Atkinson Havuzu ve Savağının bekçisi olmuştu. Onunla yılanbalığı tuzağı kurmaya giden çocuğa öyle geliyordu ki bu durum onun için hem bir avuntu hem de gizemli, asla tam olarak bastırılmayan bir hayret kaynağıydı: sabit ev, akan nehir, düz arazi, güzel eş. İki oğlu olmuş (biri 1923, diğeri 1927'de), ilki motosikletine âşık bir yarı-moron olmuştu.

Sonra bu eski hemşire, annem olan bu güzel kadın, savaş ve bildik hayat arasındaki rüya âleminden gelen bu beklenmedik hediye, –erdemleri bir yana– beden güzelliği kadar akıl güzelliğiyle, hayal gücüyle, gizli derinliklerle, (kısmen kocasından ama belki de manzum olsun nesir olsun akıl almaz hikâyelere düşkün büyük halaları Dora ve Louisa'dan aldığı) hikâye anlatma sanatıyla da donanmış bu biracı kızı aniden öldü.

Babam, Leem kıyısındaki çekek yerinde, Fens göğü önünde profili görünüyor. Yuvarlanmış, zamanın aşındırdığı yüz hatları. Ucu kütleşmiş düz burun; belki bir zamanlar sivri olan çene; boyun kırışmış, derin dışbükey çizgiler oluşmuş (öğretmeninizi tanıdınız

mı? Görüyor musun Price, nasıl da soyumuza çekiyoruz?). Ama gözler (döner gibi olunca tam karşıdan) kıpır kıpır, sıkıntılı, tetikte, kayıtsızlık izlenimini yalancı çıkarıyor. O durmak bilmez volta...

Senelerce babamı bağlanmış köpek gibi bir aşağı bir yukarı yürütenin ne olduğunu merak ettim; neden geceleri bile, yarım yamalak, havuz kıyısında dolandığı görüldüğünü. Senelerce merak ettim – ta ki benim öldürülmesinde rol oynadığım bir çocuğun (senin yaşında Price, cesedi savağa gelip dayanana kadar.

18

*In Loco Parentis**

DOĞRUDUR çocuklar, takdire şayan müdürünüz Lewis Scott gizliden gizliye ayyaştır. Odasında, pencerenin sağ tarafında kalan o yeşil dosya dolabının alt çekmecesinde, boş rapor kâğıtları tomarının arkasında, bir – hayır, iki şişe J&B bulunur.

Açık mavi okul fincanlarına döker onu. Birini masa üzerinden bana uzatır.

Çalışkan, azimli bir adam. Çocuklarla da arası iyi... kendi kanından olanların her biri bu dünyaya girişlerini yaparken, öğretmenler odasındaki coşkun tebrikler arasında, yüzünde o yarı meraklı, yarı tenezzüllü, soran ifade, kendinden yaşça büyük mevkice küçük meslektaşına (ve saygı duyduğu ağız dalaşı ortağına) yöneltilmiş: Sen neden yapmıyorsun Tom? Neden hiç yapmadın?

(Bizim Mary. Anlarsın ya...)

Babalıkla gelen otorite, babalıkla gelen hamilik. Kendisinden beş yaş büyük Tarih Bölümü başkanına bile. Eee Tom, sınıfta yirmi sene geçirince çocuklar hakkında epey bir şey öğreniyorsun – ama kendi çocuğun oldu mu...

Babalıkla gelen, herkese karşı babalık taslama eğilimi, yetişkin yardımcı kadrosuna bile.

Viski fincanını, (paylamak için odaya çektiği) oğluna, yetişkinlere has sert içki ayrıcalığını sunan harbici bir baba gibi uzatıyor bana. Ters ters, biraz sitemle bakıyor bana, gerçekten de sorun çıkaran bir çocukmuşum, zor öğrencilerinden biriymişim gibi. Bu hal ve gidişin – böyle devam edemez.

* Anababa yerine. (ç.n.)

Kim bilir? Şu akıl almaz dersler. Çöküşe geçmiş –maalesef erkenden– bir zihnin işareti. İkinci çocukluk...

Çocuklar, resmen onaylanmış, mesleki eğitim almış akıl hocalarınızdaki babalık içgüdüsüne karşı dikkatli olun (evet Price, güvensizliğini anlıyorum). Hangi yönde işliyor, kimin iyiliğine hizmet ediyor? Bu koruma ve bakma arzusu, yol gösterme arzusu; çocuklar arasında, hayatın hep yeniden başladığı, dünyanın gelecekte olduğu bu yerde oyalanma arzusu...

"Görüyorsun, Tom," (avuçlar samimiyetle açılmış), "başka seçeneğim yok."

"Tabii. Gayet iyi anlıyorum. Diyorsun ki belli durumlar gerçekleşmemiş bile olsa, benden emekli olmamı talep ediyor olacaktın. Senin tercihin değil. Yukarıdakilerin politikası."

Güzel bir teklifi nankörce reddetmişim gibi bakıyor bana.

"İstersen şöyle diyelim. Bu durum –tartışmayacağım çünkü tartışılmasını istemediğin aşikâr– uzun süredir beslenen bir niyeti, dirençle karşılaşmadan gerçekleştirmek için gayet uygun bir fırsat sundu."

"Bak bu doğru değil. Ağzından çıkanı kulağın duysun. Sana bu işin kan davasıyla ilgisi olmadığını söyledim."

"Belki yoktur ama her ne sebeple olursa olsun, emekli maaşımı alıp sessiz sedasız ayrılmaya, ders programından branşımın çıkarılmasına karşı koymamaya ikna edemez beni bu durum."

"Derslerini hikâye anlatma seanslarına dönüştürerek, ders programına karşı sorumluluklarını çoktan ihlal ettiğin söylenebilir."

"Konu yine tarih."

"Anlıyorum. Artık ne demekse. Biraz daha Scoth iç. Şu beylik mevzuu, geçmişin bize öğretecekleri var. Geçmişten ders çıkararak..."

"Öyle olsa tarih daimi bir ilerleme kaydı olurdu değil mi? Gelecek hep artan bir şaşaa sunardı."

(Bu Price'ın hoşuna giderdi: "şaşaa".)

Sandalyesinde doğruluyor. Siyah çerçeveli gözlüğünden bana bakıyor. Sanki, İyi ya öyle değil mi? Öyle değil mi? demeye cüret edecek.

Ama demiyor. O neşeli sabah toplantısı konuşmalarından birini yapmıyor. Viskisini yudumluyor.

"Lew, öğrencilerim rüyalarında ne görüyor biliyor musun?"

"Yapma, Tom. Yani sadece hikâye değil mi? İşin içinde rüya da mı var?"

"Ciddiyim. Öğrencilerimin –bizim öğrencilerimizin, senin öğrencilerinin– ne rüya gördüklerini biliyor musun?"

"Ben bilemeyeceğim..."

"Bir süre önce benim 'A' seviyesi grubumda ortaya çıktı. On altı kişiden dokuzu rüyalarında nükleer savaşı gördüklerini söylediler. Çoğunda tekrar eden bir kâbus bu. Dünyanın sonu rüyası."

"Peki bu..."

"Bunun ortaya çıkması –bu rüya sayımını yapmamız– gruptan biri, Price..."

"Price'ı tanıyorum. Kafasına şu boyayı süren çocuk değil mi? İkaz aldı..."

"Akıllı bir çocuk."

"Daha iyi ya..."

"Price aniden dersin orta yerinde tarihin masal olduğunu söyledi –belki o da senden yanadır. Sonra da dedi ki–, bizi onun ve sınıfın geri kalanının kâbuslarına götüren de bu oldu: 'Tarihin önemli bir tarafı varsa o da sonunun geldiği bir safhaya ulaşmış olmasıdır'."

"İyi de bu savı..."

"Ben de ciddi ciddi düşünmeye başladım Lew: Eğitim olmazsa olmaz ortağından, gelecekten mahrum kalırsa – geleceksizlikle karşı karşıya kalırsa ne yapar, sunacak neyi vardır?"

Gözleri daralıyor. Bir öğrenci açıktan açığa küstahlık yapıp, her şeyi geldiği yere geri gönderdiğinde öğretmenlerin takındığı ifade beliriyor yüzünde. (Ben de biliyorum Lew. Ben de yapıyorum. Aynı kaslarımın kasıldığını hissediyorum. Bütün öğretmenler gibi öfkem burnumda bir aşağı bir yukarı yürüyorum. Mesela Price karşısında.)

Elinde fincanıyla ayağa kalkıyor. Pencereye gidiyor. Karanlık çöküyor, yüksek binalar dikilmiş. Koltuğumuza nasıl yapışırız, ders programına nasıl sadık kalırız?

Dönüyor, haşin, suçlamaya suçlamayla karşılık veriyor.

"Belki bu sadece bir tek şeyi kanıtlıyor Tom. Bu... kasveti tam da senin pek kıymetli branşının doğurduğunu düşündün mü hiç? Evet, haklı olabilirsin, geçmişten ders almıyoruz. Dahası üzerinde durduğumuzda yenilgiyi kabullenen, bozguncu bir bakış açısı kazanıyoruz..."

(Aman ne iyi çocuklar. Sakın korkmayın. Lewis burada. Kasvete kapılmayın. Bütün o korkunç rüyalara basit bir cevap: nükleer sığınak.)

Nemli ve derin çizgili avucunu alnında gezdiriyor.

"Hep söylemişimdir..." (Hiç söylemedi. Ama düşünmüş. Şimdi söylüyor. Şimdi biliyoruz.) "Tarih karamsarlık uyandırır."

"Ya da gerçekçilik. Gerçekçilik. Tarih insan felaketinin ölçeğinin büyüdüğünü gösteriyorsa. Tarihin kanıtları, öğrencilerimin sezgileriyle hissettiği şeyleri tamamlıyorsa..."

Yeniden oturuyor. Biraz daha Scotch döküyor fincana.

"Ne diyorsun yani – sen de mi bu rüyaları görüyorsun?"

Hayır Lew, ben rüyamda dünyanın sonunu görmüyorum. Belki öğrencilerimin aksine çocuk olmadığım içindir (elli üçüme geldim bu sene). Bir gelecek ummuyor, talep etmiyorum. Hem dünya türlü türlü şekillerde, milyonlarca şekilde sona erer...

Sana rüyamı anlatayım mı? Bu iş böyle oluyor, rüyalarını anlatarak. Mary üzerinde deniyorlar şu anda. Modernliğin tımarhane dememizi yasakladığı o yerde. Önce rüyalarını anlatıyorsun. Önce en derinlerdeki korkularından bahsediyorsun. Sonra gerisi geliyor – bütün hikâye. Ta küçücük bir çocuk olduğun zamanlara kadar...

Deneyebiliriz Lewis. İşe yarayacak mı görürüz. Önümüzde bütün gece var. Bu şişe de yardımcı olur. Peki neden böyle oldu Tom, diyebilirsin. Ben de ülser mi Lew? derim. Böyle viski içip durmak mı? Bu kemikleşmiş iyimserlik mi?

Benim rüyam farklı. O kadar gösterişli değil. Ama tekrar tekrar görüyorum. Sahne, bir kış akşamı bir banliyö süpermarketi. Akşam çöküyor. Hikâye gibi anlatmam lazım, böyle. Cuma akşamı, çok kalabalık. Kasalarda uzun kuyruklar; bip bip sesleri. Doyuracak aileleri olan bütün anneler hafta sonu nevalelerini alıyor. Dolduracak arabaları olan bütün çiftler eve dönmek için can atıyor. Süpermar-

ketlerde bulunan bütün güzel şeyleri almışlar. Konserve çorbalarını, donmuş etlerini, kahvaltılık gevreklerini, naylona sarılmış sebzelerini, kedi mamalarını, köpek mamalarını, deterjanlarını, kâğıt mendillerini, naylon ve aliminyum folyolarını. Ama birinde bir eksiklik var. Çünkü itilen arabalar, taşınan sepetler ve onca hayhuy arasında bir kadın aniden çığlık atmaya başlıyor. Haykırıyor, haykırıyor ve susmuyor.

"Lewis bana bir şey söyle. Bizim işimiz çocuklar. Sen çocuklara inanıyor musun?"

19

Dedeme Dair

İHANETLE, isyankârlıkla suçlanabilir miydi dedem Ernest Richard Atkinson? Atkinson Birahanesi ve Atkinson Su Nakliye Şirketinin başı olarak kendisini bekleyen istikbale pek ilgi göstermemekle suçlanabilir miydi? Babası parlamento üyesi Arthur Atkinson tarafından Cambridge, Emmanuel College'a gönderilerek bir Atkinson'ın o zamana kadar aldığı en yüksek eğitimi alan dedem, öğrenci kaprisleriyle zaman öldürmekle, doğrudan doğruya babasının Tory ilkelerini hedef alan fikirlerle (Avrupa Sosyalizmi, Fabianizm, Marx'ın yazdıkları) flört etmekle; tatillerinin büyük bölümünü Londra'nın düşük muhitlerinde geçirmekle, işsizlerin yaptığı bir gösteride ne işi olduğunu açıklamak üzere ("merakından" gitmişti) polis tarafından sorgulanmakla, 1895'te Kessling Hall'e, düşük ücretli bir gazetecinin kızı olan Rachel Williams'ı getirmekle ve (oyaladığı diğer hanımlardan bahsetmeyerek) yüzsüzce onunla nişanlandığını ilan etmekle suçlanabilir miydi?

1874'teki o unutulmaz sel sırasında, fısıltılar ve iftiralar arasında, dahası (hafifl ediğinden şüphe edilen) Atkinson Birasının satışları düşüşe geçtiği sırada doğan birinin başına buyruk ve inatçı olması tümüyle kendi suçu muydu? Peki 1904'te otuz yaşında, hâlâ genç ama kemale ermiş biri, Helen adında sekiz yaşında bir kızın babası olarak hem Birahanenin hem de Su Nakliye Şirketinin yöneticisi olduğunda, kaçınılmaz kaderini kuşkuyla, isteksizce ve uzun uzun düşünüp taşındıktan sonra kabul etmesi şaşılacak bir şey miydi?

Zira Ernest Richard, dedem, bira üreticisi Atkinsonlar arasında mirasını, kaçınılmaz büyüme garantisiyle, İlerleme teşvikiyle, yaşlılığında gençliğine nazaran daha zengin ve nüfuzlu bir adam olacağı bilgisiyle devralmayan ilk Atkinson'dı. 1874'teki selden sonra dü-

şüşe geçen sadece Atkinson Birasının getirdiği kâr değildi. Çünkü çocuklar, "A" seviyesi özel konumuz olsa uzun uzadıya tahlil edebileceğimiz on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde, İngilizlerin ortak belleğine pek hoş gelen o efsanevi, uzun, sıcak Edward devri yazına uzanan o zirve döneminde, aslına bakılırsa bir daha hiç atlatamadığımız ekonomik bir çöküş yaşanıyordu. Su nakliyesi ve nehir seyrüseferinin ülke çapında ihmal edildiği ve gittikçe yayılan demiryollarına karşı savaşı kaybettiği dönemde bir Su Nakliye Şirketi sahibinin geleceğe güvenle bakması beklenemezdi.

Şimdinin efendisi değil geleceğin hizmetkârı olan Arthur Atkinson yaşlılık zamanlarında bu önlenemez eğilimlere nasıl dayanmıştı? Kendini iyiden iyiye siyasi faaliyetlere vererek (Gildsey'den beş kere parlamento üyesi seçilmişti), atılgan imparatorluk politikalarını hararetle savunarak (zira bu alanda genişlemek hâlâ mümkündü), Fensli seçmenlerine koca dünyayı ve milli kaderlerini hatırlatarak, karikatür bir devlet adamına dönüşerek – oğlunu kendine yabancılaştırarak.

Peki Ernest Atkinson aynı alınyazısıyla nasıl yüzleşmişti? Serseri ve deneysel bir gençliğin ardından kökenlerini hatırlayarak.

1904'te, Balfour ve Loubet, İngiliz-Fransız Antantını imzalayarak Kaiser'in horozlanmasına sebep olurken, Ernest Atkinson, dört kuşaktır hiçbir Atkinson'ın görmediği bir netlikte, Fens'in asli yalıtılmışlığını gördü.

Belki de doğumundaki sulak koşulların etkisiyle eski günlere, ehlileştirilmemiş bataklıklara, yapacak bir sürü işin olduğu, hâlâ bir hiçten var edilecek şeylerin olduğu zamana dönmeyi diledi; içinde arpa başakları arasında duran büyük büyük dedesi William Atkinson'ın ruhu dirildi. İşleri yaver gitmese de neticede bira üreticisi olduğundan, sadakatle mesleğine hizmet etmekten ve daha iyi bira üretmekten başka ne yapabilirdi? Bu nemrut dünyaya bir neşelenme vasıtası temin etmekten daha hoş bir dava olabilir miydi uğruna didinmeye değecek?

Peki neşe onu verene mi aittir? Eskilerin anlattıkları –hayatının son yıllarının ve halen sakladığım fotoğraflarının da (çatık kaşlar, içeri çökük, öfkeli gözler) teyit ettiği üzre– Ernest Atkinson'ın o ser-

seri gençliğinde bile melankolik, içe kapanık bir adam olduğu izlenimi veriyor. O gençlik yıllarının kavgacılığı –genelde hep olduğu gibi– sadece içindeki kasvetle mücadele etmek içinmiş anlaşılan; sosyalist doktrinlere merak sarması sırf babasına meydan okumak için değil, dünyayı ciddiye almaya meyilli olduğu içinmiş; kendisini neşe imalatına adamasının nedeni umutsuzluğun zorlamasıymış, bir de –ama bu sadece spekülasyon, bir tarih öğretmeninin çıkarımlarından ibaret– uzak ataları hakkında öyle karanlık şeyler öğrenmiş ki (1904'te mezara girmeden önce ölüm döşeğinde ne itiraflarda bulunmuştu ihtiyar Arthur?) mutluluk fıçılarının dürüst ve ihtirassız üreticisi olmaktan başka hiçbir dileği yokmuş.

1905'te Ernest Atkinson, Su Nakliye Şirketi hisselerinin çoğunu, Gildsey Doku'nun da büyük bölümünü satışa çıkardı (ikisi de Benzin ve Kömür Şirketi tarafından ileriye dönük bir yatırım olarak kapıldı), ama mavnalarla salapuryaları Kessling'den malt taşımak için elinde tuttu ve geri kalan su taşımacılığı hisselerini Gildsey Gezinti Tekneleri Şirketinde topladı: üç buharlı tekne, *St. Gunnhilda*, *St. Guthlac* ve *Fen Kraliçesi*. Ely, Cambridge ve King's Lynn'e geziler. Bu da eğlenti işiydi, dikkatinizi çekerim.

Aynı zamanda yanında çalışan bira üreticileriyle uzun istişarelerde bulundu, araştırmacı bir kimyagerin dikkatiyle, farklı şerbetçiotları, mayalar ve şekerlerle, farklı ısılar ve oranlar kullanarak deneyler yaptı ve 1906'da Kuğu ve Mavnacı'nın, dudaklarını şapırdatan gediklilerinin, daha doğrusu içlerinde o kadar eskiyi hatırlayanlarının, geçen yüzyılın ortasındaki Atkinson Biralarına denk –hatta daha üstün– ilan ettiği Yeni Birayı üretti.

Ama Gildsey ahalisi Ernest'in, o eski gelişen kasabalarına halel getirir gibi görünen bu küçülme politikalarını onaylamıyorlardı. İsmen bira üreticisi de olsa, resmen kollarını sıvayıp, mayalandırma deneyleri yapmak gibi bayağı işlerle iştigal eden bir Atkinson'ı tasvip etmiyorlardı. Zira Ernest'in tarzı buydu; Kessling Hall'de bu amaç için elden geçirilmiş müştemilat binalarında, Gildsey birahanesinde ürettiğinden çok daha güçlü biralar ürettiği bile söyleniyordu. Dahası var, kendisi de bu içkilerden bol bol tüketiyordu. Babasının kendini gösterdiği siyaset alanından uzak durma gayretini –bu silahlanma yarışlı, savaş gemisi göndermeli zamanlarda milliyetçilik-

ten nasibini almadığını söyleyerek– kınıyorlardı. Yine de Ernest'in sosyalizm sempatizanı olduğu söylentisini yayma hakkını saklı tutuyorlardı. Ernest'in Yeni Birasını içiyorlardı ama şenlik ruhunun istendiği an kahverengi bir şişeden boşaltılabileceğine, bu ruhun Gildsey'de geçen Mafeking gecesi olduğu gibi milli kutlamaların bir ayrıcalığı olmadığına duydukları inancı yitirmiş gibiydiler.

Dedemin (tahmini) gizli kederini artıran, insanların kendilerine neşe ikram edildiğinde bile onu ille de isteyeceklerinin garanti olmadığı bilgisiydi.

Dedemin gizli kederini artıran Birahanenin kârındaki düşüşün devam etmesiydi.

Dedemin (kuşkusuz artık tahmini olmayan) gizli kederini artıran, benim anneannem, onun karısı Rachel'ın belki de kısmen Fens' in nemli atmosferi yüzünden akut astıma yakalanmış olması ve bunun sonucunda, 1908 Nisanında erken yaşta ölmesiydi.

Ah ne çok neşe depolamaya ihtiyaç duyarız, ne büyük yudumlar çekmemiz gerekir ondan, hayatın bize sakladığı kederleri telafi etmek için...

Budalaca kıyaslamalar yapan ve sonuçlara varan insanlar, tarihi kaba algılayan insanlar, geçmişin daima şimdinin eteğini çekiştirdiğine inanan insanlar, Sarah Atkinson öldükten sonra Sarah Atkinson'ı gördüklerini iddia eden türden insanlar, tekrar Atkinsonlar üzerindeki lanetten bahsetmeye başlamışlardı...

Kessling Hall'de yas tutmakta olan Ernest Atkinson ise, teselli mahiyetinde, on iki yaşındaki kızının yardımıyla, henüz mükemmelleştirilmemiş olsa da güçlü bir bira mayası terkip ediyor ve "benim Spesiyalim" lafları ediyordu.

1909 Kasımında Gildsey Belediye Binasında yapılan bir toplantıda, dul dedem, ailesinin siyasi arenaya dönüşünü, beklenmekte olan genel seçimlerde Liberal partiden aday olma niyetini ilan ederek herkese duyurdu. İnandığı şeyleri sıralarken, uzun zamandır doğduğu kasabayı pençesinde tutan Muhafazakâr geleneği de eleştirdi. Eski sosyalist eğilimlerini de inkâr etmeksizin yeni Liberal reformları övdü ve Lloyd George'un "aydınlanmacı ve dengeli politikalarını" savundu. Kendi babasını (itiraz mırıltıları arasında) suçlamaktan da geri durmadı, onun insanları şişirilmiş ve artık sürdürül-

mesi mümkün olmayan ihtişam hayalleriyle besleyen birisi olduğunu, halkı (Güney Afrika Savaşındaki rezilliklerden sonra artık hepten gözden düşmesi gereken) İmparatorluk tablolarıyla sarhoş ettiğini, böylece akıllarını kendi gerçek sorunlarından uzak tuttuğunu söyledi. Oysa kendisi, bu babanın oğlu, itidal, gerçekçilik, sadelik, kendi kendine yetme gibi şeyleri savunuyor, hayattaki konumundan bir birahane sahibi olarak bahsederken –bu şaka yerdeki buz gibi taşlara düşüp kalmıştı– şatafatlı ciddiyetten, dürüst neşeye döndüğünü söylüyordu.

Onu siyaset sahnesine iten şeyin yüksek mevkilerde (arkalardan sataşmalar) bulunma aşkı değil, sadece vicdanı olduğunu söyledi; bu cesur ve lanetli konuşmasının tam bir kopyası var elimde. Gelecekten duyduğu korkunun, bira üreticilerine has zevk verme rolünü de gölgelediğini. Mevcut Şovenizm ruhu dizginlenip ulusların militer pokeri durdurulmazsa ileriki yıllarda bunun sonucunun felaket olacağını. Medeniyetin (Ernest, Sarah'nın kehanet yeteneğini mi miras almıştı? Yoksa çoğunluğun şüphelendiği ve yanlarındakileri dürtükleyerek gösterdiği gibi düpedüz sarhoş muydu?) tarihteki en büyük bunalımıyla yüz yüze olduğunu. Kimse bir şey yapmazsa... bir cehennemin...

Daha çok, daha yüksek sesli sataşmalar, Ernest'in daha en başta ve bir hamlede seçilme şansını sıfıra indirdiğini gören bilmiş muhafazakâr temsilcilerin gülüşleri. Laf atanlardan biri duyulmak için ayağa kalkıyor: "Babanız zihinlerimizi emperyalizmle sarhoş etmişse bayım, siz birahanenizde ürettiğiniz şeyle ne yapıyorsunuz?" Kahkahalar, alkışlar. Bir başka konuşmacı, nükteli bir kestirmecilikle: "Sayın Başkan, sarhoşluk bir bira üreticisine hiç yakışmıyor!" Artan kahkahalar, alkışlar. "Ya da kendi babasına sataşmak!" (bir başkası). "Ya da ülkesine!" (bir diğeri). Yuhalamalar, bağırışlar, başkanın çekicinin sesi ("Dinleyiciler arasındaki beyefendiden bu sözünü geri almasını...")

Dedem (gürültüler arasında): "Sizi uyarıyorum... dinlemezseniz... gelecekte, diyorum... gelecekte çok kötü..."

Ama namının yerle bir olduğunun farkında, Cable House'un tekinsiz sessizliğine döndüğünde, on üç yaşındaki kızı Helen'e –şahitlik edecek biri olsa– yegâne avuntusuna sarılır gibi sıkı sıkı sarıldı-

ğında belki de o kendisini en çok yaralayan kelimeyi düşünüyor: sarhoşluk.

Sarhoşluk. Neşe değil – sarhoşluk.

Kessling Hall'ün ağır inzivasına çekilerek, hep sır kalmış, daima da kalacak olan bazı katkı maddelerinin rakamlarını, miktarlarını, hatta adlarını, onları hevesle bir deftere yazan kızına dikte ederek, "Spesiyal"ini mükemmelleştiriyor.

Gözümden kaçmadı: Dedemin hiddetli ve aksak retoriğinden bir şeyler benim öğretmen belagatime bulaşmış. Belediye Binasındaki toplantıda karşılaştığı o sataşmalar, o yuhalamaların verdiği sıkıntıyı ben de duyuyorum sıraların üzerinde hınç ve düşmanlıkla karşılaştığımda. Peki dedemin içe dönük melankolisi ve gelecek korkusu bugün kimde karşıma çıkıyor? Price adında kıvırcık saçlı bir çocukta.

20

Açıklamanın Açıklaması

HİZAYA GETİRDİĞİM, "Tamam Price. Bu kadar yeter. Okuldan sonra beni göreceksin," diye çıkıştığım Price. (Benim kaba otoriteme duyduğu bariz tiksinti.) Ama şu "geçmişinin turşusunu kur" lafı yok mu... Pedagojik panik. Onlara devrimi öğret, onlar da kalkıp... Sınıfta isyan korkusu, onu besleyen yüksek mevkilerin zulmünden korku (Lewis tek bir kelime duysa tamam), onu ateşleyen özel hayatındaki anarşi (ne anarşisi? Karısı kendini dine vermiş, Tanrı'ya sığınmış). Despotu oynasın. Acısını çocuklardan... Diktatörlük ve güvensizlik:

"O suratındaki sırıtışı görmeyeyim Price," (aslında sırıtış mırıtış yok), "dörtte beni görmeye gel."

Şimdi Price son dersten çıkmış masamın yanında duruyor, o da kendi rolünü mükemmel oynuyor: Mahcup –ama nedamet getirmemiş– tacizci.

"Her şeye aynı anda sahip olamazsın Price. Tarih dersini kendin seçtin. Ara sıra gerçekten iyi işler çıkarıyorsun. Tarih dersine girip de tarihi iplememek olmaz. Fransız Devrimi'nin bazı ayrıntıları benim kadar ilginizi çekmeyebilir –ziyanı yok– ama tarih dersini topyekûn yok saymak olmaz."

Saat dörtte tarih sınıfı. Okul dağılmış; pencerelerin ardında kış karanlığı. Boş sıralar, sürünen ayakların yerde bıraktığı izler, tebeşir tozları. Bütün hareketleri yapıyoruz, öğrenci-öğretmen pandomimi. Disiplin her şeyden önce gelir. İkimiz de fırsat kolluyoruz –en azından ben kolluyorum– ortak bir zemin bulmak için, Boş versene, makul olalım, diyebilmek için... sahi böyle davranmak zorunda mıyız?.. Ama olmamız gereken şey olmaya mecbur olduğumuzu

fark ediyoruz – farklı taraflardayız.

"Eee?"

Price omzunu silkiyor. "Derste açıkça ortaya koydunuz. Sizin gösteriniz. Patron sizsiniz. Açıklamayı siz yapın."

"Anlıyorum. Madem durum bu kadar açık – öyleyse üstü örtülü konuşmayalım. Patron bensem, dersleri veren bensem, derslerimin bölünmemesini istemek de en doğal hakkım."

Price sesini çıkartmıyor ama dudaklarının etrafında belli belirsiz, rahatsız edici bir gülüş asılı.

"Derslerim bölündüğünde de bunun sebebini bilmek hakkım – seni bu yüzden çağırdım."

Gülüş oduğu yerde duruyor.

"*Sen* biraz açıklama yapsan nasıl olur?"

Ama açıklamasına gerek yok. Orada, yüzünde o alay iziyle durmaktan başka bir şey yapmasına gerek yok. Çünkü durum kendini ele veriyor, tablo tamam: ezen ve ezilen. (Şöyle geçerken bir düşünüver Price: Tarihin çoğu insanın rolünü kabullenmesinden, hiç kimsenin gerçekte ne düşündüğünü söylememesinden...)

Amatör dramaturji. Onu okul bittikten sonra bırakma: Bir şeylerin gerçekleşmesini sağla.

"Eeee?"

"Çok basit efendim. Dersi böldüm – çünkü içimden öyle gelmişti."

"Tabii. Burası özgür bir ülke. İşe yaramaz. Çünkü çoğunluğu gayet hoş öğrencilerden oluşan on altı kişilik bir sınıfta neden sadece Price dersi bölüyor diye sormadan edemiyorum..."

"Onların kendilerine ne söylenirse onu yaptığını söylüyorsunuz yani."

"Bu bir yorum. Senin açıklaman ne peki?"

"Ben de öğrenmek için geliyorum okula efendim; öğretmenlik haddim değil."

"Güvenin ve alçakgönüllülüğün bana çok dokundu; gerçi ders esnasında bunlardan pek eser yok gibiydi. Madem senin adına açıklama yapmamı istiyorsun... Benim gördüğüm kadarıyla gerçek şikâyetin derslerimin biçimi ya da işlenişiyle ya da bu kadar özel bir şeyle ilgili değil. Öyle olsa yöntem ya da yaklaşım üzerine tartışa-

bilirdik –bu gayet sağlıklı ve münasip olurdu– hatta farklı fikirlerimiz olduğu sonucuna bile varabilirdik dostça. Senin itirazın bundan daha saf, daha radikal göründü bana. Yanılmıyorsam şunu savunuyorsun – tarih boşa zaman kaybı; önemi olan tek şey şimdi. Bu fikrin mantıklı sonucu Fransız Devrimi'ni öğrenmekle vakit harcamayalım olmalı, halbuki içindeki tahribat çeşnisi düşünüldüğünde sana pek de sıkıcı gelmemeli bu konu bence. Bunun yerine oturup Afganistan'ı, İran'ı, Kuzey İrlanda'yı, şu yıpranmış memleketimizin başındaki musibetleri konuşsak daha iyi."

Masamdan kalkıyorum. Konuşurken bir yandan da odayı arşınlamaya başlıyorum, Price'a bakmadan. Yine boş laf. Çok fazla konuşuyorum. Boş sıraların üzerinde belagatle kol savurmalar. Sanki karşımda tek bir çocuk değil de bütün sınıf...

"Takdire şayan bir tez Price. Bay Wallace'ın girdiği Genel Çalışmalar dersinde bu tür tartışmalar yapma fırsatını buluyor olmalısınız."

"O ihtiyar..."

"Söylediğin söze dikkat et. Benim açımdan bu konuda gayet pratik bir engelle karşı karşıyayız. Yani müfredat. Yani ben tarih öğretmenliği yapmak ve tarih müfredatını öğretmek için para alıyorum, o tarih müfredatında –başka münasebetsizliklerin yanı sıra– Fransız Devrimi de var, biz de onu işliyoruz."

(Bırak şu rolü. İn şu sahneden.)

"Müthiş! Her şeyi böyle çözümlemeniz ne güzel!"

Zehirli bir ifadeyle, hüsranla, hüzünle, hayal kırıklığı ve kederle söylenmiş bir söz, sıraların arasından yürürken bir an serinkanlılığımı kaybediyorum.

Şimdi – şimdi tam fırsatı.

"Price bana bazen senin kafanda bir şeyler varmış gibi geliyor. Bizim temas bile edemediğimiz bir şey. Hep yanlış şeyleri söylüyoruz sanki. Eğer..."

Elimi kaldırıyorum – ama belagatten değil. Elimi neredeyse farkına varmadan kaldırıp Price'ın omzuna dokunuyorum.

Yüz ifadesi yumuşuyor, sonra sertleşiyor, saldırgan bir hal alıyor. Böyle reddedilince tekrar sıraların arasına dönüyorum.

"Demek istediğim, yardım edebileceğim bir şey varsa..."

Pencerenin önünde duruyorum. Karanlığa bakıyorum. Sessizlik.

"Bilmiyorum efendim. Sizce tarih 'yardımcı' olur mu?"

"Price?"

"Yani – şu 'yardımcı olma' lafını anlamıyorum. Bildiğim kadarıyla bu da müfredatta yer almıyor."

Kendini korumaya yönelik savuşturma: canı cehenneme.

Görüntüsü, benimkinin arkasında cama yansıyor. Sınıfıma hitap ettiğim masamın yanında duruyor. Karanlıkta asılı duran cansız sınıfta öğretmeninin yerinde duran hayaletvari çocuk...

Ama nasıl da unutuyoruz öyle olmanın, onun gibi olmanın ne demek olduğunu. On altı yaşında olmanın, öylece sürüklenmenin... Nasıl da unutuyoruz. Nasıl hep müfredata bağlı kalıyoruz? Ta ki...

(Price, *benim* kafamda bazı şeyler var.)

"Peki haklısın. Yardım teklifleri müfredatta yok. Benim uygunsuz ilgi gösterimi görmezden gelelim olmaz mı? Öte yandan seni fazladan ders vermek için burada tutmadım. Hâlâ bir açıklama bekliyorum."

Hâlâ ona sırtım dönük. Sınıfın arka tarafına doğru yaklaşıyor, sanki (bir anlık yanılsama mı?) beni merak ediyormuş gibi. İkinci katın pencerelerinde duran insanlar...

"Eee?"

Kötü zamanlama. Duruyor. Dönüyorum.

"Sizin sorununuz ne biliyor musunuz efendim? Bir açıklamadır tutturmuş gidiyorsunuz. Açıklama, açıklama. Her şeyin bir açıklaması olmak zorunda."

İnsani bir içgüdü Price. Yaşamakla birlikte geliyor...

"Ama sen demiştin: Açıklamayı benim..."

"Çünkü ben açıklamasız da yapabilirim..."

Yüzü allak bullak.

"Çünkü ben açıklama istemiyorum..."

Sesi titriyor. Can alıcı bir cümleyi sarf edebilmek için çırpınıyor. Bunu sona mı saklıyordu?

"Çünkü açıklama yapmak gerçeklere yaklaşıyormuş gibi davranırken onlardan kaçınmanın bir yolu..."

Çok güzel Price. Çok derin. Price Aforizmalar Kitabı'na koy-

maya layık. Peki o korkmuş yüz ifadesi...

"İnsanlar sadece bir şeyler yolunda gitmediğinde açıklama yaparlar değil mi, her şey tıkırındayken değil? Yani ne kadar çok açıklamaya gerek duyuyorsan işler o kadar kötü demektir, bunca açıklamaya gerek olduğuna göre."

Sessizlik. Soluk savaş boyasının altında bir kızarıklık. Gözler alevleniyor, sonra sönüyor.

Saatine bakıyor.

"Artık gidebilir miyim efendim? Geç oldu."

Demek mesajını verdi. Ya. Benim küçük disipline sokma randevuma gelmeye zahmet etme sebebin bu muydu? Meydan okumak. Sınıf sözcüsü manifestosu. Price'ın Açıklamayı Açıklaması. İhtiyar Cricky'yi düşündürecek bir şeyler. Düşünecek orası muhakkak. Düşünür hep...

"Evet, geç oldu."

"Gidebilir miyim peki?"

"Price, ben..." (Ama elim yanımda duruyor.) "Evet, gidebilirsin."

Hızlı hızlı, burnu havada kapıya yürüyor. Çıkmadan dönüyor:

"Yarınki derste görüşürüz."

21

*Aux Armes**

DESPOTUN karargâhından dönen Sözcü (benim taktik hatam sonucu) şehit ve kahraman hâlesi kuşanmış vaziyette büyük bir saygıya ve ilgiye mazhar. Heyecanın odağı. Peki o ne dedi? Ya sen ne dedin? Bu arada tek başınayken nasıl biri? Gerçekten de –hani malum– biraz çatlak mı...?

Mırıldanmalar, kıpırdanmalar. Cüretkâr bir ruh hali. Bütün sınıf, sebepler ve başlangıçlar üzerine bu bezdirici tartışmalardan, analitik çözümlemeden bunalmış. Açıklamalar, açıklamalar. Laf, laf. Millet Meclisi, sürdürülebilirliği, bileşenleri, oyuncu kadrosu. Meşrutiyet seçeneği, diyalog, belagat ve gerçek, teori ve pratik, tarih ve tiyatro...

Hey, biz tarihi aksiyon sanmıştık. Barikatlar hani, kan hani? Bunlar nerede?

Bak onları nasıl kışkırttın gör Price. Onları nasıl dolduruşa getirdin. Peki doğru sebeplerle mi? Tarihe karşı mı? Müfredata karşı mı? Ama müfredatta bir yanlışlık yok, sadece işi ağırdan alıyor, heyecanlı bölümlere ulaşmakta yavaş kalıyor. Öğrencilerin savaşlardan, kopan kellelerden duyduğu coşku. (Bir zamanlar ben de öyleydim, mürekkep siyahı üniformamla.)

Ne istemiştin Price? Geçmişin ipini çekmek. Ama nasıl da şu eski hikâyeyi istiyorlar. O kocaman, kötü, efsanevi Bastille'i yerle bir etmek için nasıl can atıyorlar. Eylem ve atalardan kalma güdüler. Çıkarın kostümleri. Hazır tarih de yalandan bir karşı koyma imkânı vermişken...

* Silah başına. (ç.n.)

Sözcü mırıltılar arasında sessiz duruyor. Öğretmenine bakıyor. Devrimci paradokslar: Konu devrim olduğunda buna karşı nasıl isyan edilir? Geçmiş kendini yok etmeye çalıştığında insan geçmişi nasıl yok eder? O buruşmuş yüz. Sonraki derste (İnsan Hakları Bildirgesi) üzerine tüy dikmek için dünyanın sonunu atacak ortaya.

Peki ya barikatlar, ya oluk oluk akan kan? Ya giyotinler? Hadi canım.

Drama mı istediniz? Eylem mi? Kıyamet mi? Madem öyle size anlatacağım hikâye

22

Taç Giyme Birasına Dair

KESSLING HALL'E çekilir, babadan kalma işin başına geçerek bira üreticisi, yanlış emeller besleyerek siyasetçi olmuş vaziyette. Bira üreticisi: mayacı.

1910'un Ocak ayındaki seçimlerde dedem sadece bin yüz oy alır ve adına rağmen, Gildsey doğumlu olmasına rağmen, bir yabancı, Yorkshireli John Sikes onu geçer, adam hemen rahat bir koltuk kapar ve Liberal hükümet başa geçse de Muhafazakâr bir parlamento üyesi olarak yerini alır. Dedem belki de başka bir şey beklemediğinden yenilgiyi kabul eder; kendini siyasi Kasandra rolüne ve yatırdığı aday depozitosunu kaybetmeye çoktan hazırlamıştır.

Ama yenilgiyi kabullense de eylemsizliği kabullenmez. İnsanlara istedikleri şeyi vereceği ânı kollar.

1911 yazında da fırsatını bulur.

1911 yazında, Büyük Britanya'nın Büyük Hükümdarları ve Tahta Çıkma Tarihlerini ezberlemişseniz gayet iyi bileceğiniz üzre, bizim ihtiyar, eğlence düşkünü Kral Edward ölmüş ve onun yerine çalışkan bir aile babası –yine de Kral ve İmparator olan– V. George geçmiştir. Bir kral tahta çıktığında, halkına kutlama yapma ve kraliyete karşı duydukları sevgiyi ifade etme imkânı yaratmak için taç giymesi gerekir.

Tam da o sırada böyle bir hadisenin vuku bulması nasıl da uygun, nasıl da yerindeydi. Zırhlı programı, Liberal hükümete rağmen iki kat hızlandırılmışken; Kayzer bütün Avrupa'da pot üstüne pot kırarken; Britanyalılar yirminci yüzyılın bu ikinci, mühim onyılına girerken.

1911'in Temmuz ayında Gildsey'de V. George'un taç giymesi şerefine düzenlenen kutlamalar sırasında, bayraklar asılmakta, şenlik

ateşleri yakılmakta, çiçeklerle yazılar yazılmakta, ziyafetler planlanmaktayken, dedem, kasabanın suratsız, sevilmeyen bira üreticisi kutlamalara özel bir anma birasıyla, vaziyet icabı Taç Giyme Birası adı verilen bir şişeyle katkıda bulunmayı teklif etti; ilk bin şişe bedava dağıtılacaktı ama kral tacını giymeden kimsenin dudakları arasından tek yudum geçmeyecekti.

Gerçi söz konusu bira "Spesiyal" adıyla dedemin dudakları arasından çoktan geçmişti. Belki annem Helen Atkinson'ın taze dudakları arasından da.

Vatanperver hazırlıklarla coşan, uzlaşma ruhuyla yumuşayan kasaba ahalisi (demek yeri geldiğine aksi bira üreticisi herkes gibi Tanrı Kralı korusun diyebiliyormuş) bir süreliğine Ernest Atkinson'la fikir ayrılıklarını unutmaya karar verdiler. Kutlama günü yaklaşıyordu. Asil bir dava uğruna bira içmeye hak kazandıkları eski zamanlar geldi akıllarına; Elmas ve Altın Yıldönümü Biraları, hatta Büyük '51, kasabanın talihinin döndüğü o refah günleri. O günler sonsuza kadar geçmişte mi kalmıştı? Bu Milli Kutlama –Ernest Atkinson hiç siyasete girmeden ama yüzünde tuhaf bir ışıltıyla Kutlama Komitesine böyle söylemişti– yerel bir kutlamaya neden vesile olmasındı? Gözündeki parıltı iyice tuhaf bir hal alarak sordu, neredeyse tam yüz yıl önce Thomas Atkinson, kimi Gildsey gruplarının ayak sürümelerine rağmen (komite üyelerinin huzursuz gülüşleri) Leem Seyrüseferini başlatmamış mıydı, böylece bu ücra Fens Kasabası Millet bünyesindeki; hatta neden olmasın, Dünyadaki yerini almamış mıydı?

Sonraki şişesine nazaran daha dar ve uzun, koyu kahverengi, "Atkinson-Gildsey" damgalı, orta yerinde büyük bir taç, etrafında da gittikçe küçülen taçlar ve İngiliz bayraklarından bir halka olan Taç Giyme Birasının içinde ne vardı? Nektar mı? Zehir mi? Neşe mi? Delilik mi? Majestelerinin tebasının şişelenmiş çılgınlıkları mı?

Emin olun, Westminster'da kalabalık yığılmakta, silahlar atılmakta, Abbey çanları çalmaktayken, Ouse kıyısında içilen öyle bildiğiniz biralardan değildi. Zira Gildsey'in erkekleri biralarını bedavaya alan ayrıcalıklı ilk bin kişi arasına girmek ve Kral'a adabınca keyifle kadeh kaldırmak için Turna ve Yılanbalığı'na, Şen Mavnacı' ya doluştuklarında bu vatanperver içkinin onları, normalde derece

derece kat edilen ve zaptı mümkün sarhoşluk safhalarından şaşırtıcı bir hızla geçirdiğini keşfettiler: keyif, tatmin, memnuniyet, hafifleme, baş dönmesi, ateş basması, sersemleme, dalgınlık, hezeyan, asabiyet, kavgacılık, dengesizlik, kendini kaybetme – hepsi tek bir şişe dahilinde. Hele ikinci şişe içildiğinde...

O günkü olayların tam bir dökümünü bulmak zor. Kısmen Gildsey'in unutmak istediği bir gün olduğundan; kısmen, güvenilir tanıklık yapabileceklerin çoğunun o sırada körkütük sarhoş olmaları gibi daha anlaşılır bir sebepten.

Kasaba kadınları ürkütücü bir sıklıkla erkeklerinin taşkınlık gösterilerini zaptetmek üzere çağrılıyorlar, sonra kendileri de böyle çarpıcı etkisi olan birayı tatma arzusuna boyun eğiyorlardı. Kasabanın yirmi üç meyhanesinin sahipleri, müesseselerinin itibarı ve fiziksel güvenliğinden endişe etmeye başlamışlardı. Water Sokağında masumca bayraklarını sallayarak yeni Krala olan bağlılıklarını gösteren bir alay okullu çocuk, Kuğu'dan, Turna ve Yılanbalığı'ndan yükselen, yayılan kulak tırmalayıcı –ve muhtemelen açık saçık– koro yüzünden neye uğradıklarını şaşırmışlardı. Göz kamaştırıcı bir gece gösterisi yapmak üzere hazırlanan havai fişekler ve havan maytapları güpegündüz, hem de ürkütücü rotalar takip ederek fırlatılıyordu. Yolcularının çoğu gibi, dümencisinin de birasını son damlasına kadar içtiği *St. Guthlac*, flamalarını savurup düdüğünü öttürerek nehirde zikzaklar çizerek ilerlerken, aynı şekilde seyreden *Fen Kraliçesi*'yle çarpışmaktan kıl payı kurtulmasa korkunç bir gemi kazası meydana gelecek ve pek çok kişi boğulacaktı.

Sarhoşluk. St. Gunnhilda'nın çanları yeni saltanat için çanlarını çalarken. Çeşit çeşit, ani ve şaşırtıcı biçimiyle sarhoşluk.

İki üst düzey polis memurundan oluşan bir heyet, "Taç Giyme Çadırı" diye bilinen branda yapıda Ernest Atkinson'a kendilerini takdim etmişler, kanun ve düzen namına kasaba meyhanelerinin acilen kapatılması gerektiği fikrini dile getirmişler, bu arada o şişelerde tanrı aşkına ne olduğunu, panzehiri olup olmadığını sormuşlardı. Buna karşılık Ernest'in, kendi seçim konuşmasındaki üslubunu bariz bir biçimde taklit ederek, böylesi bir günde Kral ve Ülke şerefine yapılmış bir jesti yarım bırakmanın pek esef verici olacağını söylediği rivayet ediliyor; biradan kendisi sorumlu olsa da onu adam

gibi içmeyenlerden (bunlar onun sözleriydi) kendisi sorumlu olamazdı. Sonra adam gibi içmenin nasıl olduğunu göstermek için polis şeflerinin gözü önünde, (kasa kasa Taç Giyme Çadırına sokulmuş olan) söz konusu biranın bir şişesini bir dikişte içmiş, gözle görülür hiçbir etki oluşmamış, böylece hem sözü edilen seçim konuşmasında yapılan sataşmaları yalancı çıkarmış, hem de bir bira üreticisinin kendi birasıyla sarhoş olmayacağı atasözünü kanıtlamıştı. Memurlar da samimiyetle birayı denemeye davet edilmişlerdi. Üzerlerinde gıcır gıcır tören üniformaları olduğundan bu daveti geri çevirdiler.

Yine aynı üst düzey polislere, maalesef bir grup memurun umumi sarhoşluğa mukavemet edemeyip olağanüstü iksiri tattığı bildirildi. Genç bir eğlence düşkünü bayrak direğine tırmanmaya kalkınca bacağını kırmıştı. Resmigeçitler ve Kutlamalar kontrolden çıkıyordu. Bu gün bile belli derecede ayıklığını muhafaza etmesi gereken görevli kasabalıların çoğu bu işi becerememişti, Gildsey Serbest Ticaret Nefesli Çalgılar Bandosu üyeleri de buna dahildi, tekrar tekrar prova ettikleri programları, çığrından çıkan doğaçlamalardan mustaripti, Elgar'ın Cockaigne Uvertürünü hepten ellerine yüzlerine bulaştırmışlardı.

Konuyu halen muhakeme edebilecek durumda olanlar için, herkesin peşinde olduğu bu biranın yasaklanmasının, tüketilmesinden çok daha büyük bir galeyana sebep olup olmayacağını kestirmek epeyce zorlu bir meseleydi.

Bu isyankâr ikindinin seyri esnasında Taç Giyme Ziyafetine (Belediye Binası Büyük Salonda saat sekizde) davet edilenlerin çoğu (kendilerinin de içmiş olması sebebiyle) bu saygın toplantıya katılmamak için ne bahane bulacaklarını düşünüyorlardı. Ama Taç Giyme Ziyafeti falan olmayacaktı. Çünkü bu dehşet verici günün en dehşetli ânı henüz gelmemişti.

Kimse nasıl başladığını bilmiyor. Tehlike işaretini ilk olarak bazı kişiler mi vermiş (ve sayısız kandırmacalar ve halüsinasyonlardan biri sayılarak görmezden mi gelinmişti) yoksa bütün kasaba topyekûn elle tutulur gerçeğin farkına mı varmıştı? Ama kutlamanın da ötesine geçilen günün üzerine alacakaranlık çökerken birahanenin, 1849'da George ve Alfred Atkinson tarafından yaptırılan Yeni Atkinson Birahanesinin yandığı açıkça ortadaydı. Kara duman bulutları-

nın hemen peşinden gökyüzüne uzanan alevler, sonra yangının ilerlediğini gösteren yüksek sesli çatırtılar ve patlamalar gelmişti.

Kalabalık hemen toplandı. Taç Giyme Ziyafeti bu acil durum karşısında çabucak iptal edildi. Gildsey İtfaiyesi (Alfred Atkinson tarafından kurulmuştu) tam takım çağrıldı. Ama üç arazözü iki de yedek su deposu bulunan bu güçlü teşkilatın felaket gecesinde faydalı olup olamadığı şüphe götürür. Zira İtfaiye İstasyonu gün boyu tedbirsizce eksik personelle bırakılmakla kalmamış (arazözlerden biri kurdeleler ve bayraklarla süslenip resmigeçide gönderilmişti) alengirli itfaiyeci kıyafetine girmek için ayılmaya çalışan itfaiyecilerin neredeyse hepsi biradan payını almıştı; neticede arazözler nihayet zillerini çala çala palas pandıras, hatta birinin üzerinde vatanperver rozetlerle olay yerine vardığında birahanenin kurtulma umudu kalmamıştı. Pek çok görgü şahidi, kahraman ekibin enerjilerinin çoğunu yangını söndürmek yerine (seyretmek için birikmiş kalabalığı ıslatmak gibi) çeşitli serkeş tuhaflıklarda bulunduklarını iddia etmişti.

Yangın bütün hızıyla devam etti. Yakılan bütün şenlik ateşlerini ve bu neşeli gece için hazırlanmış havai fişek gösterilerini gölgede bırakarak. Gözleri alevlerin ışıltısı kadar içtikleri biradan da parlayan kalabalık, yanan sanki kendi kasabalarının birahanesi değilmiş de onların seyredip eğlenmesi için hazırlanmış şaşalı bir gösteriymiş gibi izliyordu. Belki de öyleydi. İtfaiyenin beceriksizlikleri takdir ve teşvik ediliyordu. Pek az tanıklıkta dehşetten, panikten, hatta tehlikenin idrak edildiğinden bahsediliyor. Yangın çarpıcı gösterilerde bulunduğunda (üst kat pencerelerinin hepsi bir geminin topları gibi aynı anda infilak ettiğinde) yürekten alkışlarla karşılanıyordu; gece yarısı on ikide (yukarıdaki saatin azametli kadranının göstereceği son saat buydu) birahane bacası sarsılıp, kaykılıp, İtalyan tarzı kabartmaları, felce uğramış akrep ve yelkovanıyla, birahanenin alevler saçan kabuğunun içine dikine çöktüğünde buna büyük bir alkış tufanı eşlik etmişti, halbuki baca farklı bir açıyla düşecek olsa onlarca seyirciyi ezebilirdi.

Adeta bu dünyaya ait olmayan bir aydınlık bütün gece Gildsey'in bitişik çatılarını aydınlattı. Ouse'un yağlı kara yüzeyinde ateşten gerdanlıklar bir dağılıp bir diziliyordu. Çelenklerle süslü bomboş meydanda kaldırım taşları zangırdıyor, asla yapılmayacak bir ziya-

fet için masaların kurulmuş olduğu Belediye Binasında yüksek pencerelerin gölgesi duvarlarda titreşiyordu. Fens'in engelsiz düzlüğünde kilometrelerce öteden görülebiliyordu yangın, düşen bir meteor gibi – Fens batıl inançlarına bir hediye; 23 Temmuz sabahı, aşina bacanın yerini alan büyük duman bulutu günlerce orada kalacaktı.

Onu içenleri içeriden ateşleyen bu Taç Giyme Birası acaba –zira yangın söner sönmez lakırdılar alevlenmişti– gücünü harici olarak göstermenin de bir yolunu bulmuş ve kendiliğinden ateşlenerek kendi kaynağını alevlere boğmuş olabilir miydi? Böyle bir milli kutlamada insanları şenlendirmek amacıyla üretilmiş bu olağanüstü bira, sadece milliyetçi coşkularının yakıcı budalalığını açığa vurup onlara yıkımı neşeye tercih ettiklerini mi göstermişti? 1914 sonbaharında Gildsey'den temelli ayrılırken "Madem bu yangın çok hoşunuza gitti yenisini de göreceksiniz" diyen Ernest'in muğlak ve acı sözlerinin anlamı bu muydu? Birahane yangınını –herkesin düşündüğü gibi– daha fazla bira bulmak için binaya giren, kazara ya da kasten yangını başlatarak yeni ve daha tüketici bir susuzluğu keşfeden sarhoşlar mı çıkarmıştı? Yoksa karşı teori mi doğruydu, yani hem bütün gece sürecek topyekûn bir kanunsuzluğu engellemek hem de tehlike oluşturan biranın bütün stoklarını bir hamlede yok etmek isteyen kasaba ileri gelenleri çaresizlikten mi çıkarmıştı yangını? Zira, birahanenin yerle bir olmasından sonra Taç Giyme Birası bir daha asla görülmemişti (ve içilmemişti, bir istisna hariç). Bu karışımın sırrı da sır olarak kalmıştı.

Birahanenin yanması, Atkinson ailesi üzerinde bir lanet olduğu düşüncesinin son ve kesin kanıtı mıydı? Yok bu böyleyse, Ernest'in yeniden yapılanma planlarına girişmeden geri kalan ticari mallarını satıp –görünüşe göre suçlu suçlu– Kessling Hall'e çekilmesinin ardından önce sessizce, sonraki yıllarda ise gittikçe artan bir cüretle ortaya atılan diğer teoriyle çelişmiyor muydu? Yani bütün kasabayı sarhoş etme kılıfı altında, birahaneyi Ernest'in kendisinin yaktığı teorisiyle. Çünkü sigortadan gelecek büyük meblağı gözüne kestirmişti.

Hem de (müsaadenizle tarih öğretmeniniz kendi uydurduğu ama fena sayılmayacak araştırmalara dayandırdığı faraziyesini söylesin) lanetin kurbanı olmak bir yana ona alet olmaktan memnundu. Çünkü Atkinson firması ve bu eski imparatorluk için bir gelecek gö-

remiyordu, hele felakete kur yapan bu insanlar için hiç. Çünkü birahanenin tümüyle yıkıldığını, işinin bittiğini görmekten daha çok istediği bir şey yoktu. Hesabı görmek istiyordu.

Belki de, 1914'teki o Ekim gününde, Daimler limuzininin geniş arka koltuğunda, (on sekizinde güzeller güzeli) tek kızının yanında Gildsey'den, eskiden hiçbir Malikânenin, Malthanenin, mavna havuzunun olmadığı Kessling'e giderken böyle düşünmüştü. Yakında bir sürü canın telef olacağı, Henry Crick'in de dizinden yaralanacağı Lys ve Yser arasındaki alçak araziye çok benzeyen dümdüz Leem kıyıları boyunca ilerlerken böyle düşünmüştü. Atkinsonlar koca dünyayı bu ücra köşeye getirerek neyi başardı diye sormuştu belki kendine.

Ernest ve bira üreten bütün Atkinsonların, daha büyük ölçekte de olsa yaptıkları –size soruyorum çocuklar– Freddie Parr'ın babasının kendini içkiye verdiğinde yaptığı şeyin aynısı değil miydi? Boşluğu doldurmaya çalışmak. Bozulan moralleri düzeltmek. Sulak hiçlikten ateş ve maya tutuşturmak...

Devlet müfettişlerinin ve sigorta şirketi denetçilerinin hükmü: kaza.

Sigorta parasını almak için. Konuşmasını yuhalayan ve onu seçmeyen kasabadan intikamını almak için. Hepsini aptal yerine koymak için (çünkü çabucak ayılacaklardı). Bütün bu olanlar canavarca bir oyun olmasa ve o meşum gece onu bulabilseler belki de alıp alevlerin ortasına atarlardı kim bilir?

Sahi birahanesi çatır çatır yanarken Ernest Atkinson neredeydi? Bilgi yok. Çoğu ziyafet kıyafetleri, kendilerinden beklenmeyecek şekilde ateşin önünde pişen, endişeli ve telaşlı kasaba ileri gelenleri grubu arasında olduğu sanılsa da sonradan kimse onu kesin olarak gördüğünü hatırlamayacaktı. Taç Giyme Çadırında olduğu ve kor halindeki harabeyi görmek için sabahleyin (yüreklere su serperek) tekrar ortaya çıktığı halde, arada ne yaptığını kimseler bilmiyordu. Pek manidar bir kayboluş.

Yine de Ernest ortalıktan kaybolurken, görünüşe göre, onunla ilintisiz sayılmayacak bir başkası devreye girmişti. Zira alevlerle biranın yarattığı halüsinasyonlardan bir diğeri diyerek savuşturursanız

bile yangını seyreden kalabalıkta bulunanların birden fazlası bir kadın gördüklerini hatırlıyorlardı – onlara aniden akıl almaz eski bir hikâyeyi hatırlatan bir kadın. Saat on bir buçuk sularında Ernest aranıp da bulunamadığında iki polis memuru (ayık mı değil mi bilinmez) Cable House'a yollanmış, (bütün hizmetkârlar yangını seyretmeye gittiğinden) tek başına kalmış Jane Shaw'u gayet gergin bir vaziyette bulmuşlardı; önce o korkunç biraya elini bile sürmediğine, sonra da sokaklarda emniyette olacağına güvenemediğinden yangını seyretmek için üst kattaki odaya çıktığında Sarah Atkinson'u gördüğüne *–gördüğüne–* yemin ediyordu. Çünkü evdeki diğer resimler bir yana Belediye Binasındaki portresinden tanıyordu Sarah Atkinson'ı. Çünkü bütün o eski saçma hikâyeleri dinlemişti ve artık gerçek olduklarını biliyordu. Birazdan yıkılacak bacanın tepesine kadar tırmanan alevlerin göründüğü pencerenin önünde duruyordu Sarah, yüzünde bir sırıtış ve uzun zaman önce kocasıyla ona tapan iki oğlunun anlamadığı ama şimdi hiç sırıtmayan bir ifadeyle: "Ateş! Duman! Yangın!" diyordu.

23

*Quatorze Juillet**

AMA BASTILLE'İN DÜŞÜŞÜNÜN gerçek mahiyetini ya da kazandırdıklarını fazla abartmayalım. Yedi mahkûm serbest bırakılmıştı (kalede başka kimse yoktu): iki deli, dört kalpazan ve bir bahtsız zampara. Sırıklara takılıp gezdirilen yedi kelle vardı – hapishane müdürü ve garnizondan altı kişi. Kuşatmacıların iki yüz kadarı ölmüş ya da yaralanmıştı. Bastille'in taşları, bir moloz dağı, profesyonel müteahhitler tarafından taşınmış ve yüklüce bir kârla satılmıştı...

Bu ucuz ve cafcaflı fethin elle tutulur kazançları değil, simgesel değeri önemlidir. Kralın kalesini kralın tebası ele geçirmiştir. Nitekim tarihi arketipi düşen Bastille olan devrimin taşınabilir simgesi de üç renkli bayrak olmuştur – Bourbon hanedanının beyazını iki taraftan kuşatan, Paris şehrinin kırmızısıyla mavisi. Devrimin bayrağı – ondan sonra gelecek iki İmparatorluk döneminde sallanacak, milliyetçiliğin güçlü ve boğucu rüzgârları önünde savrulacak, hatta 1904'te (eski düşman) emperyalist ve monarşik Britanya'nın yine kırmızı, beyaz, mavi bayrağıyla ortaklık içinde çatılacaktı.

Ah tarihin bütün o idolleri, ikonları, simgeleri ve totemleri. Birini yıktın mı yerine diğeri gelir. Masallarımızdan –sen kurtulabilsen bile, Price– kurtulamayız bir türlü. Öğretmeninizin çocukluğunda bile (böyle bir şeyi gözünüzün önüne getirebilirseniz), müreffeh olmadığımız zamanlarda tekrar gelip musallat olan büyük Bunalım sırasında, İmparatorluk Günü hiç de sönük denemeyecek bir coşkuyla kutlanırdı (birahane yangınlarının lafı edilmeden).

Her 14 Temmuzda Fransızların ne yaptığını (sırıklara geçirilmiş yedi kelle ve bir moloz dağı) hepimiz biliyoruz.

* 14 Temmuz. (ç.n.)

24

Çocuk Oyunu

AMA 1940 senesinin 14 Temmuzunda, Fransız halkının Bastille Gününü ve tiranlık üzerindeki unutulmaz zaferlerini kutlayacak neşeleri yoktu. 14 Temmuz 1940'ta Fransa, son üç haftadır olduğu gibi, hızla eriyen direniş karşısında hızla yayılan bir Alman işgali altındaydı. Çünkü –gelecek kuşakların suçlayarak işaret ettiği gibi– yenilgiyi kolayca kabul eden, o ihtiyar hain Mareşal Petain (çöküşten La Revolution'un zehirli ruhunu sorumlu tutmuştu) ülkesini satmıştı; ya da –bütün suçu bir günah keçisine yıkmazsak– Ren'in öte tarafından girişilmiş daha önceki saldırıların acı hatırası, Bastille-yıkmış muzaffer Fransız halkının çoktan canına okumuştu.

1940 Temmuzunda Alman ordusu 1914'ten 18'e kadar bir buçuk milyon Fransızın savunmak için can verdiği, Petain'in kendisinin de Verdun'da uğruna kahramanca çarpıştığı toprakları işgal ediyor. 1940 Temmuzunda Hitler –1805'te Napolyon'un yaptığı gibi– İngiltere'yi işgal etmeyi düşünüyor. Ama bunu erteleyip Rusya'ya doğru harekete geçiyor. Tıpkı daha önce Napolyon'un yaptığı gibi.

Tarihin halkalar çizmediğini kim söyleyebilir?

Yine 1940 Temmuzunda, Hitler, Göring'le fikir alışverişinde bulunmakta, yerinden yurdundan olan gözü yaşlı insanlar Fens köylerine sızıp çocukların alay konusu olmaktayken, Tom Crick (müstakbel tarih öğretmeni), Freddie Parr, Peter Baine, Terry Coe (ilk başta adı geçenin arkadaşları) ve Dick Crick, hepsi yünlü mayolar giymiş, Freddie Parr hariç hepsinin saçları ıslak, kolları bacakları çamurlu, (pamuklu etekler, rengârenk bluzlar, beyaz şoset çoraplar ve sandaletler giymiş) Mary Metcalf ve Shirley Alford'la birlikte Hockwell Deresinin kıyısında toplanmışlar, dünya olaylarının boğuk, uzak

gürültüsüyle pek alakası olmayan konulara dalmışlardı.

Zira Tom Crick, Freddie Parr, Peter Baine ve Terry Coe'nun yünlü mayoları altında başka bir şeyle karıştırılamayacak şişkinlikler göze çarpıyor, Mary Metcalf'in ve o kadar bariz olmasa da Shirley Alford'un merakını uyandırıyor; Shirley'nin gözleri bakmaya ikna oldukları kadar, aynı zamanda yanaklarını kızartan karmaşık sebeplerden dolayı kaçmaya da meyilliler.

"Gösterin, gösterin," diyor Mary Metcalf. (Bildik karşılaşmanın bildik kelimeleri, yünle örtülü kabarıklıkları biraz daha kabartıyor.)

Freddie Parr, "Önce siz..." diyor.

Bisikletler uzun otların arasına yatırılmış. Tarlakuşları ötüşüyor. Uçak uğultuları (savaş halindeki bir ülke). Yarısından fazlası içilmiş bir şişe viski, biraz manidar bir şekilde Freddie'nin bacakları arasında duruyor ama öncesinde cesaret versin diye toplananların arasında dolaştırılmış. Peter Baine içmiş, Terry Coe içmiş, tarih öğretmeniniz içmiş, Freddie Parr içmiş (herkesten daha fazla) ama Dick sertçe reddetmiş, ondan daha nazlı bir edayla Shirley Alford da; hanımlara beyler tarafından sarhoş edici içkilerin sunulduğu durumların hassasiyetine dair daha şimdiden çok şey biliyormuş gibi görünen ama yine de merakının hükmü altında olan Mary Metcalf şişeyi dilinin ucunu ıslatacak kadar kaldırıyor ve "Iıy!" diyerek geri veriyor.

Bu viskinin hakiki İskoç malı olduğunu da eklemek lazım, Freddie tarafından büyük itinayla babasından çalınmış. Zira karaborsa ve kaçak Amerikan malları dönemi henüz gelmemiş.

Isınan toprak kokuyor, nehir kokuyor, sıcak mavi gökyüzü, ılık rüzgâr... Meseleyi iyice uzatmadan, geçerken size doğaçlama bir teori takdim edeyim, cinsellik belki de, doğanın kendi fallik uzantılarının insanınkini bastırdığı dağlık ya da ormanlık bölgelerden veya binlerce yapay ereksiyonun (birahane bacaları, yüksek apartmanlar) hayvani itkilerimizi sınırladığı kasabalar ya da şehirlerden ziyade düz topraklarda, ıslak ıslak uzanan topraklarda daha kolay açığa vurur kendini.

Kısacası şuna işaret etmek istiyorum (doğum kontrol yöntemlerinin çeşitliliğine ve erişilebilirliğine rağmen, lise öğrencileri ara-

sında hamile kalma yaşının düşmesine rağmen, günümüz gençlerinin fiziksel, cinsel ve –evet Price– zihinsel olarak görünüşe göre daha erken olgunlaşmasına rağmen) bu iş sizin kuşağın tekelinde değil...

Hockwell Deresi kıyısında, daha önce de defalarca kez başlanan ama asla sonu (artık gözünüzde nasıl canlandırıyorsanız) getirilmeyen bu küçük kışkırtma ve cüret oyununun bir türlü bitirilememesinin nedeni kısmen katılımcıların görünürdeki cesareti ardında yatan doğuştan gelme ürkeklikti (Dick hariç yaş ortalaması on üç buçuktu); kısmen de işlerin pekâlâ çok ileri gidebileceği bu sıcak ve yakıcı temmuz ikindisi, pek muhabbete gelmeyen, en iyi zamanında bile anlaşılmaz, ilişki kurmayan ve birlikte olunması zor biri olan ve daha önce bu teşebbüslere hiç katılmayan ağabeyimin seyirciliği olanları ketliyordu. Zira ağabeyimin onlara ne gözle baktığını anlamak imkânsızdı.

"Önce," diyor Freddie, "sizin sandaletlerinizle çoraplarınızı çıkarmanız lazım." Buna Mary, hatta Shirley bile uymakta zorlanmıyor.

Mary'nin gözlerinin bizim kabartılarımızda kaldığı, Shirley'ninkilerin gökyüzüne doğru kalktığı stilize bir duraklama.

"Sonra da..." ama belki babasının viskisinin etkisi altında olduğundan belki de safi sabırsızlıktan Freddie, bu oyunun asla sona ermemesine neden olan her zamanki sıralamayı bir kenara bırakıyor ve bariz kötü niyetli bakışlarla "*bütün* elbiselerinizi çıkarmalısınız," diyor.

Hem Mary'yi hem de Shirley'yi ürkütüyor bu, ama daha çok Shirley'yi. Zira daha önce birbirinden dikkatle ayrılan ara aşamalar –"bluzunu", "eteğini"– en azından uzlaşmaya imkân tanıyordu: İki tarafın da ataklığını gemlemesine, koşulların öne sürülmesine ("en çok bu kadar, fazlası olmaz") ya da karşı pazarlıkların yapılmasına ("eğer önce siz...") ya da hep birlikte kıkırtılara veya kavgaya koyulmaya. Zira ortak merakın ortaya çıkardığı bu oyunun bir de ortak fikir anlaşmazlığı cephesi vardı.

"Böyle oynamıyorduk ama," diyor Shirley.

"Artık böyle oynuyoruz," diyor Freddie, viskiden bir yudum çe-

kip, halen örtülü olan kabartısını sıvazlayarak. "Kurallar değişti."

Mary –peşinden de ürkek Shirley– bluzuyla eteğini çıkarmaya başlıyor. Ama bunu yaparken Freddie'ye, Peter Baine'e, Terry Coe' ya ya da bana, bizim vaziyetimizi apaçık gösteren mayolarımıza değil, kıyının tepesinde dizlerini kaldırmış, dilsiz bir yargıç gibi oturan Dick'e baktığı belli.

Etekle bluzun çıkarılması Shirley'nin aleyhine oluyor. Zira Mary'nin gelişen anatomisi küçücük de olsa bir sutyen takmasını gerektirdiği halde Shirley'nin böyle bir çamaşırı yok. Düz, mütevazı memeleri bizim kendi göğüslerimizden alışık olduğumuzdan fazlasını sunmuyor. Tam da bu noktada Shirley durgunlaşıyor ve bütün gözler Mary'ye çevriliyor.

Mary sutyenini çıkarıyor ve hemen kollarını omuzlarına sarıyor.

"Şimdi de..." Ama Freddie "donunuz" kelimesini söylerken yüzü şekilden şekile giriyor, kıkırdama tehdidiyle boğuşuyor.

Mary omuzlarını bırakmadan başını iki yana sallıyor. "Hayır. Şimdi eşitiz." (Bizim mayolarımıza karşılık onun ve Shirley'nin pamuklu donları.) "Sizin bir şey yapmanız lazım." Muhtemelen onun bakışları altında büzülen Freddie'nin kabartısına bakıyor dik dik.

Sessizlik. Kurumuş dudaklar yalanıyor.

Sonra Freddie Parr aniden uzanıyor, Mary'nin sağ elini omzundan tutup çekiyor, mayosuna bastırıyor ve "Al, dokun da bak. İşte..." diyor.

Bunun üzerine Shirley, korku dolu bir bakışla elbiselerini kapıyor, uzaklaşıp çabucak giyiniyor ve yuhalamalar arasında bisikletine binip gidiyor.

Peki şimdi merak, çekingenliğe galip gelecek mi?

Mary kollarını tekrar küçük memeleri üzerinde kavuşturarak: "Önce siz," diyor.

Peter Baine: "Ama biz dört kişiyiz."

Mary: "Benim seçmemi mi istersiniz? Hem dört değil beş kişisiniz."

Kıyının yukarısına, Dick'in oturduğu yere bakıyor. Tek başına ve bu işlerin dışında (çünkü Dick'in henüz motosikleti yok.)

Özellikle de Freddie Parr bu bakışı dikkate alıyor.

"Hadi bakalım." Otoriter bir tavırla. Sanki Shirley'nin gidişi güvenini artırmış ya da Dick'e attığı o bakış dördümüzün üzerine gizemli bir uysallık getirmiş.

Hockwell Deresinin kıyısında temmuz güneşi. İkisi lacivert, biri siyah, biri kahverengi dört mayo, güneşte, neredeyse bir genç kız mahcubiyetiyle ve herkesin yanındakinden erken ya da geç davranmama endişesiyle indiriliyor. Dört buruşuk, ikircikli ve biraz nemli organ, çıkmakta olan apışarası tüyleri arasında meydana çıkıyor; dikilmeye çalışıyor, gevşiyor, sonra tekrar cılızca kıpırdanıyor. Belki Freddie'nin çaldığı viskinin etkisinden (kafalarımızı ve midelerimizi bulandırmaya başlamıştı bile) ya da mizacen utangaç olduğumuzdan –önceki onca sertleşmeye ve Mary'nin bizi teşvik etmek için kollarını bebek göğüslerinden çekmiş olmasına rağmen– dördümüz de adam gibi sertleşemiyoruz. Öğretmeninizin küçük aleti –gördüğünüz gibi itiraftan kaçınmıyorum– tümüyle iniyor.

Mary gelişigüzel bir incelemenin ardından başını yana çeviriyor. (Dört mayo aynı anda hızla yukarı çekiliyor.) Hayal kırıklığına uğradı. Merakı boşa çıktı. Böyle vasat bir gösteriye karşılık lacivert manastır okulu donunu indirmeyecek.

Mayolu dörtlü rezil olmuş vaziyette ayakta duruyor – ya da duramıyor. Freddie hemen viskiden bir yudum alıyor. Terry Coe'nun gözlerinde –mümkün mü?– yaşlar var. Tarih öğretmeniniz de nereye bakacağını bilemiyor.

"Tabii," diyor Mary, sesli düşünerek ve henüz kazandığı mutlak üstünlük konumunun keyfini çıkararak, "tabii bir sınavı geçerseniz olabilir."

"Ne sınavı?"

Dört kafa beklenti içinde yukarı kalkıyor.

Mary derenin yüzeyine bakıyor. "Yüzme sınavı. Tahta köprüden atlayacaksınız. Suyun *altından* kim en uzağa giderse ona göstereceğim."

"Ama benim yüzme bilmediğimi biliyorsun."

"Yazık. Öğrenmen gerekecek."

Mary'nin sözünü ettiği "tahta köprü", salapuryaların geçebilmesi için orta kısmı yaklaşık iki buçuk metrelik iki direğin üzerine çekilerek kaldırılan, tek tarafında korkuluğu olan, tahtadan yapılma,

dar, eğreti bir şey. Harika bir dalış platformu.

"Gelin bakalım." Mary bizi harekete geçirmek için kollarını bir kez daha pek gelişmemiş olsa da rahatlıkla seçilen memelerinin üzerinden bir an kaldırıp, sonra tekrar yerlerine koyuyor.

Ayağa kalkıyoruz, viski dengemizi bulmamızı zorlaştırıyor ve midelerimizi yeniden bulandırıyor. Mary'nin bacaklarının arasında onu bizden farklı kılan şeyi görme ödülünün bizi harekete geçirdiği şüpheli, artık daha ziyade birbirimize kendimizi kanıtlama arzusuyla hareket ediyoruz. Tıpkı Mary'nin de belki artık merakla değil, keşfettiği ve kullandığı bu inkâr edilmez güçle hareket ettiği gibi.

Ama Dere kıyısından tahta köprüye yürümek üzere döndüğümüzde duruyoruz ve hem bizim erkeklik gururumuz hem de Mary' nin kadınlık otoritesi frenleniyor. Zira Dick de bize katılmış. Kıyının tepesinden aşağı inmiş. Hem tek başına değil, ona bağlı, örtülü, mayosuna zor sığan, heybetli, iddialı büyüklükte yuvarlak bir kabartıyla birlikte.

Kardeşliğin verdiği yakınlıkla ağabeyimin organını çeşitli vesilelerle görmüştüm – inik, sarkık, uykuda. Güzel bir numune, o haliyle iri ama aşırı büyük değil. Ama hiç... Dick'in diğer uyuntu özelliklerine, patates kafasına, söz kıtlığına, bulanık bakışına bakıldığında onun bu işlerle alakası olmadığını düşünmüştüm. Ama hiç...

Belki Dick de görmemişti. Belki bu olay bizim için olduğu kadar onun için de travmatik bir keşifti. Zira kasıklarını gererek bu ucubeyi ileri doğru çıkartıyor, kabullenmek istediğinden emin olmadığı bir şeyi uzağında tutar gibi.

"Ben de. B-ben de yüzmek."

Mary'nin gözleri –hepimiz fark ediyoruz– yuvalarından fırlıyor. Yanaklarını al basıyor. Alnı kırışıyor. Bu arazlar gerçekleşmekteyken belki de (benim aceleci ve acı tahminim) bu bariz ve şaşırtıcı ebat gerçeği bir yana Dick'in hepimizden dört yaş büyük olduğunu düşünüyor. Ne de olsa burada, bebek teçhizatı kuşanmış bir adam var (Dick'in göğüs kemiğinin ortasında bir tutam kıl). Her açıdan budala olan bu mahlukun başka hangi hayretlik becerileri olabilir...?

Mary'nin gözlerinde yeniden canlanan, alevlenen merak. Bir de korku. Birazcık korku. Merakla dip dibe olduğu ve başka şeyler de içerdiği için –azıcık acıma, tuhaf, iyiliksever eğilimler– tehlikeli bir

karışım oluşturan bir tür korku.

Tahta köprüye. Hızlı. Güvercinler arasındaki bu kedinin, koyunlar arasındaki bu keçinin yarattığı etkiyi sabırsız ve canhıraş eylemle gizlemek için. En azından durup o küçük deve daha fazla bakmaktan kurtulmak için. Freddie bile, pek mantıksız olmayan itirazına rağmen dere kıyısında hızlı hızlı yürüyor. Çünkü öğrenmesi gerekecek.

Tahta köprünün orta kısmında beş kişi, sağdan sola: Peter Baine, Terry Coe, Tom Crick, Freddie Parr, Dick Crick, hepsi muhtelif cesaret ve endişe pozları almış (birisi bariz bir cinsel uyarım halinde) ve hepsi (tek istisnayla) çeşitli sarhoşluk safhalarında. Hockwell Deresine –Ouse Nehrine dökülen Leem Nehrine akan insan yapımı bir kanal– bakarak dalma işaretini bekliyorlar.

Hockwell, Wansham ve başka yerlerdeki erkek çocuklarının yazın güzel havalarda uyguladıkları şekliyle su altından yüzmek karmaşık bir şey değildir belki, ama zorlukları olmadığı söylenemez. Ciğer gücüyle kas gücünü birleştirmeyi gerektirir; Hockwell Deresinin gözleri açık yüzmeyle kapalı yüzme arasında pek bir fark bırakmayan, hava stokları bittiğinde istemeden, kaçınılmaz olarak yutulunca ağızda kötü bir tat bırakan çamurlu, bulanık suyunda yapılır. Daha önce de meydan okumalara, mutedil iddialaşmalara ve böbürlenmelere konu olmuştur. Ama daha önce hiç böyle zorlayıcı kışkırtmalar olmamıştı.

Tarih öğretmeniniz bu sanatta yeteneksiz olmadığına inanıyor. Peter Baines ve Terry Coe'yu yenebileceğine inanıyor (daha önce de yenmiş). Freddie Parr zaten... Ama çalkantılı duygular ve beklenmedik bir rakip tahtaların üzerinde onu titretiyor.

Köprüde beş kişi. Bir kişi de kıyıda (ayağında lacivert don) –kolları halen omuzlarında– bağırıyor, "Hazır!" Kuvvetle içe çekilmiş havanın yarısının ziyan olduğu acımasız bir duraklama. Sonra "Başla!"

Crick kardeşlerden küçüğü dalıyor ve rakiplerini gözden kaybediyor. Mary'nin (değil şeyini göstermeyi reddetmesi) onu küçük görmesindense ciğerlerinin patlamasını yeğleyerek derinden gidiyor. Yüzeye değip de elenmemek için. Gözleri kahverengi, sessiz bir sisle karşılaşıyor. Asılı duran mil. Kalkmış mil. Toprakla suyun

karıştığı bir yer. Kollarıyla bacakları debeleniyor, gırtlağı azar azar kasılıyor. Çıkması lazım (boğulmak nasıldır?), çıkması lazım...

Çıkıyor da, köprüden onbeş metre kadar ileride, derin derin nefes alıyor, yaklaşık üç metre gerisinde kendisi gibi hızlı hızlı soluklanan Peter Baine'i görüyor, onun bir metre gerisinde Terry Coe. Ama Tom Crick'in birinci olduğunu, Tom Crick'in kazandığını söyleyecek Mary kıyıda, onun hizasında değil. Köprüde olanlar yüzünden mi? Freddie Parr yüzme dersi alıyor. Freddie küçük düşmemek için hakikaten suya atlamış, şimdi de debeleniyor, çırpınıyor, suları sıçratıyor, bağırıyor, yuvarlanıyor, batıyor, çıkıyor, tuhaf sesler çıkarıyor, tekrar batıyor. Mary telaşla kıyıda duruyor. Suya atlamamış, köprüde kalmış olan ağabeyim büyülenmiş gibi, aynı zamanda bir şeyleri bekliyormuş gibi Freddie'ye bakıyor, bu arada saniyeler geçiyor, sonra –sudakiler olay yerine doğru yüzerken– çömeliyor, tahtaların üzerine uzanıyor, kenardan sarkıyor, kendini bir eliyle sağlama alıyor ve diğer elini hiç acele etmeden Freddie'ye uzatıyor. Freddie elini hemen kavrıyor –küçük düşmeyeyim derken daha beter olmuş– kurtarıcısının uzun kolunun belirgin kuvvetiyle köprünün üzerine çekiliyor.

Peter Baine, Terry Coe ve ben kıyıya çıkarken kısa ve duygusuz bir konuşma geçiyor aramızda.

"Kurtuldu."

"Ne oldu?"

"Kendi hatası."

"Dick mi itti?"

"Hayır, kendi daldı – dalar gibi yaptı."

"Salak."

"Ne zoru var. Kimse ona atla demedi."

Ama Dick bir şey demiyor. Boş bir yüzle köprünün üzerinde durmuş, önü kabardıkça kabarıyor.

Freddie kıyıya yığılıyor, göğsü inip kalkıyor.

"Sen gördün mü peki? Kimin kazandığını gördün mü?" Sinirli, ısrarlı bir ses. (Çünkü böbürleniyormuş gibi görünme riskine rağmen tarih öğretmeniniz başarısının gözden kaçmasını istemiyor.)

"Gördüm..." diyor Mary, dalgın dalgın elbiselerine doğru yürüyerek.

Ama o konuşurken boğuk bir çığlık ve gürültülü bir şakırtı herkesin başlarını öteki tarafa döndürüyor.

Dick dalmış. Dick yarışmanın henüz bitmediğine dair fikrini ifade etmiş.

Küçük dalgalanmalar. Kabarcıklar. Gri kahverengi yüzeyin altında soluk kol ve bacakların aydınlığı. Sonra hiçbir şey. Uzun süre hiçbir şey. On beş, otuz saniye, hiç. Sonra yine hiçbir şey. Hiçbir şey kendisine tanınabilecek en uzun süreyi tükettikten sonra yine hiçbir şey. İnanılırlığın sınırları hayretle esnetildikten ve Freddie emekler vaziyette otların üzerine viski kokulu kusmuğunu boca ettikten sonra yine hiçbir şey. Yine hiçbir şey. Sonunda (Freddie hariç) herkes ayağa kalkıyor ve Mary (memelerini bütünüyle gizlemeyi unutarak) elini gözlerinin üzerine kaldırıyor. Çünkü alınması gereken mesafeyi geçen zaman üzerinden hesaplayınca güneşin parlattığı uzaklara bakmak gerekiyor artık.

Mavi puslu gökyüzü. Sıcak kıyılar. Düz, dümdüz Fens. Hışırdayan sazlar. Ayak parmakları arasında çamur. Salkım söğütler. Mary...

*

Bu tedirgin edici hiçbir şey, şaşırtıcı ve mucizevi Sonsuza Kadar olasılığıyla iç içe geçmiş gibi göründüğünde bir kafa –yani uzaklarda kara bir benek– bulunduğumuz yerden yetmiş –belki seksen, belki yüz– metre ileride yüzeye çıkıyor. Saçındaki suyu silkeliyor; hiçbir rahatsızlık belirtisi göstermiyor, sanki ihtiyaçtan değil kapristen tam da o noktada su yüzüne çıkmış; kıyıya yöneliyor; ardından (uzun ama solungaçsız, pulsuz) bedenini çekiyor ağabeyim; durmadan dinlenmeden bize doğru geliyor, bir seksenlik gergin, patates rengi tenin üzerine tünemiş, onu huşu içinde seyrediyoruz (kustuktan sonra biraz toparlanan Freddie bile).

Bu su mucizesine ve mayosunun içindeki o koca bastona ilaveten bizi bekleyen başka ne harikalar olabilir? Dick ödülünü isteyecek mi? Mary ödülü ona verecek mi? Biz beş para etmez kaybedenlerin gözünden uzak nerelere gidecekler, Mary kendi donunu indirebilsin, Dick de (mecbur olmadığı halde) azat edebilsin diye şu...

Ama Dick yanımıza yaklaşırken bir şey kendini gösteriyor, daha doğrusu yokluğuyla kendini gösteriyor. O devasa kabarıklık, o sıkıştırılmış baton – artık önünde değil. Gitmiş –ya da sönmüş, bütün erkek mayolarının içinde geniş bir alan gerektiren ve yüzdükten sonra üzerinde damlaların önce toplanıp sonra süzüldüğü o meçhul edevat torbasının içine büzüşmüş.

Bu kaybın sebebi ne olabilir? Dick korkmuş olabilir mi? Büyük an yaklaştığı için kendisi de sapkın bir büzüşmeden mustarip olabilir mi? Derenin soğuk suları ve harcadığı olağanüstü çaba geçici olarak enerjisini başka tarafa yönlendirmiş olabilir mi? Bir anda tekrar dikiliverecek mi yoksa? Dick özellikle bu isyankâr et parçasını zaptetme amacıyla dalmış olabilir mi? Yoksa –iyice uçuk bir yorumda bulunup, uzun ve mucizevi dalışına yeni bir muamma katarsak– Dick bu sayede bir tatmine, Mary'nin veremeyeceği bir vecde ulaşmış ve çoktan... Öyle ki, o anda bile, Dick'in pelteleşmiş tohumlarının birbirine dolanan iplikçikleri Leem'den aşağı doğru akıyor, kuşkusuz oradan Ouse'a, oradan da denize dökülecekler. En azından aç balıklara yem olmazlarsa.

Mary bir adım geri bir adım ileri atıyor, gözlerini korkuyla merakla Dick'in mayosuna dikmiş, yeni ele geçmiş bir esir kız gibi kendini kaba fatihine teslim etmeye hazırlanıyor. Ama Dick, (kırpışan kirpikleri ardında) iki bakışı birleştiren –biri Mary için (kararsız, muhtemelen kederli), diğeri biz geri kalanlar için (kayıtsız, muhtemelen sitemkâr)– nemli bir nazarla bakıyor ve ganimetini sahiplenmiyor. Mary'nin önünde bir an duruyor. Geçiyor. İçinde halen güneşten ısınmış üç parmak sıvı olan viski şişesini yerden alıyor. Dereye atıyor. Bize boş boş bakıyor. Kıyının yukarısına, eski yerine doğru (Freddie'nin kusmukları etrafından dolaşarak) gidiyor. Oturuyor; dizlerini kaldırıyor; kollarıyla sarıyor, üzerlerinden bakıyor. Somurtuk aksi.

"Hey... bu işi nasıl yapıyorsun?"

"Viskim. Viskim..."

"Nefesini nasıl tutuyorsun?"

"Nasıl..."

"Yapmadın değil mi? Mayonun içine?.."

Cevap yok. Kirpikler kırpışıyor.

"Hey, Mary, göstermeyecek misin?"

Cevap yok. Gergin sessizlik.

"Ama Mary, sen demedin mi?.."

Mary üzerinden attığı kıyafetlere doğru gidiyor.

"Oynamayacak mısın?"

Peter Baine yolunu kesiyor, etrafa saçılmış giysilerin çoğunu toparlıyor; kaçıyor; duruyor; Mary'nin eteğini belinden kendi üzerine tutuyor; Havai dansı yapıyor; Mary eteği kapmaya çalışınca beceriksiz bir matador gibi onu savuşturuyor, geri çekiliyor; elindeki tomarın bir kısmını Terry Coe'ya fırlatıyor, üzerine atılan şeyleri hemen kapan Terry, Mary'nin acemilik sutyenini göğsüne tutarak kısa bir dansçı kız numarası çekiyor.

Kıyıda bir aşağı bir yukarı giderek ortada sıçan oynuyorlar, giysiler elden ele fırlatılıyor, Mary bir o yana bir bu yana dönmeye, uzanırken bir yandan da kolunu göğsüne siper etmeye çalışıyor; ama bu oyuna, ne kirpiklerini hızlı hızlı açıp kapayarak oturan Dick ne de kardeşi Tom (kardeşlik dayanışması icabı ama aynı zamanda kendine göre sebeplerden) katılıyor.

Freddie de katılmıyor. Onun da kendine göre sebepleri var. Çünkü Freddie oturduğu yerden göz ucuyla ortada sıçan oyununu seyrediyor, ama bir gözü de yoklarcasına Dick'te. Çünkü ortada sıçan daha ilk aşamasındayken ve bütün gözler ona çevrilmişken Freddie çaktırmadan tahta köprünün ötesine kadar süzülmüş, yılanbalığı tuzaklarının olduğu yere. Kafasında başka bir oyun var. Çünkü atma, tutma ve peşinden koşturma kendi kendilerini tükettiğinde ve Peter Baine'le Terry Coe, Mary'nin giysilerini şerefiyle olmasa da en azından geri alabilsin diye sağa sola saçmaya karar verdiklerinde Freddie aniden tahta köprünün oradan koşa koşa geliyor, öyle hızlı ki elinde ne tuttuğunu görecek zaman bulamıyoruz ve Mary hiçbir şeyden şüphelenmeden eteğini almak için eğildiğinde Freddie ona arkadan sarılıyor, sarıldığı eliyle nizami okul donunun lastiğini aralıyor ve diğer eliyle neredeyse yarım kiloluk koca bir yılanbalığını içeriye atıyor.

Bunun üzerine eteğine, hatta baştan beri kararlılıkla sürdürdüğü göğüs perdelemesine olan bütün ilgisini aniden kaybeden Mary kendi etrafında dönüyor, omuzlarını kısıyor, dirseklerini kaburgala-

rına dayıyor, titreyen ellerini iki yana açıyor, nefes alıyor ama onu (daha önce karşılaşmadığı) bu durumdan kurtaracak hiçbir hareket-te bulunmadığı, hiç ses çıkarmadığı için ağzı açık, öylece donakalı-yor, bu arada bir şey donunun içinde kımıldanıyor, debeleniyor, kıv-ranıyor ve nihayet (yılanbalıkları kendilerini en müşkül durumlar-dan bile kurtarmakta usta olduklarından) paçasından çıkıp otların üzerine düşüyor ve şaşmaz bir içgüdüyle dereye doğru kayıyor.

Sonra Mary uzun ve rahatsız edici tizlikte kahkahalar atarak nö-bet geçiriyor.

25
Bastille'i Unutun

VAY, BU GÜZELMİŞ. İlginç. Bastille'i unutun. Tarihin Ayak Seslerini unutun. Buna devam edelim. Gerçekten de yılanbalığı koymuş mu?.. Sizin ağabeyinizinki o kadar büyük müydü?.. Yani tam olarak ne kadar? Anlatsanıza...

Sınıfta edepsiz mırıltılar. Manalı bakışlar. Ön sıradaki Judy Dobson'la Gita Khan bacak bacak üstüne atıyor, kadınsı bir savunma, kuşkusuz lacivert olsun olmasın kendi donları içinde nahoş hisler duyuyorlar; ama yukarıda herkesin kulakları dört açılmış, dinlemeye can atıyor.

Demek bir ayağı çukurda, geçmişte kaybolmuş Cricky harbici bir adammış. Kabul etmekten kaçınmıyor bir zamanlar...

Demek ciddiymiş. Gerçekten içinden ne geliyorsa onu öğretecek. Gerçekten müfredatı takmamak niyetinde...

Sadece Price ihtiyatlı görünüyor, sadece Price öfkeli. Onları hileli yöntemlerle kazandığım için mi? Bozgunculuğa izin verdiğim için mi?

(Arkadaşlar dikkat! Ne yapmaya çalıştığını anlayın. Kıvırmaya çalıştığı şu eski numarayı görün. İçinizden biri olduğu numarasını. Kral da neticede insandır, diktatör de etten kemiktendir. Bu sıradan insan kılıfına kanmayın. Oynadığı ikinci oyuna da dikkat edin. Açık saçık şeylerden bahsedip, merakınıza hitap ederek isyan dürtünüzü baltalıyor, devrimci şevkinizi saptırıyor...)

Peki burada asi kim oluyor şimdi?

Peki ya böyle değilse Price. Ya tam aksiyse. Doğuştan gelme merakımızı baltalayan ve saptıran devrimlerse. Doğal ve temel ha-

limiz –cinsel keşiflerimize ilham veren, hikâyeler dinleme ve anlatma arzumuzu besleyen– meraksa. Gerçek ve meşru yoldan çıkartıcı bir şeyleri öğrenmek, birbirimizi tanımak, her şeyi koklaya koklaya incelemek için duyduğumuz bastırılamaz, ateşli arzuysa ve tarihi ilerleme itkimize bile galip geliyorsa. Sadece devrimci hareketler değil daha pek çok tarihi hareketin başarısız olma sebebinin merakımızın karmaşık ve beklenmedik biçimlerini hesaba katmamaları olduğunu düşündün mü hiç? Merakımız acele etmek istemez, daima, aa bu ilginçmiş, biraz duralım, şöyle bir bakalım, görelim, inceleyelim – şu tarafa sapalım, demek ister. Ne acelemiz var? Bu telaş niye? *Keşfedelim.*

Tarihin her çağında, görünürdeki gündemi dünyayı ne kadar sarsmış olursa olsun, meraklı insan kıtlığı çekilmemiştir –astronomlar, botanikçiler, fosil avcıları, Kutup seyyahları, mütevazı tarihçiler de cabası–, işte bu insanların inatçı ve dikbaşlı araştırmacı ruhlarına minnettarlıkta kusur etmemeliyiz. Tarih üzerinde çalışmanın, tarih yapmanın tam zıddı, karşıtı olduğunu düşün. Avrupa için verilen mücadelenin canhıraş zirve noktasına ermekte, biz Fransa'ya girmekte, Ruslar Berlin'e hücum etmekteyken on yedi yaşındaki tarih öğretmeninizin (yerel ama yerle bir eden olayların gölgede bıraktığı) bu Büyük Olayları pek düşündüğü yok, çetin ve saplantılı bir araştırmaya gömülmüş: Doğu Fens'te toprak ıslahı (ve biracılığın) gelişimi, Leem Seyrüsefer ve Akaçlama Komitesinin çalışmaları, Crick ve Atkinson ailelerinin, hem canlı belleklerden hem de bazısı umuma açık bazısı son derece mahrem kaynaklardan derlenen hikâyesi.

Ne tuhaf ne meraklı bir hikâye çıkmıştı o da...

Evet, Tarihi, daha doğrusu tarih kitaplarının Tarih dediği şeyi hiç mi hiç takmayan bir şey var – bunun bir adı var mı?

Price bize Tarihin nereye gittiğini söylediğinde bile, nükleer kâbuslarımızı bir araya getirdiğimizde bile, yine zaman bulabiliriz...

Demek merak ettiniz. Demek merak ettiniz. Uyduruk, küfürlü bir hikâye uğruna kralların düşüşünden vazgeçeceksiniz. Madem öyle size şimdi anlatacağım hikâye

26

Yılanbalığına Dair

1940 TEMMUZUNDA, Freddie Parr'ın, Mary'nin donunun içine attığı hayvan, Avrupa'nın tek ama çok bol bulunan tatlı su türünün sağlıklı bir temsilcisiydi –ismen *Anguilla anguilla*, Avrupa Yılanbalığı.

Yılanbalığının bize meraka dair söyleyebileceği çok şey var – hatta merakın bize yılanbalığına dair öğretebileceklerinden çok daha fazla. Bebek yılanbalıklarının nasıl doğduğunun ancak bin dokuz yüz yirmilerde keşfedildiğini; bu yılana benzeyen, balığa benzeyen, yenmeye müsait, ayrıca fallik imaları olan mahlukun, halen gizemini koruyan yaşam döngüsü üzerine tarih boyunca büyük tartışmaların koptuğunu bilmek sizi şaşırtır mı?

Mısırlılar bilirdi, Yunanlar bilirdi, Romalılar bilirdi ve etine değer verirlerdi; ama bu zeki halkların hiçbiri yılanbalığının üreme organlarının, varsa bile, nerede olduğunu keşfedememişlerdi ve Kuzey Cape'den, Nil'e kadar Avrupa Yılanbalığının yaşadığı sularda olgunlaşmış erkeklik organı taşıyan bir yılanbalığı bulamamıştı hiç kimse (bundan sonra da bulamayacak).

Merak bu muammayı göz ardı edemezdi. Aristoteles, yılanbalığının esasen cinsiyetsiz bir mahluk olduğunu ve yavrularının kendiliğinden çamurdan türediğini öne sürmüştü. Plinius, yılanbalığının üreme güdüsü tarafından zorlandığında kendini kayalara sürttüğünü ve yavrularının, bu şekilde üzerinden soyduğu deri parçalarından oluştuğunu iddia etmişti. Görünüşe göre teçhizatı-kıt bu türün doğumunun diğer açıklamaları arasında, çürüyen maddelerden oluştuğu; başka balıkların solungaçlarından çıktığı; suya düşen at kıllarından türediği; mayıs sabahlarının serin, tatlı çiylerinden meydana geldiği vardı; bizim Fens söylencelerine bakılırsa, yılanbalıkları, Aziz Dunstan'ın kutsal ve mucizevi bir öfke ânında ebediyen sürünme

cezasına çarptırdığı günah işlemiş keşişler ve rahiplerin çoğalmış başkalaşımlarıydı, Fens'in katedral şehri de adını buradan alıyordu: Ely – yılanbalığının İngilizcesi olan eel kelimesinden gelme.

On sekizinci yüzyılda, amatör sayılmayacak büyük biyolog Linnaeus, yılanbalığının doğum yaptığını ilan etti, yani yumurtaları içinde dölleniyordu ve yavruları canlı doğuyordu – Pisalı Francesco Redi, yetişkinlerin rahmindeki yılanbalığı yavrusu sanılan şeylerin parazit kurtlardan başka bir şey olmadığını açıkça gösterdiğinde bu teori iflas etti (gerçi Linnaeus teorisinden asla vazgeçmedi).

Rahim mi? Ne rahmi? Carlo Mondini adında biri yılanbalığının küçücük yumurtalıklarının yerini saptadığında yıl 1777'ydi. Bu keşif, (Linnaeus'a karşı Redi'yi destekleyen) memleketlisi Spalanzi'nin zihninde şüpheler uyandırmış, şu basit ama rahatsız edici soruyu sormuştu: bunlar yumurtalıksa yumurtalar nerede? Nitekim –pek çok çürütme ve karşı çürütmenin, havada uçuşan bilimsel makalelerin ardından– Mondini'nin keşfi (zavallı adam öldükten çok sonra) 1850'de Polonyalı Martin Rathke tarafından, *Anguilla anguilla* dişisinin cinsel organları üzerine yazdığı tartışma götürmez makaleyle doğrulandı.

Merakın tetiklediği şu mücadeleye, itiş kakışa, enerji sarfiyatına, yorulmak bilmez araştırmaya bakın. *Ancien Regime* yalpalar, Avrupa devrimci dönemine girer ve hemen hemen her kuşak insanlığın kaderi için yeni bir planla ortaya çıkarken, kaderi ayrılmaz bir biçimde yılanbalığının kökenine bağlı olanlar vardı.

Yine de 1850'de, yumurtalıklar bulunmuş olsa da testisler –her türlü iddiaya açık– halen gizemini koruyordu ve yılanbalığının karanlık cinsel hayatı henüz aydınlığa kavuşmamıştı. Karanlık olsun olmasın sağlıklı olduğu belliydi çünkü üreme süreçleri konusundaki evrensel cehalete rağmen büyük miktarda yılanbalığı yavrusu her bahar, sevdikleri nehirlerin –Nil'in, Tuna'nın, Po'nun, Elbe'nin ve Ren'in– ağızlarında toplanmayı ve akıntıya karşı yüzmeyi sürdürüyordu, tıpkı kafası karışmış ihtiyar Aristoteles'in zamanında, hatta ondan da önce yaptıkları gibi. Yine aynı yıl, 1850'de, ancak gizemci bir akıl yürütmeyle Polonyalı bir hayvanbilimcinin araştırmalarına bağlanabilecek, yılanbalığı-akınının, yani yılanbalığı yavrularının nehrin yukarılarına göçünün, İngiltere'nin Büyük Ouse Nehrin-

de dikkat çekici ölçüde yoğun olduğunu belirtmekte yarar var. Bir günde iki buçuk ton yılanbalığı yavrusu tutulmuştu, on iki binden fazla yılanbalığı yavrusunun bir kilo geldiği hesaba alındığında bunun rakamsal karşılığı yaklaşık olarak hesaplanabilir.

1874'te, hatırlayacağınız üzre yine aynı Ouse Nehri taşıp ortalığı sel bastığında ve büyük dedem sadece baba değil, Gildsey'in Muhafazakâr Meclis Azası olduğunda bir başka Polonyalı, Lemberg Üniversitesi Profesörü Szymon Syrski, yılanbalığı testislerini gecikmeli bir biçimde keşfetti – bu buluşuyla Mondini'den çok daha fazla adı duyuldu. Zira bu minicik yılanbalığı testislerine bazen –kuşkusuz biraz da şaka yollu– Syrski organı denir. Ama bu keşif, yine aynı sene, Greifswald Müzesi Zooloji Müdürü Julius Münter'i, üç bin kadar yılanbalığını inceleyerek hiçbirinin erkek olmadığını açıklamaktan ve türün eşeysiz üretiğini, yani kendi kendini döllediğini ilan etmekten alıkoymadı.

Yine de o iki hayati ve birbirini tamamlayan organ –yumurtalıklar ve testisler– yapmaları gereken şeyi yapmak için ne zaman, nerede ve hangi yöntemle bir araya geliyorlardı?

Yılanbalığının kökenine dair bu yarı-efsanevi seferin en çarpıcı kısmına henüz gelmedik. Doğal ortamında, yani Avrupa ve Kuzey Afrika'nın tatlı suları ve deltalarında, yılanbalığının iki farklı biçim aldığının bilinmesi gerekir. Yetişkin hayatının büyük bölümünde, rengi zeytin yeşilinden sarıya çalan kahverengiye kadar değişir, küçük ve kalkık bir burnu vardır. Ama yaşlandıkça burnu sivrileşir, gözleri büyür, yanları gümüşi bir parlaklık kazanır, sırtı siyahlaşır ve bütün bu değişimler denize dönüş yolculuğunun habercisidir. Bu yolculuk sonbaharda gerçekleştiği, yavrular da baharda nehrin yukarılarına doğru yüzmeye başladığı için, yavruların denize giden yılanbalıklarına ait olduğu ve çiftleşmenin kışın kıyı bölgelerinde gerçekleştiği çıkarımında bulunmak hiç abes değildir. Yine de (tekrarlıyorum) Avrupa kıyılarında tek bir yılanbalığı yumurtası, yumurtadan yeni çıkmış bir larva şöyle dursun olgun bir dişi bulmuş olan var mıdır?

1856'da –Rathke'den sonra Syrski'den önce– Messina Boğazının ılık akıntılarında günün birinde yılanbalığına hiç benzemeyen ve yeni bir tür olduğu iddia edilen küçücük bir balık yakalanmıştı.

Kırk yıl sonra benzer bir tür yine Messina Boğazında yakalandı, laboratuvarda büyütüldü ve yılanbalığına benzememesine rağmen Avrupa Yılanbalığının larvasının ta kendisi olduğu kanıtlandı. Yetişkin yılanbalıkları böyle bol bol bulunurken larvaları neden ele geçmez seyreklikteydi?

Hikâyemize Danimarkalı okyanus bilimci ve balık uzmanı Johannes Schmidt'i dahil etmenin zamanı geldi. Johannes Schmidt'in adını duyan var mı? Modern zamanda Sinbad'ların, İason'ların, hatta Drake'lerle Macellan'ların kalmadığı, Cook'la birlikte büyük deniz seferlerinin sona erdiği söylenir. Johannes Schmidt bir istisnadır. Bir tarihi şekillendirenler vardır, bir onun üzerine düşünenler; bir olayları meydana getirenler vardır, bir nedenini soranlar. Neden soranlar arasında diğerlerinin faaliyetlerini kendi maksatları önünde engel olarak görenler vardır; zira diğerleri tarihi arka plana iterek, onun kısa ömürlü zorlamalarına sırtlarını dönerler, zamansız meçhulün ardında en masalsı arayışlara çıkarlar. İşte böyle bir adamdı –kendini meraka adamış bir adamdı– Johannes Schmidt.

1904'te, Avrupa kuvvetleri sömürge ganimetleri için didişirken Johannes Schmidt, Avrupa Yılanbalığının üreme alanını keşfetmek üzere yola koyuldu. Yeterli para bulunamadığından bu işe uygun olmayan, kötü donanımlı gemilerle İzlanda'dan Kanarya Adalarına, Kuzey Afrika'dan Kuzey Amerika'ya kadar gitti. İlk larva örneğini Faroe Adalarının batısında yakaladı –Akdeniz dışında bulunmuş kayda geçen ilk larva–, ilerledikçe Atlantik'in çeşitli bölgelerinde gittikçe daha genç örnekler yakaladı. Aynı zamanda büyük miktarda olgun yılanbalığını inceleyip istatiksel olarak sınıflandırdı ve Avrupa Yılanbalığının aslında tek bir homojen tür olduğunu, *Anguilla anguilla*'nın yakın akrabası Amerikan Yılanbalığı *Anguilla rostrata*'dan farklı olduğunu –ilk olarak– kanıtladı.

1908 ile 1910 yılları arasında, Bosna'da bir kriz tırmanmakta, İtalya haris gözlerini Trablusgarp'a çevirmekte ve yılda sadece dört zırhlı üreten Britanya'nın sabırsız halkı "zırhlılar olsun sekiz, daha fazla bekleyemeyiz" diye şarkılar söylemekteyken, Schmidt Akdeniz'i baştan başa kat etmiş, Fas açıklarında ve kaynaşan Balkanların tehlikeli sularında bile yılanbalığı larvaları toplamıştı. Akdeniz'de batıdan doğuya gidildikçe larvaların boylarının büyüdüğünü göz-

lemlemiş ve Akdeniz kıyısındaki ülkelerin yılanbalıklarının o denizde değil, Atlantik'te bir yerde yumurtladığı sonucuna varmıştı. Atlantik'ten toplanan ve neredeyse hepsi Akdeniz'dekilerden daha küçük olan larvalar, doğuya doğru bir larva göçü varsayımını doğruluyor ve okyanusun batısındaki bir üreme alanına işaret ediyorlardı. Schmidt bu gözden kaçan bölgenin yerini tespit etmek için daha da küçük larvaları bulmak, konumlarını saptamak gerektiğini fark etti, sonunda uzun zamandır aranan Yılanbalığı Doğumyerini ister istemez bulacaktı.

1911'de bir Alman savaş gemisi Agadir rıhtımına girmekte ve birahanesi olağanüstü koşullarda henüz yanmış olan dedem Kessling Hall'de söylentileri körükleyen bir inzivaya çekilmek üzere işlerini ayarlamaktayken, Johannes Schmidt, Atlantik'i geçen çok sayıda geminin sahiplerini, larva örneklerinin toplanması ve sınıflandırılmasında işbirliği yapmaya ikna etmişti. Bu işe talip olan yirmi üç gemi vardı. Bununla yetinmeyen Schmidt, kendi uskunası *Margrethe*'le, Azor Adalarıyla Bermudalar, Bermudalar'la Karayipler arasında mekik dokuyordu.

Ne yazık ki merakın tarihe yol vermesi gerekti. Ne yazık ki Schmidt'in araştırmasını askıya almaktan, *Margrethe*'in yelkenlerini toplamaktan ve dünya dört yıllık bir katliam nöbetine tutulurken sabırsızca beklemekten başka seçeneği yoktu. Ne yazık ki 1914'ten 1918'e kadar Avrupa, kendi homojen yılanbalığı türünün kökeniyle değil, ulusal çıkarlarının ve silahlı kuvvetlerinin heterojen eğilimleriyle meşgul olacaktı. Ne yazık ki Avrupalı deniz yolcularının zihinlerinde, Atlantik'te doğuya doğru durup dinlenmeden göç eden minicik yılanbalığı larvalarının mevcudiyeti değil, Wilhelmshaven ve Kiel Kanalından batıya doğru göç eden Alman denizaltılarının mevcudiyeti en üst sırayı alacaktı.

Yine de kıyamet, mahşer, Armageddon gibi hiç de yersiz kaçmayacak korkunç adlar yakıştırılan bu felaketli fasılanın, yılanbalığının yaşam döngüsüne müdahale etmediği söylenmeli. Baharda milyonlarca yılanbalığı yavrusu halen Po, Tuna, Ren ve Elbe'nin ağızlarında toplanıyordu, tıpkı İskender'in ve Charlemagne'in zamanında yaptıkları gibi. Katliamın merkez üssünde, bednam Batı Cephesinin ta kendisinde bile, Henry Crick namında birinin de şa-

hitlik edeceği üzere yılanbalıkları bildiklerinden şaşmıyordu. Yılanbalıkları gerçekten de çamurdan türüyorsa burada yılanbalığından geçilmemesi lazımdı; yılanbalıkları çürüyen etten türüyorsa ortalığı yılanbalığı basmalıydı.

Bu dört yıllık ara Johannes Schmidt'in sabrını zorlasa da kararlılığından bir şey eksiltmemişti. Zira bu devre biter bitmez, tarihin işini bitirmesinden memnun, bir kez daha denize açıldı. Bir kez daha yılanbalığı larvası toplamaya koyuldu – bu sefer Batı Atlantik'te. Bin dokuz yüz yirmilerin başında –yorulmak bilmez çalışmaların ardından– bulduklarını duyurdu; en küçük larvaların toplandığı alan yılanbalığının üreme bölgesine karşılık geliyorsa, nicedir keşfedilmemek şöyle dursun hayal bile edilmeyen bu yumurtlama mevkii 20 ila 30 derece kuzey enlemleri ve 50 ila 65 derece batı boylamları arasındaydı – yani Sargasso Denizi diye bilinen o gizemli yüzen yosunlar bölgesinde.

Öyle ki, babam Atkinson Havuzunun bekçisi olduğunda ve Crick atalarının yaptığı gibi Leem Nehri ve kollarında yılanbalığı avlamaya başladığında, insan bilgisi, iki bin küsur yıllık spekülasyonun ardından ona yılanbalıklarının nereden geldiğini gösterebilecek gerçekleri daha yeni toparlamıştı. Gerçi babam işin esasını öğrenmemişti, öğreneceği de yoktu. İngiltere'nin Fens'inde Danimarkalı bir biyologdan nereden haberi olacaktı? Yine de bu konudan haberdar edilse, tuzaklardan topladığı yılanbalıklarının oraya Atlantik'in öte tarafından, üç ila dört bin deniz mili mesafedeki yabancı bir bölgeden geldiğini biri ona söyleyecek olsa gözleri açılır, dudakları bariz bir 0 şekli alırdı.

Ama yılanbalığının hikâyesi burada bitmiyor. Merak karşı-merak doğurur, bilgi şüphe doğurur. Schmidt'in açıklamalarından şüphe edenler şöyle diyordu, larva halindeki yılanbalığının dört, hatta beş bin deniz mili aşıp atalarının uğraklarına döndüğü kabul edilse bile; hatta yılanbalığı yavrularının dalyanları, çağlayanları, savak kapaklarını aşarak atalarının su birikintileriyle derelerine ulaşmak için nehir yukarı gittikleri, hatta karada sürünerek ilerledikleri kabul edilse bile, yetişkin yılanbalığının senelerce tatlı suda ya da tuzlu su karışmış sığlıklarda yaşadıktan sonra, sırf ölmeden önce çiftleşmek uğruna, aniden aynı yolculuğu ters yönde yapma itkisi duyduğuna

ve buna muktedir olduğuna nasıl inanacağız? Schmidt, Atlantik'in ortasında batıya doğru ilerleyen yetişkin yılanbalıklarına dair bir kanıt sunabilir miydi? (Ne yazık ki Schmidt hiçbir kanıt sunamıyordu.)

Diyelim ki Schmidt, Avrupa Yılanbalığının, Amerikalı akrabasından farklı, Avrupa'ya has bir tür olduğu sonucuna varmakta haklıydı. Diyelim ki mahut Avrupa Yılanbalığı ve mahut Amerikan Yılanbalığı arasındaki farklar genetik değil fizyolojikti ve farklı çevresel etkenler tarafından belirleniyordu. Bu durumda yetiştiği bölgeden millerce uzağa giden Avrupa Yılanbalığının Amerika sularında üreyemeden yok olması, yerine bu kadar meşakkatli mesafelerle yüz yüze olmayan (mahut) Amerikan Yılanbalığının geçmesi mümkün olamaz mıydı? Hangi yılanbalıklarının yeni dünya, hangi yılanbalıklarının eski dünya sakini olacağını belirleyen şey sadece üreme alanı içindeki yumurtlama noktasının yeri ve burada etkili olan akıntılar mıydı?

Peki doğa neden böyle ziyankâr bir hataya izin versin? Avrupa yetim ve çocuksuz yılanbalıklarının mezarı olabilir mi? Amerika ve Avrupa'nın doğal ortamları türünantığı hatasına yol açabilecek ölçüde belirgin bir fizyolojik tezat yaratacak kadar farklı mı? Gümüşi kostümlerini kuşanan yetişkin yılanbalıklarının –ki buna asırların gözlemi şahit– sahiden de sonbaharda denize açıldığı inkâr edilebilir mi? Uzlaşma babından diyelim ki bu yetişkin yılanbalıkları Schmidt'in kritik enlem ve boylamlarına ulaşamadılar, diyelim doğu ya da orta Atlantik'te bir yerde çiftleşip ölüyor olamazlar mı; mevsim ve iklim koşulları sayesinde yumurtaları tıpkı yosunlar gibi girdaplı Sargasso'ya doğru sürükleniyor olamaz mı; öyle ki bu deniz kreşi üreme alanı olmasa da yumurtaların çatlama alanı olamaz mı?

Merak asla tatmin olmaz. Bu kadar çok şey bildiğimiz günümüzde bile merak, yılanbalığının doğum ve cinsel hayat bilmecesini çözememiştir. Belki bunlar da başka pek çok şey gibi dünyanın sonu gelene kadar asla öğrenilmemeye yazgılıdır. Ya da belki –ama bu benim yorumum, burada kendi merakım çekiştiriyor beni– dünya öyle tanzim edilmiştir ki her şey öğrenildiğinde, merak tüketildiğinde sonu gelecektir dünyanın (bu yüzden de çok yaşa merak).

Ama nasıl, ne, nerede, ne zaman sorularına cevap bulsak bile nedenini bilecek miyiz? Nedeneden?

Bir yılanbalığını asla yolundan döndürmemiş bir soru. Avrupa'yla 50 derece boylamı arasındaki mesafe de döndüremez onu. O dur durak bilmez, eşsiz Neden sorusuna sahip insanın, yılanbalığının âleminde, suda, sadece bir ulaşım ve iktidar aracı, bir yiyecek kaynağı değil meraklı ve kendi üzerinde düşünen doğasını göreceği bir ayna bulma kapasitesiyle sahneye çıkması da.

Zira gümüş derili *Anguilla anguilla* Sargasso'ya ister ulaşsın ister ulaşmasın, çiftleşme törenlerini ister orada ister daha önce icra etsin, tıpkı yılanbalığı yavrusunun, doğum yerinden binlerce mil uzaktaki belli bir sulak yuvaya, sadece deniz akıntılarıyla değil, belki atomun yapısından bile daha nüfuz edilmez, daha gizemli içgüdüsel bir mekanizmayla hareket etmesi gibi, yetişkin yılanbalığı da upuzun mesafelere ve okyanusun ezici basıncına baskın çıkan bir gücün etkisiyle tekrar denize açılmaya ve ölmeden, dünyaya yumurtalarını bırakmadan önce geldiği yere dönmeye kendini mecbur hisseder.

Yılanbalıkları bunu ne zamandır yapıyorlar? Aristoteles her şeyi çamurla açıklamadan çok önceleri tekrar edip duruyorlardı bu eski, epik hikâyeyi. Plinius kayaya sürtünme teorisini ortaya atmadan çok önceleri yapıyorlardı. Linnaeus'un yavrularını doğurdukları teorisinden çok önce. Halk Bastille'e saldırdığında, Napolyon ve Hitler İngiltere'yi işgal etmeyi düşündüklerinde yapıyorlardı. Freddie Parr 1940 senesinin bir temmuz günü bir tuzaktan türlerinin bir örneğini çıkarıp (sonradan kaçıp, belki de uzak Sargasso'nun çağrısına icabet etmişti) Mary Metcalf'in lacivert donuna attığında, onlar halen aynı şeyi yapmakta, atalarından kalma döngüleri sürdürmekteydi.

27

Doğa Tarihine Dair

BU NE BÖYLE – biyoloji dersi mi?

Hayır ben sırf zıtlık olsun diye buna Doğa Tarihi demeyi tercih ediyorum.

Hiçbir yere ulaşmıyor. Kendi kendine bağlı kalıyor. Daima geldiği yere geri dönüyor.

Çocuklar, devrimcilerin ve yeni dünya muştucularının, hatta mütevazı İlerleme savunucularının (Atkinsonları ve yaşayan fosil misali zavallı Sarah'larını düşünün) tahammül edemedikleri bir şey vardır. Doğa tarihi, insan doğası. Şu garip ve harika nesneler, gizemlerin çözülmemiş gizemleri. Çünkü varsayalım ki –aman çaktırmayın– bu doğal hadiseler daima yapay hadiselere üstün. Varsayalım ki –aman sağda solda fazlaca konuşmayın– bizim de imal edildiğimiz bu açıklanamaz şey, hep geri döndüğümüz bu şey –yaşama duyduğumuz sevgi, çocuklar, yaşama duyduğumuz sevgi– 1789'daki Tenis Kortu Yemininden daha anarşist, daha isyankâr. İşte devrimlerin daima bir parça ölüm-arzusu barındırmasının sebebi bu. Köşe başında daima bir Dehşetin beklemesinin sebebi bu.

Her dünya-müteahhiti, her devrimci tek bir şeyi tekeline almak ister: Gerçekliği. Açıkça ortaya konan gerçekliği. Abuk sabuk şeylere bulaşmamış gerçekliği. İstenen ebatlarda gerçekliği. Bir-iki kelle noksan gerçekliği.

Müfredata geri dönelim mi? 1790'lara ve Monsieur hedefinden-şaşmaz Robespierre'e geri dönelim mi?

Çocuklar, meraklı olun. Merakın durmasından daha kötü bir şey yoktur (iyi bilirim). Merakın bastırılmasından daha iç karartıcı bir şey yoktur. Merak aşk doğurur. Bizi dünyayla dünya evine sokar. İkamet ettiğimiz bu imkânsız gezegene duyduğumuz sapkın, delişmen sevginin bir bölümünü oluşturur. Merak bitince ölür insanlar. İnsanların araştırması gerekir, bilmesi gerekir. Neden yapıldığımızı öğrenene kadar gerçek bir devrim nasıl mümkün olabilir?

28

Ve Yapay Tarih

ŞAMATAYLA BAŞLAYAN ve karmaşayla: Mary'nin kontrolsüzce kıkırdamaya başlamasıyla, bir yılanbalığının otların arasında kıvrılarak (bu çılgın insanlardan) kaçışıyla biten bu sahneyle karşılaştığında ne yapar peki?

Öğretmeniniz hakiki bir tarihsel gözlemci havasında Dick'in (önce yılanbalığına baktıktan sonra) bakışlarını Mary'ye yönelttiğini kaydediyor. Bir patates kafalıdan beklenmeyecek uzun, dikkatli bir bakış. Mary'nin emir almış gibi kıkırtıyı birden kesmesine ve aynı dikkatle Dick'e bakmasına neden olan inatçı, şaşkın, sorgulayan bir bakış. Öğretmeniniz Dick'in Mary'ye nasıl baktığını ve Mary'nin Dick'e nasıl baktığını görüyor; Freddie Parr'ın, Dick'le Mary'nin birbirine bakışlarını yakaladığını da görüyor.

Bu başkalarının bakışlarına bakmalar arasında kendisinin de bir bakışı var, görecek konumda olmadığı için tarif edemediği ama muhtemelen hüzünlü, reddedilmiş, üzerinde ince mi ince cesaret cilası olan bir bakış. Çünkü tarih öğretmeniniz Mary Metcalf'e (hiç söylememiş olsa da) düpedüz âşık. Freddie, Peter Baine ve Terry Coe tedirgin tedirgin mayolarını indirdiklerinde, (ötekiler adına konuşamıyor ama) kendisininkinin öyle acıklı bir hal almasının sebebi bu. Meşhur seksolojistlerin bahsettikleri sık rastlanan bir tepki...

Bu sahnede bir şey var. Şimdiki zamanla dolu. Burada ve şimdiyle yüklü, şu şeyle –bir adı var mı bunun?– ağırlaşmış. Tarih öğretmeninizin midesine etki ediyor. Freddie'nin viskisi ve birkaç ağız dolusu Dere suyuyla karışarak bir burulma, kımıldanma hissi yaratıyor karnında, tam da yılanbalığı bükülüp kıvrılarak Derenin emniyetine kaçarken. Tarih öğretmeninizin talimsiz nesnelliği ve kısa ömürlü ergen cesareti için biraz fazla bu.

Hikâye kitaplarına kaçıyor.

Çünkü bu elinden geliyor hâlâ. Bir âlemden diğerine atlamak, birbirlerini dışarıda bırakıyorlarmış gibi. Henüz ikisini bir araya getirmeye başlamamış. Amfibi bir hayat yaşamaya. Hikâyelerin nerede bittiğini gerçekliğin nerede başladığını sormaya başlamamış. Ama başlayacak, başlayacak.

1940 yazının sonlarında Hitler, Paris'e kurulmuş işgal planları yapmaktayken, güney semaları üzerinde tarih kendini beyaz rulolara yazmakta ve gelecekteki efsaneler için bol bol malzeme sunmaktayken, öğretmeniniz annesinden kalan kitaplara gömülüyor – çoğu şu kitapsever ikiliye, Dora ve Louisa Atkinson'a ait ve Louisa'nın 1866'da Dora'ya hediye ettiği *Nöbetçi Hereward*'ın iki cildine (halen kendisinde bulunan, artık kıymetlenmiş bir ilk basım) rasgeliyor. Londra ve diğer büyük şehirlerin sakinleri hava-saldırısı sığınakları ve yeraltı istasyonlarının sağlam dokusu altına sığınırken, o Kingsley'in hikâyesinin hayali dokusuna sığınıyor; hikâyede, (kendi dumanlı, aşk yorgunu zihnine uyan) sisli Fens dekorunda, tarih kurguyla karışıyor, masal gerçeği bulandırıyor...

Yabani kuşların "Nöbetçi geri geldi" diye bağırışları... Hereward'ın büyülü zırhı içinde Lynn'de Sir Frederick Warrenne'i öldürüşü... çömlekçi kılığına girerek Fatih William'ı gözetlemesi... Fens'i ateşe verip Normanları yakması... Leydi Torfrida'ya âşık olup evlenmesi... evliliğinin kötü gitmesi...

Ama bu sırada Dere kıyısındaki o sahne, daha sonra gelecek sahneler gibi, ileriki tarihlerde gün ışığına çıkarılmak üzere tarih öğretmeninizin belleğine yerleşiyor. Mary, kısa süreliğine bir yılanbalığıyla paylaştığı lacivert donuyla, bir kadının kucağında canlı bir balık, Dick, Freddie Parr, öğretmeninizinkiyle birlikte adeta görünmez bir el ipi oyunu oynayan bakışları. Çamurlu Dereye fırlatılan bir şişe, tahta köprüde duran Dick, suda Freddie...

Tarihin daireler çizmediğini kim söyleyebilir?

29
Dedektiflik

BEN DE ODAMA sakladığım şişeyi alıp Dick'in görebileceği bir yere koydum.

Çünkü pek kuvvetli bir şey bu merak. Korkuya bile galip geliyor, sağduyuya bile. O şişeyi nehre atsam kurtulacaktım ama şu bildik dedektif ruhunu bastırmanın yolu yoktu; o soruyu da sonsuza kadar askıda tutamazdım: Ne yapacaksın?

Şişeyi Dick'in odasına, komodinin üzerine koydum. Sonra –çünkü merak korkuya galip gelse de insanın korkmasına engel değildir– sahanlığın karşısındaki kendi odama gittim, kapıyı kapatıp kilitledim, yanına bir sandalye çekip oturdum ve bekledim.

Saat altı. Haber zamanı. Aşağıda, babam her zamanki gibi dakikası dakikasına hışırtılı ajansını ayarlıyor. Ama benim akşam akşam odama çekilmemin iyiye işaret olduğunu düşünüyor olmalı (oğlan bu kötü olayın üstesinden geldi demek, tekrar kitaplarının başına oturuyor) zira radyonun sesini fazla açmamaya özen gösteriyor. Onun bu düşünceli hareketi, ben okuyayım diye savaşın sesini kısması, kulaklarımın heyecanla beklediği sesi daha iyi duymamı sağlıyor: Dick'in Gildsey yolundan yaklaşmakta olan motosikletinin eşekarısı vızıltısı.

Peki Dick –babasının kardeşini gafilce kayıran: "Tom'u rahatsız etme... ders çalışıyor" nidasıyla– merdivenleri çıktığında ne yapıyor?

Uzun müddet – hiçbir şey. Kapısını açıp içeri giriyor. Yer tahtaları üzerinde ayaklarının pıtırtısı. Sonra kapıyı kapatıyor (ani mi? kararlı mı?). Sonra sessizlik. Sadece babamın çapasının sebze bahçesinden gelen sesleri, haberler bittiğinden bir sıra daha patates çıkarmaya gitmiş.

Peki tarih öğretmeniniz ne yapıyor? Kulağını kapısının anahtar deliğine iyice yapıştırıyor; kalbinin sesini bastırmaya çalışıyor; sessizliği yorumlamaya.

Her şeyi açık eden bir sessizlik mi? İtham eden bir sessizlik mi? Suçlu bir sessizlik mi?

Tabii Dick suçluluk duyabilirse. Çünkü diyelim içeri girdi, şişeyi gördü ama ya bunun önemli bir şey olduğunu duyuran sirenleri çalışmıyorsa? Şişeyi görüyor, bir ara nehre fırlattığı şişe, bir ara... Ama NasılNedenKim diye sormuyor. Ya Dick'in suçluluk hissine bağışıklığı varsa? Korkuya, şüpheye, pişmanlığa? Bütün o asi duygular güruhuna.

Ama sevgiye karşı bağışıklığı yok...

Sessizlik sonsuza kadar sürmüyor. Ayak sesleriyle –bu sefer o kadar rasgele değil– ve Dick'in kapı kolunun indirilmesiyle bozuluyor. Dayandığı kilitli kapıya rağmen tarih öğretmeninizin kalp atışlarını zaptetmesine imkân yok artık; yüreğinin ağzına gelmesini engellemenin imkânı yok. Çünkü Dick'in güçlü olduğunu, aynı kullanışlı, muhtemelen katil şişenin, birine yaptığını bir başkasına da yapabileceğini elbette düşünmüş.

Ama Dick'in kapı kolunun indirilişi – cinai bir öfkeyle başka birinin kapısını kırmak amacıyla kapı kolunun indirilişi gibi değil. Hantal da olsa nazik ve sinsi bir devin işi. Duyulması istenmeyen bir ses –bir tıkırtı– çıkarıyor. Duyulmaması istenen bir ses basit sessizlikten daha manidar. Dahası, bunu daha ihtiyatlı ve duyulamayabilecek sesler takip ediyor, ağır ayaklı Dick'in parmak ucunda, ağır ağır üst kat sahanlığında ilerleyişi ama esas merdivene değil, tavanarasına çıkan ve kendi kapısı olan dar, döner merdivene doğru. Burada Dick'in sinsiliği kendini duyurmaya devam ediyor – zira en hafif adımlarla, hatta küçük kapı arkadan kapatıldığında bile o eski ve kurumuş tahta basamakları, ihbarcı bir gıcırtılar, çıtırtılar ve iniltiler karışımı çıkarmadan tırmanmak imkânsız. Yine de Dick tırmanıyor ve daha da ıstıraplı bir dikkatle aşağı inmeye, aynı şikâyet korosunu tersten yinelemeye başlamadan belki tam bir dakika geçiyor (neredeyse mutlak sessizlik).

Zavallı Dick. Gizleme çabalarının onu zan altında bıraktığını, hiçbir girişimde bulunmasa zan altında kalmayacağını fark etmiyor.

Kurnazlığın kurnaz gibi davranarak, kurnazlık pandomimiyle elde edilemeyeceğini bilmiyor, tıpkı aşk gibi...

Bu tıkırtıları, kaçamak ayak seslerini, tavanarası merdivenlerinin gıcırtısını daha önce duyduğumu da bilmiyor. Ama o zaman gerçekten de daha iyi gizlenmişlerdi – her kış estiği gibi korunaksız Fens'te amansızca esen doğu rüzgârının iniltileri ve çığlıklarıyla boğulmuş vaziyette.

Ama o kış her zamankinden daha amansızdı...

Şimdi tekrar sahanlıkta ilerliyor; ben de kapımın arkasında bir kez daha geriliyorum çünkü emin olamıyorum... Ama yine büyük bir özenle kendi kapısını açıyor, içeri giriyor ve bir-iki dakika sonra çıkıyor – bu sefer özellikle gürültü çıkarma niyetiyle çünkü adımları esas merdivene giderken fazladan bir güçle gümlüyor ve aşağı inerken (beceriksiz sinsilikten, beceriksiz soğukkanlılıktan sonra) vızıltılı, titrek bir ıslık tutturuyor.

Aşağı iniyor. Bekliyorum. Babamın sebze bahçesinden gelen yardım talebi Dick'in kulübeden çıkışını haber veriyor. Kapımın kilidini açıyorum. Önünden sandalyeyi çekiyorum. Sahanlığın karşı tarafındaki Dick'in odasına gidiyorum. Enkaz halinde yatak çarşafları. Mil kokan küçük giysi öbekleri. Duvarda, yatağın üzerinde, cam muhafazası içinde içi doldurulmuş bir turnabalığı, zamanında yirmi kiloymuş, 11 Kasım 1918 tarihinde, Atkinson Havuzunun eski bekçisi John Badcock tarafından tutulmuş.

Şişe yok.

Sahanlığa geri dönüyorum. Dick'in tavanarası seferini –meşakkatli sessiz yürüme hariç– tekrarlıyorum. Orada, küf kokuları ve tozlu tahtalar, eskimiş döşekler ve lahti andıran sandıklar arasında, yaptığı akının hedefi olduğunu bildiğim nesne duruyor. Bir sandık. Siyah lake, normalden küçük, yıpranmış ama sağlam, ahşap bir sandık. Kapağında silinmiş ama seçilen yaldızlı harfler var, E. R. A. Aynı zamanda –üzerini kaplayan gri toz tabakasında siyah kanallar halinde– taze parmak izleri. Yeni oldukları halde, seçici bir göze, dedektif ruhuna sahip bir göze, aynı zamanda yapılmamış gibi görünen izler. Çünkü kanalların bazıları üzerinde tekrar incecik bir toz tabakası oluşmuş. Tıpkı bir çürüğün üzerinde bir başka çürüğün oluşabildiği gibi izlerin üzerinde izler var.

Freddie'nin nehir aşağı sürüklenmesinin üzerinden henüz yedi gün geçmiş.

Çömelip kapağı açmaya teşebbüs ediyorum. Sıkı sıkı kilitli. Düşünüyorum. Eskiden dedeme, sonradan da anneme ait olan, parlak pirinç süslemeli siyah ahşap sandık. Sonra bir kış annem ölmüştü. Ama ölmeden önce anahtarı ağabeyime vermişti. Bildim bileli yukarıda, tavanarasında pencerenin altında durmuş olan siyah ahşap sandık; içinde ne var ne yok bilmiyorum, bir şey hariç...

İrkiliyorum, ayağa fırlıyorum (kafamı neredeyse alçak, eğimli çatı kirişlerine çarpacağım). Dick geliyor. Merdivenlerden çıkıyor. Kurnazlık pandomimi benimkine üstün gelmiş, tuzağını kurmuş. Tek bir dar çıkışın olduğu tavanarası merdivenine tırmanıyor...

Ama sadece o eski ahşap basamakların sebepsiz bir gıcırtısıymış. Sadece o rüzgârın serseri bir yadigârı...

Aynı yoldan geri dönüyorum. Tavanarası merdivenine açılan kapıyı kapatıyorum. Odama dönüyorum. Kapıyı kilitliyorum. Düşünüyorum.

Demek ağabeyim katil. Demek Mary'nin dediği doğruymuş. Şimdi Dick benim bildiğimi bildiğine göre... Demek artık mesele kimin kimden daha fazla korktuğu meselesi.

Pencereye gidip sebze bahçesine bakıyorum. Sırık fasulyeleri kırmızı çiçek açmış. Dick'le babam patateslerin üzerine eğilmişler, başları neredeyse değiyor, benim dışlandığım bir emniyetle, bir işbirliğiyle baş başa vermiş gibi duruyorlar. Dick başını kaldırıyor. Benim pencereme bakıyor. Benim aşağı baktığımı görüyor. Bakışlarımız gergin bir korku ipiyle bağlanıyor. Kirpikleri dans ediyor.

Ağabeyim kim? Neden yapılma?

O anahtarı bulmam lazım.

30

Dünyanın Kurtarıcısına Dair

AMA 1911'DEKİ meşum Taç Giyme Birasını saymasak bile, Büyük '51 Birasından ve Prens Zevcesi Birasından ve Hindistan İmparatoriçesi ve Altın ve Elmas Yıldönümü biralarından sonra, 1918 Kasımında Fens'e bir Ateşkes Birası akmadı. Leem Nehri, Ouse'a aktı, Atkinson Havuzundan, Hockwell Deresinden geçerek, günün birinde Freddie Parr'ın bir yılanbalığını... Ama Gildsey'in vatansever sakinlerini ve alçak arkabölgesini tazeleyecek bir Zafer Birası akmadı. Çünkü, birincisi onu yapacak birahane yoktu; ikincisi bira içen nüfusun büyük bölümü erimişti.

*

Belki Ernest Atkinson'u affedebilirlerdi. Belki Belediye Binası kürsüsünden yaptığı ikaz nutkunu, hatta 1911 yazındaki daha da saldırgan, kehanetvari uyarı denemesini affetmeye hazır olabilirlerdi. Belki akıllarının başına geldiğini ilan edebilirlerdi. Ama artık her şey bittikten sonra tarih dersine soyunmak istemediler. Hem Ernest Atkinson'u affetmek istememelerinin bir nedeni daha vardı; kızı.

Gerçi –açık konuşalım– o olağanüstü 1911 senesi Ernest, sadece kendi birahanesinden çıkan gerçek duman bulutları değil, rezalet, horgörü, söylenti ve ithamın daha kara bulutları altında aralarından ayrılırken, Gildsey halkının –on beşinde, şaşkına dönmüş bir çocuk olan– Helen Atkinson'la ilgilenmelerini gerektiren özel bir şey yoktu. Ama 1914'te, on sekizine bastığında iş başka. Zira nüfusun büyük bölümü –özellikle de nicedir beklenen savaş nihayet başladığından– sabık bira üreticisini yermeye devam edebilecekken, küçük

bir bölümü –genç, erkek, yakında silah altına girecek, alışkanlıklara meydan okuyan bölümü– kızına âşık. Babasıyla birlikte Kessling' deki o kasvetli inziva yerinde yaşayan Helen nadiren görüldüğü, görüldüğünde de yanında daima babası olduğu halde, tabloda bir değişiklik yok. Zira genç şövalyelerin, hepimizin bildiği gibi, prenseslere ihtiyacı vardır – özellikle yasak kulelerdeki, etrafı kuşatılmış, erişilmez prenseslere. Hem ağustos sıcağında doğan bu savaş hâlâ düşsel, kahramanca, masalsı safhasında.

Bu çamura batmış Fens sakinlerinin zaaflarına –batıl inançlar, hikâye anlatmak, içe kapanıklık, şişe– bir yenisini ekleyelim mi? Güzellik. Özellikle ilham verici, yüce niteliklerle bağdaştırılan güzellik. Hem artık adına leke sürülmüş Atkinson ailesinin hem de (siyah elbiseli portreler ve benzerleri sayesinde) ailenin koca bir yüzyıl etkisi altına aldığı kasabanın üzerinde Güzelliğin büyüleyici gücünü nasıl uyguladığını anlatmaya gerek var mı?

Ama Helen'in, bira üreticilerinin bu son kızının, kuşkusuz o eski güzelin, ilk bira üreticisinin kızının kaderinden mustarip olma ve yerel bir ilaheye dönüşme tehlikesi yok. Çünkü bir kere, aklı başında, halbuki Sarah Atkinson'ın aklı hayatının elli yılı boyunca başında değildi. İkincisi, Gildsey'e ve kolay inanan sakinlerine değil babasına ait. 1914'te kasaba bu yeni goncalanan kıza kur yapmak istese de, o (kendisi dışında kimse tarafından) sevilmeyen babasıyla kalıyor.

Yine de bu uygunsuz, çifte inzivayı açıklamanın bir yolunu bulmak zorunda kasaba, sırf kendini tatmin etmek için. Görünüşe göre birbiriyle alakası olmayan bu iki yüzü birbirine uydurmanın bir yolunu bulmalı: insanı rahatsız eden ani gülüşleri ve kara alev parlamalarıyla babanın somurtkan, vaktinden önce yaşlanmış çehresi; kızın bakire berraklığı. Bu yüzden de kolay bir efsane uyduruyorlar, Helen, evlatlık dürtüleriyle hareket etmiyor, istemediği halde babasıyla yaşamaya mecbur, hatta zorla hapsediliyor, o gulyabaninin Kessling'deki şatosunda, aydınlık ve davetkâr dünyadan (aydınlık ve davetkâr – 1914'te!) uzak tutuluyor.

Bir efsane... Yine de her efsanede bir nebze gerçek vardır....

Pek'i Ernest ne diyor? Hikâyeyi onun ağzından dinlemedik (He-

len'in ağzından da ama o sonradan çıkacak, biraz ağır ve gönülsüzce belki). Ernest bu canavar rolünü hak ediyor mu? İnzivada da peşini bırakmayan hain iftiraları hak etti mi? Bunların kanıtı ne? Yaklaşan Kaos aleyhinde konuşmuş olması mı? İmparatorluk inşa etmeye ve bayrak sallama aleyhinde konuşmuş olması mı? Kelimeler işe yaramadığında harekete geçmesi mi, bizzat bu hareketinin kaos yaratmış görünmesi mi? Yine de kaos onun suçu değildi. Çünkü o her şeyi açığa çıkaran birasını nasıl kullanacağını biliyordu. İçmiş ve delirmemişti. Tam aksi: İçindeki hüznü dindirmiş, ruhunu ısıtıp aydınlatmıştı. Sigortadan para almak için birahaneyi kendisinin ateşe verdiği suçlamasına gelince... Birahaneyi ahali yakmıştı – tıpkı biranın onların hislerini tutuşturmuş olması gibi. Gerçekten de eline geçen sigorta parasına gelince –gerçi söylendiği kadar fazla değildi ve büyük bölümünü tazminat ödemeleri ve masraflı işyeri kapama süreci yemişti– sonunda savaş kurbanları için bir sağlık yurdu kurmakta kullanıldı, bir zamanların iddialı aile malikânesi Kessling Hall'de hem de. Kessling Hall Sağlık Yurdu (Ernest Atkinson adının vakıfta hiçbir şekilde anılmasını istememişti) zamanla Doğu Cambridgeshire Hastanesi adını aldı; günümüzde, yalnızca küçük bir bölümü ayakta kalan ve idari işler için kullanılan asıl bina yeniden inşa edildi ve genişletildi, şimdi Doğu İngiltere'nin başlıca psikiyatri kurumlarından biri.

Ama biraz fazla ileri atladık. Kessling Hall, ancak 1918'de yeni amacına hizmet etmek üzere düzenlenecekti – Helen Atkinson da ilk gönüllü hemşirelerinden biri olmaya karar verecekti. Ernest'le Helen aynı yılın sonbaharında eski Bekçi Kulübesine taşınacaklardı – etrafını saran ağaçlarla büyük evin bir tür minyatür kopyası. Yani Ernest kızıyla birlikte dolu dolu dört yıl, eski malikânede, zamanla odalarını terk edip kapatarak, dış binaları tamir etmeyerek, yavaş yavaş az sayıda hizmetkârı eriterek kararlı bir münzevi hayatı yaşadı; sonunda 1918'de hiç hizmetkâr kalmadı, aynı anda hem kâhya hem ahçı –hem de hemşire– olan Helen dışında.

İşlerini halletmek için yaptığı çeşitli, kısa ziyaretleri saymazsak 1914'le 1918 arasındaki o dört yılda bir zamanlar dedelerinin yönettiği kasabada Ernest Atkinson sadece bir kere insan içine çıktı. O da 1915 baharında, Kraliyet Cambridgeshire Milislerinin resmigeçidi

ve teftişi sırasında – yani yerel gezici askere alma sirkinin Gildsey' deki performansında. Ernest, yerel veto güçlerini çaresiz bırakan idari bir beceriksizlik yüzünden, selamın alınacağı locada askeri erkan ve sivil kodamanların seçme topluluğu arasına davet edilmiş ve sadece kendisinin bildiği bir sebepten bunu görmezden gelmemişti. Belki tekrar o eski protesto çığlığını atacak bir fırsat bulmayı ummuştu, belki de sessizce somurtmak için gelmişti. Her halükârda gösteri sırasında kendini pek göstermedi. Yanında kızı olduğundan bunu yapmakta zorlanmamıştı.

Tıklım tıklım kasaba meydanı. İnsanın yüreğini coşturan temposuyla bando. Bayraklar, flamalar... Ama böyle şeyleri kasabada daha önce de görmüştük, buna bol bol haki, madalyalı pos bıyıklı eski tüfek albaylar, biraz bağırış çağırış, ortada koşuşan çavuşlar, biraz tüfek ekleyelim; bu arada arka plandan bir şey eksiltmeyi de unutmayın: birahane bacası – resim tamam.

Tören alayı harekete geçiyor. Tuğgeneral selamlama konumu alıyor. Ön sıralarda ordunun biraz tükürük ve cilayla bir adamı ne hale getirebildiğini gösteren özenle seçilmiş, tam talimden geçirilmiş gedikliler var; geri kalanı –esas iknacı onlar– yeni, eğitimsiz, heyecanlı acemilerden oluşuyor, adımlarını şaşırmaya, kızarmaya, sırıtmamaları gereken yerde sırıtmamak için aşırı ciddi ifadeler takınmaya teşneler.

Ön sıralar tribünün önünden geçerken tam kendilerinden beklendiği şekilde selam veriyorlar – belki bir saliselik zamanlama hatasıyla. Ama sıra yeni gönüllülerin sağa-bakına geldiğinde bir tuhaflık olduğu açık. Zira sağa-bak komutu gelmeden önce gözlerin çoğu sağa bakmış vaziyette; hem alayı selamlayan tuğgenerale ya da kırmızı suratlı kodamanlardan birine değil, seyyar platformda selamlama noktasının sağındaki sivil ileri gelenler arasında, babasının yanında oturan Helen Atkinson'a. Gözlerinin ucuyla gördükten sonra dönüp adamakıllı bakmaktan kendilerini alamıyorlar. Adamakıllı baktılar mı gözlerini alamıyorlar. Şimdi bu madalyalı bir asker şapkasından daha hoş bir manzara değil mi? Dönüp omuzlarının üzerinden geri bakmadan edemedikleri için, bu ilgi nesnesinin yanından çabucak geçmek istemedikleri için, uygun adım gitme, sırayı bozmama gayreti bir kenara bırakılıyor, arka sıralar ön sıradaki-

lerin topuklarına basıyor, tökezleyenler oluyor, bir tüfek düşüyor – resmi geçit karman çorman oluyor...

Annem başka türlü anlatmıştı (bu yüzen de kimden bahsettiğini ya da yalancıktan tevazuu nasıl devre dışı bıraktığını asla anlayamadım): Bir zamanlar askerlerin resmigeçidini seyretmeye gitmiş güzel bir kız varmış ve aptal askerlerin hepsi kıza bakmak istedikleri için omuzlarında tüfekleri birbirleriyle çarpışmışlar ve nasıl yürüyeceklerini şaşırmışlar. General kıpkırmızı olmuş, sonra mosmor olmuş...

O bahar günü seyre gelen kalabalığın hikâyesi başkaydı: *Onun* başının altından çıkmıştır –burada platformda olduğunu söylüyorlar–, askerleri bu hale o getirmiştir bir şekilde...

Gerçi onu görebilecek ve suçlayıcı hisleri paylaşacak kadar yakın olanların bakışlarını ve gazaplarını çelen bir şey vardı: Aman aman, büyüyünce bir içim su olmuş – yazıklar olsun, yazıklar olsun o adamın kızı olduğu için...

Kasabanın ileri gelenleri kendi kendilerine şöyle diyordu: Kasabamıza bir haller oldu – artık Büyük Kutlamalar düzenleyemiyoruz...

Yüksek rütbeli subay da şöyle diyordu: Tribündeki kahrolası kız bütün gösteriyi berbat etti. Laf aramızda tam bir ahu...

Gildsey Examiner şöyle yazıyordu: "Bu zor zamanlarda talihsiz bir intizamsızlık üzerinde durmak haksızlık olur..."

Topluluğun eski üyeleri arasında birkaçının (katı gerçekler ve teknoloji asrı olan yirminci yüzyıldan on beş yıl aldığımız halde) başka bir yorumu vardı: Bu *o*. Onun işi. 74'te sakin sakin tabutunda yatmak yerine ortalığı sel bastırdı, sonra şu bira şişelerinin içine girip herkesi çıldırttı ve birahaneyi yaktırdı; şimdi de askere alma resmigeçidine taş koyuyor...

Ama aynı olayın bütün bu çeşitlemeleri dedem için bir anlam ifade etmiyordu –kendi sözleri ve eylemleri başarısız olduğu halde– kızının söze ya da eyleme ihtiyaç duymadan, bu savaş-taciri hadiseyle dalga geçebilmek gibi bir gücü olduğunun aniden ortaya çıkması dışında. Belki de o zaman, 1915'in o nisan günü, dedem kızı-

na âşık oldu (tabii bir babanın duygularından bahsederken böyle bir şey söylemek uygun kaçarsa).

1915 Nisanından sonra dedem bir daha Gildsey'de hiç görülmedi. O meşum resmigeçitten sonra sadece katıksız bir münzevi olmakla kalmadı Güzelliğe tapmaya başladı.

(Bu varsayım değil. Çılgınca bir uydurma değil. Dedemin kendi onayı var: İmha etmeye niyetlendiği ama sonunda imha etmekten vazgeçtiği bir günlük...)

Zira dünyanın bu küçük köşesinde, yaklaşmakta olan felaket konusunda bütün dünyayı uyarmak için gücünün yettiği kadar uğraşıp da sonunda o felaketin patlak verdiğini görünce başka ne yapabilirdi; denizin öte yakasında, Fransa'da dünya sistematik olarak yeryüzünde-cehennemi inşa etmekteyken, cennetten arta kalmış bir parçaya (sadece onun sözlerini başka kelimelerle aktarıyorum) sarılmaktan başka ne yapabilirdi?

Dedeme ne oluyor? Onun da şu eski Atkinson hastalığına yakalandığı ve birtakım Fikirlere kapıldığı söylenebilir mi? Hem öyle sıradan bir fikir de değil Güzellik – bütün fikirlerin en Platoncusu. Fikirlerin Fikri. Dedem –Tanrı bilir– tumturaklı laf etme merakına kapılmış olmasın?

Ama bu fikir değil. Yaşayan bir varlık. Kendi etten kemikten kızı.

Tuhaf şey, savaş ilerledikçe (savaşlar ilerleyebilirse), masal tadını gittikçe daha fazla kaybediyor, bayrak-etrafında-kenetlenelim tadını, Noele-kadar-biter tadını ve itici bir şeye dönüşüyor, masala hiç mi hiç benzemeyen bir şeye, bu yüzden de kızı daha da güzelleşiyor. Ernest (insanlıktan) umudunu kestikçe (kızına) hayranlığı artıyor. Öyle ki sonunda –George ve Henry Crick tarihin yürüyüşüne ayak uydurup kendilerini çamurlu bir delilik içinde bulmaktayken– Ernest Atkinson alelacele çekiliyor, geriye, içeri, Cennete ve Dünyanın Kurtarıcısının ancak bu güzellikten çıkacağına inanmaya başlıyor.

1915'te mutlak inzivaya çekildikten sonra Ernest Atkinson'ın eskiden hemşerilerinin geleceğe bakması için duyduğu arzunun insansevmezliğe dönüştüğü söyleniyordu (gerçi hastane kurmak pek insansevmezlikle alakası olan bir şey değil). 1917'de savaşın (George

Crick'in şahsi eşyaları ve komutanının yazdığı bir mektupla birlikte) kasabaya intikal eden korkunç gerçekleri, Ernest'e bir tatmin hissi ya da eski hasımları karşısında bir üstünlük vermemiş – sadece insanlığa duyduğu tiksintiyi derinleştirmişti. O ölümcül Taç Giyme Birasının bütün stoklarını, yapımında kullanılan malzemelerin bütün kayıtlarıyla birlikte yok ettiği söyleniyordu; içki düşmanı olduğu; bir kasa bira sakladığı ama hiç içmediği; biraları içtiği, hem içmekle de kalmayıp Helen'le birlikte, Kessling'de kurduğu deney birahanesinde sırf kendisi için üretmeye devam ettiği ve süregiden bu kafa çekmelerin, Yeremya'ya benzer huylarını yatıştırdığı ya da alevlendirdiği, ama kesinlikle bazı tuhaf dürtüler uyandırdığı ve onda akıl mantık bırakmadığı söyleniyordu.

*

1918 Kasımında –Kessling Malikânesi ilk hastalarını kabul etmek üzere hazırlanırken ve Helen'le babası karıkoca gibi bekçi kulübesine yerleşirken– Gildsey ve Leem köyleri ahalisi Ernest Atkinson'ı affedebilirlerdi. Çünkü böyle bir hastane kurmak kuşkusuz deli –ya da yoz– bir adamın işi değildi. Belki de bütün bu söylentiler...

Ama Gildsey ve Leem ahalisinin (sadece onlar da değil bütün insanların) affetmekten daha çok istedikleri bir şey vardı; o da unutmaktı. Dört yılda insan doğasının ortaya koyduğu çirkinlikleri unutmak istiyorlardı. Ama savaş kurbanları için bir Sağlık Yurdu (sık ağaçlarla çevrili de olsa) oldukça büyük bir hatırlatıcıydı (sakın bu Ernest Atkinson'ın intikam manevrası olmasındı?). Hatırlamamanın, suçluluk hissetmemenin, aynı zamanda adamı temize çıkarmamanın en basit yolu şöyle demekti: Ne âlâ, savaş hastanesi kurmuş olabilir, pek güzel ama şu bekçi kulübesinde olan bitene bir bakın, o zaman ne düşünüyormuşsunuz görürüz. Evet, şahsi melaneti gizlemek için toplum nezdinde erdemli davranmak gibisi yoktur. Teşekkür ederiz ama kepazelik üzerine inşa edilmiş o hastaneden bahsedildiğini duymak bile istemiyoruz...

(Bunun, açığa çıkarılabilecek ya da çıkarılamayacak sebeplerden Atkinsonların ilk tımarhane kurmaları olmadığını tarih de tescil ediyor tabii...)

Nitekim kendi tavırlarını onaylayan ve bir taşla iki kuş vurarak tatmin olan iyi insanlar kendilerini bu işten sıyırıp, akaçlamanın iyileştirilmesi türünden sağduyulu ve sağlıklı işlerine devam ettiler. Yerel sistemler, sadece savaşın neden olduğu mahrumiyetten değil, birahanesi yandığı, su nakliye şirketi satıldığı, tarım gelirleri azaldığı halde Leem Akaçlama ve Seyrüsefer Komitesindeki önemli konumunu korumaya devam eden (ister istemez yine ondan bahsedeceğiz) Ernest Atkinson'ın inkâr edilemeyecek ihmali sonucunda da çok bakımsız kalmıştı.

Ahali gerçekten de çok kısa sürede unuttu. Ernest'le Helen'i unuttular. Yüz yıl belki daha fazla onlara refah getiren Atkinsonları unuttular. Taç Giyme Birasını unuttular (can sıkıcı şeyleri unutmak ne kolay). Birahaneler, malt mavnaları ve belediye balolarıyla eski dünyayı unuttular – o dört karanlık yıl ne çok şeyi ne çabuk gölgede bırakmıştı. Sonra savaşı da unuttular çünkü unutkanlıklarının esas amacı buydu, bu en can sıkıcı şey.

Ama Ernest'le Helen unutamadılar – bahçe çitlerinin hemen öte yanında, savaş şokuna uğramışlar için yapılmış sağlık yurduyla ne mümkün. Sağlık yurdunun sakinleri de unutamadılar elbet – çünkü bu yüzden oradaydılar. Beş, on sene sonra –şüphesiz bütün savaşları bitirecek savaş bittikten on sene sonra, geçmişten bahseden konuşmalar geçmişte kaldıktan sonra– bazıları hâlâ oradalar. Yirmi beş yıl sonra bile, Henry Crick ibadet edermiş gibi bir edayla akşam ajansını dinler, bombardıman uçakları gece semalarını uğuldatırken ve genç Tom Crick belli bir şişeyle yakından ilgilenirken, orada hâlâ eski savaşın azabını çeken, hâlâ unutmaya uğraşan üç-beş kişi var – ama onları kim hatırlar?

Ama acele etmeyelim. Öyle ya da böyle Kessling'de Büyük Savaştan sonraki yıllarda, dünyanın nasıl manyak bir yer olduğunu unutamayan birkaç kişi var.

Henry Crick unutur. Der ki: Hiçbir şey hatırlamıyorum. Ama bu sadece beynin bir oyunudur. Aslında şu demektir: Hatırlamaya uğraşamam, anlatmak da istemiyorum. Yine de Henry Crick'in unutmak istemesi kesinlikle doğaldır, unuttuğunu zannetmesi kesinlikle iyi-

ye işarettir çünkü bazı şeyleri böyle atlatırız, unutarak. Yani 1921 Haziranında (hızlı bir süreç değildi) Henry Crick kesinlikle sakin ve huzurlu bir sesle "Hiçbir şey hatırlamıyorum" demeye başladığında, üç küsur yıldır Henry Crick'le ne yapacaklarını bilemeyen, Londra'daki ve başka yerlerdeki doktorlar artık eve dönme zamanının geldiğine karar verirler. Evet, kendini epeyce toplamıştır, artık bütün nahoş anılardan da kurtulduğuna göre artık bazı hoş anıları hatırlamasının zamanı gelmiştir. Bu yüzden de onu Hockwell'e geri gönderirler. Bak eski köyün, hatırladın mı? Bak nehir, köprü, tren istasyonu. Bak eski evin, annenle baban – biraz yaşlanmışlar ama onları hatırlıyorsun değil mi? (Peki George nerede?) Evet, bizce artık durumun düzeldi. Evet, uzun yolculuktu ama artık geldiğin yere geri döndün nihayet.

Ama bunda yanılıyorlar. Çünkü pek öyle uzun bir zaman geçmeden –nehir kıyısında ve tarlalarda tek başına yapılan birkaç yürüyüş, hendekleri dolduran ve toprağı yumuşatan sonbahar yağmurunu seyrederek geçen birkaç hafta– Henry Crick tekrar tedaviye muhtaç hale geliyor. Çünkü unutuş için mükemmel bir mekân teşkil etmesi gereken, unutmaya alışmak için mükemmel bir yer olan bu düz, çıplak, ıslak Fens coğrafyası topallayan gazimiz üzerinde tam aksi etkiyi yaratıyor. Belki esas mesele bu: Unutuşu unutmak istiyor, o baş döndürücü boşluk hissinden kurtulamıyor. Bu hiçlik duygusu olmasa daha iyi.

Henry Crick, bir ekim ikindisi uzun bir yürüyüşten eve dönüyor, seyirmeler, titremeler, kasılmalar, sarsılmalar yumağı halinde, aklı başında tek kelime edemiyor. Hemen Kessling'deki şu yere postalıyorlar, uzun süre oradan çıkamayacak gibi görünüyor. Zira Bay ve Bayan Edward Crick'e çok ağır geliyor bu. Birbiri ardına –aynı makineli tüfek menziline giren iki sersemlemiş, talihsiz asker gibi– mezarlarına yuvarlanıyorlar. Zavallı Henry için bundan kötüsü olamaz. Geldiği yere geri döndüğü doğru – şu eski, bildik çamura. Ama aynı zamanda Kessling Hall'de ve orada... Ama orada başına ne geldiğini biliyoruz...

*

1919 Şubatında, yirmi üç yaşını doldurmadan kısa süre önce, Helen Atkinson yardımcı hemşirelik eğitimi alıyor (Kessling Sağlık Yurdundaki on dört hemşireden biri olarak). Bu onun seçimi mi yoksa babasının isteği mi? Yoksa sadece amansız bir mantığın ürünü mü? Bu Ernest'in hastanesi sonuçta; kız da onun kızı. Her gün, bazen geceleri de, bir fenerle yolunu aydınlatarak bekçi kulübesinden çıkıyor (burası artık tam anlamıyla bekçi kulübesi sayılmaz çünkü hastanenin girişi Kessling-Apton yolu üzerinde başka bir yerde) ve hastanede kalan ya da yakınlardaki evlerinden bisikletle gelen diğer hemşirelerin aksine, vazifeye giderken eski Atkinson yolundan yürüyor. (Onun neden hep o taraftan gelip o tarafa gittiği Henry Crick'in çözemediği bir bilmece – tabii bir şeyleri çözmeye uğraşacak kadar kendini topladıktan sonra.) Hemşire kepi ve peleriniyle (kırk dört yaşında olan, ama en az on yıl daha yaşlı görünen) dul babasına hoşça kal diyor ve ağaçların arasında gözden kayboluyor.

Ernest Atkinson da onun gidişini seyretmekten memnun. Çünkü Ernest Atkinson, zihni biraz bulanmış olsa da –malum atası gibi– kıskanç, sahiplenmeci bir adam değil. Hatta tam aksi. Kızının hastanedeki o paramparça olmuş mahluklar arasında bir azize gibi dolandığını canlandırıyor gözünde. Hemşirelik sanatı değil bizzat güzel varlığının büyüsüyle mucizevi tedaviler gerçekleştirdiğini hayal ediyor. Hastane kapısından kurtarılmış bir erkek ırkının dışarı adım attığını görür gibi oluyor.

Ernest durumu böyle görüyor. İnanmıyor musunuz? Günlüğünde yazıyor.

İster inanın ister inanmayın mucizeler gerçekleşiyor: Henry Crick üzerinde.

İsterseniz gelişen tedavi yöntemleri deyin, doktorların artan bilgisi deyin ya da geçen zamanın etkisi deyin Henry Crick, bunun hemşire üniformalı o melekten, o beyaz önlüklü tanrıçadan başka bir sebebi olmadığını söyleyecek size. O, ama sadece o.

Henry Crick aşkı keşfetmiş. 1922 baharı boyunca (yıl 1922 – mümkün mü? 1917 değil mi?) gerçekten cennette. Hem rüya da değil. Çünkü Helen de onu seviyor. Sevdiğini söylüyor. Hem öyle uçucu, hayali bir şey değil bu aşk. Henry Crick iyileştikçe daha so-

mut, daha tutkulu bir hal alıyor. Zamanına –tabii aklına da– koca dünyanın meseleleri müdahale ettiğinden gençlik ve kur yapma yıllarının büyük bölümünü kaybetmiş olan Henry Crick aşk hakkında pek az şey öğrenmiş, tecrübesiz bir sevgili. Ama Helen Atkinson ona öğretiyor. Becerikli bir öğretmen (iyi de bu bilgiyi nereden edinmiş?). Sonunda onu iyileştiriyor.

Madem öyle Helen Atkinson da mı inanıyor mucizelere? Hayır, ama hikâyelere inanıyor. İnsanın yakasını bırakmayan şeylere dayanmanın, delilikten anlam çıkarmanın bir yolu olduklarına inanıyor. Hemşirenin içinde anne pusuda yatıyor ve Kessling Sinir Hastalıkları Sağlık Yurdunda geçirdiği üç yılın ardından Helen bu zavallı, aklını kaçırmış hastaları çocuk gibi görmeye başlıyor. En büyük istekleri kendilerine hikâye anlatılması olan korkmuş çocuklar gibi. Bu keşfinden bir ilke çıkarıyor: Hayır, unutmayın. Silmeyin. Silemezsiniz. Hikâyeye dönüştürün. Sadece hikâyeye. Evet, her şey manyakça. Gerçek olan ne? Hepsi hikâye. Sadece hikâye...

Böylece aşkı öğrenen Henry Crick aynı zamanda eski Flanders hikâyeleri anlatmayı da öğreniyor, bunları daha sonra, biraz daha süsleyip, damıtarak havuz kıyısında, ateş başında, geceleri yılanbalığı tuzaklarını suya bırakıp sudan çekerken anlatacak, bunlar başka hikâyelere bırakacak yerini ta ki dizindeki seyrek seğirmeler dışında neredeyse bütün acı kaybolana kadar. (Ama başka acılar...) Siperlere yaptığı o küçük yolculuğun neredeyse sonsuza kadar elinden alacağı, Crick atalarının o eski yeteneğini diriltiyor. Belki sebebini bilmeden, ileriki günler için yaşadığı bu olağanüstü maceranın, bir hemşireyle karşılaşmasının hikâyesini de saklıyor (zira insan bir mucizeyi başka nasıl açıklayabilir: sahi böyle miydi? diye sormaktan başka). Ama bunu yapmayacak, bu hikâyeyi anlatmayacak, çok çok sonra, ölüm döşeğinde, bir başka kadının ona hemşirelik yaptığı zamana kadar anlatmayacak...

Bu birbirine uymayan çift sevgili olmakla kalmıyor, birbirlerine hikâyeler de anlatıyorlar.

Peki Henry, Helen Atkinson'ın dudaklarından hangi hikâyeyi dinliyor?

Bir zamanlar kızına âşık olan bir baba varmış (artık açık konuşalım, sıradan bir baba şefkatinden bahsetmiyoruz). Karısını seneler önce kaybetmiş olan bu babayla kızı, bir hastane arazisinin kıyısında, eski bir bekçi kulübesinde yalnız yaşarlarmış. Yüksek ağaçlarla çevrili, müstakil bir ev olan bu kulübe masallardaki evler gibiymiş –pasta ev ya da oduncunun kulübesi gibi ama aslında baba eskiden zengin ve nüfuzlu bir adammış– pek çok mülkün yanı sıra bir de birahanesi varmış –ama bir şekilde talihi kötü gitmiş; halbuki bir zamanlar şimdi hastane olan büyük binada yaşarmış. Çok uzakta, denizin öte yakasında büyük bir savaş olmuş ve hastane askerlerle dolmuş, bunların bazılarının vücutları yaralıymış ama esas hepsinin yarası kafalarındaymış. Savaş üç yıl önce bitmiş olmasına rağmen durumda bir değişiklik olmamış.

Savaş başlamadan önce baba, herkesin büyük bir macera gibi beklediği savaş aleyhinde bir konuşma yapmış. İnsanlara savaşın korkunç, feci bir şey olacağını anlatmış. Ama insanlar babaya kızıp onunla dalga geçmişler. Bu da yetmiyormuş gibi bir gece birahanesi yanmış. O da sürgüne gönderilmiş biri gibi kızıyla birlikte, günün birinde hastane olacak büyük kır evinde yaşamaya gitmiş.

Sonra savaş başlamış ve babanın söylediği her şey gerçekleşmiş ve baba manen çökmüş, onu rahatlatacak bir kızı varmış. Bazen, ağır saatleri geçirmek için birbirlerine hikâyeler anlattıkları olurmuş ve bira mayaladıkları o ıssız evde kızına dünyanın ölmekte olduğunu söylermiş; bir daha asla eskisi gibi olmayacağını. Bütün gençliğinin ve güzelliğinin emildiğini. Ama bunları söylerken bile (genç de ihtiyar da olmayan ama hızla yaşlanan bir adam olarak) kızının kendi gözlerinin önünde güzelleştikçe güzelleştiğini inkâr edemezmiş. Bunları söylerken bile zaten kızına çoktan âşık olmuş. Kız da bunu biliyor olmalıymış. Çünkü bir gece hikâye anlatmayı bırakıp birbirlerinin kollarına atılmışlar, bir babayla kızın yapmaması gerektiği gibi.

Daima bir fırsatını bulan aşkın safhaları vardır. Hayranlıkla başlar. Sonra hayranlık arzuya dönüşür, arzu yakınlaşmaya, yakınlaşma birleşmeye. Bütün bu safhalardan bir babayla kızın geçmesi doğal olmasa da mümkündür. Kız bütün bu safhalara razı olmuş çünkü gerçekten de zavallı babasına hayranmış, acılarına üzülüyormuş ve

çocukluğundan beri onun en yakın, hatta tek dostu olduğundan neyin doğal olup neyin olmadığını nereden bilsinmiş? Ama birleşmenin ardından gelen diğer safhaya, aşkın meyvelerinin toplanması safhasına gelindiğinde (zira babanın isteği buymuş – bir çocuk istiyormuş, çok özel bir çocuk) kız fikirden ürkmüş ve titremiş.

Bu yüzden de babasını planlarından vazgeçirmek için, zaten ikisi için fazla büyük olan kır evlerini savaş kurbanları için bir hastaneye dönüştürme fikrini kafasına sokmuş. Bu daha iyi bir plan değil miydi? Bir bakıma himayeleri altına girecek, çocukları sayılacak bütün o zavallı, elim hastaları kurtarmak. Yakınlarda bir yere, belki bekçi kulübesine taşınabilirlerdi (hayır, hayır onu asla terk etmeyecekti). Kendisi de hemşire olacaktı.

Ama babanın gerçekten de yeniden uyanan enerjisini boca ettiği, büyük şeyler (hatta mucizeler) umduğu bu hastane sadece onlara kötülüğün nasıl baki kaldığını, geçmişte olan şeylerin geçmişte kalmadığını hatırlatmaktan başka bir işe yaramamış. Zira büyük savaş bittiği halde zihnen hasar görmüş askerler halen gelip kalıyorlarmış. Onlar için hayat durmuş, halbuki yaşamaya devam etmek zorundalarmış. Bu umutsuzluk yurdu babanın kederini daha da derinleştirmekten başka işe yaramamış. Artık her zamankinden daha fazla çocuk istiyormuş. Hem sadece çocuk da değil. Çünkü bu çocuktan Dünyanın Kurtarıcısı diye bahsetmeye başlamış. Zira belki o zavallı askerler gibi onun da zihni yaralıymış.

Kız babayı vazgeçirmeye çalışmış. Bu çocuğu nasıl büyüteceklermiş – bir babayla bir kız?

Çünkü her gün hastanede çalışa çalışa delilikten normal bir şeymiş gibi bahsetmeye alışmış kız. Ağaçların arasından geçerek hastaneden kulübeye, kulübeden hastaneye giderken kendi kendine hangisinde daha çok delilik olduğunu sorarmış. Kim daha deliymiş, çıldırmış askerler mi yoksa pasta evdeki adam mı? Bazen bu yolculuklar sırasında bir meşe palamudu düşer, bir ağaçkakan takırdar, bir rüzgâr dalların arasından eserken durur kendi kendine şöyle dermiş: Bunlar hayatımın yegâne aklı başında anları – aklı başındalık buysa tabii. Şöyle düşünürmüş: Doğrusunu söylemek gerekirse kapana kısıldım. Benim de hayatım durdu. Çünkü babalar kızları, kızlar da babaları sevdiğinde bu geleceğe uzanan ipe düğüm atmak gi-

bidir, bir nehrin geri akmak istemesi gibidir.

Böylesi anlarda genelde yanaklarından yaşlar süzülürmüş. Çünkü bir kapan olmasına rağmen babasını hem bir kızın sevmesi gerektiği gibi hem de bir kızın sevmemesi gerektiği gibi seviyormuş ve onu incitmek istemiyormuş. Bir çocuk istemediği halde... bir çocuk istiyormuş. Bir gelecek istiyormuş. Hem tekrar elinden hiçbir iş gelmeyen bebeklere dönüşen adamlara bakmaya alışmış. Hemşirenin içinde de anne varmış.

Ormandaki biçare bir prenses gibi ağaçların arasında oyalanırmış.

Ama aşk bir fırsatını bulur. Çünkü bir süre sonra hastaneye Henry adında yaralı bir asker gelmiş. Hayat onun için de durmuşmuş; ama tekrar başlamak üzereymiş. Çünkü zaman geçtikçe iyileşmiş ve iyileştikçe –gerçi Henry bu ikisinin aynı şey olduğunu söyleyecektir– babasını seven hemşiresine âşık olmuş. O hemşiresine âşık olurken hemşiresi de ona âşık olmuş. Bu ikinci sevgi birincinin düğümünü çözmüş.

Zira bir gece kız babasına şöyle demiş: "Kabul ediyorum. Çocuğunu doğuracağım – bana özgürlüğümü verirsen."

"Ne özgürlüğü?" demiş baba.

Kız babaya bakmış.

"Başka bir adamı seviyorum."

Babanın yüzü asılmış ama kızının sözlerini dinlemiş.

"Önce bu adamla evlenip onunla yaşamama izin verirsen senin çocuğunu doğururum, böylece çocuk dünyaya geldiğinde onun çocuğu gibi görünür ve evliliğimizden olma bir çocuk gibi onu birlikte büyütürüz."

Baba uzun uzun kıza bakmış.

"İyi bir adam mı?"

"Evet, hastanedeki hastalardan biri. Çok hastaydı ama şimdi neredeyse tümüyle iyileşti."

Babanın hüzünlü gözlerine hafif bir ışık girmiş.

"Onu *sen* mi iyileştirdin?"

Kız bir şey söylememiş.

"Peki seni seviyor mu?"

"Evet."

"Çocuğun kimden olduğunu ona –kocana– söyleyecek misin günün birinde?"

"Buna ben karar vermeliyim."

Babanın gözlerinde ışık titremiş ama sönmemiş.

"Peki ona iyi bakacak mısın – yani oğluma?"

"Erkek olursa tabii."

"Dünyanın kurtarıcısı olacak mı?"

"Dünyanın kurtarıcısı olacak."

Böylece babayla kız anlaşmışlar. Belki de hemen o gece bir çocuk yapmak için işe koyulmuşlar. Ama kızın asıl umduğu (babasını kandırmak onu çok üzse de) önce Henry'den bir çocuk sahibi olmak, babasının da çocuğu kendisinin sanmasıymış. Bunu başaramayıp babasından hamile kalırsa Henry'ye çocuğun kimden olduğunu hiç söylemeyecekmiş, belki söylemesi de gerekmeyecekmiş. Üçüncü olasılığı –kimin çocuğu olduğunu anlamayabileceğini– aklına bile getirmemiş, annelik güdülerine öyle güveniyormuş.

Böylece kız, ikisini de sevdiği iki adamdan hamile kalmak için elinden geleni yapmış. Gerçi çocuğun babasının kim olduğu belki bebek doğana kadar açıklık kazanmayacakmış. Bütün bunlar Henry'nin yaralı zihni iyileşmenin de ötesine geçerken oluyormuş. Günün birinde, zamanı geldiğini düşündüğünde –belki o aynı ağaçlar arasında, durup üzüntüyle ağladığı kuytularda– kız Henry'ye bir hikâye anlatmaya başlamış...

Ama Henry bu hikâyeyi duyduğunda (her şeye inanabilecek cennetteki bir adam gibiymiş) hemşireyle ikisi zaten nişanlıymışlar ve baba olacağını da çoktandır biliyormuş...

Ama hikâye devam ediyor ve Henry Crick artık onun bir parçası. Zira evlendikten sonra hemşireliği bırakıp anne olacak bu güzel hemşireyle nikâh tarihi belirlenmekle kalmamış, babası sayesinde bir ev ve istikbalde bir iş de temin edilmiş, Atkinson Havuzunda bir iş, yakında emekli olacak John Badcock'un boşaltacağı bir kulübe.

Yazın geri kalan bölümünde Avrupa halen barış anlaşmalarını düzenlemekle meşgulken Henry Crick, John Badcock'tan havuz bekçiliği ve savak kullanımının inceliklerini öğreniyor; John Badcock

temkinli ve mesafeli bir adam olduğu halde yeni gelen çifte düğün hediyesi ve seleflerinin yadigârı olarak Ateşkesin imzalandığı gün yakalanmış (böyle içi doldurularak saklanması da bu sebepten) cam muhafaza içindeki yirmi kiloluk turnabalığını bırakıyor.

Eylülün sonlarına doğru Helen'in halen görünür olmayan hamileliği ilerlerken çeşitli mobilyalar, ev eşyaları, evladiyelikler ve kişisel eşyaları hem Henry Crick'le ölmüş ana-babasının evinden hem de Kessling Hall'ün eski bekçi kulübesinden kamyonla taşınmaya başlıyor. Bunlar arasında –bir sabah bir taksinin bagajında, Bayan Henry Crick adına kendi kendine geliveriyor– pirinç süslemeli siyah ahşap bir sandık da var, sıkı sıkı kilitli, üzerinde E. R. A. harfleri. Ernest sandıkta ne olduğunu biliyor. Helen de biliyor. Ama Henry'nin tahmin yürütmesi gerekecek.

Yine burada Martta gri bir şafak vakti, Hockwell ve Apton ebesi Ada Berry'nin nezaretinde Ernest Atkinson'ın dünyanın kurtarıcısı olmasını istediği çocuk doğuyor.

Doğunca da patates kafa olduğu anlaşılıyor.

Gerçi onun dünyanın kurtarıcısı değil de patates kafa olduğunu Ernest Atkinson asla öğrenemeyecek...

Ama biraz geriye gidelim – Cennetin ışığının halen gerçek göründüğü yere. Yeni evli, müstakbel baba Henry Crick, sakin ve loş bir pastırma yazı akşamı yeni yuvası olan kulübenin dışında oturmuş, kendi korumasındaki havuza, nehre ve nehir kıyısına bakıyor. Güzel ve hamile karısının varlığıyla aydınlanan bu dümdüz arazi, onun gözündeki o eski korkunç boşluğunu kaybetmiş, sonradan vereceği kimsesizlik hissinin de henüz ipuçlarını vermiyor. Dahası güzel karısının sevgisinin kozası içinde dünyanın dedikodusuna kulakları kapalı. Çünkü Ernest Atkinson'ın kim olduğunu biliyor. Hem nikâhtan önce hamile kalınıp da nikâhtan sonra doğurulan bir çocuk duyulmamış şey mi? O anda Henry Crick belki de bir adamın sahip olabileceği en büyük mutluluğa sahip, bir dertler foyası üzerine yerleştirilmiş mutluluğa, geçmiş ve gelecek acılar arasına bir kama gibi sokulmuş mutluluğa...

Sonra birden onu görüyor, nehrin kıyıları arasında, solan ışıkta kımıldanıp parıldıyor. Akşam loşluğunda, karşı kıyı boyunca nehir aşağı sürüklenerek havuza ilerliyor. Kıpırdanıyor, kâh suya batıp çı-

kıyor kâh otlara takılıyor; dönüyor, yuvarlanıyor, parlıyor, kıpırdanıyor, yalazlanıyor, ışığı azalıyor tekrar çoğalıyor, kayıyor, süzülüyor, dalıyor, sanki sürekli şöyle diyor, "Bana bak – bütün dikkatin benim üzerimde mi? Evet, bütün dikkatin benim üzerimde." Zira bir an titrek bir kadın şekli alır gibi oluyor. Sonra savağa yaklaşırken ortadan kayboluyor.

Serap.

Henry Crick hayretle seyrediyor. Öyle şaşırmış ki serapların kötüye alamet sayıldığını unutuyor. Gözlerinden şüphe etmiyor. Ama belleğinden de şüphe etmemek için bu görüntüyü kaydediyor. Havuz bekçisi defterine yazıyor –bildiği harikalar listesine eklenecek bir madde daha– "26 Eylül 1922 (akşam). Serap gördüm."

Yine aynı gün, yani 26 Eylül 1922'de gelmişti pirinç süslemeli, altın harfli sandık kulübeye ve Henry Crick, karısının talimatıyla (hiç soru sormamıştı – mutlu adamlar soru sormaz) onu tavanarasına kaldırmıştı.

Bundan bir süre önce Ernest, Helen'e sandığın içinde ne olduğunu ve ne amaca hizmet edeceğini açıklamış olmalıydı. Kızının da teyit ettiği gibi, doğacak oğluna (Helen belki "ya da kızına", hatta "torununa" sözlerini sarf etmemişti bile) babasının kim olduğunu söyleyip söylemeyeceğine Helen karar verecek olsa da bir adama –hele dünyanın kurtarıcısına– bu konuda bilgi vermemek büyük kandırmacaydı; vuku bulabilecek bir açıklama için kendisi birtakım düzenlemeler yapmak istemişti. Eski sandığına –gençliğinde Londra maceralarında ona eşlik eden sandık– henüz doğmamış çocuğuna hitap eden bir mektup yazacak, nasıl doğduğunu açıklayacaktı. Buna ilaveten senelerdir yazdığı günlükleri koyacak, böylece –bu gibi konuların dünyanın kurtarıcısı için bir kıymeti varsa– çocuk babası hakkında daha çok bilgi edinecekti. Sandığı ve anahtarını kızına gönderecekti; oğulları on sekizine bastığında –isterse– anahtarı ona verecekti.

Belki Helen, "Ama sen o zaman hâlâ..." diyebilirdi ama karşısında hasta bir adam olduğunu bildiğinden kendini tutmuştu. Belki onun yerine "İyi de neden sandığa koyuyorsun?" diye sormuştu, sandığın çok büyük olduğunu kastederek. Ernest buna, belki hafifçe gözünü de kırparak, "On sekizinci doğum gününde oğlumuz ay-

nı zamanda bizim biradan bir düzine kadar alacak. Hatırlarsın – birlikte yaptığımız biradan..."

Belki de o zaman hoşça kal demişti Helen'e – babası olarak değil sevgilisi olarak. Zira bir daha asla bekçi kulübesinde yalnız kalamayacaklardı – değil mi? Belki Helen havuz kıyısındaki kulübeye dönmek için evden çıktığında ağlamıştı. Çünkü rahmindeki çocuk Henry'nindi – o zaman öyle olduğuna inanıyordu.

25 Eylül gecesi Ernest, oğlu olduğunu sandığı bebeğe hitap eden bir belge kaleme aldı, ona babasının sevgi ve selamlarını, babasının itiraflarını –nedametini– yolladı ve kurtarılmaya feci ihtiyaç duyan dünyayı kurtarmasını rica etti. Muhtemelen bunu yazarken delirdiğini biliyordu – çünkü her delinin içinde "Sen delisin, sen delisin" diyen küçük bir aklı başında adam vardır. Ama belki de bu hiçbir şeyi değiştirmiyordu, çünkü aklı başında ve hakiki olduğuna inandığımız bu dünyanın aslında saçma ve abes olduğu inancı çoktan doğrulanmıştı.

Kurtarıcı-oğluna yazdığı mektubu bitirdiğinde zarfa koydu, mühürlemedi (Helen de okuyabilsin diye) ve günlüklerini yazmış olduğu mavi bezle kaplı dört defterle birlikte siyah sandığa koydu. Sonra bekçi kulübesinin bodrumuna indi ve 1911'de mayalanıp halkın tüketmesi için piyasaya sunulduğunda Taç Giyme Birası diye bilinen şişelerden on ikisini birkaç kerede yukarı taşıdı. Bunları da dikkatle çuvallara sararak sandığa yerleştirdi. Belki daha baştan yazmıştı, belki de tam o anda şu kelimeleri mektuba ekledi:

"Not: Şişeler acil durumlar içindir."

Sonra zarfın üzerine şöyle yazdı, "Bayan Henry Crick'in İlk Çocuğuna" zarfla günlükleri de çuvala sarıp sandığı kapattı, kilitledi ve ertesi gün, içine anahtarı koyduğu mühürlü bir paketle kızının evine gönderdi.

Bekçi kulübesinin bodrumunda kaç şişe olduğu bilinmiyor. Ama on ikiden çok daha fazla olmalı. Çünkü dedem sandığın taksinin bagajında uzaklaşmasını seyrettikten sonra içinde büyük bir boşluk açıldığını hissetti ve onu birayla doldurmaya başladı. Bu boşluğa, daha önce hiç teşebbüs etmediği miktarlarda, o olağanüstü, hayaller gördüren içkiyi, sadece içmeyi bilenlerin içmesi gerektiği –sadece Dünyanın Kurtarıcısının gerçekten nasıl içileceğini bil-

diği– içkiyi boca etmeye başladı.

Bütün sabah içti: Atkinson Havuzunda Bayan Henry Crick bir sandık alıyor ve –içinde anahtar bulunan küçük bir pakette– bir de basit mesaj: "Adını Richard koyun."

Bütün ikindi içti: Atkinson Havuzunda Henry Crick dizi sızlaya sızlaya sandığı tavanarasına kaldırıyor.

Aralıklarla belki bütün gün içti. Ama sonra akşamın bir vakti, arkasında boş şişeleri bırakarak bekçi kulübesinden Kessling Malikânesine doğru yürümeye başladı, bir zamanlar kızının hemşire olarak teptiği yapraklarla kaplı patikaları takip ederek. Belki gerçekte oraya ait olduğuna inanıyordu, geçmişten asla kurtulamayacak, asla geleceğe tırmanamayacak zavallı askerlerin arasına – halbuki kızı geçmişten azat olana aitti. Belki çıldırmış askerler arasında Henry Crick'in yerini almak istiyordu, belki silah taşımasının sebebi de buydu.

Neyse, malikâneye asla ulaşamadı. Çünkü babamın Leem'den aşağı doğru ışıldayarak inen serabı gördüğü eylül akşamı, büyük büyük dedesi Norfolk'tan büyülü arpayı getirmiş olan Ernest Atkinson, oturup sırtını bir ağaca dayadı, dolu bir silahın namlusunu ağzına soktu ve tetiği çekti.

31

Bir Öğretmenin Vasiyetnamesi

ÇOCUKLAR, eğitime inanır mısınız? Dünyanın büyüdüğüne ve öğrendiğine inanır mısınız? Bilge yaşlı adamlar ve genç aptal adamlar martavalına inanır mısınız? Sus küçüğün söz büyüğün lafına, liderini takip etmeye, tecrübeden edinilen derslere...?

Çocuklara inanır mısınız? Saadet bulutları halinde geldiklerine, yanlarında cennetten küçük parçalar getirdiklerine, dünyanın günün birinde nasıl bir yer olacağının ipuçlarının sinelerinde kilitli olduğuna inanır mısınız?

Bir tarih öğretmeni nedir? Hataları öğreten biri. Başkaları, Bu iş böyle yapılır, derken o, Hatalı olan budur, der. Başkaları, Bu işin yolu, bu işin yordamı budur, derken o, Bir miktar da beceriksizlik, acemilik, gaf ve fiyasko vardır, der. Tıkır tıkır işlemez hiçbir şey; hata insana mahsustur (peki neye ihtiyacımız var, bizi izleyecek ve günahlarımızı bağışlayacak bir Tanrı'ya mı?). Tarih öğretmeni kendisiyle çelişir (ne de olsa herkes bilir, tarihten öğrenilen yegâne şey, aslında hiç kimsenin...). İnsanın önünü tıkayan bir yol gösterici, hain bir hoca. Belki kötü etkisi vardır. Belki mevcudiyeti hayırlı değildir...

Karanlık. Okul bahçesi. Sınıflarda, toplantı salonunda, fen kanadında, spor salonunda, kütüphanede karanlık. Öğretmen odalarının olduğu yerde sadece tek bir ışık yanıyor.

Bir öğretmen dengesiz adımlarla bahçede yürüyor. Öğretmen biraz sarhoş. Öğretmen artık öğretmeyecek. Bu işe uygun değil. Öğretmen müdürle görüşmüş. Çocukların bahçesinde, peçeli banliyö yıldızları altında oyalanıyor...

Çocuklar, sarhoşluk üzerine (sarhoşken yapılmış) birkaç kısa gözlem. Büyük ölçüde yetişkinlere has bir olgu. Yaşı çok küçük olanlar sarhoş olmaz. Olmaları gerekmez. Çünkü çocuklar tekrar çocuk gibi olduklarını hissetme ihtiyacı duymaz... Dünyayı oyuncak gibi gösterir. Kötüyü o kadar da kötü göstermez. Gerçeği gerçekten de o kadar gerçek göstermez... Sosyolojik ve ideolojik içerimleri. Tarihin resmigeçidini başlatır (Bakın – hâlâ neşelenebiliyoruz!). Çokyönlü bir araştırma konusudur (belki günün birinde bunun üzerine çalışmak istersiniz): Fransız Devrimi sırasında Fransız şarap ve şampanya sanayii. Tüketim arttı mı azaldı mı?

"Efendim?"

Price. Solgun, sorgulayan yüzü karanlıkta hırpalanmış bir ay gibi yükseliyor.

"Price senin bu saatte burada işin ne?"

"Toplantı, efendim."

"Ne toplantısı?"

"Cemiyetimizin toplantısı. Holokost Kulübü – Kıyamet-Karşıtları Derneği. Henüz ismini kararlaştırmadık."

"İkisi de olur. Bu toplantıları yapabilecek misiniz? Ya Lewis?.."

"Ayarladık. Satranç kulübü adı altında bir oda aldık."

Benimle birlikte yürüyor.

"Onu gördünüz mü efendim?"

"Kimi?"

Price o karanlıkta yüzen ışık karesine işaret ediyor.

"Biliyor muydun?"

"Herkes biliyordu."

"Evet. Gördüm. Ne yalan söyleyeyim viskisini de içtim."

"Sizi attılar mı?"

"Sence atmışlar mıdır Price?"

"Bir protesto düzenleyebiliriz, efendim. Resmi makamlara dilekçe veririz. Şu boktan yerel gazeteye yazarız..."

"Gurur duydum. Ama..."

(Peki bu ani yakınlık neden? Bu dayanışma? Bu aşırı-saygılı "efendim"ler? Hem de senden...)

"Ben sadece şunu söylemek istiyorum efendim, hepimiz –bütün

sınıf– olanlardan dolayı gerçekten çok üzgünüz."

"O kadar da önemli değil Price. Kovulmuyorum. Emekliye ayrılıyorum."

"Bir de. Bir de – şu verdiğiniz yeni dersler. Cidden müthişti."

Hikâyeler, Price. Masallar.

"Ayrıca – Bayan Crick için de üzüldük."

"Sağ ol. Ama o seni biliyor, haberin var mı? Ona senden bahsettim. Sen bir öğretmenin karısına anlattığı türden bir öğrencisin."

"Kendisi nasıl, efendim?"

Öğretmen cevap vermiyor.

Bahçe kapısına geliyoruz. Öğretmen sallanan bacakları üzerinde duruyor.

"Baksana, hemen eve dönmen gerekiyor mu? Seni merak ederler mi? Üç fincan Scotch içtim. Sanırım biraz daha içsem iyi olacak. Gel benimle iç."

"Peki." (Biraz tedirgin.) "Olur. Ama gerçekten de orada içki bulunduruyor mu?"

"Suç değil. Müdürünüzün korumaya ihtiyacı var. Sizin koruyucu efendiniz olmak istiyor ama asıl onun – neyse bunu söylemesem daha iyi."

"Tabii... Duke's Head barına mı efendim? On sekiz yaşımı doldurmadığımı biliyor musunuz?"

"Price, sen bana şimdiye kadar hiç?.."

Duke's Head. Soğuk gecede cafcaflı sıcak. Arka planda uzaylı-istilacı gurultuları ve meyve suyu makinesi hıçkırıkları. Bir köşe masası. Yarı sarhoş bir öğretmen ve ölü maskeli bir öğrenci. İçkiler: Birincinin önünde bir duble Scotch; ikincinin önünde (bizim Price'ın dışavurumcu zevklerini tahmin etmem gerekirdi) ağır ağır yudumlanan bir Bloody Mary.

Güney Londra'daki Skandallar Okulunda bir şok daha. Öğrenciler okuldan sonra içmeye teşvik ediliyor.

"Peki size ne dedi?"

"Lewis mi? Boş ver onu. Sen bana şu Holokost Kulübünden bahset."

"Olur." Biraz tereddütlü görünüyor, sanki bunun çocuk işi olduğunu düşünecekmişim gibi. "Sadece bir fikir. Bir protesto grubu değil. Biz... korkunun gücüne inanıyoruz."

"Korku mu Price?"

Korku mu?

"Bu okuldaki bütün çocuklar kalkıp protestoya katılamaz. Ama korkabilirler. İnsanların korkularını biriktirmek istiyoruz. Onlara korkularını saklamamalarını söyleyeceğiz. Açığa çıkarmalarını. Korkunuzu gösterin, bizimkine ekleyin, demek istiyoruz."

"Peki nasıl?.."

"Bir dergi çıkarmayı düşündük. İnsanlar korkularını yazsınlar. Malum, dünyanın sonunu nasıl gördüklerini. Son anlar, son düşünceler, panik, hemen ölmeyenler neler yaşayacak..."

Heyecanlanıyor. Kan kırmızı içkisinden bir yudum alıyor.

"Bu fikri nereden aldık biliyor musunuz efendim?"

"Hayır."

"Hayır mı? Cidden mi? Dersten. Hatırlayın. Hepimiz rüyalarımızı anlatmıştık..."

"Evet." (Demek derslerim bir şey öğretmiş: nasıl korkulacağını.) "Şu ders."

Bana bakıyor.

"Kusura bakmayın, derslerinizi mahvettim efendim. İşinizi zorlaştırdığını için özür dilerim."

Ama eğitim bunun içindir Price. (Öyle koyun gibi bakma. Devrimci ateşine ne oldu? Yoksa diktatör başka türlü devrilince işe yaramıyor mu? Eninde sonunda onun da acınası bir vaka olduğu ortaya çıktığında.)

Doldurulmayı bekleyen boş kafalarla ilgili bir şey değildir eğitim, ya da içlerinde biriken bilgi gazını sıcak sıcak dışarı koyveren öğretmenlerle. Öğretmen öğrenci zıtlaşmasıyla ilgilidir. Birinin ısrarı diğerinin direnci arasında aşınan şeyle ilgilidir. Doğal dirence karşı uzun, zorlu bir mücadele. Bayağı bir serinkanlılık gerektirir. Ben kolay sonuçlara inanmam, asa sallamaya, mucizeler yaratmaya da. Lewis gibi günümüzün gerçek dünyasına hazırlamaya inanmam. Ama eğitime inanırım.

İşten kovulan öğretmen, bebek hırsızının kocası: "Eğitime inanırım," diyor.

Neden öğretmen oldum biliyor musun? Tabii tarihe merakım vardı. Sevimli bir hobiydi benim için. Peki beni *öğretmeye* neyin sevkettiğini biliyor musun? 1946'da Almanya'dayken oldu. Bütün o enkaz. Tonlarca. Gördün mü ne kadar basit. Sadece dümdüz edilmiş birkaç şehir. Özel bir ders filan çıkarmadım. Ölüm kamplarına yapılan turlara katılmadım. Medeniyet denen bu şeyin, üç bin yıldır üzerinde uğraştığımız bu şeyin, öyle ki arada bir sıkıldığımız hatta okul çocukları gibi dalga geçtiğimiz (bazen böbürlenmeci bir müdür şeklini alan) bu şeyin değerli olduğunu gördüm. Kolayca yerle bir edilen zekice bir icat ama değerli.

Üzerinden otuz dört yıl geçti. Şimdiki durum o zamankinden iyi mi kötü mü bilmiyorum. Sıfır senesinde olduğundan iyi mi kötü mü bilmiyorum. İlerleme efsaneleri var, gerileme efsaneleri. Devrim hayalleri... Otuz iki yıllık öğretmenliğim bir şey değiştirdi mi bilmiyorum. Ama o zamanlar her şeyin karanlık göründüğünü, şimdi de durumun aynı olduğunu biliyorum. 1946'da harap olmuş bir dünya görüntüsü vardı gözlerimin önünde. (Bildiğim kadarıyla müstakbel karım da bazı şeyler görüyordu – ama ona girmeyelim.) Şimdi de sen Price, 1980'de, iskelet yüzün ve Holokost Kulübünle dünyanın fazla zamanı kalmadığını söylüyorsun – benim o zaman olduğumdan çok da küçük değilsin.

"Yani sen Lewis'in bana ne dediğini mi merak ediyorsun? Benim ona dediğim bir şeyi söyleyeyim, 'Lewis, sen çocuklara inanıyor musun?' dedim."

"Anlamadım efendim. Bir içki daha ister misiniz?"

"Lewis de anlamadı. 'Onlara ders veriyoruz. Onlara inanıyor musun? Şu olmaları beklenen şeylere. Geleceğin mirasçıları, umudun taşıyıcıları. Yoksa çabucak büyüyüp ana-babaları gibi olacaklarına, onlarla aynı hataları yapacaklarına, o eski şeylerin hep tekrarlanacağına mı inanıyorsun?' dedim. Lewis , 'Sen neye inanıyorsun?' dedi. Ben de 'İkinci söylediğime,' dedim. Lewis 'Öğrencilerine bunu mu anlatıyorsun?' dedi. Ben de 'Tarih onlara böyle söylüyor: Gü-

nün birinde ana-babalarınız gibi olacaksınız. Ama ana-babaları gibi olurken onlara benzememek için mücadele etmişlerse, çabalamışlarsa' (öğrencinin neden öğretmene direnmesi gerektiğini, gençlerin neden yaşlılardan şüphe etmesi gerektiğini görüyorsun Price) 'denemişler ve bir şeylerin kayıp gitmesini engellemişlerse. Dünyanın *daha kötü* olmasına izin vermemişlerse?..'"

"Peki Lewis ne dedi biliyor musun?"

"Hayır."

"'Çok uzun zamandır öğretmenlik yapan yaşlı, yorgun bir kiniğin yorumu bu.'"

Peki, demek hepsi bir icadı koruma mücadelesi. Her şeyin anlamsız görünmemesini sağlama mücadelesi. Korkuyla savaş. Korkuyorsun. Kulüp filan kurmana gerek yok. Yüzünden belli. Peki sence şimdi ben ne haldeyim? Bütün bu martavalları neden anlatıyorum sence, öğretmenlik kariyerimin sonunda anlattığım ve –senin söylediğin kadarıyla– takdir gören bütün bu hikâyeler ne için sence? Korkuyu savuşturmaya yarıyor. Ne ad verdiğin umurumda değil – açıklama, gerçeklerden kaçma, anlam yakıştırma, daha geniş bir açıdan bakma, her şeyi belli bir perspektife yerleştirme, burada ve şimdiyi atlatma, eğitim, tarih, masal – korkuyu dindirmeye yardımcı oluyor. Sence neden burada seninle oturuyorum, daha da fazlasını anlatmak istiyorum? Daha gitmeyeceksin değil mi Price? Annenle baban meraklanmaz değil mi? Evet, bir tane daha var. Evet, biliyorum sarhoşum. Sana bir tane daha anlatayım. Sana şeyi anlatayım...

Price biraz daha içki almak için kalkıyor. Bardakları toplayan barmen onu durduruyor. Şüpheli şüpheli bir ona bir bana bakıyor.

"On sekiz yaşını doldurmuş mu?"

"Evet." Barmen inanmayan gözlerle dik dik bakıyor. "Doldurmuş olmasa bilirdim. Benim oğlum."

– Sana şimdi anlatacağım (bu ceset makyajının arkasında bile aniden pespembe kesiliyor Price), sana anlatacağım hikâye

32

Güzel ve Çirkine Dair

DÜNYANIN kurtarıcısı değil. Patates kafa. Gelecek umudu değil. Bir balığın donuk, boş bakışlarına sahip bir mankafa...

Eğitim de kabul etmiyor. Okuyamıyor, yazamıyor. Konuştu mu bebek gibi konuşuyor. Asla soru sormuyor, bilmek istemiyor. Bugün söyleneni yarın unutuyor. On dördünde hâlâ Hockwell köy okulunun birinci sınıfında, alt çenesi düşmüş, boş gözleri dalmış oturuyor, diğer çocukların alay konusu. "Dick Crick!" diye çığırıyorlar. "Dick Crick! Dick Crick!" Çocuk şarkılarından bir isim gibi. (Düşüncesiz ana-babası nasıl boş bulunmuş da adını Richard koymuş?)

Azimli bir adam olan okul müdürü Bay Ronald Allsop sonunda babaya itirafta bulunuyor: "Yapabileceğim her şeyi yaptım." Yenilmiş öğretmenin yılların eskitemediği kaçış rotasını izliyor: "Ama elleri becerikli... omuzları da sağlam... kas kuvvetine dayalı, namuslu bir işe girmenin utanılacak tarafı yok..."

İşin tuhafı bu üzücü hüküm babayı sevindirmiş, neredeyse rahatlatmış gibi.

Daha da tuhafı küçük kardeş --Gildsey Meslek Lisesine gitmek için burs kazanan çalışkan öğrenci, yüksek mevkilere gelip babayı gururlandıracak– Tom Hockwell köy okulunun beceremediği şeyi başarmaya teşebbüs ettiğinde; bir yaz günü kitapları, kalemi kâğıdı alıp --çünkü aptal bir ağabey istemiyor, çünkü ağabeyinin umursamadığı şeyi, yani zekâsı olmamasını umursuyor, çünkü onu eğitimsizlikten kurtarmak istiyor (erken pedagojik semptomlara dikkatinizi çekerim)– Dick'le birlikte çekek yerinin kıyısına oturduğunda baba aniden bu derme çatma dersi bölüyor ve gözlerini kocaman yapan bir panik ve kendisinden beklenmeyecek bir sertlikle küçük oğluna bağırıyor: "Onu eğitme! Ona okumayı öğretme!"

Bu yüzden de Dick, Leem kıyılarında, elleri becerikli, omuzları geniş, kafası olmasa da bedeni kuvvetli biri oluyor. Biraz zaman geçtikten sonra Ouse'un dibini tarayan *Rosa II* adlı teknede işe giriyor ve bu sayede biriktirdiği yevmiyeleriyle ikinci el bir motosiklet alıyor, Velocette 350, Dick'in en iyi anladığı ve en çok sevdiği şey olduğu söylenebilir bunun, beyinsiz randımanı, mekanik canlılığıyla Dick'in kendisine epeyce benzeyen bir motosiklet.

Ama bir patates kafalı bile bazen merak edip düşünüyordur herhalde. Bir mankafa bile bazen şu büyük, insanı kışkırtan sorulara kafa yoruyordur: Hayat nedir? Neden yapılmıştır? Nereden gelir ve neye yarar?

Mesela annesinin hiç açıklama yapmadan ortadan kaybolması ve bir daha geri gelmemesi. Önceleri hep vardı. Ona her gün temiz giysiler ve yemek verirdi. Patates kafalı olsa da onu yatağına yatırır, iyi geceler öpücüğü verir ve karşılıksız olmasıyla orantılı özel bir anne şefkati gösterirdi ona – ya da Küçük Tom'un meraklı ve kıskanç, evet kıskanç gözlerine öyle görünürdü. Ama günün birinde aniden yatağa düşmüş ve bir süre sonra ortadan kaybolmuştu. Nereye gitmiş olabilirdi?

Ama sen bilmiyor musun Dick? Görmedin mi? Hockwell Kilisesinin bahçesinde, dondan sertleşmiş toprağa indirdikleri o tahta kutunun içinde. Hepimiz etrafında durmuştuk, hatırlamıyor musun? O annendi işte. Babamın gidip çiçek koyduğu o çimenli küçük tümseğin altında. Sebzelerin arasında çiçek de yetiştirmeye başladığını fark etmedin mi Dick? Bazen, onu izleyecek olursan, çiçekleri bıraktıktan sonra yere çömeldiğini, başını toprağa yasladığını ve hüngür hüngür ağladığını görebilirsin. Yani annen yerin altında Dick.

Ama Dick, onun geri gelemeyeceği bir yere gitmiş olabileceğine inanmaz. Belki başka bir yerde saklanıyordur. Onu bir kutuya koyup götürdülerse belki başka bir kutuyla geri döner. Belki tavanarasındaki o eski sandığın içinde kıvrılmıştır. Anahtarını vermişti ya ona – tam kaybolmadan önce. Eğer sandıkta değilse (çünkü değil) belki de şu şişelerin içindedir – çünkü orada başka bir şey yok, eski çuval parçaları ve manasız yazılar dışında. Ya da belki şişelerin için-

deki onu tekrar ortaya çıkaracaktır...

Zira günün birinde, annemin ani ve plansız ayrılışından kısa süre sonra, Dick şişelerden birini alır ve Stott Kanalının Leem'in güney kıyısına döküldüğü yere gidip törenle içindekileri içer...

Neden Stott Kanalı?

Çünkü sabahları kamış yılanbalığı tuzaklarını suya indiren babam her akşam onları burada sudan çıkarırdı ve sepetlerin içi daima kımıl kımıl, pırıl pırıl yılanbalıklarıyla dolu olurdu. Kanalla nehrin birbirine kavuştuğu bu çamurlu yerde özel bir şey olmalı, hem yılanbalıkları hem de babam için özel bir şey. Çünkü annemin aramızdan ayrılışını takip eden bahar ve yaz aylarında babam, yılanbalığı avlama rutinini değiştirip, sigaralarla ölçülen, mehtapla ya da gemici lambasıyla aydınlatılmış bir nöbete dönüştürerek buraya güneş battıktan sonra geliyor. Biz de yılanbalığı avlamayı öğrenmek için onunla birlikte gidiyoruz. Bazen bütün geceyi orada geçiriyoruz, babam bize anlatacak daha fazla hikâye, daha fazla vecize ve deyiş bulmak için beynini zorluyor (gerçi Dick hiç dinlemez, sadece tuzakların batırıldığı suya bakardı) çünkü annemin olmadığı o boş eve, o soğuk yatağa dönmek istemiyor.

Yaşı büyüdükten ve motosiklet kullanmaya başladıktan sonra, *Rosa II*'den eve dönerken gün aşırı buraya geliyor Dick, (yeniden gündüz avlanmaya başlandığından) ayrıcalıklı yılanbalığı mahsulünü toplama görevi artık ona emanet edilmiş. Motorunu Hockwell yolundan eve sürerken arkasından suları damlayan, kımıl kımıl bir çuval sarkıyor. Evet, suya bomboş indirilen, sonra kaygan bir hareketlilikle dolu yukarı çıkan bu büyülü yılanbalığı tuzaklarının Dick için de özel bir yanı var. Belki nehir annemin nereye gittiğini ve nasıl geri döneceğini söyleyebilir. Belki nehir hayatın sırrını söyleyebilir. Belki günün birinde tuzaklar çıkarılırken...

Dick şişeyi (koyu kahverengi, dar boyunlu, ince bir şişe) dudaklarına dayayıp içiyor. Bunu nereden mi biliyorum? Çünkü nehrin karşı kıyısındayım, karşı kıyının tümseği arkasında sotaya yatmış. (Peki bu küçük kardeşi casus çırağına, acemi dedektife dönüştüren ne?) Dick içiyor – bütün şişeyi bir dikişte. Ama içtiği şey annesini diriltmiyor, kıpır kıpır, fıkır fıkır, capcanlı nehirden çıkartmıyor. Yine de etkisi olağanüstü...

Hockwell Deresi kıyısındaki şu diğer hadiseyi alalım, su altından yüzme yarışmalarından, bazı dikkat çekici fizyolojik tepkilerden sonra Freddie Parr'ın bir yılanbalığını alıp (evet bu kaygan mahluklarda bir şey var) – Dick'in Mary'ye, Mary'nin Dick'e baktığı gün... O an hiçbir iz bırakmadan Dick'in zihninin unutkan çamuruna mı gömülmüş? Hayır, baki, yankılanıyor. Zira 1940'taki o unutulmaz temmuz gününden itibaren ne yapmaya başlıyor Dick? Güvenli bir mesafe bırakarak da olsa Mary Metcalf'in etrafında dolanmaya başlıyor. 4.24 Gildsey treni, içlerinde sol göğsü üzerinde kırmızı kutsal kalbi taşıyan pas kızılı ceketli birisi de dahil eve dönen çocukları getirdiğinde Hockwell Köyünde istasyonun yakınlarında geziniyor. Birisinin Hockwell'le Pot Fen arasında takip ettiği rotaya musallat oluyor. Hockwell'li başka çocukların arasına kabul edildiğinde (çünkü dere kıyısındaki o günden sonra Dick'e hoşgörülü bir küçümsemeden ziyade şüpheci, dışlayıcı bir hürmet duyma eğilimi hasıl oluyor) Mary de oradaysa, şu uzun, sinir bozucu bakışlarını dikiyor ona.

Öyle ki Küçük Tom'un Mary'ye duyduğu, ayan beyan dallanıp budaklansa da hâlâ masum tutku ilk mahcup, tren vagonu safhalarını atlatmaya uğraşırken, aynı zamanda bir başkası, hem de öz ağabeyi (kıskançlık için birebir) aşk acısı çekiyor. Küçük Tom onu kıvrandıranın ne olduğunu gayet iyi bilse de (gerçi bu onun cesaretini toplamasına yardımcı olmuyor pek) Dick'in ıstırabı dermansız. Zavallı çocuk neyin acısını çektiğini bilmiyor.

Daha doğrusu öyle iddia ediliyor. Zira bu hassas, bu şekillendirici aylar boyunca Dick'in sözde ıstırabının hiçbir kanıtını görmüyorum ben. Tamam, ben (ve Mary Metcalf) okuldan dönerken arada bir Hockwell İstasyonu yakınlarında dolandığı oluyor. Ama bu öyle pek manidar bir şey değil. Bana Dick'in sefil halini anlatan Mary. O da ilişkimiz böyle bir açıklığı kaldıracak noktaya gelene kadar, doğrusunu söylemek gerekirse dört başı mamur yeldeğirmeni safhasına kadar bir şey söylemiyor. Artık Dick *Rosa II*'de çalışıyor ve motosikletine vurgun gibi bir hali var. Bu da demek ki bir küsur yıl boyunca ya Dick kendisinden beklenmeyecek kadar sinsi ve ihtiyat-

lı davranmış ya da –peki Mary ağabeyimin gizli hayatına dair hikâyesini anlatırken bunu mu düşünüyorum?– gerçek, Mary'nin söylediği gibi değil başka türlü. Belki şaşkınca da olsa azimle Mary'yi takip eden Dick değildi, ondan kat kat kurnaz olan Mary Dick'le daha yakın olmayı istemişti.

"Hatırlıyorsun tabii –hatırlamaz mısın– hani Freddie şu yılanbalığını alıp..."

(Yaz göğünün büyük mavi gözü aşk yuvamıza tepeden bakıyor; güneş, bakıra çalan saçlarda ışıldıyor...)

"Büyüktü değil mi? Hayır, hayır – yılanbalığını demiyorum." (Kışkırtıcı, meraklı): "Bunun iki katı vardır..."

(Sinek vızıltıları otlayan ineklerin seslerine karışıyor...)

"Nasıl biri? Anlatsana. Babanla annen hiç... Yalnız, değil mi? Onun için üzülmüyor musun hiç...?"

(Kavaklar hışırdarken...)

"Zavallı Dick."

"Evet, zavallı Dick."

Doğru da, yalnız ve cahil ağabeyimin imgesi bana dokunuyor – ancak talihten yana daha kıdemli bir küçük evlada, sevgilisinden emin (emin?) bir âşığa dokunabileceği gibi. Sadece beyinden ve eğitimden değil, bu yeldeğirmeni korumalı lütuftan da mahrum. Bilmesi gerek, öğrenmesi gerek. Kelimeleri sayfaya nasıl koyacağını, konuşmaya nasıl dönüştüreceğini değilse bile bari şu diğer büyüyü.

Gençlik aşkı, gençlik aşkı. Asla sade ve masum kalamaz. Yayılmak ve kutsal kelamını yaymak ister. (Sonra büzüşür ve küçülür. Sonradan bezer ve yok olacakmış gibi kendine tutunur...) Ama gençlik aşkı, yeni aşk, ilk aşk – Her şeyi kucaklamak ister, o basit devasından yoksun herkese acır...

Ben de öyleydim, dere kıyısındaki köşkümüzde, uzaklarda dünya kendi savaş vakayinamesini yazmakta, Mary bana dul babasını ve St. Gunnhilda'daki rahibeleri anlatmakta (küçük bir Meryem olmak ne zordu) ve ben Mary'ye sakat bacaklı, onunki gibi dul babamı anlatmaktayken – ağabeyimin acıklı hikâyesini seslendirmekten nasıl kaçınabilirdim? (Kıskançlık vicdan azabına dönüşünce nasıl

da cömertleşir.) Peki ya Mary, tümüyle dürüst, tümüyle açık olmak gerekirse dere kıyısındaki o günden bile önce merak ettiğini itiraf etmekten nasıl kaçınacaktı? Bu acımayla bu merakı bir araya getirince bir plan oluşturmaktan nasıl kaçınacaktık?

"Evet, zavallı Dick."
"Zavallı Dick, sadece motosikleti var."

Acımayla meraka bir parçacık da korku eklersen –zira Mary, hafif bir keyif ürpertisiyle de olsa merakının yanı sıra azıcık da... ben de (kendimden emin) Dick'in karınca bile ezmeyeceğini söyledim– plandan da fazla bir şeye sahip olursun, hikâyelerin yapıldığı o karman çorman malzemeye.

Yani bu, Mary'nin, Tom'un yardım ve teşvikleriyle, Dick'in geçmişte haşince güdük bırakılmış eğitimini üzerine almasının hikâyesidir. Yani duygusal eğitimini, gönül meselelerindeki eğitimini. Mary'nin, dilsiz, yabani ağabeyimi eğitme çabalarının hikâyesidir.

Ya da Mary'nin merakının nasıl...

Ya da azıcık bir eğitimin nasıl...

Mary'nin hikâyesi. 1943 yazında, tefrika halinde, pazartesi ve perşembe ikindileri anlatıldı bana. Çarşamba ve cumartesi akşamları – bazen pazarları da...

Paraları benim tarafımdan birleştirilip, yeniden kurulan Mary' nin hikâyesi. Bu durumda nasıl emin olabilirim aslında neyin...

Görgü şahitlerinin ifadelerine bakılırsa, Dick, savaş zamanında hem başlıca gıdamız olan hem de el altından para getiren canlı yılanbalığı çuvalını almak amacıyla, akşam işten dönerken günaşırı Gildsey-Hockwell yolundan çıkıp kuzeyde Stott Kanalı boyunca giden patikaya saptığında sadece tuzakları toplayıp içlerindekileri çuvala koymakla kalmıyormuş. Bu vıcık vıcık işlemi uzatıyormuş. Hatta ara verip (yanı başında gözcülük yapan Velocette'le) kıyıya oturuyor, hüzünlenmiş denemese de derin düşüncelere dalmış gibi nehre bakıyormuş. Sanki –aradan geçen altı yıla rağmen– hâlâ ortadan kaybolan annesini düşünüyormuş ya da muhtemelen yine dişi, yine ele geçmez başka bir özneyi.

Görgü şahitleri mi var? Evet, çünkü mayıs başlarında bir akşam birisi onu izliyor. Hayır, bu sefer küçük kardeşi değil. Yeniden dirilen annesi de değil. Mary. O nehir kıyısının gör-ama-görülme özelliği konusunda ona ipucu veren benim. Görülmeden seyrediyor. Ama iki akşam sonra yine seyrediyor, bu sefer gizlenmeden. Nehir kıyısındaki setin görünen tarafında açıkta oturuyor (dizleri yukarı çekilmiş, elleri bileklerinde, yanaklarından biri dizlerinin üstünde) ama öyle dikkatli ve hareketsiz ki yılanbalıklarını tuzaklardan çıkarmakla uğraşan Dick'in onu görmesi zaman alıyor.

Gördüğünde de (en azından ben gözümde öyle canlandırıyorum) donakalıyor, düşünceleri aniden maddi şekle bürünmüş insanların şaşkına dönmüş, inanamayan tavrıyla.

Mary nehrin öte kıyısından bağırıyor: "Merhaba Dick."

Dick sesini çıkartmıyor. Sonra asla ölçülemeyecek miktarda nehir suyu aralarından geçtikten sonra: "Merhaba."

"Çok var mı?"

"Ço-çok?"

"Yılanbalığı."

Zor bir konu. Çünkü Dick'ten dolaylı olarak sayması isteniyor. En iyi zamanda bile zorlandığı bir iş. Ona kadar sayabiliyor, şansı varsa dura kalka yirmiyi tamamlıyor. Zaten yılanbalıkları çuvalın dibinde birbirlerine dolandıkları için istesen de kolay sayılmıyor. Hele o seyreden gözler de oldu mu...

Bu yüzden de başını sallıyor. Kurnaz bir cevap veriyor.

"B-biraz."

Mary yanağını dizinden kaldırıyor.

"Fazla varsa... Babam yılanbalığı sever. Ben de. Her cuma balık yeriz. Bana iki tane verebilir misin? Büyükse bir tane de olur." Çenesini dizine sürtüyor. "Benim için güzel bir yılanbalığın yok mu?"

Dick bunu anlıyor, daha doğrusu anladığını düşünüyor – çünkü anlamanın kendisi kafa karıştırıcı. Yani sadece bu ricanın basit içeriğini değil şaşırtıcı ölçüde, son derece derin başka bir şeyi de anlıyor. Kendisinin, Dick'in ona, Mary'ye –evet bu ya serap ya da Mary– bir Hediye vermesinin istendiğini anlıyor. Bu daha önce kimsenin ondan istemediği bir şey (elleri becerikli Dick'in annesi için, kakao

tenekesinden yaptığı para kutusu gibi harikalar yarattığı aile içi doğum günü törenlerini saymazsak). Bir hediye. Bir hediye. Başka birinin kıymet vereceği, kendine ait bir şey. Bu kavram öyle önemli ki onu gerçekleştiremeyecek hale geliyor.

Bacaklarının arasında kımıldanan çuvalla nehir kıyısında oturuyor. Nehir gözünü bile kırpmadan akıp geçiyor önünden.

"Neyse boş ver," diyor Mary bir süre sonra, ayağa kalkmış, savaş zamanı perde kumaşından yapılma eteğini silkeliyor. "Başka sefere." Sonra, belki on beş metrelik nehrin bile zayıflatamadığı şu keskin, bilmiş bakışlarından biriyle: "Tekrar gelebilirim buraya değil mi? Sen – cuma günü burada olacaksın herhalde."

Bu söz Dick'in kafasındaki dünya şemasına bir anıtsal mefhum daha düşürüyor. Zira karşı kıyıdaki yaratığın onunla ilgilendiğini ve hareketlerini izlediğini göstermekle kalmıyor (ama onun hareketlerini izleyen Dick değil miydi?) çok daha şaşırtıcı ve beklenmedik bir şeyi de ima ediyor, öyle şaşırtıcı bir şey ki bu, anlamlandırabilmek için Dick'in kendisine daha önce hayal bile etmediği zihinsel bir alan keşfetmesi gerekiyor.

Başkalarının (Dick bu kelimeyi hiç duymamış olsa da) randevu dedikleri şeyi andırıyor. Sayısız aceminin (Küçük Tom da dahil) keşfetmiş olduğu şu baş döndürücü âlemin perdesini kaldırıyor, biraz da nefes nefese söylenen parolası pek masum "...buluşalım", "...görüşelim", "... oraya gelirim."

Motosikletlerden duyamayacağın bir şey.

"E-evet," diyor. "Bb-burda."

O bir şey söyleyemeden çevik bir gülüşle ayrılıyor Mary.

Gidişinde de tuhaf bir şey var. Gidiyor ama tam manasıyla gitmiyor. Arkasında bıraktığı bir şey var. Bir duygu. Güzel bir duygu. Ilık akşam havasında asılı kalıyor. Dick, sırtında güzel duygular yaşayacak vaziyette olmayan yılanbalıklarıyla Hockwell yolunda motorunu sürerken bu duygu devam ediyor. Akşamleyin kulübede de devam ediyor (farkına varıyorum ama Mary'ye söylemiyorum), kirpikleri deli gibi kıpırdanan Dick yılanbalığını çatalıyla itelerken babam sormadan edemiyor: "Neyin var Dick? Hayrola – iyi değil misin?"

Dick'in iştahının kesildiği nerede görülmüş ya da bir mayıs akşamında olağandışı bir şey bulduğu?

Dick bir kez daha (hemen o cuma) Stott Kanalındaki yılanbalığı tuzaklarına bakmaya gidiyor. Bir kez daha o yaratık aniden peydahlanan bir cin gibi karşı kıyıda beliriyor. Bir kez daha nehir aralarından sessizce akıyor, Hero ve Leandros'un ıstırabını hatırlatırcasına. Yaratık tekrar, suyun taşıdığı genç kız sesiyle yılanbalığı hediye edilmek istiyor. Bu sefer yanında bir şey var. Bir kova. Bir süt kovası (Harold Metcalf'in paylayan eli, böyle bayağı işlere tenezzül ettiği için Mary'nin eline vurmadan önce, babasının Friesia ineklerinin köpük köpük sütünü içine sağdığı kova).

Artık belli ki bu işi halletmek istiyor. Yılanbalığı hediyesini almaya kararlı. Çünkü onu eve götürmek için yanında bir şey getirmiş...

"Şu," diyor Mary, "şu güzel." Dick budala bir balıkçı gibi çuvalının içindekileri teker teker gösterirken.

"Bb-bunu mu?"

"Evet – senin için uygunsa o iyi. Lütfen."

İyi de bir yılanbalığını nehrin karşısına nasıl ulaştırırsın? Karşıya yüzüp kendi kendini teslim etmeyeceği kesin.

Dick elinde hediyesi Mary'ye bakıyor.

Ama Mary'nin bunun için de bir çözümü var. Baştan beri buna güveniyor. Kovayı yere bırakıyor. Dizler-yukarı duruşunu alıyor.

"Yüzebilirsin. Yüzdüğünü görmüştüm – daha önce."

O anı –Dick'in Lethe'den farksız beynine tümüyle gömülmüş bile olsa– geri dönüyor, coşkuyla ve hızla yüzeye çıkıyor: Güzel duyguyu bozan ve karıştıran, tahrik edip ağırlaştıran o anı. Bir başka yılanbalığı, mahrem bir yakınlıkta...

En azından altı tane mayıs sineği sürüsü nehrin üzerinde uçuyor, en azından bir düzine kırlangıç Leem'in yüzeyi boyunca aşk tanrıları gibi kanat çırpıyor, akşam sularını yudumluyor, tombul göğüslerini akşam güneşine döndürüyorlar, bu sırada oldukları yerde hiç kımıldamadan Mary Dick'e, Dick Mary'ye bakıyor. Oysa seçilen yılanbalığı (çok büyük değil ama ufak da sayılmaz) sükûnetten uzak, Dick'in elinde bir kasılıyor bir gevşiyor. Bu arada, doğrusu istenirse, (hafızası gayet iyi olan) Mary de eteğinin altında biraz kasılıp gevşiyor. O anki davranışından pek anlaşılmasa da Mary yılanbalıklarından o kadar hoşlanmıyor. O olaydan beri...

Ama bizi irkilten bir şeyi cazip bulmayacağımızı, hatta arzulamayacağımızı söylemek imkânsız...

Mary nihayet kımıldıyor. Birazdan gidecekmiş gibi sabırsızlık ve hayal kırıklığıyla başını çeviriyor. O bu hareketi yapar yapmaz Dick boş eliyle Wellington botlarını çıkarıyor ve torpido gibi nehre dalıyor. Dalmakla da kalmıyor, arada yüzeye hiç çıkmadan adeta aynı anda öteki yakadan çıkıyor ve çamur içinde, üzerinden sular akarak kıyıya tırmanıyor, dahası sağ elinde epeyce sersemlemiş yılanbalığını tutuyor (bir yılanbalığını tutabildiği gibi suyun altında da tutmaya devam edebilen bir elin kuvveti takdire şayan); bunun üzerine Mary ayağa fırlıyor, çığlık atıyor, bir adım geri bir adım ileri atıyor, kendi çığlığına kıkırdıyor, kıkırtısına gülüyor, sonra eski duruşunu alıyor.

Ama artık Dick'in hediyesini vermesi Mary'nin de alması gerek. Kovayı alıyor (evet, maksadını tahmin ediyor), suyun kıyısında yarıya kadar doldurup yılanbalığını içine atıyor. Sonra gözkapakları saçlarından süzülen suyu püskürtecek kadar hızla açılıp kapanarak kovayı Mary'ye uzatıyor.

Mary kovayı alıyor; içine bakıyor.

Sonra tuhaf bir şey oluyor. Zira yılanbalıklarından, gayet iyi sebeplerle, huylanmasına rağmen doğal ortamına döndüğünden artık kıvranıp kımıldanmayan, şoka uğramış vaziyette uysalca kovanın dibine kıvrılmış bu yılanbalığının çirkin bir hayvan olmadığını kabul etmek zorunda kalıyor. İncecik, yumuşak derili. Kehribar rengi parlak gözleri var, kim bilir belki minicik bir yılanbalığı ruhunun pencereleri. Açılıp kapanan küçük solungaçları var ve arkalarında Dick'in titreşen gözkapaklarını andıran yüzgeçleri...

Mary kovanın üzerine eğiliyor. Dick de eğiliyor, yaklaşıyor.

"Teşekkür ederim," diyor Mary. "Teşekkür ederim. Çok güzel." Eve götürüp cam bir kavanozda minicik kırıntılarla besleyecekmiş gibi.

"Güsel," diyor Dick, Mary'ye bakarak. Daha önce hiç kullanmadığı bir kelime.

İşte Dick'in Hockwell Deresi boyunda kur yapmaya başlaması böyle oldu. Daha doğrusu, Mary'nin eğitim seminerlerinde ilk adımı at-

ması... (Aynı akşam Dick'in Mary'yle birlikte Polt Fen Çiftliğine kadar yürümek istemesinin ayrıntılarına girmeyelim. Mary hayır, demişti – böyle sırılsıklam olur mu? Hem botsuz motsuz. Ama ertesi gün onunla buluşacağına söz vermişti. Mary'nin gitmesiyle Dick'in yüzüstü bıraktığı ve –kim bilir?– kıskançlıktan çatlayan motosikletinin yanına geri dönmek için bu Fens Hellespont'unu yüzerek geçmekten başka çaresi kalmamıştı; sonradan eve sırılsıklam gelişini açıklaması gerektiğinde üzerine gelen bir traktörden kaçmak için hendeğe direksiyon kırdığını söyleyecekti – motosikletinde de bir parçacık çamur olsa daha akla yatkın görünecek ve kendisinden beklenmeyecek kurnazlıkta bir hikâye. Ya da Mary'nin Dick'ten ayrıldıktan sonra elinde kovası, Dick'in bakışları altında Polt Fen'e doğru yürüdüğü ama o bakışların menzilinden çıkar çıkmaz Hockwell Deresine açılan kanallardan birinde durup yılanbalığını dikkatle suya saldığını, insan dalaveresinin spotları altındaki bu maceradan kurtulan hayvanın kuşkusuz gizemli ve anonim yılanbalığı hayatına devam ettiği...)

Peki Dick iyi öğreniyor mu? İlerleme kaydediyor mu? Hevesli ve cevap veren bir öğrenci mi? Peki Mary yetenekli bir öğretmen mi?

Bu sırada, çarşamba ve cumartesi akşamları cömertçe ve nezaketle yerini Dick'e bırakan ve ilerleme kaydetmiş, yepyeni bir ağabeyin ortaya çıkmasını bekleyen Küçük Tom fazla zamanını neyle dolduruyor? Doğru tahmin ettiniz, çocuklar. Kendi çalışmalarıyla. Aslına bakılırsa, bu filizlenen 1943 yazında, savaş terazisinin diğer kefesi ağır basarken (Afrika'da zafer, doğuda Almanların geri çekilmesi) ilk olarak bizim Carlyle'ın *Fransız Devrimi*'ni okuyor.

Dick, bu görünürde pervasız, kitapkurdu kardeşine aydınlatıcı ilişkisini itiraf ediyor mu? Savaşı kazanmaya başladığımız günlerde, kendi heyecanlı ajanslarını neşrediyor mu? Hayır. Ama her çarşamba ve cumartesi akşamı, tarama teknesinden döndüğünde, eskiden olsa ondan hiç beklenmeyecek bir rutinden geçiyor. Banyo yapıyor. Mutfaktaki fırının önünde, bizim eski beyaz emaye küvette, vücuduna sabunlu su ve banyo fırçasıyla saldırıyor. Buharı tüten, şapırtılı bir kararlılıkla, o inatçı, küçültücü mil kokusunun bütün kalıntılarını, suçunu kanıtlayacak bir iz gibi üzerinden atmaya çalışıyor.

Bakın görün eğitim insana neler yaptırıyor...

Ama ne fayda. Çünkü ne kadar keselense ovunsa da hâlâ nehir yatağı kokusunun kalıntısı –başkaları fark edebiliyor– üzerinde kalıyor; bu haşin abdestin ardından temiz kıyafetler giyse de sadece kendisini tekrar o eski illete sarmalamakla kalıyor. Zira haftalık karşılığı Crick çamaşırlarını yıkayan Hockwell'li Bayan Forbes, sabunla sudan yana cimrilik etmese de Dick'in giysilerinden o bariz kokuyu tam anlamıyla çıkaramıyor.

Ama kendince böyle temizlenmiş paklanmış, saçları taranmış, yatırılmış, hatta briyantinle kafasına yapıştırılmış, midesine alelacele akşam yemeği tıkıştırılmış vaziyette, tek kelime etmeden her çarşamba ve cumartesi akşamı motosikletine atlayıp gidiyor Dick. Babam arkasından bakıyor. Bu emarelerin ne olduğunu biliyor; hatta memnun da oluyor (en azından o açıdan normal demek ki...) Ama babam Dick'in haftada iki kere düzenlediği akınlarda kime kur yaptığını, neyse ki bilmiyor. Küçük oğlunun Mary Metcalf'i, Dick işten döndükten sonra asla görmeye gitmemesinin sebebinin Dick'in eğitimi olduğunu da...

Öğreniyor mu peki? Zira öğreniyorsa bu derslerin bir sonu gelmesi gerekmeyecek mi artık? Bu böyle daha ne kadar sürüp gidecek? Ne kadar ileri, uzmanlaşma gerektiren safhalara götürülecek? Diyelim ki basit bir öğretmen öğrenci meselesi değil; diyelim Mary de bir-iki şey öğreniyor. (Ah, cömertlik tekrar kıskançlığa dönüşünce...)

Eğer öğreniyorsa, ilerleme kaydediyorsa, bu sıkıntılı, tasalı bakışlar niye? Zira eğitim devam ettikçe Dick'in, daha önceleri böyle şeylerin nadiren görüldüğü boş ve kapalı yüzünde belirmeye başlıyor bu bakışlar. Belli belirsiz gölgeler, hafifçecik kırışıklar. Yabancı biri anlayamaz. Ama kardeşi anlayabilir. Dick gibilerinde en ufak bir yüzey kıpırtısının nasıl bir iç kargaşanın göstergesi olduğunu kim söyleyebilir? Öğrenmenin zor olduğunu mu öğreniyor? Anlamadığı bir şey mi var? En başta öğrenmeye kalkışmasa, onu bunca aşan şeyleri asla öğrenmemiş olacağını mı öğreniyor?

Neden başını eğip yere bakıyor? Neden, o uzun yaz akşamlarında geri döndüğünde, eskisi gibi barakanın yanındaki motosikletiyle uğraşıyor, sağını solunu kurcalıyor, sanki motosiklet onun krom

kaplama günah çıkarıcısıymış gibi itiraflarını fısıldıyor?

Gerçekten bilgiye ulaşmış olabilir mi, bu gerçeğin bile uzun zamandır farkında olmayan Dick diğer insanlara benzemediğini fark etmiş olabilir mi? Kusurlu olduğunu; bozuk olduğunu. Durum buysa belki de gerçekle yüzleşmenin zamanı gelmiştir. Belki (ıstıraplar içindeki Velocette'ine içini döküyor) Dick Crick denilen bu başarısız deneyin yerine koyacak daha iyi bir şey bulmanın zamanı gelmiştir.

Yine de öğreniyor olmalı ya da öğreniyor ama ders çıkarmıyor ve bu dersler tahminimizden daha ciddi –ve tehlikeli– bir hal almış olmalı. Çünkü günün birinde, akşam yemeğinde (bu sefer yılanbalığı yok, konserve et var) Dick, Mary'nin söylediği bir şeyi doğrulatmak ister gibi soruyor:

"Bb-bebekler nerden gg-gelir?"

Babamın gözlerini panik bürüyor. Dick'e bakıyor. Bana bakıyor – sorgulayıcı, neredeyse suçlayıcı, yine de garip bir biçimde yalvaran bir bakış. Dışarıda, mutfak penceresinin ardında, alçalan yaz yağmuru bulutları ufka akın ediyor.

"Nereden mi gelirler?" diye tekrar ediyor babam, ne Dick'e ne bana, ilham almak için telaşla mutfağa bakarak (fırında pişerler... bir sabah ekmek kutusunda beliriverirler...)

Sonunda bıçağıyla çatalını masaya bırakıp, bir süredir yanağında bekleyen et topağını yutarak, ciddi bir teslimiyet havasıyla şöyle konuşuyor (bu sefer masal yok, leyleklerden, böğürtlen çalılarından bahseden uydurmacalar yok):

"Sevgiden gelirler Dick. Sevgiyle yapılırlar."

Bu mistik kelimeyi ortalığa saldıktan sonra dudaklarını sıkı sıkı kapatıyor – sanki kelimenin Dick'le arasındaki derin uçurumu aşıp çırpınarak yardım istemeye geri dönmemek için elinden geleni yapması gerekiyor.

Ama Dick cevap istiyor, daha büyük bilmeceler değil.

"Sevgi," diyor. (Bu küçük kelimeyi daha önce duymuş ama hiç...) "Ss-sevgi ne?"

Bunun üzerine babamın kenetlenmiş dudakları tekrar açılıp bir an şu bildik şaşkın sıfır şeklini alıyor.

"Sevgi, Dick, bir duygudur. İyi bir duygudur. Zavallı annen için

hissettiğin gibi bir duygudur. Onun senin için hissettiği gibi."

Tabağına bakıyor. Tabağı hızlı alarm sinyalleri gönderiyor sanki.

"Yani – çok önemli bir şeydir. Harika bir şey. Dünyanın en harika şeyidir..."

Aniden boşalan yağmurun tıpırtısı. Mayıs sağanağını müjdeleyen ilk iri damlalar sebze bahçesine düşüyor ve gözyaşı misali camdan kayıyor. O akşam babam (Dick'in yardımıyla) fazladan bir şiddetle savak motorunu çalıştırarak savak kapağını kaldıracak.

Dick yemek masasında oturuyor. Kocaman elleri, yirmiye dayanan yaşı, yüzündeki kafası karışmış küçük çocuk bakışını yalancı çıkarıyor.

"Ss-sevgi," diyor. Bir zor kelime daha.

33

Ne Malum?

"Benimle dalga geçiyor olmalısınız, efendim. Şu 'günün birinde siz de büyüyeceksiniz' hikâyesi, şu 'günün birinde annelerinizle babalarınız gibi olacaksınız' saçmalığı. Diyelim ki öyle – ana-baba olacak kadar yaşayacağımız ne malum?"

Duke's Head. Sahte kırmızı kadife. Sahte George dönemi araba lambalarının etrafında sahte Tudor dönemi meşe çerçeve. Acayip antika taklitleri arasında elektronik homurtular, televizyon oyunu bipbipleri. Nasıl da gelişiyoruz... nasıl hâlâ bebek çıngıraklarına ihtiyacımız var...

Bir anlığına dertleşir, teselli eder gibi yapan Price nasıl dönüyor yine o eski kafa tutucu hallerine. Tek bir Bloody Mary. İkincisini yudumluyor. (Bira ve neşeye ne oldu?)

"Hem yaşıyor olsak bile çocuk isteyeceğimiz ne malum – her şey böyle sürüp giderse? Çocukları getirebileceğimiz bir dünya olacağı ne malum?"

(Ama kimse çocuk sahibi olmazsa zaten dünya olmaz...)

"Ne menem bir dünya olacaksa, o dünyaya çocuk getirmek isteyeceğimiz ne malum?"

Holokost Kulübünün bu kurucu başkanı, bu kızgın, korkmuş, herkesi suçlayan çocuk bana bakıyor.

(Evet, evet bizim suçumuz Price. Biz ihtiyarların suçu. Yeterince çalışmadık. Dünyanın elimizden kayıp gitmesine izin verdik. Onu kurtarmamız gerekirdi.)

"Diyelim ki şimdi çocuk sahibi olabileceksiniz, efendim... olur muydunuz?"

Unutuyor. Çabucak tekrar hatırlıyor. Kızarıyor; şaşkın, suçlu, ürkek görünüyor. Dudaklarındaki domates suyu lekesini siliyor.

Bir mevye suyu makinesi kusuyor. Uzay istilacıları üşüşüyor.

"Özür dilerim. Ben..."

34

Fazla Büyük

BOŞ VER kafaya takma çünkü bir zamanlar bir çocuğum olmuştu. Hayır, ciddiyim. Şimdiden bahsetmiyorum, 1943 senesinden bahsediyorum (bunun medeniyet için güllük gülistanlık bir sene olduğunu söyleyebilir misin?). Belki de başka türlü ifade etmeliyim: Bir zamanlar Mary'nin çocuğu olmuştu. Pek gururlandığı, hiç saklamadığı âdet döngüsü dönmeyi bırakmıştı. Bir kanaması gecikti, sonra yavaş yavaş içinde bir şeyler meydana gelmeye başladı, tıpkı olması gerektiği gibi. 1943 senesinde, on altı yaşımda, benden pek de büyük olmayan, bu evrensel buhran sırasında telaşla tohumlarını saçarak ilerisi için bir şeyleri garantiye alan bütün o askerlerin, denizcilerin, havacıların arasında ben de erken babalık ihtimaliyle karşılaştım.

Daha doğrusu karşılaşacaktım. Dick mutfak masasında o malum soruyu sormamış olsaydı... Çünkü sadece Mary'nin anlattıklarıyla her çarşamba ve cumartesi gecesi o derslerin ne kadar ileri gittiğini nereden bilecektim...?

Ona bir yılanbalığı daha vermek istiyor. Bir hediye daha. Cildi ovalanmış, saçları parıl parıl, ne zaman yeni bir yılanbalığı isteyeceğini sorup duruyor. Bunun üzerine Mary, nihayet yılanbalıklarından başka şeyler de olduğunu söylemek zorunda kalıyor... Ama sonra –yılanbalıklarından bahsettikleri için (Dick de öğrenci konumunda olduğu için)– Dick neden yılanbalıklarının hiç bitmediğini, nasıl nehirlerden sepet sepet çekildiklerini ama bir sonraki sefere hep daha fazlasının olduğunu merak etmemiş mi hiç? Başka bir deyişle bütün

bu yılanbalıkları nereden geliyor?

Bunun üzerine Dick kulaklarını dört açıyor. Mary de açıklamaya başlıyor. Ama hemen kötü bir örnek seçtiğini fark ediyor; çünkü anne ve baba yılanbalıkları olduğunu (gerçi hangisinin hangisi olduğunu kim bilebilir?) söyledikten sonra iş karışıyor. Çünkü aslında kimse tam olarak nasıl olduğunu bilmiyor. Eskinin okumuş yazmış adamlarını çok meşgul etmiş şu zoolojik muammaya tosluyor.

Bu sayede ben de zaman içinde (Mary'nin dürtüklemesiyle Gildsey Referans Kütüphanesinde yaptığım araştırmalar sonucu) gözüpek Johannes Schmidt'le tanışıyorum...

Bunun üzerine Mary lafı fazla uzatmamaya karar veriyor. Delikler ve Şeylerden bahsetmeye başlıyor.

Ama Dick biyoloji dersi istemiyor. Onun istediği Ss-sevgi. O Harika Şeyi istiyor. Çünkü babasına sormuş. Babası da ona Deliklerden ve Şeylerden hiç söz etmemiş. Mary, bunun o Harika Şeyin bir parçası olduğunu söylüyor (mevzu karmaşıklaşıyor). Dick, bir şeyi bir deliğe sokmanın nesi harika diye soruyor. Mary de deneyip görmek ister mi merak ediyor. Şimdi eğer Mary'ye gösterebilirse...

Bunun sonucunda da, zorlu bir ikna çabasından sonra –zira Dick ilk başta böyle acayip bir işleme yanaşmıyor, hatta bacakları arasında görmezden gelinemeyecek bir ateşin yandığını hissettiğinde daha önce de yaptığı gibi onu söndürmek için en yakındaki suya atlamaya niyetleniyor– bütün bunların sonucunda Fazla Büyük olduğu ortaya çıkıyor.

*

Daha doğrusu bu Mary'nin hikâyesi. Çünkü baştan beri Mary'nin versiyonu şöyle gidiyordu: Hiç tam manasıyla – ben sadece...

Bunun üzerine Mary, Dick'e kafasını takmamasını söylüyor – çok büyük oluşuna. Bu onun suçu değil, felaket de değil. Acaba hiç düşünmüş mü belki de Mary'nin Fazla Küçük olduğunu? Belki günün birinde –artık her şeyi bildiğine, konuya tümüyle hâkim olduğuna göre– başka birini bulabilir, tam ona – uygun.

Ama Dick'i rahatlatmak şöyle dursun, ona işin doğrusunu göste-

rip, nihayet dersleri sona erdirmek şöyle dursun, Dick'in karşısına umulmadık zorluklar çıkarıyor bu. Zira bu kadar mahrem bir şeyin birden fazla kişiyle yapılması mümkün mü? Bu Harika Şeyin – böyle rasgele ve vefasızca? Yani başkaları da?.. Yani Mary?..

Demek Mary onu istemiyor. Demek kusurlu, işe yaramaz.

Kirpikleri çırpınmaya başlıyor. Parmakları kasılmaya başlıyor. Görünüşe göre kendisinden soğuyan sevgilisine yarım yamalak bir dille itirazda bulunuyor; basit kelimelere döküldüğünde pek dediğim dedik bir ifade: Şimdi açıkça söyleyelim, sen sevdiğim tek kişisin. Madem sevdiğim tek kişisin bana bir bebek yap. Çünkü sevgi bu iş içindir, değil mi? Babam öyle diyor. Ben de bunu istiyorum. Şu şeyleri deliklere sokma saçmalığını da bir kenara bırakalım.

Lafı iyice anlaşılsın diye, büyük, şaşkın elleriyle onu omuzlarından tutup sertçe sarsıyor...

Mary ne diyebilir? Ona (değil bebek) sevgisini veremeyeceğini mi? Çünkü sevginin aslında küçük kardeşine şu anda vermekte olduğu şey olduğunu mu? Kardeşinin birlikte olduğu tek kişi – Sadece (kesin emin olamasa da) sevgi değil bebek de verdiği tek kişi olduğunu. O da, peki, diyor, sana bebek yapacağım. Omuzlarından sarsılmak onu korkutmuş. Dick onu tekrar sarsıyor. Evet, evet tabii, öyle demek istemedi. Birbirlerini sevecekler, evet, bebekleri olacak...

Zor iş. Mary'nin günahsız hamilelik diye bir şey varmış gibi davranması gerekecek (belki de var: yılanbalıklarında işe yarıyor gibi). Ama gerçek bir tehlike yok çünkü gerçekten de çok büyük, hiç yolu yok *onun* – o *şeyin*... Er ya da geç Dick mecburen fark edecek, bebek mebek olmayacağını kabullenecek.

Bu yüzden de Dick kur yapmaya her gittiğinde, Şeyini içine sokamasa da, sevgi dolu kollarını Mary'ye dolayıp bebek yapmaya çalışıyor. Sevgi dolu ellerini Mary'nin karnına koyuyor, Mary'ye göre bebeklerin varlıklarını ilk hissettirdikleri yer burası. O sarsmalardan sonra (gerçi boştaki eli bazen sinir bozucu bir biçimde Mary'nin omzuna, boynuna doğru uzanıyor) bebeğinin gelmesini beklerken kuzu gibi sakin ve güven dolu.

Sonunda bebek de geliyor...

Daha doğrusu Mary'nin hikâyesi böyle. Çünkü nereden bilecektim, Mary, Dick'inkinin çok büyük olduğunu söylediğinde, gerçekten de çok büyük olduğundan nasıl yüzde yüz emin olacaktım? Küçük eğitim deneyimizin daha en başında Mary'nin onun Fazla Büyük olmadığını, aslında tam kararında olduğunu kendi kendine kanıtlamadığını nereden bilecektim?

Diyelim ki bendendi –bebeği diyorum, göremediğin dokunamadığın, sadece Mary'nin içinde komik bir his olduğunu bildiğin bebeği– Mary, Dick'e ne diyecekti? Çünkü insan bebek türünden bir şeyi bir mankafadan bile saklayamaz. Peki Dick ne yapacaktı? Baştan beri hep bir kuşku payı olduğuna, baştan beri pekâlâ da Dick'in olabileceğine –olabileceğinden– göre Tanrı aşkına ben ne yapacaktım?

Ama Mary yemin ediyor, yalanım varsa düşüp öleyim diyor, bebek Dick'in değil. Hockwell Deresi kıyısında hâlâ birbirimize sarılıyor, inanıyor ve iç çekiyoruz. Demek bir ufaklık meydana getirmişiz. Yolda, geliyor. Ama birbirimizi seviyoruz değil mi? Evet seviyoruz. Sevgi de kendi yolunu bilir, değil mi? Bu da şu demek, durumu dünyaya ilan edip çıkacak şamataya göğüs gereceğiz. Sonra da evleneceğiz. Görülmemiş şey değil. Eski, çok eski hikâye...

Evet, ikna ediliyor, inanıyor, cesaretlendiriliyor; hadi itiraf edelim, tarih öğretmeniniz (farzı misal) bunu yapabilmiş olmasından gurur bile duyuyor.

Ama er ya da geç, kendini belli etmeye başlayacağından –dünyaya ilan etmek neyse ne de– birilerinin birileriyle konuşması gerekecek.

Kimin ilk kiminle konuştuğunu biliyoruz. Ne dediğini biliyoruz. İki âşık kardeşin arasından ikisine de değmeden dümdüz geçip, münasip bir üçüncü kişiyi, Freddie Parr'ı işaret ettiğini biliyoruz. Bunu beni korumak için yaptığını da biliyoruz.

Dick'in ne yaptığını biliyoruz. Gidip Freddie'yi sarhoş etti, kafasına şişeyi vurduktan sonra da nehre itti.

Bu işin başından sonuna girişkenlik namına bir şey göstermeyen Küçük Tom'un ne yaptığını da biliyoruz. Seyretti; kanıtları tarttı. Olayları üst üste koydu. Eski bir morluğun üzerinde yeni bir mor-

luk gördü. Nehirden bir şişe çıkardı – Ah evet, çoktan oltaya takıldı, eğilimi ciddileşti, bu tarihçi yöntemleri, açıklama avcılığı. Gerçeğe varmanın bir yolu – ya da senin ifadenle Price, bir başka hikâyeye ulaşmanın, gerçeği elinden kaçırmanın bir yolu.

Ama Leem ülkesinde artık hikâye zamanı değil. Gerçeklik kendini su çekmiş bir ceset olarak dayatmış bile. Daha zorlayıcı, daha elle tutulur bir hal alacak...

Küçük keskin gözlü hafiyemizin, neden sonuç meselelerini araştıran büyük müfettişimizin serinkanlı, sakin ve bilimsel davrandığı izlenimi edinmeyelim ama. Öyle olmadığını biliyoruz. Korku içinde. Ağabeyine karşı kapısını kilitliyor. Karnında nahoş bir his var.

Kendisinin topladığı kanıtlara rağmen (kendi yöntemine ihanet ederek) Gildsey Mahkemesi o sevindirici "Kaza" kelimesini kaydettiğinde ne yaptığını da biliyoruz, güzel havadisi muştulamak için, neden sonuç ilişkisi mefhumu onunkine nazaran daha az esnek olan Mary'ye koşuyor.

Öfke nöbeti geçiriyor (otları yoluyor). Kendini kaybediyor – kaybetmek istiyor.

Peki neden her şey kazara olamıyor? Tarih olmasa. Suç olmasa, suçlama olmasa. Sadece kazalar olsa. Kazalar...

Ama Mary kendinden kaçmayı planlamıyor. Oturuyor, taş gibi hareketsiz, eski yeldeğirmeninin yanında ve fazlasıyla kendi içinde. Öylesine kendi içinde ki bir daha hiç çıkmayabilir. Fazlasıyla kendi içinde olan Mary'nin içinde başka bir küçük varlık daha var.

Sonra bu çifte içeride, kilitlenmiş bölgelerden şöyle konuşuyor Mary: "Ben ne yapacağımı biliyorum."

35

Bilinmeyen Ülke

BÖYLECE günün birinde, Fransız Devrimi'ni işledikten sonra eve döndüğümde karımın devrimci –mucizevi– bir eylemde bulunmuş olduğunu görüyorum...

Anahtarı kilitte çeviriyorum. Bebek ağlaması gibi bir şey duyuyorum. Şöyle düşünüyorum: Bizim golden retriever, Paddy, onu inlemeye sevk eden bir köpek hastalığına yakalanmış. Ama sesi tekrar duyuyorum. Oturma odasına giriyorum. Orada divanda oturuyor, saat dört buçuk, cuma ikindisi, beni bekliyor, kucağında bir çocukla.

"Sana söylemiştim. Bak, söylemiştim değil mi? İşte! Bebeğim olacağını söylemiştim."

Gözlerinde kötü bir çocuk hırsızının, zalim bir suçlunun bakışları yok. Daha önce hiç anne olmamış genç bir annenin bakışları var. Yüzü birbiri ardına takındığı maskeleri atmış (menopoza girmiş eş, sabık huzurevi çalışanı, tarih öğretmeninin bir ömürlük, nicedir ona katlanan karısı); tepeden tırnağa genç kız masumiyeti kesilmiş. Bir Madonna... ve çocuğu.

"Aman Allahım!"

Şimdi attığın adıma dikkat et tarih öğretmeni. Belki senin sahan değil buraları. Belki tarihin çözüldüğü, kronolojinin geri aktığı yer buraları. Şuradaki karın, biliyorsun, Mary, tanıdığını zannettiğin Mary. Ama belki burası bilinmeyen ülke.

"Mary sen ne demeye..."

"Sana söyledim..."

"Nasıl?.."

Dingin olduğu, melek gibi olduğu inkâr edilemez. Elli iki yaşında. Güzel.

"Bak. Gel bak."

"Nereden aldın onu?"

"Tanrı'dan. Tanrı'dan aldım."

"Mary sen iyi misin?"

"Bak."

Tarih öğretmeniniz kapıda duruyor, bu acayip Kutsal Doğum karşısında nutku tutulmuş çoban rolünde (dışarıda, karanlıkta öğrenci sürüsü yeni çağın şafağını öğrendikten sonra dağılmış). Sağ elinde –asa yerine– kapı anahtarı; sol elinde –fener yerine– eskimiş ve yıpranmış öğretmen çantası, mesleğinin mütevazı simgesi.

Bir adım atıyor. Divana yaklaşıyor. Ama battaniyeye sarılmış bohça (pembe, buruşmuş yüz, uzanan küçük eller) önünde eğilip, diz çöküp, avuçlarını birleştirip hayran bir saygıyla bakmıyor.

Gözleri inançsızlıkla doluyor. Bebek bağırıyor. Ama gerçek.

"Mary açıklasan iyi olacak."

"Onu ağlattın."

"Onu nereden?.."

"Sana söyledim."

"Bu – Bu çok saçma."

"Tamam canım, tamam. Şşşş..."

Oyuncak bebekli bir kız.

"Bana söylemen lazım. Bebeği bir yerden almış olmalısın..."

"Onu korkutma."

Faltaşı gibi açılmış, hülyalı gözlerle bakıyor kocasına.

Sonra yalancıktan bir Hayranlığa benzeyen her şeyi yalanlayan şaşırtıcı bir sahne cereyan ediyor. Daha ziyade Çocuklara Yapılan Zulmü Engelleme Komitesi'nin ilgisine layık. Koca bebeğe hamle ediyor. Kadın –katıla katıla ağlayan– bebeği göğsüne bastırıyor. Ne yaptığını bilmeyen koca karısını sarsmaya başlıyor. Bu sallanma hareketi dolaylı olarak bebeği sakinleştiriyor; ama bu sefer de kadın bağırmaya başlıyor.

"Açıklamak zorundasın."

Ama açıklama istemenin yolu bu değil – böyle güç uygulamak.

Kocanın elleri tekrar bebeğe uzanıyor. Çekiyor. Kadın bağırmayı bırakıp bebeğe asılıyor.

"Onu bana ver!"

"Hayır."

"Başkasının bebeği. Onu kaçırmış olmalısın."

"Hayır. Benim bebeğim. Bizim."

Tarih öğretmeninizi faaliyet halindeyken izleyin. Evet –bütün o bayat lafları, nutukları bir kenara bırakmış– ani bir eylemde bulunuyor. İlkel bir şiddete kilitlenişini gözlemleyin. Tezatı görmek için merkezindeki bu girdabı kuşatan sakin ortama tanıklık edin: Hâlâ geç Regency özelliklerini koruyan bir oda, otuz küsur yıllık bir dönemde birbiriyle uyumlu eşyalarla, zevkli döşenmiş: Eski porselenler, deri ciltli kitaplar, Cruickshank taşbasmaları. Adeta bir müze. Bu canhıraş halat çekme müsabakasının sarstığı divanın sarstığı Sheraton sehpanın üzerindeki Chelsea vazonun tüneğinden devrilip yerde parçalara ayrılışına tanıklık edin. Mutfağın köşesindeki en sevdiği uyuklama yerinden kalkıp gelen, bağırışmalara, bebek ağlamalarına, kırılan antikaların sesine kendi havlamasının uğultusunu ekleyen golden retriever'ı gözlemleyin.

"Ya bereler Bay Crick – bebeğin kollarındaki ve vücudunun üst kısmındaki çürükler?"

"Bebeği karımdan almaya çalışırken ben sebep oldum. Niyetim kimden alındıysa bir an önce geri vermekti."

"Bundan, karınızın bu teşebbüslere direndiği sonucunu çıkartıyoruz – dolayısıyla bu niyete de..."

Kadın çekiyor. Koca çekiyor. Bebek battaniyeleri açılıyor. Köpek oyuna katılma isteğiyle havlıyor. Kadının yüzü buruşuyor... bebeğinki gibi. Koca bebeği çekerken karısının bir parçasını koparttığı hissine engel olamıyor. Hayatını çekip aldığı hissine.

Belki de öyle. Zira nihayet bebeği onun daha güçlü ellerine bırakan kadın çöküyor, divanın üzerine kapaklanıyor, yüzünü yastıklara gömüp ağlıyor, başını çevirip tek kolunu uzatıyor, inliyor: "Benim bebeğim! Benim bebeğim..."

Bunun üzerine bu sefer şaşkın bir çoban değil, zalim bir Herod rolündeki koca düşünmeden edemiyor: "Diyelim ki, diyelim ki..."

Bebeği tutuyor. Düşünmeden, içgüdüsel olarak, elini teskin etmek için bebeğin alnına götürüyor. Şşşş-şşş. Bebeğe sarılıyor ama

aslında karısına sarılmak istiyor. Hem bebeğe hem karısına aynı anda sarılamıyor. Ama karısına sarılmak için bebeği bırakırsa karısı bebeği kapabilir.

Uzaklaşıyor. Bebeği hem karısının hem de sıçrayan köpeğin ulaşamayacağı gül ağacından yazı masasına bırakıyor. Divana oturuyor, karısını kaldırıyor, sıkı sıkı tutup olağandışı şeyler söylemeye başlıyor:

"*Benim* bebeğim sensin. *Benim* bebeğim sensin..."

İlim irfan sahibi, ağırbaşlı Cricky'nizin böyle şeyleri telaffuz ettiğini düşünebiliyor musunuz? Ama yakından bakın – sizin Cricky ağlıyor.

Onu sallıyor, bebeğini, ebedileşmiş okul hayatının bu eski koruyucusunu.

"Mary, açıkla..."

Olayın dışında bırakılan golden retriever başını divana sürtüyor, havlıyor, homurdanıyor. Tarih öğretmeniniz aniden feci bir tekme atıyor hayvana.

"Nasıl? Neden? Neden?"

"Tanrı söyledi. Tanrı..."

Ama Tanrı artık konuşmuyor. Bunu bilmiyor muydun Mary? Uzun zaman önce konuşmayı bıraktı. Hatta artık gökyüzünden aşağıyı bile seyretmiyor. Artık büyüdük, ona artık ihtiyacımız yok, Cennetteki Babamıza. Kendi başımızın çaresine bakabiliriz. Dünyayla derdimizi halletmemiz için bizi yalnız bıraktı. Greenwich'te devasa bir şehrin göbeğinde, bir zamanlar tam da Tanrı'ya bakmak için bir rasathane inşa ettikleri yerde, geceleri sokak lambalarının ışıklarından Tanrı'nın alıkoyduğu yıldızları bile göremiyorsun.

Tanrı, Tanrı'nın unuttuğu yerlerdeki basit, geri kalmış insanlar için.

"Mary kimin bebeği bu?"

"Söyledim ya."

"Nereden geldi?"

(Kırık porselenler yerlere saçılmışken, şömine rafında at arabası şeklinde bir saat dört buçuğu çalarken, çenesi çatlamış bir köpek

inlerken, bir bebek yazı masasının üzerinde mızıldanıp kıpırdanırken hâlâ bir ileri bir geri sallanıyorlar.)

"Tanrı söyledi..."

"*Mary*."

"Peki, peki. Safeways'ten aldım. Lewisham'deki Safeways'ten."

36
Hiçbir Şeye Dair

ÖZÜR DİLEME Price. Gerçi içkilerimizi bitirip gitsek daha iyi olacak belki. Bir şeye yaradığı yok nasıl olsa bu sarhoşluğun, değil mi? Ne hissettiğini biliyorum. Evet, dünyanın sonu yine çıktı falda – hem belki bu sefer ciddidir. Ama bu his yeni değil. Saxon keşişleri hissetmişlerdi. Bunun doğru olmadığını kanıtlamak için piramitlerini yapanlar hissetmişlerdi. Babam Ypres'teki çamurun içinde hissetmişti. Dedem hissetmiş ve onu intihara götürecek birayla bastırmaya çalışmıştı. Mary hissetmişti... Her şeyin hiçbir manaya gelmiyor olabileceğine dair eski, çok eski bir his.

37

*Le Jour de Gloire**

PLACE DE LA REVOLUTION'DAKİ giyotinler tıslıyor. Aylardır tıslıyorlar, aylarca da tıslamaya devam edecekler. Tıslamalarına kim son verebilir? Dinmek bilmez iştahlarını kim kesebilir? Seyreden, dudaklarını ıslatan, laf atıp keyiflenen kalabalığın yüzlerindeki açlığı kim dindirebilir? Evet, Fransız Devrimi hakkındaki bu gerçeği her öğrenci bilir. Giyotinlerden ibaret olduğunu. En sıkıntılı ve isteksiz öğrencinin bile Tarihi biraz ilgi çekici bulmasını sağlar bu. Düşen bıçakların tıs tısı. Evet, dişleri eksik kocakarılar gerçekten de idam sehpasının altına oturup örgülerini örmüştür; evet, başları gövdelerinden ayrıldıktan sonra kıvranan, debelenen –gözlerini yuvarlayıp dudaklarını oynatan, bağıran– çok sayıda ceset olduğu kayıtlara geçmiştir.

Seyredelim mi? Neye benzediğini görmek için sadece bir kere değil, tekrar tekrar, aylarca? Sepetlerde yığılan kelle hasadını seyredelim mi? Yoksa şimdiden mideniz bulanmaya mı başladı? Midenizdeki o his, parmak uçlarınızdaki karıncalanma, başınızdaki ve dizlerinizdeki boşalma Tarihi gözünüze anlamsız mı gösteriyor? Buna dehşet denir çocuklar. Her şeyin bir hiç olduğu hissi. Bugünkü konunuz, dersiniz bu.

Yoksa arkanızı dönüp yürümeyi mi tercih edersiniz? Giyotinleri bırakalım kendi kendilerine düşsünler mi, Tarihi kendi haline mi bırakalım, her şeye rağmen masalı mı tercih edersiniz yoksa?

Madem öyle şimdi size anlatacağım hikâye (umarım size uzaklardaki o korkunç tıslamayı hatırlatmaz)

* Zafer günü. (ç.n.)

38

Doğu Rüzgârına Dair

KUZEY BUZ DENİZİNDE doğar, Sibirya'nın kuzeyinde. Uralların kuzey ucundan dolanıp Kuzey Avrupa ve Fin platolarına dağıtır kendini, Baltık Denizinde tekrar toparlanır, Danimarka'nın boynunu vurmaya niyetlenir ve (ustura keskinliğinin birazını kaybetmişse bile Kuzey Denizinin dalgalarında yeniden bileterek) İngiltere'nin doğu kıyısına musallat olur. Wash'ın, Britanya'nın omurgasındaki o açık yaranın gelgitlerin, nehirlerin ve jeolojinin etkisiyle oluşmadığını, Doğu Rüzgârının buz ıslağı kesici dişleriyle savunmasız sahilden aldığı ilk ısırık olduğunu söyler kimileri.

Doğu Rüzgârı 1937 Ocağında fazlasıyla sert esiyordu. Sadece Kuzey Kutbunun ve yarısı donmuş Avrupa'nın soluğunu değil, kimi bilmişlerin Asya ya da Rusya enflüenzası ya da böylesi bir kış hastalığı için sapkınca sayılabilecek İspanyol enflüenzası dedikleri, ama az buz olmayan, ona yakalanıp ölenler dahil pek çoklarının kısaca grip diye bildikleri hastalığı da üfürüyordu.

Hockwell Köy Okulunun pek çok öğrencisini de yatağa düşürmüştü, bunlardan zavallı küçük Roger Pearce bir daha hiç iyileşemedi. Bakkal Walter Dangerfield'e ve Gönüllüler Hanı sahibesi Bayan Finch'e de bulaştı. Jack Parr da biraz kapar gibi oldu ama gürbüz karısıyla, bol bol viski onu ayağa kaldırdı. Apton'da iki ihtiyar gribe yakalandılar ve bir hafta içinde öldüler. Wansham'da biri daha; Sudchurch'de biri daha. Gildsey'de Devlet Hastanesi özel bir koğuş oluşturdu; akıl hastalarına hizmet verdiği halde Kessling Hall Hastanesi de. İki ayağı bir pabuca girmiş meslek erbabından sadece ikisinin adını verirsek Apton'dan Doktor Fry ve Newhithe'den Doktor Bright, hummalı bir faaliyet içindeydiler, bölgedeki hemşirele-

rin harcadığı emekler de cabası. Doktorluğun bağışıklık manasına gelmediğini göstermek istercesine, uzun zaman önce emekli olup Bournemouth ya da Torquay'e yerleşmesi gereken, aşırı çalışmadan mustarip zavallı Doktor Fry ağır bir gribe tutulmuş ve hastalık göğsünde yer etmişti.

Henry Crick paçayı kurtarmıştı. Dick Crick hiç yakalanmadı (yakalansa da farkına varmadı). Ama tarih öğretmeniniz bir cuma günü yatağa düştü ve sonraki çarşambaya kadar kalkamadı, bu süre zarfında annesinin o taklidi mümkün olmayan üslubuyla onu rahatlatmak ve teskin etmek için anlattığı hikâyeler normal vazifelerini görmekte aciz kaldılar. Zira derdine deva olsun diye annesinin bahşettiği bu masallar ayaklanıp annesini sarıyor, örtüyor, etrafına zehirli buğularını salıyordu, öyle ki ateşler içinde geçirdiği saatler boyunca gittikçe daha az gerçek, kurguyla daha fazla kuşatılmış görünen annesine ulaşacak bir geçit bulmak için mücadele edip duruyordu. Ama bulamıyordu çünkü yine aynı hikâyeler vücudunun bazı bölümlerini ve ihanete gömülmüş çarşafları ele geçirmişti; kan dolaşımına şifreli mesajlar bırakıyorlardı ve kafatasının içinde durmaksızın kendi çeşitlemelerini üretiyorlardı, öyle ki korkuya kapılıyordu kendisi de hayal mahsulüne dönüşecek diye...

Ta ki o pazartesi sabahı uyanıp annesini tümüyle gerçek ve elle tutulur, tabii ki rahatlamış ve gülümser vaziyette yatağın kenarına oturmuş, hafif bir şeyler yeyip yemeyeceğini sormaya hazırlanırken bulana kadar; bu sırada pencerenin dışında, kenarlarını buz çevirmiş camın dışında (zira onun ateşiyle birlikte zalim Doğu Rüzgârı da dinmiş gibi görünmektedir) soğukluğu, artık sıcak ve güvenli bir hal almış yorganlarla tatlı bir tezat oluşturan odada, sabah güneşi, kristal gibi berrak ve gerçek görünen, dümdüz, emniyetli dünyanın üzerinde parlıyor. Ely'nin uzaktaki kulesi; sekiz yirmi beş Lynn treninin –soğuk havada boğulan– uzak uğultusu. Hikâye gibi önemsiz bir şeyin böylesine yırtıcı ve tacizkâr bir hal almasına inanmakta zorlanıyor.

Ama. Ama. Şimdi yatağa düşme sırası annesinin. Grip ondan annesine geçmiş. Aynı rüzgâr, bir hafta kadar cam gibi uykunun ardından, tekrar kuvvetini iki katına katlayarak canlanmış. Bacaları gümbürdetiyor; pencereleri tangırdatıyor; saçaklardaki buzları siv-

riltiyor; Leem'in yüzeyini soyup beton çekek yerinin üzerine kaplayarak, sert ve tehlikeli bir tabaka oluşturuyor; kulübenin her deliğinden ve çatlağından insanın kemiklerine işleyen hücumlarda bulunuyor. Yine de bütün bunların ortasında, bu soğuk taarruzun ortasında annesi terleyip çırpınıyor, tıpkı daha önce kendisinin yaptığı gibi. Artık annesinin yatağının yanında oturma, onu rahatlatıp yatıştırma işinin kendisine düşmesi çok normal. Ama işe yaramayacak. Çünkü Küçük Tom'un hummalı rüyalarında bir kehanet vardı. Çünkü henüz kimse bilmese de annesi o yataktan bir daha kalkamayacak. Çünkü tek kelimeyle, ölüyor.

Gerçi henüz kimse bilmiyor. Ateş kendi yolunu izliyor. Ama çekip gittiğinde, iyileşmenin güvenli kıyılarına atılmış, düzelmiş, tanınır halde bir anne, içine koca bir topak pekmez atılmış sütlü lapayı yiyebilecek bir anne bırakmıyor. Değişmiş, çökmüş, hiç o eski kadına benzemeyen bir kadın bırakıyor. Dahası tarih öğretmeninizin iyileştiğini, kesilerek ve güneşin pırıltılı kış dinginliği üzerinde parlamasına izin vererek ilan eden rüzgâr onun için durmuyor. Haykırıp ulumaya devam ediyor. Korkunç bir rüzgâr.

O rüzgâr, kendisi için kesildiği halde annesi için kesilmediğinden, ateş düştüğü halde rüzgâr durmadığından, tarih öğretmeniniz, kimsenin bir şey söylemesine gerek kalmadan, daha dokuz yaşında bir çocuk olduğu halde anlıyor.

Belki de rüzgâr durmayacak ta ki o...

Babamın bildiği de belliydi. Yüzündeki o parlaklık yüzünden. Zira annemin aşama aşama kötüleştiği o günlerde yüz hatlarını nüfuz edilmez bir memnuniyet sarmış, dudaklarını iyicil bir tebessüm katılaştırmış, gözlerine bir parıltı yerleşmişti. Sanki tam bir kararlılıkla bu iyimser pozu takınırsa gerçekliği ona uymaya ikna edecekti; sanki gerçeğin farkında olduğunu asla belli etmezse, sonunda gerçeğin gerçek olmadığı ortaya çıkacaktı.

Ama kapalı yatak odası kapısının ardında, bizim gözlerimizden uzakta, izleyip bekleyerek oturduğu o saatler boyunca bu katı maskeyi ne yaptığını kim bilir? Zira –ona iyileştirici hikâyeler anlatarak ya da anlatmadan– annesinin yanında oturmak Küçük Tom'a iyi gelebilecek olsa da, bu gözetleme işlevini baba tekeline alıyor. Gün boyu babası nöbet tutarken, neredeyse on dördünde olan ama kar-

deşi gibi haline acındığı için okuldan izin verilen Dick, aşağıda, soğuğu hissetmiyor gibi görünen parmaklarıyla havuz kapaklarındaki buzları ufalıyor; kırağı kaplı salapuryaların nehir yukarı geçişine, duygusuz bir yetkinlikle nezaret ediyor ama Bayan Crick'in kötü olduğunu duyan soğuk-iliğine-işlemiş salapuryacıların sorularına omzunu silkerek karşılık veriyor, başka hiçbir yardımı olmayan (iki kat paltolu, atkılı, eldivenli, babasının kendisine büyük gelen balaklava şapkasını giymiş, burnunu çekmemeye çalışan) kardeşine bırakıyor cesur yalanlar uydurmayı: "Fena değil, Bay Bailey, teşekkür ederiz. İyileşiyor gibi..."

Gece boyunca nöbet tutuyor; odamızda Dick horlar, ben de sahanlığın karşısından gelen sesleri dinleyip dua ederken (evet, dua ediyorum: Lütfen Tanrım, lütfen, bunun olmasına izin verme... Lütfen Tanrım, onun ölmesine izin vermezsen, ben... ben...) ve rüzgâr gelip giderken, uluyup inlerken ama hiç kesilmezken ve kulübe gıcırdayıp homurdanırken, gitgide açık denizde dümenini kaybetmiş bir gemiye benzerken nöbet tutuyor.

Ancak ara sıra ve tuhaf bir kıskançlık türünün pençesindeymiş gibi kollayarak izin veriyor hastanın odasına girmemize. Bizi bazen parmağını dudaklarına götürerek sokuyor içeri, nadide ve paha biçilmez bir şeyin huzuruna, kraliyet mücevherlerini görmeye giriyormuşuz gibi. Yüzünde sabit bir gülüş. Yeni bebekleri olduğunda babaların yüzünde beliren şu alık gülüşlerden. Annem de tam öyle görünüyor – yorganın altına konmuş çaresiz bir bebek gibi. Yaşlı bir kadının sesine sahip küçük bir bebek.

Benim güzel, yetişkin anneme ne oldu? Yatağın iki yanına oturuyoruz, Dick sola ben sağa; babam yatağın ayakucuna çektiği sandalyesinde, ellerinden biri annemin yorgana sarılı bileğini tutuyor. Annem nefesini asla konuşacak kadar toparlayamayacakmış gibi görünen uzun bir aranın ardından çatlak bir sesle konuşuyor, "Vaziyet... hiç fena... değil... di mi?" Neredeyse şakacı bir havayla. Ama gözleri başka bir şey söylüyor. Diyorlar ki: Bakın çocuklar anneniz ölüyor. Kısa bir süre sonra burada olmayacak. Eşsiz ve önemli bir an bu. Eşsiz ve önemli, anneniz için de beklenmedik bir şey. Sadece bir kere olur, tekrarı yoktur. Dikkate alın, gözlemleyin.

(Ben gözlemledim, çok dikkatli. Gerçekten de sadece bir kere

olduğu halde, bütün eşsiz ve önemli şeyler gibi sonsuza kadar tekrarlanmaya devam ediyor, içinde tekrarlanabileceği bir bellek bulduğu müddetçe...)

Dick yatağın kenarında kımıldamadan oturuyor; gözkapakları kırpışıyor. Ama ben dönüp babama bakıyorum. Yüzünde güller açıyor; gözleri parlıyor: Ne tatlı değil mi? Harika değil mi? Çok güzel bir bebek değil mi?

(Maske ne zaman düşecek? Daha değil. Daha değil.)

Topluca dışarı çıkıyoruz. Tekrar topluca içeri giriyoruz. Karneye bağlanmış ziyaretlerimizin arasında babam üssünü terk etmiyor, seneler önce kendisine bakmış bu kadına bakıyor; sadece mutfağa inmek, çorbalar, sıcak içecekler yapmak, termoforları tekrar doldurmak için çıkıyor dışarı; ya da içindekileri tuvalete döktüğü başka kapları aşağı taşımak için.

Düşünüyorum: Bu böyle sonsuza kadar devam edebilir mi? Böyle diken üstünde durmak. Babamın bu transı. Bu rüzgâr. Annemin, Vaziyet hiç fena değil, dediğini duymak, aslında öyle olmadığı halde.

Tanrı'ya dua ediyorum: Lütfen Tanrım, bunun sonsuza kadar böyle sürüp gitmesine izin verme. Lütfen Tanrım, ille de olacaksa, artık annem olmasın. Bitsin artık, sona ersin...

Daha kısa süre önce başka türlü dua ederken nasıl olmuştu da şimdi böyle dua etmeye başlamıştım?

Ama sonsuza kadar sürmüyor. Sonsuza kadar sürmeyeceği gerçeğini en başta Doktor Bright ilan ediyor, hasta ziyaretlerinden birinde, alışkanlığı olduğu üzre steteskopunu çantasına koyup, sakin ama ciddi birkaç talimatın ardından ne kadar acele etse yeriymiş gibi (Görmem gereken başka hastalarım olduğunu bilmiyor musunuz? Grip salgını olduğunu bilmiyor musunuz?) çekip gitmiyor. Ağırdan alıyor. Babamın mutfakta bir fincan çay içme teklifini kabul ediyor. Çaydanlıkla ben meşgul oluyorum. O babamı lafa tutuyor, daha doğrusu tutmaya çalışıyor. Doktor muhabbeti değil, dikkatinizi çekerim, zoraki bir havadan sudan konuşma gayreti.

Mesela çayını gerekenden çok daha uzun süre karıştırdıktan sonra gözünü mutfak penceresinden kümese dikiyor:

"Bu havada bile yumurtlamaya devam ediyorlar mı yani?"

Babam: "Ediyolar tabii. Fazla değil. Ama yumurtluyolar."

(Babam hemşirelik yaparken bana düşen vazifelerden biri: Kümese avuç avuç yem atmak ve kaderine razı, görünüşe göre dona dayanıklı tavukların göbekleri altından tek tük ılık yumurtaları almak. Ilık. İnanılmayacak kadar ılık...)

Ama bu konuşmanın öylesineliğinde bir şey var; Doktor Bright'ın omuzlarının eğiminde ve görünüşe göre unuttuğu steteskopunun halen boynundan sarkıyor olmasında bir şey var, sanki çayını karıştırmak için eskimiş kaşık yerine onu kullanıverecek; babamın farkına bile varmadan dizini ovmaya başlamasında bir şey var, böylece Doktor Bright da memnuniyetle tekrar mesleki bir konuya dönebiliyor; böyle şaşırtıcı bir dikkatle babamın diziyle uğraşmalarında (eski bir yara, soğukta hep daha kötü olur) bir şey var, halbuki yukarıda annem... Bütün bunlarda dokuz yaşındaki Tom'u bile kandıramayan bir şey var ("Eee yine savaşmaya hazırız, değil mi genç asker?" – Doktor Bright nihayet steteskopunu çantasına koyuyor); onu öylesine hislerden çok daha fazlasıyla dolduruyor.

Babam, Doktor Bright'ı arabasına kadar geçiriyor, çekek yerindeki hain buzlar yüzünden sebze bahçesinin kıyısındaki arka patikadan. Mutfak penceresinden dönüşünü seyrediyorum. Maskesi düşmüş. Yüzünde hiçbir ifade yok. İzlendiğini bilmeden patikada duruyor, görünüşe göre dondurucu soğuk umurunda değil. Omuzları sarsılmaya başlıyor. Başını çeviriyor. Titremiyor. Buz gibi rüzgârın etkisi değil bu. Küçük ani kasılmalar boynuna dadanmış.

Pencerenin önünden çekiliyorum. Üst kata koşup annemin odasının kapısını açıyorum. Gözleri hareket ediyor. Açık. Gözleri bana bakıyor. Ama işin garip yanı, "Dick?" demesi.

İkinci olarak, babamın gecenin geç vakti odamıza girip Dick'i sarsarak uyandırmasıyla ilan ediliyor. Dick'i her şeyi unuttuğu derin uykularından uyandırmak uzun zaman alıyor, bu iş sürerken ben de uyuyormuş gibi yapıyorum. Ama gözlerimden birini aralayıp açık kapıdan süzülen ışıkta yatak odamızın duvar saatine bakıyorum – ahşap yüzü tünemiş, tombul bir baykuşa benzeyen süslü bir şey (bir metre ötesindeki aç ama cansız turnabalığı daima peşinde). Akrep

tam baykuşun iki gözünün ortasında. Gece yarısını on geçiyor, yirmi beş ocak 1937.

"Dick, annen seni görmek istiyor. Dick..."

Dick'in tekrar uyku kozasının içine dönmesine izin vermiyor. Onu sarsıyor; üzerinden yorganı çekiyor. Pijamasıyla odanın dondurucu esintilerine çekiyor onu sersem sepelek. Kapının arkasındaki kancadan sabahlığını getiriyor.

"Annen seni görmek istiyor. Sessiz ol. Sessiz."

Dick'i bırakıp bir an benim yatağımın yanına geliyor. Üzerime eğildiğini hissediyorum. Kesintisiz uykunun derin soluklarını taklit ediyorum. Dışarıda rüzgâr kendi dur durak bilmez nefeslerini üflüyor. Sonra babam Dick'e dönüp tek kelime etmeden onu odadan çıkarıyor ve kapıyı arkasından kapatıyor.

Demek annemin ölüm anı bu. Peki neden sadece Dick? Neden Dick'i çağırıyor da beni...

Ama annemin ölüm anı olamaz. Çünkü birkaç saniye sonra sahanlığın karşısındaki kapının tekrar açıldığını, kapandığını ve aşağı birisinin indiğini duyuyorum. Babamın ayak sesleri. Demek Dick annemle yalnız.

Rüzgâr inliyor ve diğer sesleri perdeleyerek pencereyi zangırdatıyor. Tarih öğretmeniniz yatağından iniyor, parmak ucunda ilerliyor, kapının yanına çömeliyor, ayak parmaklarıyla oynayan buzdan parmakları umursamadan kulak kabartıyor. Annesinin alçak, zahmetli sesini işitiyor ama kelimeleri seçemiyor. Ancak bunlar vedaya değil samimi öğütlere benziyor. "Aç" ve "On sekiz" kelimelerini çıkarıyor (yoksa çıkaramıyor mu? Altı yıl sonra mı uyduruyor?) Dick'in –çünkü annesi olamaz, mucize eseri ayağa kalkmış olamaz– odada yürüdüğünü, karşı köşedeki etajerin çekmecelerinden birini açtığını, içinde arandığını, yatağın yanına geri döndüğünü duyuyor (ya da hareketleri seslere eşliyor). Annesinin sesi, önceki boğuk halinden bile daha fazla alçalıyor (bu süre zarfında görünüşe göre Dick hiçbir şey söylemiyor); sonra ses tekrar aniden ümitsizce yükseliyor:

"Dick... Dick... Dick canım..."

Dick'ten tek bir bön, neredeyse sorgulayan "Anne?" lafı.

İyi de neden Dick? Neden onun adı – kardeşi Tom kapıyı açtığında bile?

Ama bu konu üzerinde daha fazla kafa yormanın zamanı değil. Kapıları açacak, sahanlığın karşısına koşacak, kendini annesinin cılız bedeni üzerine atacak –bu şaşkın kulak misafirinin bir an içinden gelmiyor değil– neden seçilmediğini sormanın zamanı değil. Bu dışlanma neden? Onun için de bir son söz yok mu?

Çünkü karşı kapının kolunun indiğini duyuyor: Dick dışarı çıkıyor. Aynı zamanda babasının merdivendeki ayak seslerini işitiyor. Baştan beri aşağıda mı beklemiş yani? Duymak için belki kulaklarını dört açarak?

Yatağına koşuyor; Dick'in kapıyı açıp içeri girmesiyle neredeyse aynı anda yorganın altına dalıp bölünmemiş uyku pozunu alıyor (ama derin uykudaki birinde asla görülmeyecek bir kalp çarpıntısıyla).

Neredeyse Dick'in geri dönüşüyle aynı anda babam hızla merdivenleri tırmanıp Dick'in henüz kapatmadığı kapıdan tekrar içeri giriyor. Dick'i daha önce kaldırırken takındığı kararlı tavırla tekrar yatağına yatırıyor. Bütün bu tuhaf olay boyunca herhalde uyurgezerlik eşiğinde olan, öyle ki belki gün ışıdığında bütün bunların bir rüya olduğunu zannedecek Dick, babama direnecek ya da bütün bunların ne manaya geldiğini soracak (Dick ki hiç soru sormazdı – o büyük hayati soruya kadar) halde değil.

Yine de babam çabuk çabuk Dick'in üzerini örterken sorular sormak isteyen, bir şeyden emin olmak isteyen bir adam görünümünde. Yine de kendini tutuyor; bir daha düşünüyor... Uyku sersemliğine, müzmin aymazlığa güvenmek daha iyi olacak. "Uyu bakalım, Dick. Uyu..."

Sanki aslında şöyle demek istiyor, "Ve her şeyi unut, her şeyi unut..."

Dick belki de bilmemesi gereken bir şey biliyor. Dick'te, babamın almamış olmasını tercih edeceği bir şey var.

Orası kesin. Çünkü babam gittikten sonra –Küçük Tom'un uykuda olup olmadığını bir kez daha yokladıktan sonra– Dick komodinin üzerine, bütün bu süre zarfında aşırı büyük ellerinden birinde sıkı sıkı tuttuğu bir şeyi bırakıyor, madeni bir tıkırtı çıkaran bir şeyi.

Pirinç bir anahtar.

Dick'in horlamalarının tekrar ritmini bulmasını bekliyorum. Dondurucu karanlıkta yataktan çıkıp komodinin üzerindeki gizemli nesneye dokunuyorum. Bir anahtar. Evet, bir anahtar. Yatağıma dönüyorum. Uyanık yatıyorum. O gece gözüme uyku girmeyecek. Rüzgârı dinliyorum. Hockwell Kilisesi çanlarının rüzgâr sağanaklarının taşıdığı, bu yüzden de havada uçan bir çanın sesi gibi çılgınca ve rasgele bir hale getirdiği sesini dinliyorum. Kapının altından odaya incecik bir ışık sızıyor. Babamın annemin yanında oturduğu karşı odanın ışığı yanıyor demek ki. Bastırılmış insan hıçkırıkları duyar gibi oluyorum – ama belli ki insanın dengesini bozan rüzgârın oyunu.

Vahşi, amansız bir rüzgâr, 25 Ocak 1937 gününün ilk saatlerinde ortalığı kasıp kavuruyor. Böylesi bir rüzgârda Azize Gunnhilda bataklık hücresinde çömelip Şeytanın kükremesini duyardı herhalde. Böylesi bir rüzgârda Jacob Crick, (yelkenleri çıkarılmış, direkleri toprağa raptedilmiş) yeldeğirmenlerinden birine sinmiş, gıcırdayıp duran yapının topyekûn uçup kayıplara karışmasını beklerdi...

25 Ocak sabahı şafak söküyor. Dick –geceleri daima deliksiz uyuduğu gibi sabahları daima günün ilk ışıklarıyla uyanır– uyanıyor. Yumulmuş gözleri aralanıyor. Pirinç anahtara bakıyorlar. Demek rüya değilmiş, gerçekten olmuş. Sonra öteki yatakta uyanmış, anahtara ve anahtara bakan Dick'e bakan bana bakıyorlar. Dick'in bakışları benimkilerle karşılaşır karşılaşmaz eli yorganın altından fırlıyor, anahtarı kapıp gözden kaybediyor – sanki bu hareketin hızı hareketi hiç olmamış gibi, orada baştan beri hiç anahtar bulunmamış gibi gösterecek.

Dick beni anahtara o kadar dikkatle bakarken yakalamasa belki bunun özel bir anahtar olduğu sonucuna asla varmayacak – ya da bu sonuca vardığını ayan beyan belli etmeyecek.

Ama ben işi orada bırakma niyetinde değilim. Yataktan kalkıyorum. Kendi sahasını korumak ister gibi Dick de yataktan kalkıyor. Anahtar ya yumruğunun içinde ya da yastığın veya çarşafın bir kıvrımında. Gözleri kıpırdanıyor. Ne fazla ısrarcı ne de fazla alaka-

sız olmamasına çalıştığım bir sesle "Dick o anahtar da ne?" demek üzereyim.

Ama demiyorum. Çünkü tam o anda babam kapıyı açıyor ve ikimizi de yataktan çıkmış, kollarının alacağı kadar birbirimize yakın bulunca, ancak ana kucaklaması denebilecek unutulmaz bir hareketle canımızı acıtırcasına kendine bastırıyor bizi; belli ki daha önceden ıslanmış, şimdi de hızla sıvılaşan yüzüyle, "Çocuklar," (evet, bize öyle demişti) "annenizi kaybettik. Gitti. Gitti," diyor.

Gitti.

Rüzgâr da gitmiş – çünkü bu iç parçalayan duyuruya rağmen etrafımızdaki her şey tuhaf bir sükûnet içinde: Leem durgun, pencereden görünen gökyüzü açık, sakin, deniz kabuğu pembesi.

Annemi Hockwell Kilisesi mezarlığına gömdük. Babam mezara koymak için sebze bahçesinin bir köşesinde çiçek yetiştirmeye başladı. Gerçi elinde çiçek olsun olmasın, o ilk birkaç ay boyunca, kilisenin arkasındaki o çimli tümseği ziyarete gitmediği gün geçmedi, belli ki daha elzem, daha zaruri bulduğu bu vazife uğruna havuz bekçiliğini boşlayarak. Bazen ben de onunla gider, aynı zamanda babam olan bu tuhaf adamı uzaktan seyrederdim. Babamın bu kederli gezintileri sırasında Dick –hem sınıftaki yetersizliği hem de ailede kısa süre önce meydana gelen kayıp yüzünden neredeyse daimi olarak okuldan affedilmişti– annem ilk yatağa düştüğünde öğrenmeye başladığı havuz kapaklarının idaresi işini iyice ilerletmişti. Su kıyısında olmanın inceliklerini, yol yordamını (kimse anlatmadan, içgüdüleriyle) öğrenmişti; mavnalar ve salapuryalarla ilgilenmeyi, nehirle savak arasındaki o nazik ama hayati ilişkiyi muhafaza etmeyi. Nitekim Dick'in eğitiminin zaten pek silik olan hayalinin tümden ortadan kaybolması da bu dönemde gerçekleşti – mezar kenarında düşüncelere dalma, ay ışığında yılanbalığı avlama ve çekek yerinde uykusuzca dolanma döneminde; beyinden yana fazla bir şey olmasa da iş görecek kaslardan yana bir eksik olmadığına karar verdi Müdür Allsop, Henry Crick de onayladı. Böylece artık aynı işi paylaşan babamla Dick arasında özel bir bağ kuruldu; ama yakından gözlemlendiğinde bu bağın, güven ve işbirliğinden ziyade babamın Dick'i göz önünde tutma arzusu üzerine kurulu olduğu anlaşılıyordu.

Böylece hem doğal eğilimi hem de babasının alakası sayesinde Dick, uysal, suyu ehlileştiren, toprak kazanan Crick atalarının gerçek torunu olarak büyüdü.

Tek bir farkla, Dick...

Ama bu fazla ileri gitmek olur – o korkunç ocak şafağının ilk etkilerini atlamak olur.

Dikkat edilirse, babam bizi kollarında deli gibi sıktığında "öldü" kelimesini telaffuz etmemişti. "Gitti" kelimesini kullanmıştı. Bunu takip eden günlerde, Doktor Bright'in ölüm raporunu tamamlamak için gelmesine, annemin yataktan, tabuta, oradan gerektiği gibi törenle mezarına aktarılmasına rağmen, babam dudaklarından ne "öldü" ne de "ölüm" kelimelerinin çıkmasına izin vermedi asla.

Birisi anlayamayacak kadar küçük, diğeri de ahmak olan iki oğluna karşı "Gitti" gibi bir hüsnütabir kullanması yerinde görünse de sorgulanması gereken çok şey var. Zira "Gitti" böylesi koşullarda biraz fazla kaçamaklı bir kelime. Babası, çocuk kalbinin kabullenmek için kendini güçlendirdiği şeyi –annesinin öldüğünü, artık olmadığını, yok olduğunu– söylese belki de bütün hayatı değişebilecek Küçük Tom için bu "Gitti" kelimesi annesinin biraz sapkın da olsa bilinçli bir tercih yaptığını ima ediyordu, sanki tümüyle yok olmamıştı da, çok uzaklarda, erişilemeyeceği, görülemeyeceği bir yerde halen vardı.

Başka bir deyişle, "Gitti" gizemle yankılanıyordu. Halbuki "öldü" kaba ve doğal bir olgudur. "Gitti" –huşu uyandırıcı, açık uçlu– bir açıklama gerektiriyordu. Küçük tarih öğretmeninizin –o Nedenedeneden gongunun ilk vuruşları olan "Ne" ve "Nasıl"la gayet iyi geçinen– zihnini bu şekillendirdi. (Bunun neye yol açtığını biliyoruz.) Bilincinde olmadığı, neredeyse hiç denetleyemediği yollarla, aralarından ayrılan annesinin imgesini yeniden bulmaya, en azından başka bir biçimde (ah, o mahcup, özlemli demiryolu yolculukları...) canlandırmaya koyulmasına sebep oldu.

Dolayısıyla, Küçük Tom'un annesinin ölümüne verdiği tepki, bütün o uzatmalı geç-etkilerine rağmen, belki de özünde ağabeyinin kaba tepkisinden farklı değildi; ağabeyi –göz kırpışmalı hayreti

içinde– dile getirebilse herhalde şöyle derdi: "Madem gitti ne zaman dönecek?"

Babama gelince: o "Gitti" kelimesini sadece çocuklarını düşündüğü için mi kullanmıştı? Zira kendisi de annemin belki çok uzak ama iletişimin mümkün olduğu bir yerde bulunduğuna değil de artık var olmadığına gerçekten inanmış olsa, tekrar tekrar mezarlığa gitmesi, *birisiyle konuşuyormuş gibi* dudaklarını kımıldatarak orada durması, dahası bize uzaklardaki cennet denilen bir yerden bahsetmesi nedendi?

Yani Atkinson Havuz kulübesinin geriye kalan üç sakini belki de ortak bir inançta birleşmişti: Ölmüş olan anneleri aslında hiç de ölmemişti, gizli bir yerden hâlâ onları seyrediyor, kulübeyi koruması altında tutuyordu.

Ah, Fens batıl inançları. Ölüler ölüdür, değil mi? Geçmiş geride kalmıştır, değil mi?

Ama bazen o mühürlü bölgenin kilidini açmanın, içindeki gizli şeyleri aşındırıcı havaya maruz bırakmanın yolları bulunur. Dick'in de bir anahtarı vardı.

Sakladığı bir anahtar. Zira babam o kötü hesaplanmış, can alıcı duyuruyu yaptıktan sonra ikimizi de annemi son bir kere görmemiz için –çünkü bu son ayrıcalıktan ikimizi de mahrum edemez ya da esirgeyemezdi– bizi sahanlığın karşısındaki odaya götürdüğünde Küçük Tom öyle bir ağlayıp feveran etme nöbetine tutuldu ki –babamın sürekli kabaran gözyaşlarını dindirmeye faydası yoktu bunun– çabucak ortadan kaldırılan o anahtarı neredeyse tümüyle unuttu. Keder onun anahtarı hatırlamasına izin verene kadar belli ki Dick saklamak için elinden geleni yapmıştı. Zira –babam Doktor Bright' la yaslı bir konuşma yapmakta ve Dick havuz kapaklarındaki buzları ufalamaya devam etmekteyken– Tom, Dick'in yatağı ve çevresinde perişan ama dikkatli bir arama yapıyor. Yastıktaki ve battaniyelerin arasındaki kabartıları yokluyor; döşeği kaldırıyor; yatağın altını santim santim tarıyor; Dick'in eski komodinin içindeki basit şeylerin (kakao tenekeleri, bir su faresi kafatası) arasına bakıyor; dolaplarla çekmeceleri kontrol ediyor.

Anahtar yok.

Ama günün birinde –tam tarihini vermek gerekirse annemin ölümünden beş, Hockwell Mezarlığına defnedilmesinden iki gün sonra, annemi son gördüğünde belki de Dick için ağlamayı gerektirecek bir anlamı olmayan "Gitti" kelimesi (Gitti mi? Ama burada. Sadece bir süre hareket etmeden yatmaya karar vermiş) gücünü uygulamaya başladığında– Dick'in tavanarası merdivenlerini tırmandığını duyuyorum. Dick'i ve rüzgârı duyuyorum. Çünkü geri dönmüş. Ama gıcırtıları çıkaran rüzgâr değil. Seneler sonra kilitli ve önüne yığınak yapılmış bir kapının arkasından duymaya yazgılı olduğum o bariz sesleri esas merdivenin dibinden duyuyorum. Dick aşağı iniyor. Raslantı eseri odamıza gidiyormuş gibi yaparak merdiveni çıkıyorum. Dick'in elleri boş. Ama gözkapakları kıpırdanıyor, benimle karşılaşmaktan ziyade (gözkapaklarının bile nüansları vardır) kendi içindeki bir kafa karışıklığı ya da hayal kırıklığı yüzünden sanki.

Günün birinde, okul dönüşü, yine yatak odamıza çıktığımda içeride kimi bulsam beğenirsiniz, babamı; hırsızlama bir iş yaparken yakalanmış gibi, *bir şey arıyormuş* gibi yerinde sıçrıyor suçlu suçlu ve şaşkınlığını örtmek için yine de kuşkusuz başka bir amaçla da "Düşündüm de artık kendi odanın olmasının zamanı geldi. Belki seni arka odaya taşısak iyi olacak," diyor.

Sonra (annem gideli neredeyse üç hafta olmuş, hâlâ da geri dönmemiş) Dick tavanarasına bir kere daha çıkıyor. Yeni edindiği havuz kapağı bekçi yardımcısı görevinin başında olması lazım. Zira babam yine mezarlıktaki randevusuna gitmek için Hockwell Köyüne doğru yola çıkmış (perdeler aralanacak ve insanlar: Bak yine gidiyor, zavallı Henry Crick, diyecekler). Ama o daha gözden kaybolmadan Dick kendisine emanet edilen nöbet yerini bırakıp, ondan beklenmeyecek kararlı bir tavırla kulübeye girip merdiveni tırmanıyor.

Bu arada ben mutfakta, ellerim una bulanmış surat asıyorum. Zira Dick babamın havuz bekçisi payesini kuşanmış, ben annemin mutfak önlüğünü. Bu soğuk cumartesi ikindisi, gözleme yapmaya uğraşıyorum, eskiden annemin yaptığı gibi. Yemek yaparak ruh çağırıyorum. Üzerimden sarkan o önlüğün yardımıyla, bir zamanlar koluna sıkıştırdığı karıştırma kabının yardımıyla, tahta kaşığın yardı-

mıyla –ölmüş annemin ruhunu getirmeye, kendi içime emmeye çalışıyorum. Böylece soğuktan ve mezarlıkta dikilmekten iliği kemiği donmuş olan babam geri döndüğünde ılık gözlemesini ısıracak ve–

Ama bu çareyi daha önce de denemiştim. Mutfaktaki bu acınası taklit gayretlerim babamın yüreğine acıdan başka bir şey vermemişti. Midesine de. Bu ince jestim için bana cılız bir gülüşle baksa da lök gibi ve bedbaht gözlemelerim, zaten bir yumrunun gelip tıkamış olduğu gırtlağından geçmemişti...

Zaten bugün gözleme filan olmayacak, anneminkine benzesin benzemesin. Çünkü Dick merdivenden aşağı iniyor, beni mutfak kapısında kulak kesilmiş vaziyette yakalıyor, omuzlarımdan tutup sofadan kapının önüne sürüklüyor. Çekek yerinin buz gibi havası ocaktan ısınmış yüzüme çarpıyor.

"Sen yap," diyor Dick, eliyle havuzu göstererek. "Sen yap. Ben gidiyor."

Bundan, Dick'in kendisine devredilen mevkiyi bana devrettiği sonucunu çıkarıyorum. Benden havuza göz kulak olmamı istiyor –una bulanmış ellerimle– anlaşılan kendisinin başka işi var.

"Evet, Dick," diyorum, "tamam." Bu acayip emre uymaktan ziyade sorguluyormuş görünmeme niyetiyle. Zira Dick'in sesinde kederli bir tını var, dahası lacivert kazağının altında, kıvırdığı eliyle tuttuğu –sert ve iri– bir şey var. Ben mutfakta annemin önlüğünü kaldırmakla meşgul gibi yaptığımda o şeyin ne olduğunu görüyorum; Dick önce hızla sofadaki küçük masaya koyuyor, paltosunu giydikten sonra da hemen onun cebine sokuveriyor.

Bir şişe. Altı üstü bir şişe. Kahverengi cam...

İçindeki yük görülmesin diye sağ elini cebine soktuğundan paltosunu sol eliyle ilikleyip çekek yerine çıkıyor ve başka bir şey söylemeden nehir aşağı yürümeye başlıyor.

Ben de çekek yerine çıkıp, nehrin güney kıyısında uzaklaşmasını seyrediyorum, kafası çok dolu olanların biraz kambur, ayak sürüyen yürüyüşüyle ilerliyor – hiç Dick'e özgü bir yürüyüş değil bu.

Arkasına bir göz atıyor. Ben biraz şaşkın ama sorumluluğunun bilincinde bir hava takınıyorum.

Ama esas derdim şüpheli bir biçimde bana verilen –ve annesinin önlüğünü fetiş haline getirmiş on yaşındaki bir çocuğa pek uy-

gun olmayan– ödev değil.

O ikindi (soğuk, sisli: kırağı erimemiş) Atkinson Havuzu kulübesi terk edilmiş vaziyetteydi. Ne havuz bekçisi ne de havuz bekçisinin oğulları işleriyle meşguldü – gerçi hepsinin kendince başka önemli meşguliyetleri vardı. Gildsey Kömür Şirketinin salapuryaları o sırada havuzdan geçmek isteseler kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalacaklardı. Bayan Henry Crick gerçekten de görünmeden hâlâ eski evinin etrafında oyalanıyorduysa –gerçi nasıl aynı anda üç yerde olacaktı: hem kulübede, hem mezarlıkta, hem de Dick'in taşıdığı o şişede?– yangın kokusuna hassas malum ninesininkine layık ruhani burun delikleriyle aşırı pişen (çünkü küçük bir şeyi unutmuştum) neredeyse yanan gözlemelerin kokusunu alabilirdi.

Düz bir arazide kaçamak iş yapmanın imkânı var mı? İnişsiz çıkışsız Fens'te dedektifliğin imkânı var mı? Her şeyin açıkta olduğu, hiçbir şeyin Tanrı'dan gizlenemediği bu düz memlekette bir yirmi boyunda, on yaşında bir dedektifin bile başarılı olmasının imkânı var mı? Suyu tahliye edilen arazi battığı için nehirler yüksekte kalmasa; bu da yükseltilmiş nehir kıyıları manasına gelmese yok.

Zira Dick, her zamanki gibi olmayan o yürüyüşle, Leem'in güney kıyısının sırtı boyunca ilerlerken, kuzey kıyısında onunla aynı anda ilerleyen kim? Ama kıyının sırtında değil, toprak tarafında, aşağıda, gizlenmiş durumda – havuz kapağıyla savağın üzerinden geçtikten sonra, biraz da koşturarak ağabeyiyle aynı hizaya gelmiş. Kuzey kıyısının beyaz çalınmış kuzey tarafında bata çıka ilerleyen, çaktırmadan başını uzatıp karşıdakinin ne hızla ilerlediğine bakan, sonra alelacele aşağı kaçan kim? Güney kıyısındaki ağabeyi belli bir su kavşağında, malum Stott Kanalının ağzında durduğunda kendi tarafında duran; sadece durmakla da kalmayan, belki de altı yıl sonra Mary Metcalf'in yine aynı kişiyi gözetleyeceği noktada, kuzeye bakan bayırın hemen tepesinin altına kadar tırmanıp kırağıdan şekerlenmiş otların üzerine –gripten yeni kalkmış bir çocuk için pek akıllıca sayılmayacak biçimde– keskin nişancı gibi yüzüstü uzanan kim? Ama koşmaktan, tırmanıp inmekten ve meraktan öyle ısınmış, annesinin ölümünden sonra dünyanın verebileceği rahatsızlıkları öyle küçümsüyor ki ne soğuğu hissediyor ne ıslaklığı.

Dick suya bakıyor. Yalnız olduğundan emin olmak için etrafına, kış manzarasına bakıyor. Sonra şişeyi cebinden çıkarıp bir de ona bakıyor.

Nehrin karşı kıyısında, altındaki buz erimekteyken şöyle düşünüyor kardeşi: Demek annemin Dick'e bıraktığı gizli miras birkaç eski şişeden başka bir şey değilmiş... Demek tavanarasındaki sandık cicili bicili bir bira kasasından başka bir şey değilmiş.

Bu kadar mı? Dick şişenin kapağını açıyor; şişeyi dudaklarına götürüyor. Bildiğim kadarıyla Dick hayatında hiçbir şişe birayı bitirmemişti. Normal bir birayı bile...

Bir yudum alıyor; ağzını siliyor. Kıyıya çömeliyor. Dikkatli dikkatli nehre bakıyor. Bir yudum daha alıyor; derken ani bir açlıkla bütün şişeyi dikiyor. Bakıyor. Birden kalkmaya davranıyor ama tekrar çömeliyor. Tekrar deniyor; yuvarlanıyor; nihayet sendeleyerek ayağa kalkıyor. Birden deli gibi gülmeye başlıyor, sonra ağlar gibi, sözsüz, melodisiz bir şarkı tutturuyor. Kendi kendine bir nevi dans, ağır ve hantal bir vals yapıyor; tekrar gülüyor, bağırıyor, kıkırdıyor. Sonra dansla birlikte bağırıp kıkırdamayı da kesiyor, dizlerinin üzerine çöküp elini karnına götürüyor; yerlerinde olup olmadıklarını anlamak ister gibi kollarını, bacaklarını, kafasını yokluyor. Gözkapakları hiç bu kadar hızlı kırpışmamış. Yüzünden hayret –suçluluk, dehşet– dolu bir bakış geçiyor. Günün birinde Hockwell Deresinin kıyısında, yünlü mayosunun içindeki bir şey beklenmedik biçimde kımıldanmaya başladığında yüzünde belirecek ifadeye benzer bir ifade. Oturuyor ama durduğu yerde duramıyor, sanki ne kadar tehlikeli bir malzemeden yapıldığının daha önce hiç farkına varmamış da şimdi ondan kurtulması gerekiyormuş gibi. Ama bundan kurtulmanın tek yolu kendi derisinin dışına kaçmak. Hopluyor, zıplıyor, kıvranıyor, gözlerini belertiyor (nehrin karşısında kardeşi de kendini zor zaptediyor, onun da gözleri hayretle büyüyor). Sonra şişeyi hâlâ elinde tuttuğunu fark ediyor. Kendisi değil bu; şişenin içindeki neyse o. Ama annesi nasıl olur da... Ayrılırken son bir hediye olarak... Şaşkın ve ıstıraplı bir narayla –bütün dehşetine rağmen, olası bir saadet paketini, kendi kusurlu etinin bir parçasını fırlatıyormuş gibi– yüksek bir kavisle şişeyi nehre atıyor. Orada bata çıka yüzen şişe, eski güçlü içeriğinin yerine ağır ağır bildik nehir su-

yunu alarak batıyor...

Dick'in bir daha asla bir şişeden çıkan tek bir damlaya bile elini sürmemesinin nedeni bu, Freddie Parr'ın çalıntı viskisi de dahil. Anahtarı elinde olduğu halde o olağandışı sandığı bir daha hiç açmamasının nedeni de buydu belki, ta ki içindekinden faydalanabileceğini anlayana kadar.

Şişesiz de olsa hâlâ sendeliyor Dick, hâlâ otursun mu kalksın mı, gitsin mi kalsın mı bilemiyor. Tek renk pancar tarlalarının önünde, Stott Kanalının siste silinen derinliği önünde, kış göğünün gri sıradanlığı önünde tuhaf ve ilginç bir manzara oluşturuyor... Ama dikkatli ol küçük dedektif. Belki de bu kadar bakmak yeter. Artık gizlice uzaklaşmanın zamanı. Baban ya da Dick geri dönmeden kulübeye kapağı atmanın zamanı, ikisi de şüphe etmesin diye...

Nitekim öyle yapıyor –kıyıdan aşağı inişini hızlandıran o kırağı zerrelerinin yardımıyla resmen uçuyor ve bileğini burkmasına ramak kalıyor– kış otlarına uzanmaktan ıslanmış giysilerle ve şahit olduklarının allak bullak ettiği düşüncelerle kuzey kıyısının çukurunu takip ederek geri dönüyor.

Ama Dick'in şişeyle yaptığı bu tuhaf gösterinin ardından başka bir şey daha meydana geliyor. O aynı kahverengi şişenin, Excalibur taklidi gibi nehre atılmasının ardından, ilk başta pek de dikkat çekmeyen bir şey kendini hissettirmeye başlıyor. Bir esinti çıkıyor. Anbean kuvvetleniyor. Sisleri dağıtıyor. Leem'i kırıştırıyor. Kuşkusuz Hockwell Kilisesinin dikenli defne çalılarını hışırdatıyor ve çan kulesindeki sarmaşığın yapraklarını sallıyor. Ben geri döndüğümde –bir düzine kararmış gözlemeyi alev almadan fırından kurtardığımda– batı semalarının küllerindeki közleri yalazlandırarak gayet şiddetli esiyor.

Doğu Rüzgârı.

39
Aptal

YİNE AYNI Doğu Rüzgârı –aslında aynısı değil, yaz kardeşi, şen, ılık nefesli hemşiresi (zira her Fensli size Doğu Rüzgârının tek bir rüzgâr olmadığını, ikiz olduklarını, ikizlerden biri öldürürken diğerinin olgunlaştırdığını söyleyebilir)– esiyordu 1943 Ağustosunun bir perşembe ikindisi, Polt Fen Çiftliğinin gelincikler serpiştirilmiş buğday tarlalarından görünmez dalgalar halinde geçiyor, Hockwell Deresi kıyısındaki kavakların arasında dolanıyor, kuru yapraklarını parlatıp hışırdatıyordu, ben bir kez daha başı vurulmuş yeldeğirmenimize giden bildik yolu takip etmekteyken.

Çünkü buluşmak için sözleşmediğimiz halde, son buluşmamızda Mary yeldeğirmeni randevularımız sonsuza kadar sona ermiş gibi yürüyüp gittiği halde ve o zamandan beri dolu dolu bir hafta –Freddie Parr'a resmi bir ölüm sebebi bulunduğundan beri tam bir hafta– geçtiği halde Mary'yi bulmayı umuyordum. Onunla konuşmam gerekiyordu. Çünkü üç gündür Dick'le şu korku oyununu, şişe oyununu oynuyordum ve ben mi ondan daha çok korkuyorum o mu benden daha çok korkuyor bilemiyordum. Bu böyle sürüp gidemezdi. Söylemeli miydik? Üstlenmeli miydik? Polise gitmeli miydik? Çünkü er ya da geç bütün küçük sırlarımız ortaya çıkacaktı, değil mi? Söyleyelim mi Mary? Mary, ne?..

(Görüyorsunuz ya o zaman bile tarihçinin müzmin günahı: Hep olasılıkları düşünür, eylemden yana iyi değildir.)

Hazır sırlardan bahsederken bir şey daha var, o şişe bir sandıktan çıkmıştı, tavanarasında duran dedemin eski sandığından ve anahtarı olan tek kişi de...

Ama kavaklığın kenarında duruyorum. Zira saat beşi bulduğu halde, bir-daha-asla-geri-gelmeyecek günlerde düzenli olarak buluştuğumuz o büyülü zaman aralığının –üçten beş buçuğa kadar– sonlarına doğru olduğu halde Mary gerçekten de yeldeğirmeninde. Hem de çok tuhaf bir şey yapıyor.

Eski çark yuvasının yanında, otlarla kaplı arkın ucunda, yerden bir buçuk-iki metre kadar yüksekteki tuğla platformun üzerinde duruyor. Saçları rüzgârda savrularak duruyor, sonra kollarını ileri ve yukarı kaldırarak zıplıyor. Eteği balonlanıyor; kahverengi dizleri parlıyor. Son derece rahatsız bir konumda yere düşüyor, gövdesi dik, bacakları açık, düşüşünü yumuşatmaktan ziyade ona direnir gibi. Sonra vücudunu yere bırakarak otların üzerine çömeliyor, kollarını karnına doluyor. Sonra ayağa kalkıp bütün bu işlemi tekrar ediyor. Tekrar. Tekrar.

Bu acayip törene bir mana vermeye çalışarak titrek kavak koruluğunda bekliyorum. Tek başına oynanan bir oyun mu? Bir egzersiz mi? Biraz daha dikkatli olması gerekmiyor mu? Ne de olsa – karnında bebekle?

Kavaklıkla yeldeğirmeni arasındaki çayırı geçiyorum. Erkeçsakallarının ılık kokusu havada süzülüyor. Rüzgâr ilk seslenişimi sürüklüyor, bu yüzden de Mary geldiğimi fark edene kadar yeni bir atlama için konumunu almış oluyor.

"Mary burada ne yapıyorsun böyle?"

Benim gelmemi beklemiyormuş. Bunu hemen anlıyorum. Sıkıntıyla yüzü buruşuyor. Yeldeğirmenine tek başına gelmiş. Özel bir iş için.

"Gitsen iyi olur Tom Crick. Hemen uzaklaş buradan."

"Bu atlama da neyin nesi? Bir yerini inciteceksin."

"Aptal. Git buradan!"

"Konuşmak için gelmiştim."

Beni yok sayarak tekrar atlıyor, ciddi ciddi bir şeyi talim ediyormuş gibi, kollarını savurup kararlılıkla gözlerini kısarak; sanki hiçbir şey onu yolundan çeviremez, sanki böyle atlamak her şeyden önemli. O tuhaf, eğreti duruşla yere düşüyor, sonra kalçasının üzerine oturuyor.

Kalkmasına yardım etmek için yanına koşuyorum. Daha önce-

ki düşüşlerinden otların üzerinde küçük, ezilmiş bir çukur oluşmuş, epeydir böyle atladığı anlaşılıyor.

"Neden?.. Tehlikeli bir şey. Hele..."

"Aptal. Git buradan."

Sonra Mary başını çevirirken, bütün yaz güneşte yandığı halde yüzünün solgun olduğunu ve terden parladığını görüyorum. Sıcak ve hareketin yol yol teri değil bu, soğuk bir çiy gibi. Dahası Mary'nin iki gözünün de kıyısında terle alakası olmayan parlak, öfkeli damlalar var.

"Aptal! Aptal!"

Tıpkı azarlayan, sinirli bir anne gibi. Tıpkı...

Anlıyorum.

(Ah, palazlanan tarih öğrencisi. Ne de ustadır olayları çözümlemekte...)

"Yani sen şimdi..."

"Evet. Aptal. Çekil yolumdan."

"Sen gerçekten de..."

(Nasıl da farkına varmamış o zamana kadar, Mary'nin gerçekten anne olabileceğinin, karnındaki o şeyin gerçekten de orada olduğunun. Ama olabilir. O şey orada. Görecek.)

Bir kere daha nefes nefese ot bürümüş su kanalının yanından tuğla platforma tırmanıyor.

Onu durdurmuyorum. Engellemek için ellerimi uzatmıyor, öfkeyle bağırmıyorum. Zira iki haftada ikinci gerçek çıkageliyor, tam da yer Mary'yi karşılamak için yükselirken ve beni öyle bir sarsıyor ki sersemliyorum; tam yer Mary'yle buluştuğu anda beni bırakıyor, gözlerimi karartıp midemi altüst ederek – ne menem bir acımasız ve sert düşüncecik bu kafamdaki?

Dick'ten olmalı. Öldürmek istediğine göre – kurtulmak istediğine göre. Dick'ten olmalı. Çünkü ondan çocuk istemiyor, onun gibi bir... Çünkü bizim bebeğimiz olsa öldürmezdi.

Mumla kaplı gibi parlayan yüzüyle tekrar döndüğünde kolunu yakalayıp birden bağırıyorum, "Dick'ten, değil mi? Baştan beri biliyordun. Dick'ten. Dick'ten!"

"Neden çekip gitmiyorsun?"

Bir kere daha zıplama yerine gidiyor.

"Mary dur. Yapma."

İntihar eden biriyle konuşur gibi.

"Atlama."

Atlıyor. Çömeliyor. Homurdanıyor. Tekrar atlamak için geri dönüyor.

Kolunu yakalıyorum.

"Kes şunu. Kes artık."

Silkinerek elimden kurtuluyor. Yüzü korkunç, dişleri sıkılmış. Rüzgâr saçlarını gözlerine vuruyor.

"Dick'ten değil mi? Dick'ten, Dick'ten!"

Platforma geri dönüyor.

"Anlaşıldı. Dick'ten."

(Eee küçük müstakbel-baba: Tatmin oldun mu?)

Tekrar atlamak için kenara gidiyor.

"Mary, sanırım Dick benim bildiğimi biliyor. Mary, konuş benimle. Ah Tanrım – seninle konuşmaya geldim. Biz galiba – bir sandık var..."

(Mary şu yaptığın şeyi bir bıraksan...)

Ama Mary dinlemiyor. Çünkü bir kez daha atlayamadan, bir diğer düşüş bu işi kökünden halledemeden dizleri aniden çözülüyor, yeldeğirmeninin ziftli tahtalarına tutunmak için elini uzatıyor. Çömeliyor, başı öne düşüyor.

Platforma tırmanıyorum. Yanına çömeliyorum. Kolumu omzuna doluyorum. Teninde o soğuk gerginlik var. Adeta sinir uçlarındaki elektriklenmeyi bana naklettiğini hissediyorum.

"Bir şey oldu," diyor, gülüşümsü bir ifadeyle bana bakarak. "Sonunda işe yaradı."

Sonra birdenbire gözlerinden boşalan yaşlarla: "Dick'ten değil. Bizim. Bizim. Anlıyor musun?" diyor.

Rüzgâr, kavak yapraklarını, kırmızı gelincikleri ve Mary'nin fındık kabuğu rengi saçlarını kımıldatarak esiyor. Doğu İngiltere mısırlarını olgunlaştırarak, fırın gibi nefesiyle Fens buğday tarlalarını günün birinde dönüşecekleri somunların rengine bürüyor. Ama ılık bir rüzgâr olduğu halde, zaten dinmeye yüz tuttuğu halde, akşam yaklaştığından pekâlâ kışın o soğuk, amansız rüzgârını andırıyor...

Eski yeldeğirmeninin kabuğuna giriyoruz. Bir zamanlar aşk to-

humları ektiğimiz yerde olgunlaşmamış meyvesinin düşmesini bekliyoruz. Çürümüş tahtalara yaslanıyorum. Mary kollarımda uzanıyor. Eteğini sıvıyor.

"Fazla kan yok. İçeride bir şey oldu. Bekleyelim bakalım."

Ayağa kalkamıyor. İçi fenalaşıyor.

Bir saat daha bekliyoruz (fısıltılar, iniltiler, rüzgârın sesi, kırlangıçların cıvıltıları). Hiçbir şey olmuyor.

Cesaretimi toplayıp: "Mary belki – durumu iyidir. Belki bir şey olmaz."

(Ama beklediğimiz bu, değil mi? Hiçbir şeyin olmaması. Bir şeyin olmamışlaması.)

Başını iki yana sallıyor. Kilodu kan lekeli, dizlerinde. Artık olan oldu. Dönüşü yok.

"Anlıyor musun?"

Evet, anlıyorum. Çünkü bu bebek hiç... O zaman Dick asla... Freddie de... Çünkü neden sonuç... Çünkü Mary ben ne yapacağımı biliyorum demişti...

Anlıyorum ama bu solan ağustos güneşini, bu hasat rüzgârını, bu erkeçsakalı kokusunu ve yukarıda –bir zamanlar, Thomas Atkinson'ın günlerinde, değirmenin ahşap kanatlarının suları boşalta boşalta döndüğü– bu amansız ayçiçeği rengi gökyüzü halkasını anlamıyorum.

Akşam çöküyor. Rüzgâr diniyor.

Mary'yi kollarımda sallayıp, annemin yatma zamanı sesini taklınarak (ama bebek benim, o...) bir bunalım ânında çocuklarına karşı her şey yolundaymış gibi davranan yetişkinlerin alçak sesini taklit ederek konuşmaya başlıyorum: "Buraya ilk gelişimizi hatırlıyor musun Mary, hani, hani?.."

(Hatırlıyor musun Mary uzun, çok uzun zaman önceydi? Televizyon yoktu, yüksek apartmanlar yoktu, aya giden roketler yoktu, doğum kontrol hapı yoktu, müsekkinler, hesap makineleri yoktu, süpermarketler, karışık okullar, nükleer füzeler yoktu... buharlı trenler ve masallar vardı... Leem'den geçen salapuryalar hâlâ burunlarında eski zamanlardan kalma iki sarı, çapraz arpa başağı amblemini taşı-

yordu. O yeldeğirmenini hatırlıyor musun? Wash Fen Mere'e yaptığımız yolculuğu...?)

Ama Mary ilgilenmiyor. Yüzü beyaz ve yapış yapış. Gözleri sımsıkı kapalı. Hikâyelerle ilgilenmiyor. Merak etmiyor.

Yeldeğirmeni sığınağı, yeldeğirmeni korunağı. Çoktan harap olmuş bu duvarlar şimdi bizi nasıl koruyacaktı? Bu ahşap kucak şimdi bizi nasıl avutacaktı?

Ama orada yatıyorduk, o altın ağustos akşamı, dünyada kalmış son yer orasıymış gibi. Çünkü buğday başaklarına, gelinciklere ve ayçiçeği semalara rağmen tek düşüncem şuydu: Her şeyin sonu geliyor.

40

Çağdaş Kâbuslara Dair

"Bütün herkes arabalarına biniyor efendim, sokaklara çıkıyorlar. Güvenli bir yerlere kaçabileceklerini sanıyorlar. Bunun faydasız olduğu söylendiği halde öyle sanıyorlar. Annemle babam, kız kardeşimle beni arabaya bindiriyor. Ne yiyecek, ne kıyafet ne de başka bir şey düşünüyorlar. Sonra anayola çıkar çıkmaz trafik tıkanıyor. Herkes kornalarını çalıyor, bağırıp çağırıyor. Bence böyle sona erecek – hepimiz büyük bir trafik sıkışıklığı içinde öleceğiz..."

"... benim rüyamda da alarm verildiğinde tanıdığım herkesten kilometrelerce uzaktaydım. Onlara ulaşmam gerekiyordu. Onları son bir kez görmek istiyordum. Ama..."

"... televizyondan duyuruyorlar. Malum: dört dakikanız var... Ama kimse fark etmişe benzemiyor. Kimse kıpırdamıyor. Babam koltuğunda horluyor. Ben bağırıyorum. Annem dizisinin devamını merak ederek öylece oturuyor..."

"... bütün binalar kor kırmızısı, sonra beyaza kesiyorlar, bütün insanlar da kor kırmızı ve beyaz kesiliyor..."

("Onu göremezsin – ölmüş olacaksın. Salak.")

"... minik kardeşimin her tarafı yanmış, kıvranıyor, onu öldürmem gerektiğini biliyorum..."

"İntihar hapları efendim. Masanın etrafına oturup hep birlikte hapları yutuyoruz..."

"... kimse sığınaktan ilk çıkan olmak istemiyor..."

"İşin komik tarafı, benim rüyamda bir tek ben kalmışım. Yaralı filan değilim. Ama her yerde sadece toz var. Bir yandan yürüyorum, bir yandan da düşünüyorum, bir daha asla..."

41

Karında Bir His

AMA BÜTÜN HİKÂYELER bir zamanlar gerçekti. Tarihteki bütün olaylar da, savaşlar da, oyunlarda oyuncuların giydiği kıyafetler de gerçekten vardı. Bütün hikâyeler bir zamanlar insanın karnındaki bir histen ibaretti. Şu anda benim de karnımda bir his var Price – hayır başka içki istemiyorum. Artık eve yollansak mı ne dersin? Senin içinde de bir his var. Hiçliğe dair. Mary de bir şey hissediyordu, o ağustos akşamı...

Günün birinde Price, ileride günün birinde şöyle diyeceksin: Eskiden bir tarih öğretmenim, derslerde acayip şeyler anlatırdı, karısı da – Başka gerçekler de birikmiş olacak.

Ama dünya sona ermek üzereyken gerçek diye bir şey olmayacak, sadece hikâyeler kalacak. Bize kalan sadece hikâyeler olacak. Sığınağımızda oturup hikâyeler anlatacağız, zavallı Şehrazat gibi, bir umut...

Yeldeğirmeninde birbirimize sokulmuşuz. Fısıltılar. İniltiler. Rüzgâr diniyor, kavakların gölgesi uzuyor. Mary'nin karnında küçük sancılar – pek de küçük olmayan sancılar. Devamı gelmediğinden, istenen şey olmadığından: "Martha Clay'e gitmemiz lazım," diyor Mary.

Evet çocuklar, bütün masallar hoş ve sevimli olmadığına göre (Grimm Kardeşlere bir göz atın isterseniz) hiçbir masal bir diğeri eklenmeden tam olmadığına göre, size şimdi anlatacağım hikâye

42

Cadıya Dair

MARTHA CLAY diye bilinirdi. Bill Clay'in karısıydı (daha doğrusu öyle kabul edilirdi). Wash Fen Mere'in öte tarafında Bill Clay'in kulübesinde yaşardı. İksirler hazırlar, gaipten haber verirdi (daha doğrusu bunları yaptığı iddia edilirdi). Aynı zamanda kadınları aşk çocuklarından da kurtarırdı...

Ama size Martha'yı anlatmadan önce iyisi mi bizim Fens kazlarını anlatayım...

Kaz deyince şu tüylü, gagalı, perdeli ayaklı olanları kastetmiyorum. Kara boyunlu Kanadaları. Ne de su gezgini *Anguilla anguilla*'nınkiler kadar gizemli göç dürtüleriyle hareket eden kırçıllı yabankazlarını, pembe ayakları, beyaz göğüsleri. Vaklaya vaklaya V şeklinde takımlar oluşturarak ezelden beri Fens'e sığınmaya gelen ve buranın ahalisine kadim hoş geldiniz işaretini –bölünmüş bir kaz tüyü– veren kazları kastetmiyorum. Hayır. 1943'ün o ağustos akşamında öyle kaz görmenin imkânı yoktu çünkü kaz zamanı kıştır. Zaten 1943'te bizim yeni kazlarımız olmuştu. Onlar da gürültülüydü, takım halinde uçuyor, Kuzey Denizine doğru kendi göç yollarını takip ediyorlardı; alüminyum, çelik, ahşap gergiler ve plastik camdan yapılmışlardı; daha havadayken patlayıcı ve yakıcı yumurtalar yumurtlama marifetine sahipler.

Dağınık gündüz tüneklerinden (zira gece uçarlardı) havalanıp, kazlardan bekleneceği üzere günbatımının yangını önünde dokunaklı kara siluetler oluşturan bu yirminci yüzyıl sürüleri, tam da Mary'yle ben (Mary'nin yüzü kireç gibi, dudakları kaskatı, üç adımda bir soluğu kesilerek) Hockwell Deresinden, Wash Fen Mere'e giderken havalanıyorlar. Ama kafamızda başka şeyler olduğu için, hem zaten bu uğultulu gece uçuşlarına doğal bir olguymuş gibi,

uçanlar gerçekten kazmış gibi alıştığımız için onların neredeyse farkına bile varmıyoruz. Mary'yle ben Martha Clay'e doğru yola çıkarken onlar da Hamburg, Nurenberg ya da Berlin'e yöneliyor. Bütün o cesur pilotlar, haritacılar, topçular, bombacıların birer yüreği vardı ve bir zamanlar analarının sütünü emmişlerdi, o bahtsız şehirlerde yaşayanların da birer yüreği vardı ve onlar da bir zamanlar analarının sütünü emmişlerdi.

Bu yapay şeyler, bu insan yapımı şeyler. Kıyamet 1793'te Paris'te koptu (sadece birkaç bin kelle); 1917'de Flanders bataklıklarında. Ama 1943 Ağustosunda (evet, tarih ciddiyetle kaydeder bunu, o ilk kan banyosunun büyüklüğüne rağmen Birinci Dünya Savaşı'nda ölenler İkinci Dünya Savaşı'na göre çok azdı ve içlerinde çok az sivil vardı) Hamburg, Nurenberg ve Berlin'de patlayan kaz yumurtaları şeklinde koptu kıyamet.

Ama (kendi acil durumumuzla yüz yüze olduğumuzdan) o ağustos akşamı bütün bunları düşünecek halde değildik.

Sevgi. S-s-sevgi. S-se-sevgi. Kötülüğü defeder mi? Bu büyülü kelime nedenle sonuç arasındaki bağlantıyı sınırsızca askıya alır mı? Çok da sağlam olmayan mahzenlerinde, arka bahçedeki sığınaklarında korkulu bir beklentiyle sevdiklerine sarılan ve sevgi sözleri fısıldayan Hamburg ve Berlin sakinlerine yardımı olur mu? Farkındalığın ateşfırtınası-beyinfırtınalarını dağıtır mı: Bunu sen yaptın, dikkat etseydin – Bu kaza değil, kendi yuvanı kendin yaptın...

Fens patikalarında, Fens hendekleri boyunca; buranın çocuğu olduğumuzdan sadece bizim bildiğimiz söğüt korularından, çalı öbeklerinden, patika ve kestirmelerden, tek tahtalı köprülerden geçerek ilerliyoruz. Ely talanı ardından Hereward ve Torfrida'nın yaptıkları gibi (ah o sıcacık yatakta insanın içini titreten gece okumaları) bataklıklardan kaçıyoruz. Hikâyeye göre onların aşkı da o felaket saatinde onları ayakta tutmuştu. Ama bu, hikâye değil...

Martha'nin kulübesine çok yol var. Mere'in güney kenarı etrafından, Mere'le Ouse'un Newhithe'in aşağısında doğuya doğru çizdiği uzun kavisin aşağısındaki kıstaktan kuzeye. Solumuzda günbatımının cenaze ateşleri. Sağımızda mızraklı kamış orduları. Mere'in ortaların-

da Bill Clay'in bataklık kulübesinden çıkan duman. Demek Bill Clay her yaz yaptığı gibi oraya gitmiş. Demek Martha evde yalnız.

Mary'nin bacağından aşağı aniden yuvarlanıveren iki kan şeridi, biri diğerinden önde, uzun otların temasıyla bacağına bulanıyor. Bir an toparlanmak için duruyoruz. Gözümüzün önünde görüntüler beliriyor: bataklık otlarının üzerinde kanlı bir kurbağa, yapış yapış bir koyun yüreği. Acaba bu?.. Şimdi? Tanrım, Mary karanlıkta burada kalırsak. Alacakaranlık koyuluyor. Baykuşların ve serapların zamanı. Bir cadının evine gitmenin tam vakti. Elimi tut, Mary. Dayan, Mary. Seni seviyorum, Mary. Yürümeye devam et, Mary. Oraya ulaşabilecek miyiz? (Ulaşmak istiyor muyuz?)

Ama ulaşıyoruz. Martha Clay'i görüyoruz...

Sivri şapkası, süpürgesi, omzunda sırtan kara kedisi yok (sadece havlayan, tükürükler saçan, boz bir köpek azmanı, zincirini çekeleyip duruyor, bizim gelişimizi haber vererek Martha'yı elinde gaz lambasıyla dışarı çıkartıyor). Büyük, yuvarlak kafalı, ufak tefek bir kadın görüyorum. Eski mi eski deri botlar giyen bir kadın görüyorum. Belki de at battaniyesinden yapılmış, kalın, gri bir etek giyiyor. Uçları yırtık pırtık, bir zamanlar belki beyaz olan ama artık fırçalanmamış diş rengine dönmüş iç etekleri var. Hava koşullarından yıpranmış yelken bezi gibi kaskatı ve yapış yapış, yağlı bir bluz giymiş, kollarını dirseklerine kadar sıvamış. Bluzla gri eteğin üzerine –cadılıktan artan vakitlerinde gündelikçi olarak çalışıyormuş gibi– rengi atmış, çiçek desenli, uzun bir önlük takmış.

Martha'yla karşılaştığımız anda Martha'nın kokusuyla da karşılaşıyoruz...

Ama Martha'nın kıyafetini bu kadar anlattığım yeter. (Kokudan bahsettiğim de!) O yüz! Küçük, nemli, delici gözler. Deri kese gibi bir ağız. Burun: kemikli (ama kesinlikle kıvrık değil). Alın: çıkık, parlak, tütün rengi. Saçlar: yapış yapış, kırlaşmış, ensesinde kuş teleğiyle sabitlenmiş bir düğümle sımsıkı kafasına yapıştırılmış. Ya o yanaklar! O yanaklar! Sadece yuvarlak ve gürbüz değil. Sadece kıpkırmızı değil. Onlarca yıl boyunca fasılasız, bir kış rüzgârlarına bir kavurucu güneşe maruz kaldıklarını göstermekle kalmıyorlar. Ateş topları gibiler. Aşırı olgunlaşmış domatesler gibi.

(Aşırı olgunlaşmadan söz etmişken, o koku...)

"Vay vay." Gaz lambasını kaldırıyor. "Hangi rüzgâr attı da geldiniz İhtiyar Martha'ya? Martha'nın bu saatte pek ziyaretçisi olmaz. Hangi rüzgâr attı?"

Bu arada Mary'nin kanlı eteğini, kasılmış duruşunu iyice süzüyor...

Cesur bir sözcü olmaya karar veriyorum:

"Sizden istediğimiz..."

"Henry Crick'in oğlusun, di mi? Tom Crick. Dick'in kardeşi. Freddie Parr'ın arkadaşı."

"Biz..."

"Bu da Harold Metcalf'in kızı, di mi? Manastır Okuluna giden. Ne cici. İyi de sizi Martha'ya getiren ne?"

"Mary'nin..."

"Çünkü Martha'nın pek arayanı soranı olmaz."

"Biz duyduk ki..."

"Nefesini yorma çocuk! İki gözüm var di mi? Bu küçük hanımcığın kurtulmak istediği bir şey olduğunu söyliceksin. Haline bakılırsa kendi kendine kurtulmaya çalışmış zaten. Onu mu diycektin?"

Başımı sallıyorum.

"İyi. İyi. Emin miyiz peki? Kesin emin miyiz? Şinci Martha ne bilsin, belki az bi şiy gecikmiştir hanımcığın ki? Şimdi de âdetceğizi başlamıştır ine. Çoğu böle sanır bunnarın. Genç kızlar. Manastır kızları. Azıcık kan gördüler miydi feci bir şiy yaptık sanırlar. Bebeleri olacak sanırlar. Bilmezler bebe nasıl olur, yine de zırıl zırıl Martha'ya gelirler."

Parlayan gözlerle bir Mary'ye bir bana bakıyor.

"Yani benim size sorum gençler, benim sorum, nereden biliyosunuz?"

"Çünkü – yaptık!" diye patlıyor Mary titreyen bir sesle. "Çünkü birlikte yaptık. Yapılması gereken neyse."

"Yaa. O zaman başka." Uzun uzun ağzını şaklatıyor. "Demek Tom Crick'le Mary Metcalf. O zaman başka. Kapa çeneni Cuff!.." (havlayıp zincirini çekiştiren köpeğe). "Demek birlikte yaptık, öyle mi, ikimiz?"

Mary elinde olmadan inliyor. Karnını kavrıyor.

"Benim Bill diyo ki genç Freddie artık gelmiyomuş. Kuşları al-

mağa. Şişeleri getirmiyomuş. Benim Bill şişelerini özlüyo."

Mary inliyor.

"Bir şeyimiz yok," diyorum. "Verebileceğimiz bir şey. Ama sana bir şeyler getirebiliriz – ne istersen. Lütfen, Martha. Lütfen."

"'Lütfeeen Martha, lütfeeen' Bayan Clay diyeceksin çocuk. Hani nezaket? Bayan Clay."

Mary dizlerinin üzerine çöküyor.

"Afferim kızım düş ööle. Bayılabiliyosan hemen bayıl. Dışarı çıkarması içeri sokması kadar eğlenceli diil. Hadi çocuk, tut da kızı içeri götürelim."

Çocuklar, hiç başka bir dünyaya adım attığınız oldu mu? Şimdi ile Çok Eskinin aynı olduğu ve zamanın başka bir yerde akar gibi göründüğü bir köşeyi döndünüz mü hiç? Gildsey'deki Fenland Müzesine giderseniz (Çarşı Sokağında bir zamanlar eski Gildsey Mısır Borsasının bulunduğu binada 1964'te kuruldu) eski bir Fen kulübesinin gerçek boyutta taklidini görürsünüz. Ama size anlatmaya başlamayacaktır, hiç mi hiç hissettirmeyecektir...

Hasır örgü, üzerinde sıva, üzerinde bir zamanlar beyaz olan alçı. Toprak zemin, iyice çiğnenmiş. Tuğla ocakta yanan tezek. Martha'nın (besbelli büyük ölçüde tezek dumanı kokusundan oluşan) Martha kokusunu bile bastıran tezek dumanı kokusu. Izgara, şişler, tavalar, tencereler, sacayakları, devasa bir çaydanlık. Ocağın içine konmuş ilkel bir fırın. İki tahta iskemle, bir sehpa. Odanın bir bölümünü yarısına kadar kapatan, koyun postlarıyla örtülü bir yatağı yarısına kadar gizleyen kirli bir perde. Tahtadan, kaba, alçak bir dolap. Lambalar. Tabaklarda erimiş mumlar. Hepsi bu. Çünkü gerisi – eve hiç benzemiyor. İnsanların evde bulundurmayacağı şeylerle dolu – daha doğrusu insanların hiç bulundurmayacağı şeylerle. Ocağın üzerindeki kancalara iki tane, çakmaklı, huni ağızlı av tüfeği asılmış. Ağlar, kürekler, değnekler, oraklar, tırpanlar, kovalar. Bir çatı kirişinden, kesilmiş, mumyalanmış bacaklar gibi sarkan bir çift uzun naylon çizme. Ama o tavanda daha neler yok ki! Neler neler asılmamış! Ölü kuşlar. Yeşilbaşlı ördek –hem dişisi hem erkeği–, çamurcun, yağmur kuşu, çulluk. Kürk parçaları, yılanbalığı derileri, kıllı kuyruğundan asılmış ağzı kanlı bir su faresi. Çeşitli tazelik ve kuru-

ma aşamalarındaki, bildik bilmedik yapraklar, otlar, kökler, tohumlar. Ne olduklarını sormak istemeyeceğiniz, dumandan kararmış, şekilsiz şeyler. İçinde ne olduğunu sormak istemeyeceğiniz çeşit çeşit çuvallar ve torbalar.

Alçak dolabın üzerinde birbiriyle alakasız nesneler: alüminyum tavalar, bir teneke Cerebos tuzu, bir rafın kenarına iğnelenmiş, gazeten kesilme sararmış bir resim. Ağzının kenarından sarkan savaşçı purosuyla Churchill. Uzak gelecekteki bir sergiden kaçma akla hayale gelmeyecek işgalciler, serseri nesneler...

Ama o zaman biz başka bir dünyaya çoktan adım atmıştık zaten. Her şeyin durduğu bir dünyaya; geçmişin tekrar tekrar vuku bulacağı bir dünyaya...

"Sen yatağa yat kızım. Donunu da indiriver..."

Orada olmaz! O kokuşmuş koyun postu yığını üzerinde olmaz!

"Sen de biraz işe yara çocuk. Sıcak su. Çaydanlık na şurda. Ateşi canlandır. Tulumbadan su çek."

Martha'nın elleri: tırnakları, kurşun rengi.

Mary zar zor yatağa ilerliyor. Martha da peşinden. Perdeyi çekmiyor. Başımı çeviriyorum.

"Afferim çocuk. Çevir başını. Birlikte fındık kırarken bu kadar mahcup değildik di mi? Martha'ya söyle bakalım kızım, kendini bu hale getirmek için n'aptın? Bir şeyler mi sokuşturdun? Yoksa hoplayıp zıpladın mı?"

Bir kova bir de ibrik alıp tulumbayı aramaya çıkıyorum. Köpek havlıyor. Hava kardı kararacak. Bütün gece burada kalacağız. Sonsuza kadar burada kalacağız. Tekrar içeri girdiğimde Martha, Mary'nin ıslak, sıkılmış kilodunu bir et parçası gibi tutuyor.

"Hayırdır, çocuk?"

Yanımdan geçip kapıya gidiyor.

"Tut, Cuff. Al gevele şunu."

Kanlı topu alacakaranlığa fırlatıyor.

"Çocuk, sen su kaynat."

Dolaba gidip bir gözünden, bir şişe, bir paçavra, bir çanak ve bir parça katlanmış muşamba çıkarıyor. Sonra ateşin yanından bir ten-

cere alıyor ve içine kavanozlardan birer tutam, tavan kirişlerinde asılı demetlerden birer avuç serpiştiriyor.

Büyü yok, tılsımlı sözler yok.

Çaydanlığı ocağın yanına koyuyor. Yatağa gidip muşambayı postların üzerine yayıyor.

"Hadi kızım, kıçcağızını şunun üzerine kaydırıver. Sonra da biraz şundan iç. Martha'nın ilacı. Hoşuna gitmese de içecen."

Şişeyi uzatıyor. Mary içiyor, öksürüyor, içiyor. Şişenin boynu üzerinden, yuvalarından uğramış iki göz aniden bana bakıyor.

"Hepsini bitir. Hah. Martha'ya bak, Martha'ya iyice bi bak. Güzelmişin kız. Bitir onu. Martha'nın ilacı. İyi gelir. Martha'ya bak."

Mary gevşiyor, şişeyi tekrar Martha'nın eline veriyor. Gözleri açık. Bir an: Martha onu zehirledi, öldürdü, diye düşünüyorum. Şimdi de bana saldıracak – tam da ocağın yanında duran küçük Hansel'in işini bitirmeye gelecek.

"Eee... çaydanlık ne âlemde çocuk? Onun bişeysi yok. Yardım et de masayı yatağın yanına çekelim."

Masayı çekiyoruz. Mary kımıldamıyor. Muşambada kan var. Sonra Martha ocaktan aldığı bir çırpıyla lambalardan birini yakıyor; lambayı, sonra da tabağa diktiği bir mumu masaya koyuyor. Ocağın yanına dönüyor, hafifçe ıslık çalan çaydanlıktan, gizemli malzemelerle dolu tencereye su boşaltıyor ve hem çaydanlığı hem de tencereyi tekrar ızgaranın üzerine koyuyor. Bir kova alıp yatağın ayakucuna koyuyor. Sonra tavandan sarkan deri torbalardan birine uzanıyor. Kumaşa sarılı şeyler var. Uzun kaşıklara, maşalara, şişe fırçalarına, keratalara benzeyen şeyler.

"Martha'nın küçük alet çantası. Şaşırcaksın çocuk. Ne çoklar görünce şaşırcaksın."

Aletleri, cerrah gibi masaya diziyor. Artık çaydanlık buhar çıkarıyor. Tencerenin içindekini tasa dökmemi, üzerine çaydanlıktan su eklememi ve tası masaya getirmemi söylüyor. Buharı tüten, üzerinde otlar yüzen, çay rengi bir suyu taşıyıp masaya koyuyorum. Çantadan çıkardığı her şeyi tasa sokuyor. Sonra tabağın içindeki mumu masanın kenarına, Mary'nin başının yanına itiyor. Mary'nin kolunu kaldırıp mumun yanına, masaya koyuyor. Mary'nin kolu direnmiyor. Sonra öne eğilip Mary'nin kulağına bir şeyler söylüyor. Mary

ne kımıldıyor ne de bakışlarının yönü değişiyor ama Martha'nın sözlerini duyunca gözlerini açıp kapatıyor.

"Bak kızım, Martha canını yakmak istemez. Martha sana yardım edecek. Ama yine de canın yanarsa elini mumun üzerine götür. Alevin üzerine."

Mary gözünü kapatıp açıyor.

Martha başını kaldırıyor, tastan yükselen buharı kokluyor, ellerini içine batırıyor, sonra bana bakıyor.

"Sen ayak altından çekil çocuk. Dışarı çık, sesini çıkarmadan otur, ihtiyar Martha'nın ayağı altında dolanma. Zırlamayı da kes."

(Çünkü zırlıyorum.)

"İç."

Mary'nin içtiği şişeyi uzatıyor bana. Başımı iki yana sallıyorum. Bir anda şişe dudaklarımın arasına giriyor ve ister istemez yutuyorum.

"Hadi. Bi işe yara. Nasıl tüy yolunur bilir misin?" Başıyla tavandan sarkan kuşlar sergisini gösteriyor. Hipnotize olmuş gibi başımı sallıyorum (mutfak kapısının yanında, annemin sabırlı talimatlarıyla –babam boynunu kestikten sonra– yaşlı, yumurtlamayan tavuğun kızıl tüylerini yolmuştum).

"Şu kuşlardan birini al da Martha için yolu ver. Tüy yolmak gibisi yoktur, ha? Var mı?"

Kirişin altına gidip kızıl başlı erkek ördeğe uzanıyorum.

"Onu bırak çocuk. Dişiyi al." Gülerek perdeyi çekiyor. "Dişiyi al!"

Böylece, Martha Clay içeride, ancak kendisinin yapabileceği şekilde Mary'yi tedavi ederken, müstakbel tarih öğretmeniniz dışarıya çıkıp uysalca ördek yolmaya başlıyor. Mehtapsız bir ağustos gecesi. Kum gibi yıldız, gümüşi kazlar gökyüzünde süzülüyor. Başı dönmeye başlıyor. Elinde tuttuğu ördek, ördek değil tavuk. Tavuk kümesiyle, annesinin üzerinde önlüğüyle dikildiği mutfak kapısı arasındaki güneşli boşlukta oturuyor. Ama tavuk ölmemiş, hâlâ canlı. Kanatlarını sallamaya, yumurtlamaya başlıyor (demek yumurtlamayı kesmemiş). Sonu gelmeyen bir yumurta sağanağı, öyle çok ki annesi ve annesinin önlüğünün yardımıyla ancak toplayabiliyor. Ama

annesi bunların aslında yumurta değil düşmüş yıldızlar olduğunu söylüyor. Gerçekten de öyleler, yerde kırpışıp duruyorlar. Düşmüş yıldızları kümese taşıyoruz. Ama kümes mümes değil. Hockwell Deresi kıyısındaki eski ahşap yeldeğirmeninin kabuğu. Mary içeride, dizlerini kaldırmış, çıplak yatıyor. Annem edeplice geri çekiliyor. Mary âdet döngüsünü, deliğinin içindeki mucizeleri ve bebeklerin nasıl doğduğunu anlatmaya başlıyor. "Benim de yumurtalarım var, biliyor musun?" diyor. Cahil ama öğrenmeye hevesli sevgilisi, "Nasıl yani tavuklar gibi mi?" diye soruyor. Mary gülüyor. Sonra çığlık atıyor ve ben Tanrı'nın annesiyim diyor...

Elimdeki ördeği düşürüyorum (sahiden ördekmiş). Rüya değil. Uyandığın şey rüya olamaz. Karanlık. Buradayım, şimdi. Bir kulübenin önündeki sırada oturuyorum (başım ağırlaşıp öne düşmüş), içeride Martha Clay, nam salmış bir cadı...

Mary. Mary de ev yapımı anesteziden, cadı zoruyla girdiği hipnozdan rüya olmayan bir rüyaya uyanmış ve dualarını okuyor. Korkunç, elinde olmayan bir ısrarla okuyor.

Kapıya koşuyorum. Tereddüt ediyorum. Üzerine perde çekilmiş yatağa baktığını tahmin ettiğim küçük pencereye gidiyorum. Rüyada olması gerekirken rüya dışında meydana gelen bazı şeyler vardır. Bir boru –hayır, bir kamış parçası, içi boşaltılmış bir saz– Mary'nin deliğine sokulmuş. Öteki ucu Martha'nın ağzında. Yere çömelmiş, başı Mary'nin kanlı dizleri arasında, gözleri konsantrasyondan kapanmış Martha bütün gücüyle emiyor. Yanakları, o kanlı canlı yanakları körük gibi çalışıyor.

Kulübeye giriyorum. Kirli perdeyi açıyorum. Martha tam o anda kovaya bir şey tükürüyor. "Mary!" diye bağırıyorum. Ama Mary beni duymuyor. İsmi ondan sekip bana dönüyor. Beni tanımıyor. Hızlı hızlı dualarını okuyan küçük bir manastır okulu öğrencisi:

"KutsalMeryemTanrınınAnnesiKutsalMeryemTanrınınAnnesiKutsalMeryemTanrının..."

Mum Mary'nin elinin altında sönmüş. Kovayı devirmeme ramak kalıyor. Kovada geleceğin malzemesi var. Kusmak için tekrar dışarı koşuyorum.

43

Daha Her Şey Bitmedi

SOKAKTA bana yardım etmek için tereddütle elini uzatıyor. Utanmış, özenli. Öğretmeni sarhoş... (Peki bizim mazarat Price nasıl olup da böyle ılımlı, böyle erdemli olmuş? Ben son bir tane daha ısmarladığımda sadece domates suyu istemiş.) Öğretmenler sarhoş olmamalı. Dosdoğru, örnek, ayık olmalı. Dolayısıyla gülünç. Soytarıyı oynadıklarından değil. Öğrenci hocasına kılavuz olmamalı. İsyancı diktatöre destek olmamalı...

Nasıl da kötüyü o kadar kötü değilmiş gibi... Nasıl da gerçeği... Annemin dedeleri, malum, sert içki üzerine bir imparatorluk inşa etmiş...

"Laf aramızda Price, eminim hoşuna gidecek, Tarihten kurtulmak istiyor. Sadece benden değil, dersten de. Cümbür cemaat hepsinden..."

Güneydoğu Londra'nın kılı kıpırdamayan yirminci yüzyıl sokaklarına doğru dengesini bozan geniş bir hareketle savuruyor kolunu.

"Araba kullanmasam iyi olur, ne dersin Price? Hayır mı? Kusura bakma – seni eve bırakamayacağım. Otobüse binerim. Arabayı okulda bırakırım."

"Zaten kapıları kilitlemişlerdir. Sizinle durağa kadar geleyim."

Kaldırımı arşınlıyoruz.

"Dikkat."

Otobüs durağında tekrar ediyorum: "... cümbür cemaat hepsini, hepsini..." Daha da büyük bir kasvet ve ağırbaşlılık çöküyor üzerine. Benim 53 numara beni almaya gelirken gergin bir: "Güle güle efendim. Kendinize dikkat edin."

"Hoşça kal. Şşt Price, daha her şey bitmedi. O kadar ciddileşme. Dönem sonuna kadar vaktim var. Daha Fransız Devrimi'ni bitireceğiz. Unuttun mu? Price," (otobüsün basamaklarından) "bunu yapmasına izin verme!"

Fransız Devrimi'nin arifesinde XVI. Louis'nin ilk evladının yasını tuttuğunu söylemeye nadiren vakit bulur Tarih.

44

Tekrar Baştan

BEBEĞİ arabaya götürüyoruz. Mucize eseri uyumuş. Altını bile ıslatmamış. Şoktan öldü, diye düşünüyorum bir an. Mary arka koltukta bebeğe sımsıkı sarılmış oturuyor, arabayı ben kullanıyorum. Karılarının sancısı erken başlamış genç kocaların arabayı panikle hastaneye sürmesinin parodisi gibi bir şey yaşıyoruz. Tek farkı bizde bebeğin hazır olması ve onu geriye götürmek için acele ediyor oluşumuz.

Arka koltuktan Mary uzun bir itirafta bulunuyor:

"Kolaydı. Kolay. İçeri girdiğini gördüm kadının. Bebek arabasını kapıya yakın bıraktı. Kendisi riske attı, değil mi? Meyve tezgâhının yanından kasaya doğru gidiyordum. Kalabalıktı. Şu büyük bebek arabalarından, ufak pusetlerden değil. Belki iki-üç şey alacaktı, şey diye düşündü – o büyük bebek arabasıyla o kalabalıkta. Koridorlardan birine girdiğini gördüm. Yapabileceğimi sanmazdım. Ama elimdeki sepeti bıraktım. Zaten bir şey almamıştım. Sadece – Koridora baktım. Bebek arabasının yanına gittim. Baktım. Sapını tuttum. İttim, hep yaptıkları gibi bastırdım. Dedim ki 'Geldim işte. Hadi gidelim.' Kimsenin ruhu duymaz. Benim bebeğin gerçek..."

Mary sen elli iki yaşındasın.

"Yaptığımın doğru olduğunu biliyordum. Çünkü bebek güldü. Arabayı ittiğimde güldü. Di mi canım? Ağlamadı. Di mi? Sonra arabayla köşeyi döndüm ve katlı otoparkın asansörüne bindim. Torbaları bagaja, bebeği de battaniyeleriyle arka koltuğa koydum. Yanlış olduğunu biliyorum. Emniyet kemeri gibi bir şeyle bağlamak gerekir değil mi? Ama ağlamadı. Hiç ağlamadı..."

Ama bütün bunları rol yapar gibi söylüyordu, hipnoz altındaymış gibi, suçunu itiraf eden kadın rolünü oynamak için. Gerçek çok farklı, kimse inanmaz. Gerçek bir mucize. Tanrı Safeways'e inip ona bir hediye bıraktı, bedavadan. Kamışlar arasında bir bebek. Al, dedi, sana emrediyorum. Al. Bu senin..."

(Yargıca ve psikiyatriste öyle söyleyecek. Sadece kocasına –bir nevi tarihçi çırağı olan kocasına– gerçek olmayan tarihi olayları anlatıyor.)

"Onu tanıyabilir misin Mary – yani anneyi?"

"Evet. Evet, tabii..."

Onu dikiz aynasında görüyorum. Gözleri parlak ve berrak. Evet, bu uydurma hikâyeye devam edecek (... öyle gidivermiş. Ağlama yok, velvele yok. Peşine takılan polis arabası yok...) çatlak çocuk hırsızı rolünü oynayacak. Ama aslında...

Sanki aynı mekânda değilmişiz. Sanki aramızda cam bir bölme var. O arka koltukta, ben onun şoförü. Nereye, hanımefendi?

(Nereye? Şimdi nereye?)

Ya da devriye arabasının arka koltuğunda gözaltına alınmış şüpheli, soruşturma başlamış bile:

"Demek bebek arabasını bıraktın. Sonra eve mi...?"

(Ama devriye arabası neymiş, karakola nasıl gidilirmiş yakında öğreneceğiz.)

Shooter's Hill'in, Blackheath'in, Lewisham'ın ışıkları. Banliyöde bir cuma akşamı. Lewisham'ın anacaddesinde yoğun trafik. Kornamı çalsam mı, farlarımı yakıp söndürsem mi? Açılın, acil durum!

Ama bu telaş niye? Böyle deli gibi araba sürmek neden? Halbuki basit bir telefonla. Sahi olay mahalline geri dönme ihtiyacı neden?

Beşi çeyrek geçiyor. Katlı otoparka geliyoruz. Üçüncü kata park ediyoruz.

"Arabayı buraya mı bırakmıştın?"

Suç tatbikatı deniyor buna. Sondan başa doğru. Tarih araştırması yönteminin bir benzeri; olduğun şeyi nasıl olduğunu, nasıl keşfettiğinin anıştırması. Şanslıysan bulursun belki. Şanslıysan başladığın yere geri dönersin belki. Devrim.

Motoru kapatıyorum.

"Şimdi bebeği bana ver Mary. Geldik artık. Bebeği şimdi ben alacağım."

Sanki başka bir bebekle konuşuyorum.

"Mary, bebeği ben..."

Transta gibi veriyor bebeği. Ama aslında hâlâ kollarında, kucağında. Hep de öyle kalacak.

Bebeği ben alıyorum. İnanılmaz bir biçimde uyumaya devam ediyor. Ne olduğunu anlamayacak. Bütün bunlar rüya gibi gelecek ona.

"Şimdi Safeways'e geri dönüyoruz. Senin bebeği..."

Kendi adımlarımızı takip edeceğiz, geri dönmek için...

Sersemlemiş bir güvenle yürüyor. (Tanrı bekliyor. Açıklama yapacak. Sana arabada anlattığım var ya – hep saçmalık.)

"Bebek arabasını asansörden buraya kadar mı getirdin?"

Ortalıkta dolanan polis yok. Uzaklardan gelen şamata yok.

Belki de hiç olmadı.

Ya da belki sahne çoktan değişti: Gözyaşları içinde bir kadın karakolda oturuyor. Bir memur onu teskin etmek için çay ikram ediyor. Telefonla çağırılan kocası çıldırmış vaziyette geliyor. Bir bebek arabası adli tıbbın araştırma yapmasını bekliyor... Bu arada mağazadakiler alışverişlerine geri dönmüşler. Tiyatro bitmiş. Tel arabalar doluyor...

Uçuk kaçık hikâyemizle gideceğiz oraya. Kadın mı? Ne kadını? Ne bebeği? Biz hiç...

Yanılmışım. Asansörden çıkıp Mothercare'in ve oyun bahçesinin köşesini dönünce Safeways'in önünde bir insan yumağı görülüyor. Polis kaskları. Güvenlik görevlileri. W. H. Smith ve Marks and Spencer'ın girişlerinden seyredenler.

Demek tiyatro daha bitmemiş. Belki anne gitmeyi reddetmiş. Bebeğini son gördüğü yerden. Gerçi bir saati geçmiş. Yine de inanmıyor. Gerçek olamaz. Bir mucize bekliyor.

Bulacak da. Gel, Mary. Cesaretini topla, cesaretini topla. Geri vereceğiz – iade edeceğiz. Yürümeye devam et, Mary. Sadece birkaç adım kaldı. Geri. İleri gidebilmek için.

Ya da...

Evet, bunu da düşünmüştüm. Mary'nin gözlerini oyacak. Kala-

balık üzerimize saldıracak. Sürü psikolojisini bilirim (mesela devrim zamanı Paris'te nasıl...). Tükürmeler, saç baş yolmalar. Kargaşa. Lewisham'da linç.

Ama öyle olmuyor. Her şey sahnedeymiş gibi oluyor. Kalabalık aralanıyor. "Lütfen, lütfen – bebek bizde. Kayıp bebek." Kalabalık susuyor. Anne sahnenin merkezinde. Onu görüyorum. Biri kadın biri erkek iki polisin arasında duruyor, ikisi de sabırlı ikna tavırları almış. Genç. Daha genç kız sayılır. Fazla bir yaşı olmasa gerek. Çocuk. Daha çocuk. Küçük.

Dönüyor. Kenarları kızarmış, boş gözler. Beni görüyor; daha doğrusu bebeği görüyor. Duyuyor (bebek seyircisi önünde uyanıp aniden haykırarak kendi rolünü oynamaya başlıyor). Sadece bebeği görüyor. Beni ya da arkamdaki Mary'yi görmüyor. Kalabalığı görmüyor – arkadaki bir perdeye boyanmış bulanık yüzler. Bana doğru geliyor; hiç düşünmeden rolünü biliyor. Ben kimmişim, nasılmış, neymiş, neredeymiş, nedenmiş umursamadan çocuğunu alıyor. Yüzü boşanıyor. Dakikalar önce ıstırapla söylediği kelimeleri, sevinçle hıçkırıyor: "Bebeğim, bebeğim, bebeğim..."

Ancak ondan sonra Mary inliyor, içinde bir şey kopuyor, transtan çıkıyor, kollarıma düşüyor. Alışık olmayan bir dayanak olduğumdan sendeliyorum.

(Mary, sevgilim, meleğim, gücüm...)

"Adım Crick. Bebeği karım almış. Evet. Karım – pek iyi değil. Bebeği geri getirdik. Artık her şey yoluna girdi. Başka bir şey yok değil mi?"

Ama hepsi bu kadar değil. Bildiğiniz gibi. Bitmiş olsa da sonu bu değil. "Bu taraftan lütfen, beyefendi – Bayan Crick de." Nasılmış, neresiymiş, nedenmiş bilmek istiyorlar. Gerçekte ne olduğunu bilmek istiyorlar (Ben bütün bunlara alışığım beyler. Görüyorsunuz, meslek icabı...) "Pekâlâ beyefendi, başlayalım mı?" Ama beyler, farklı farklı versiyonları var. (Hep olur; mesela 1789'da; ekmek isyanı mı yoksa milenyum mu?) Bir ilk açıklaması var (pek inanılacak gibi değil), bir de arabada anlattıkları. "Başa dönebilir miyiz beyefendi?" Başa mı? İyi de başı ne zaman? Ne kadar eskiye gitmek lazım? Pekâlâ, karımın kasten, başıboş bırakılmış bir bebek araba-

sından bir bebek aldığını itiraf ediyorum. Pekâlâ (o kadar geri gideyim mi?): Karımla birlikte üç kişinin ölümünden sorumlu olduğumuzu itiraf ediyorum (yani –o kadar basit değil– biri doğmamıştı, birisi de – kim bilir belki aslında ölü bir...)

Ama ne önemi var. Kız bebeğini geri aldı. Önemli olan bu... Karım da, gördüğünüz gibi pek münasip durumda değil.

Ama acele etmeyin, Bay Tarih Öğretmeni. Ağız değiştirmeyin. Sınıfta hafiye kesilip sonra sorgulanma sırası size gelince kaytarmak olmaz. *Historia*, yani Soruşturma (Doğa Tarihinde olduğu gibi). Bütün bunların kazara olduğunu söylemiyorsunuz değil mi beyefendi? Şu mucize laflarına da karnımız tok. Açıklama istiyoruz...

Biz de hikâyemizi istiyoruz. Evet, hikâyesiz yapamayız. Polisin işi bitip yasal işlemler başladıktan sonra bile gazeteciler hikâyelerini istiyor... Bunu okuyun. Bebek çaldı. Safeways'in hemen önünde. Ne biçim bir kadın?.. Sözde Tanrı söylemiş. Buna kim inanır? Bir psikiyatrist doğruluyor – evet, evet, ama cafcaflı sözlerine bakmayın. Kocası da öğretmen. (Öyle fazla uzun sürmez.) Çocuklarımızı kimlere emanet ediyoruz! İşini kaybedecek (kadın da aklını kaybetmiş)... Eee, daha yok mu? Ferahlamış annenin ve masum bebeğın çeyrek sayfalık fotoğrafı. Neler hissettim?.. Vay ne güzel malzeme, gerçek hayat dramı. Biraz daha isteriz.

45
Turnabalığına Dair

DICK, benim bakışlarım altında yatağına çıkıyor ve Ateşkes günü John Badcock tarafından tutulmuş, doldurulup çerçevelenmiş yirmi kiloluk tumabalığı leşini barındıran cam ve maundan yapılma, asıldığı yerde eğreti duran camekâna, Ateşkesin imzalanmasından beri camsız olan yan panellerinden birinden elini sokuyor, sonra da (Dick'in iri, kemikli elinin bile kolaylıkla girdiği) türün bu unutulmaz örneğinin açık, sivri dişleri arasına...

*

Hem canlı hem değil. Ölmüş ama yok olmamış. Bir hayalet... Dick'le benim aynı odada yattığımız o huzursuz geceler, annemin hikâyelerinin bile...

Açık gözlerde, buz sarkıtlarına benzeyen dişlerde ay ışığı. *11 Kasım 1918.*

Bana kâbuslar gördürdüğü için iki kere yerinden kaldırılmıştı. Ama Dick'in en sevdiği eşyasıydı. (Aynı zamanda düğün hediyesi.) "Alt tarafı balık Tom. Ölü bir balık."

Ama katildir onlar. Tumabalıkları. Tatlı su kurtları. Ördekleri, su farelerini, başka tumabalıklarını avlarlar. Dişleri geriye, damaklarına doğru kıvrılır, böylece içeriye bir kere giren bir daha – Katiller.

Bir katilin dişleri arasına giren el...

Ama Dick artık korkulacak bir yaratık değil. Ondan korkup kapımı kilitleyeli birkaç gün geçti. O yıpratıcı sinir oyununu oynayalı: Kim kimden daha fazla korkuyor? Korkuyu başka bir şey çözdü. Korkuyu mahalli bir rezalet silip süpürdü, Hockwell cemiyeti dedi-

kodu havuzunda girdaplanıp seken bu rezaletin artçı dalgaları, Dick'in vurdumduymaz hislerini bile kıpırdatmış olmalı; zira bu dedikodu havuzunun dibi çok derin ve Dick'in kardeşi de işin içinde.

Demek zavallıcığı hastaneye götürmüşler. Az kalmış –Rahim septi-bilmem nesi. Martha Clay! Martha Clay! O ihtiyar – Kız da Manastır Okulundaymış. Bu dünyaya ne oldu böyle. (Dünya Savaşı oldu.) Önce Freddie Parr. Şimdi de babası kızı eve kapamış yaptıkları yüzünden. Belki de yüzünü göstermek istemeyen kendisidir. Hem şu tıfıl Tom Crick'miş, inanır mısın...?

Evet, herkes biliyor. Ama sadece ben Martha'nın kulübesindeki geceyi biliyorum. Pencereden gördüğümü. Sonra o şafak. O şafak. Kovayı Ouse'a taşımıştım. Çünkü Martha: "Bu işi senin yapman lazım çocuk. Sen. Başkası olmaz. Nehre at. Atarken de bakma. Bakarsan kötü şans getirir." Sise sarmalanmış, çiyi emmiş çayırlarda elimde kova yürüdüm. Tarlakuşları sisin üzerinde bir yerde şakıyorlardı ama ben gözyaşlarından bir sis içinde sendeliyordum. Yüksek kıyıya tırmanıp öbür taraftan suyun kıyısına indim. Başımı çevirdim. Ama sonra baktım. İnledim. Bir veda bakışı. Yüzen, köpüklenen, ağır ağır batan kırmızı tükürük gibi bir şey. Ağır Ouse akıntısıyla sürükleniyor. Aşağı taşınıyor. Taa Wash'a kadar (tabii Ouse'taki yılanbalıkları olmasa)... Her şeyin döküldüğü Wash'a.

Beni kolumdan yakalıyor. Böyle tutarak bir şey anlatmaya çalışıyor. Kirpikleri gözlerini yelpazeliyor. "D-dick'le gel. D-dick gösterecek," diyor. Beni yukarı, odasına çıkarıyor.

Bu kasvetli, sıkıcı ama aydınlatıcı pazar sabahı babam nerede? Tam şu anda Polt Fen Çiftliğine gidiyor. Münasip bir biçimde beni temsil etmek, Harold Metcalf'e sözlü tazminatta bulunmak için. Gerçi ona ne söyleyeceğini Tanrı bilir, zira oğluyla bu işi konuşmanın bir yolunu bulamadı daha. İyi okuyan oğluyla (ötekiyle değil). Gurur ve umudu, vaatlerle dolu küçük oğluyla. Babalık gazabına engel olan bir şey var. Konuşmak için ağzını açıyor ama gırtlağına bir şey tıkanıyor ve dudaklarını acıklı, sessiz bir halkaya çeviriyor. Hepimiz yanlışız. Her şey yanlış. Her şey sorunlar ağına yakalanmış. Zamanı gelmedi mi, gelmedi mi daha, bütün hikâyeyi anlatmanın? Oğlunun ağlayarak yapacağı itirafın, kendi itirafının? Havuz

kapağı yanında kukumav gibi düşünüyor. Asla icra edilmeyen bir diyaloğun provasını yapıyor: Demek ciddiymiş. Çok ciddi. Ama sen, yani o – Neden gelip de bana?.. Seninle Metcalf'in kızı birbirinize uygunsunuz – işe zor taraftan başlasanız da. Gerçi ihtiyar Metcalf'in de ağzı boş durmazdı. Peki neden?... Dert üstüne dert. Önce Freddie. Şimdi bu. Ama bu bir ceza, aynen öyle. İhtiyatsızlığın cezası. Vazifeyi ihmal etmenin.

Böylece gözleri tetikte (yine de suçlu), ağır vazifesinden kaçmayan birinin hali tavrıyla sarsak bisikletine atlayıp Harold Metcalf'i görmeye gidiyor. Öfkeli baba rolü bir yana, gerçekleşmese de yüksek emelleri olan bir çiftçi olarak, alçakgönüllü ve yakaran köle konumundaki babama karşı yüce, güçlü efendiyi oynama fırsatını boşa harcamaz. Dayak yemiş bir öğrenci gibi kırmızı bir surat ve kuru bir sesle dönecek babam.

"Peki o iyi mi baba?"

"Bilmiyorum Tom. Bir şey diyemem. Bunu sordum diye, böyle bir densizlik yaptım diye canıma okudu. Neyse Tom, gördüğüm kadarıyla bu işi önemsiyorsun."

"Baba, baba maalesef dahası var."

"Dahası mı var Tom? Dahası ne?"

Çünkü babam daha bilmiyor...

Elini turnabalığının ağzına sokuyor –ölmüş ve doldurulmuş olduğu için bir zamanlar John Badcock'un yemine atladığı gibi ölümcül bir biçimde kapatmıyor dişlerini, mecburen açık tutuyor– ve bir anahtar çıkarıyor. Pirinç bir anahtar. Enli, mühim görünüşlü bir anahtar. Yataktan inip anahtarı avucunda bana gösteriyor. Bir şey söylemiyor ama bunun Dick'in itirafı olduğunu biliyorum: Evet – zaten biliyorsun. Ben. Freddie.

Ama bu kadarla kalmıyor. Kendini bir şeye kaptırmış. Aşkın aniden bastırması gibi kaçınılmaz ve açıklanmaz bir şeye. Yüzü pek Dick-vari olmayan bir ısrarla kıpır kıpır. Kurtulmak istiyor. Anahtar elinde. Hayatında ilk olarak, Dick'in tecrübesinin unutkan akıntısı etrafında pıhtılaşıp onu hapseden bir katılık kesbetmiş. O duvardaki turnabalığı gibi mıhlanmış. Bir şeylerin meydana gelmesini sağ-

lamış; bir şeyler onun yüzünden meydana gelmiş. Anlayamıyor. Geçmişe takılı kalmış.

"S-sevdin mi?"

"Evet, Dick. Ben de."

Ama bu daha birinci, kolay soru.

"K-k-k? K-kimin?"

Ona ne söyleyeyim? Hangi çeşitleme onu daha az üzer? Serseme dönmüş, suç yüklü bir kardeş diğerine ne anlatır?

"Senin bebeğindi Dick."

Ani, kısa bir kasılma, gururla pişmanlık arasında bir anlık bir savaş düşüyor yüzüne.

Hâlâ elinde tuttuğu anahtara bakıyor. Bana bakmıyor. Hayattaki bütün bilmecelerin anahtarıymış gibi dikkatle anahtara bakıyor.

"Al."

Alıyorum.

"Yukarı, açalım. D-dick bilmek istiyor."

46

Dedemin Sandığına Dair

NASIL DA TUHAFLAŞIYOR. Nasıl da olduğundan önemli görünüyor. Perukları brokarlarıyla şu on sekizinci yüzyıl kendini beğenmişleri. Balina kemikleriyle desteklenmiş kadınlarıyla şu uzun favorili Viktoryenler. (Frig külahları giymiş, kazıkların ucuna kelleleri geçirmiş bu vahşi yaratıklar – bakın sokaklarda...) Ne olağanüstü, ne inanılmaz bir hal alır hayatlarımızın düz, olağan içeriği. Bir incelemek gerekir. Nasıl böyle... Nasıl bu hale...? Çocuklar, dünya sizin hayal edebileceğinizden çok daha manyaktır.

Bir zamanlar tarihle oynardım, ucundan azıcık bulanırdım. Öğrenci konuları. Zararsız, ders kitabı konuları. Ama bir ağustos ikindisi, bizzat kendim dönüşsüz tarihsel olayların mahkûmu olarak, siyah tahta bir sandığın içinden geçmişi çıkarmadan önce hiç ciddiye binmemişti – esas çalışmalarım başlamamıştı...

Eski çuvallara sarılmış on bir şişe var, onunun ağzı kapalı, içleri dolu, biri boş, kapağını kaybetme sürecinde gizlice Hockwell Köprüsüne yolculuk etmiş, önce sarhoş etmek, sonra vurmak için kullanılmış, nehirden geri gelmiş, çıkarılmış, incelenmiş; önce bir yatak odasına gizlenmiş sonra şüpheyle bir başkasına yerleştirilmiş; sonra onu tavanarasından alan el tarafından sinsice yerine geri konmuştu. Böylece bütün günahların çıkış noktasına geri döndüğünü kanıtlıyordu ve Freddie Parr'ın ölümü soruşturulurken (ama Freddie Parr kazara ölmüştü – hepimizin bildiği gibi) Bir Numaralı Kanıt olarak gösterilmeye hak kazanmıştı.

Dört kalın, köşeleri kıvrık defter var sandıkta, mavi mermer desenli kartonla kaplanmış, sonradan çözüldüğü belli olan bir iple bağlıymışlar bir ara. Defterleri dolduran aynı kalın, eğimli elyazı-

sıyla: "Bayan Henry Crick'in İlk Çocuğuna" yazılı bir zarf var (yırtık pırtık olmasından içindekilerin birkaç kere çıkarılıp tekrar yerine konduğu anlaşılıyor).

Dick omzumun üzerinde anırır gibi soluyor. Ben olması gerektiği gibi boş şişeyi görmezden geliyorum (Evet, daha önce görmüştük, hakkında her şeyi biliyoruz; sadece bir cinayet silahı; bu kaderine terk edilmiş sandığın üzerine eğilmemizin tek sebebi). Kapaklı, tozlu şişelerden birini alıyorum. Dick'in solukları hızlanıyor. Bir an, şişeyi alıp vahşice de olsa ilahi adaleti yerine getirip kafasına indireceğimi düşündüğünü sanıyorum. (Demek doğru – o daha çok korkmuş...)

Ama heyecanının başka bir anlamı var.

"A-açma. İ-içme..."

(Ama bunu da biliyoruz: Bir kış sahnesi, kıyıları buz tutmuş nehir – altı yıl önce. Evet, Dick – hatırlıyorsun desene. İçinde kuvvetli, ateşleyici bir şey var.)

Şişeyi geri koyuyorum. Zarfı alıyorum. Defterler sonra gelecek (gece yarısı uzun uzun okuyacağım... bir araştırmanın başlangıcı... hepsinden üstün bir uyku masalı...)

Soran, neredeyse saygılı bir bakış: "Sana yazılmış Dick. Üzerinde adın var. Okuyayım mı?"

Kirpiklerini kırpıştırarak onaylıyor: Sakıncası yok, oku. Malum ben okuyamıyorum. Okuyamayacağım.

Mektubu çıkarıyorum. Sık bir yazıyla yazılmış üç sayfa. Okuyorum. Dick nefes alıp veriyor. Fazla yüksek sesle okumuyorum. Kimi kelimeleri, hatta cümleleri Dick hiç – Dick seyrediyor, ben okuyorum. Tavanarası tahtaları mırıldanıyor. Durgun ve rüzgârsız bir ağustos sabahında bile yaşlı, çıtırdayan kemiklerini kıpırdatan bir şey var. Mektubu okumak belki on dakika sürüyor (sindirmek çok çok daha uzun). En ufak sesler bile duyuluyor – Polt Fen Çiftliği tarafından, Henry Crick'in aciz ricaları karşısında Çiftçi Metcalf'in uzak tiradları bile duyulacak neredeyse. Mektubu okumayı bitirdiğimde ilk söylediğim: "Dedenden Dick."

Gerçi iş o kadar basit değil.

"Annenin babasından."

Söylediğim ikinci şey – neredeyse daha söylemeye karar vermeden ağzımdan kaçıveriyor: "Dick, özür dilerim. Sana yalan söyledim. Senin bebeğin değildi. Benim bebeğimdi."

Bana bakıyor. Bakış Dick'in bakışı olduğundan ne düşündüğünü anlamak imkânsız. Ama gözlerinin kıyılarında yapışkan bir çiy toplanmaya başlıyor. Ama gözyaşına benzemiyor. Dick'le hiç alakası olmayan tuhaf, yabancı bir salgı gibi. Yanağına taştığında adeta şaşkınlıkla irkiliyor.

"Dinle Dick, dikkatle dinle. Benim bebeğimdi. Mary'yle benim." Tuhaf sıvıdan bir miktar daha akıyor gözlerinden. "Ama artık kimsenin bebeği değil, di mi? Kimsenin değil."

Tavanarası mırıltıları. Çıtırtılı teyitler.

"Senin bebeğin olmaması daha iyi. Evet, daha iyi. Çünkü burada –deden, yani dedemiz– asla çocuk yapmaman gerektiğini söylüyor. Çünkü – buna ihtiyacın olmayacak. Dick, bebeklerin nasıl doğduğunu biliyor musun?"

"S-s-se..."

Gözyaşları ağzının kenarlarına ulaşmış.

"Her bebeğin bir annesi bir de babası olması gerektiğini biliyorsun. Kimse annesi ve babası olmadan doğmaz. İkimizin de babamız ve annemiz var – vardı. Onların da anneleri ve babaları vardı. Ama – bazen bu kadar basit olmaz. Bazen bir insan anne ya da baba olmak istediğinde, birisiyle birlikte bebek yapmak istediğinde, kendi anne ya da babalarını seçebilir. Ya da kendi anneleriyle babaları onları seçebilir. Bunun olmaması gerekir Dick. Bu – normal değildir. Anlıyor musun?"

Anlamıyor. Abuk sabuk konuşuyorum.

"Senin kendi annenle bebek yapmayı istemen gibi."

Kirpikleri arıkuşu çırpınışına başlıyor.

"Se..."

"Bunun olmaması gerekir. Doğal değil. Ama olursa ve bir bebek doğarsa o zaman o bebek – normal olmayabilir. O bebek büyüyüp de anne ya da baba olursa sahip olacağı bebek de – normal olmayabilir. Dick, sen öyle bir bebeksin – yani bebektin. Deden –benim de dedem– aynı zamanda babandı."

Bakıyor.

"Babam senin baban değil."

Göğsü inip kalkmaya, ötmeye başlıyor.

"Ama annen benim de annemdi."

Göğsü daha da fazla ötüyor.

"Senin ve annenin babalarınız aynı."

Daha fazla.

"Annenle babam tanışmadan önce..."

Ama artık bende çeşitleme yapacak mecal kalmadı. Dick'in de nefesi tükenmişe benziyor. Tavanarasının loş ışığında, birden kendisini alışık olmadığı bir ortamda bulmuş gibi zorlukla soluk alıyor.

Anlıyor mu yani? En azından zaten yarı yarıya tahmin ettiği şeyi anlıyor. Bozuk bir şey olduğunu. Olmaması gereken bir şey olduğunu. Bir yerlerde bir karışıklık olmuş, kendisi de bunun sonucu.

Sanki her şey onun suçuymuş, sanki bu işin sonucu kendisi olduğu için sebepten de kendisi sorumluymuş gibi aniden:

"Ö-ösür dilerim, Tom. Ö-ö-ösür dilerim," diyor.

"Dur. Sakin ol, Dick. Bekle. Deden –baban– sana bunu söylemek istemiş. Bebek yapmaman gerektiğini. Çünkü – demin anlattıklarım yüzünden. Ama bebeğin olmasa da fark etmez. Sen – olağandışı birisin Dick. Özel birisin. Bebeğin olup olmaması önemli değil. Çünkü sen..."

Bunu başka kelimelerle nasıl ifade edebilirim? Nasıl bir giriş yapabilir, yorumlayabilir, açıklayabilirim (baban sadece deden değildi, muhtemelen kafayı da oynatmıştı...):

"Çünkü Dick, sen –sen– Dünyanın Kurtarıcısı olacaksın."

Konuşmuyor. O pazar günü öğle yemeği saati boyunca tek kelime etmiyor (kimsenin yemeği düşündüğü yok, kimsede iştah kalmamış). Babası –eskiden baba dediği adam– döndüğünde gözlerini kaçırıyor, belli bir mesafede duruyor; aniden barakaya, dost motosikletinin yanına kaçıyor.

Ama babası (yani annesiyle evlenen) bunun pek farkına varmıyor. Dalgın: Yüzü hâlâ Polt Fen'in efendisinin sözlü şamarlarından yanıyor.

Hem zaten bu oğlu öyle pek konuşkan sayılmaz değil mi? Ne de

olsa mankafa – mankafa, değil mi? Kıt beyinli. Hem öyle değilmiş gibi davranmaktan da gına gelmiş. Ders çıkarıp durmaktan.

Öğrenmemek daha iyi. Hiç bilmemek daha iyi. Ama bir kere...

(Kurtarıcı mı, Dick mi? Kurtarıcı öyle biridir ki... dünyayı mı? Dünya – her şeydir. Acil durumda mı? Acil durum – olayların...)

Ama *ondan* uzak durma Dick. Uzak durma kendi babandan – yani... Senin eğitilmemeni isteyen oydu. Koruyucun, hamin. Sorular sorması gereken, gerçeği eşelemesi gereken benim (benim acil durum reçetem: açıklaya açıklaya kurtul). O senden seve seve gizlerdi bunu. O da anahtarı aramıştı herhalde... Ölü bir balığın ağzında olabileceğini hiç...

"Baba dahası var..."

Dahası. Nasıl başlamalı?

"Freddie Parr..."

Ya ben de onun gibi yapsaydım? Onun Dick'in cehaletini muhafaza ettiği gibi ben de onunkini muhafaza etseydim. Büyük oğlunun gerçek babası olmasa da bazen ona çok benzeyen (hareket etmekte uyuşuk, konuşmakta ağır) bu itimatkâr, tahammüllü adamın; gerçek, küçük oğluna –bu akıllı, yetenekli oğluna– hiç tanımıyormuş gibi ağzı açık bakan bu adamın cehaletini.

"Biliyor, baba. Dick biliyor..."

Çekek yerinde bir tur akıl verirdi. Çekek yerinde bir tur ciddi tavsiyelerde bulunurdu. (Bir tur! Yirmi, otuz tur. Ama kim sayar?) O eski, huzursuz yine de sağaltıcı çekek yerinde, o eski coşturan-yatıştıran çekek yerinde. Yukarı aşağı. Yukarı aşağı.

Demek geleceğini baştan beri bildiği gün bugündü. Hiç gelmemesini umduğu. (Belki yüz kere hazırlık yapmıştı, kafasında ilk adımı atmıştı: Tom, benimle çekek yerinde bir tur atsana... Ama bu seferkinde önceden kestirilememiş müşkülatlar vardı.) Demek böyle olacaktı. İyi öyleyse: yağsın bakalım, dert yağsın...

Usulca kayan Leem. Yaz sonu seviyesi (savak iyice indirilmiş). Rengi: donuk yeşil. Hareketsiz söğütler. Gökyüzünün ılık kurşun ta-

vanını bölen süt rengi ışık çatlakları.

Yukarı aşağı. Baba oğul –baba ve tek oğul– yakın hasbıhal içinde. Birbirlerine ne diyorlar? Oğlan dolaşık özetini bitirdiğinde – emniyetli bir biçimde okul kitapları arasına saklanmış, mavi kaplı dört defterden bahsetmeyi ihmal ediyor ama malum mektubu vermeyi kendiliğinden teklif ediyor (cevap: "Mektup filan görmek istemiyorum Tom. O sandığın içindekileri görmeyi hiç istemedim...") –baba hikâyedeki boşlukları (Ne boşluğu! Uçurum!) kendi hikâyesiyle dolduruyor mu? Helen Atkinson'la nasıl?.. Bira üreticisinin kızıyla nasıl?.. Hayır. Hikâye anlatma yeteneğini kaybetmiş gibi. Hiçbir şey hatırlamıyor sanki.

Yukarı aşağı. Kulübeye bir sırtını bir yüzünü dönerek, bir yolculuğa çıkmakla eve dönmek arasında bir türlü karar veremiyormuş gibi. Yukarı aşağı, kaçan bir kararın izini sürüyormuş gibi. Eve doğru her dönüldüğünde baba dizini geriyor. Aksi istikamete her dönüldüğünde oğul donuk yeşil Leem üzerinden Polt Fen'e bakmaktan kendini alamıyor. O anda Mary orada. Peki ya *onun* acil durum reçetesi...?

Yukarı aşağı. Yürürlerken diğer oğul –oğul olmayan oğul– barakada suratını asmış onları dinliyor.

Dinliyor mu? Dinlemek istemiyor mu? Gözetliyor mu? Bakmak istemiyor mu? Düşünüyor mu? (Düşünmek mi?) Her şey ortaya çıktı. Beni şikâyet edecekler; polise teslim edecekler.

Barakada olduğunu biliyorlar. Çünkü oğul-olmayan bu oğul gayri-babasından saklanmak için nasıl barakadan faydalanıyorsa, gerçek-oğlunun eşliğindeki gayri-baba da çekek yeri turlarında nereden dönüleceğini belirleyerek titizlikle barakaya olan mesafesini koruyor...

Yine de daha yakından inceleyin. Zira birbiri ardına gelen her turda, bu iki uçlu salınımın kulübe tarafındaki o kritik dönüş noktası, ilk başta barakadan metrelerce uzaktayken yavaş yavaş, temkinle, ıstırapla biraz daha yaklaşıyor. Dönme işleminin kendisi daha zor, daha karmaşık bir şeye, adeta korkunç bir sınav konusuna dönüşüyor. Ta ki, aksi yöndeki gayretlerin etkisi altında neredeyse dengesini kaybeden, bu arada yüzünün ıslak bir kasılmalar yığını haline gelmesine izin veren baba gerçek-oğlunu ortada bırakıp, "Dick – benim

zavallı evladım" (evet, evladım) Dick!" diye bağırarak, topallaya topallaya gayri-oğlunun geçici sığınağına koşana kadar.

Ama Dick orada değil.

Mutfakta. Daha doğrusu –sonradan çıkarttığımız kadarıyla– oradaymış.

Zira babam, bu dağılmış vaziyette, gerçek-oğlu peşinde, kulübeye ön kapıdan girerken, bir aralık, herhalde çekek yerinde yürüyenlerin sırtının dönük olduğu bir anda içeri süzülmüş olan (ah bir patates kafanın, *uçnoktadaki*, kurnazlığı) Dick, arka kapıdan usulca dışarı çıkıp barakaya dönüyor. Babayla oğul bütün odalarda onu ararken, her zamanki yükünün kokusunu taşıyan ama tuhaf, ağır başka bir şeyle doldurulmuş olan bildik çuvalını sırtına bağlıyor. Velocette'ini itiyor; üzerine binip çalıştırıyor.

Bütün bunları hiç sezdirmeden yapıyor. Zira babayla oğul ancak, düz mantıkla tavanarasına çıktıktan ve tek bir boş bira şişesi hariç sandığı açık ve boş bulduktan sonra motosikletin sesiyle yanılgılarının farkına varıyorlar. Tavanarası merdivenini iniyorlar. Motosikletin kulübenin etrafını döndüğünü duyunca, arka taraftaki gerçek-oğulun odasına koşturuyorlar ve son anda pencereden, Dick'in sırtında bir çuval içindeki on bira şişesinin oluşturduğu gülünç kamburla, kulübenin patikasından Gildsey yoluna saptığını görüyorlar.

Bağırmak için çok geç. Pencereden (altında ödev dosyaları arasında dört mavi defterin saklı olduğu pencereden) kafasını uzatan babamı durdurmuyor bu, umutsuzca, ısrarla bağırıyor: "Di-i-ick!" Bu çığlık havada söndüğünde bile yüzü çarpılmış bir maske olarak kalıyor. Belli ki oğlunun – Dick'in bir daha asla geri dönmeyeceğine inanıyor. Ama ben öyle düşünmüyorum. Onun umutsuzluğunu yatıştırabilirim. Dick'in –kısaca açıklanamayacak kadar karmaşık sebeplerden– muhtemelen Stott Kanalına gittiğini söylemek üzereyim.

Ama yatak odası penceresinden Stott Kanalı patikasının, Gildsey yoluyla birleştiği yeri görebiliyoruz; Dick hiç sapmadan geçiyor. Kaçan, kambur sırtlı görüntüsü küçüldükçe küçülüyor.

Şimdi bile gözümün önünde, ok gibi dümdüz yolun üzerinde, mat gökyüzünün altında, kasvetli pancar tarlalarının arasında. Be-

nim – Motorunu sürüyor, sürüyor, sırtında mirası, Atkinsonların mirası... Bir an unutkan, daha oluşmamış, daima dümdüz bir yola, dümdüz tarlalar, tekdüzelik, değişmezlik ve motor sesinin her şeyi bastıran uğultusuyla dolu bir yola çıkmak üzereymiş, hatta çıkmış gibi görünüyor. Sonra başını pencere pervazına dayamış olan babama: "Galiba tarama teknesine gidiyor," diyorum.

47
İyi Geceler

BEN GİDERKEN başını kaldırmıyor. Onu öpmeme ve yavaşça sarılmama, karşılık vermeden ama direnmeden izin veriyor, öyle ki dudaklarımın şakağına, uysal alnına dokunuşu bir çocuğa verilen iyi geceler öpücüğü gibi. Yabancı biri yatağında yanında oturuyor. Koğuş kapısının tellerle kuvvetlendirilmiş camından içeri son bir kez baktığımda ne gözlerini kaldırıyor ne elini. Islak klinik asfaltından bahçe kapısına doğru yürürken, koruyucu parmaklıkların arkasından mahzun mahzun bakmıyor.

İçimde hep daimi bir ayrılış duygusu. Onu bırakanın ben olmadığım, ben kollarım açık dururken onun belirsiz ve iflahı olmayan bir mesafeye çekildiği hissini yalanlıyor benim hareketim, onun eylemsizliği. Ziyaretimin görünürdeki işlevselliği (karıma, bazı kişisel eşyalarıyla birlikte, uzatmalı bir psikiyatrik tedavi vermek). Koğuş hemşiresinin neşeli teşhisi yalanlıyor (evet, ziyaretinizi bildirmenize gerek yok – ikiyle yedi arasında istediğiniz zaman gelebilirsiniz, makul ölçülerde... merak etmeyin Bay Crick, karınız yakında çıkacak...). Islak, hafif buğusu tüten asfalttan yansıyan solgun güneş (bulutların hızla sürüklendiği mart göğünde mavi delikler) yalanlıyor.

İlk başta bir hikâyeydi – annemizle babamızın uyku vakti anlattığı. Sonra gerçek oldu, burada ve şimdi oldu. Sonra tekrar hikâye oldu. İkinci çocukluk. İyi geceler öpücükler...

Benim gidişime kederlenmiyor. Bebeğine kederleniyor. Ondan aldıkları, geri vermeyecekleri bebeğine. Herkesin bildiği gibi Tanrı'nın gönderdiği bebeğine. Hepimizi kurtaracak bebeğine.

Önce hiçbir şey yok; sonra olanlar var. Olanlardan sonra da onların aktarılması. Ama bazen olanlar durup hatıraya dönüşmeye bırakmaz kendilerini. Mary de hâlâ sona ermemiş olayların içinde

(süpermarket macerası, kollarında bir şey, Tanrı'yı şahitliğe çağırdığı bir mahkeme salonu). Bu yüzden atlatması imkânsız. Bu yüzden geçmişe bakmanın güvenli, aklı başında âlemine geçip beyaz önlüklü doktorların sorularına cevap veremiyor: "Anlatın Bayan Crick. Bize her şeyi anlatabilirsiniz..."

Yolculuğa çıkıyormuş gibi elinde bir bavul, ıslak asfaltta yürüyor. Ama bavul boş, karısının giysileri ve çeşitli eşyaları arasından seçtiklerini boşaltmış (kurallar katı: Diğer hastalara, görevlilere ya da kendisine zarar verebilecek şeyler yasak). Adam seçmiş. Kadın ilgilenmemiş. Yadigârlarla dolu bir ilkyardım çantası. Kaplumbağa kabuğu fırça (bu zarar vermek için kullanılabilir miydi?) buz gibi bir kış günü –hatırlıyor musun?– Gildsey'de bir kermesten alınmış. Deri bir yazı çantası. Küçük bir sedef kutu (ama bunu *kendisi* seçmişti, bir yerlerden çıkarıvermişti – belki o amansız kış bir yerlere saklamıştı) içinde gümüş zinciriyle bir haç. Hâlâ kutunun astarına takılı bir yazı, Harold Metcalf'in gösterişli el yazısı: "Cemaate kabul gününde, Canım Mary'me kucak dolusu sevgilerimle, 10 Mayıs 1941..."

Bahçe kapısına doğru yürüyor. Tarihçi gözü, asfaltın ortasından çimden bir adada, bir kurucunun ya da bağışçının (aslanı andıran yüz hatları, el frağının göğsünde) taş heykelini süzüyor; pembe granit kaidenin üzerinde, tarihler ve şeref payelerinin altında, modern "Hastane" ya da gönülsüzce de olsa "Akıl Hastanesi" tercihinin, bu kıymetli insanın anısına saygısızlık etmemek için silemediği: "... Tımarhanesi" kelimesi var.

Karısını, aslında tam da karısı olmayan bu kadını ziyaret etmek için (resmen olmasa da izin verildiği için) tekrar tekrar gireceği kapının kanatları arasından geçiyor; bu tımarhanenin –yani hastanenin– manastırı andıran binalarında yalvarırcasına hatırlıyor musun oyununu oynayacak onunla. Treni hatırlıyor musun: Hockwell'den Gildsey'e, Gildsey'den Hockwell'e gidişlerimizi? Pas kızılını ve mürekkep karasını? Pancar tarlalarını hatırlıyor musun? Kavak ağaçlarını? Donmuş Ouse'un kıyısında yaptığımız yürüyüşü? Bu bellekegzersizi yolculuklarında bir sürü girilmez bölgeden ve acil durum alanlarından uzak durarak (gördüğünüz gibi, iş başa düşünce tarih öğretmeniniz geçmişin mayın tarlasında yürümeye korkuyor).

Öğretmeniniz bu fısıldanan, netameli nostaljiyi ortaya dökerken karısı koğuş penceresinden dışarı bakıyor.

Belki de bellek kaybı en iyisidir...

Hafifletici sebeplerden (çocuğu gönüllü olarak annesine geri verdiği için) ve sorumlu sayılmadığından (ama hepimiz biliriz şu tanık kürsüsü marifet gösterilerini, insanı-hafife-alan psikiyatristleri) çocuk kaçırma suçundan beraat etmiş, böylece hapis cezası almaktan kurtuldu ama işte burada, başka bir hapishanede oturuyor, hâlâ beyaz önlüklü sorgucularına bunu Tanrı'nın...

Eski zamanlarda, başka bir çağda onu azize sayabilirlerdi (ya da cadı diye yakarlardı). Tanrı'nın sesini duyan biri... Tanrı tarafından kendisine... Ona deliliği için ne icap ediyorsa verirlerdi: inziva hücresi, çileci imtiyazları, hayaller, sayıklamalar... Şimdi psikiyatriden faydalanıyor.

Karşıya bakıyor, yüksek koğuş penceresinden dışarı. Koğuşun hep aynı köşesinde oturuyor: onun mevkii, onun karakolu. Koğuş deli kadın kokuyor. Pencerenin arkasında, hava güzel olduğunda başka hastalar, üzerlerinde paltoları, asfaltta egzersiz yapıyorlar.

Bu cılız oyun bahçesi çocuklarına (bildik mahpus aldatmacası: deli *onlar*, ben değilim) dikkatli ve bilmiş gözlerle bakıyor.

Gözleri parlak. Açılıp kapanıyorlar. Kollarında hiçbir şey yok...

*

Adam uyuyamıyor. Yatağı boş, kapkara bir denize demirlemiş. Karanlıktan korkuyor. Uyuduğunda da – ne rüyalar! Rafları tıklım tıkış kitaplarla, her yeri antika ıvır zıvırla (şu Regency dönemi sığınağın yok mu – şu tarih teçhizatın) dolu, lahti andıran evde tek başına. Ondan kaçan, sonra temkinli temkinli yaklaşan, yeniden kaçan bir köpek hariç tek başına – veterinerin taktığı metal askı alt çenesinden daha yeni çıkarılmış. Yaralanmış bir retriever, dostane ilişkileri yavaş yavaş ve özenle tekrar kurmak gerekiyor, belki de hiç eskisi gibi olmayacak.

"Gel, Paddy. Gel."

Adam bütün gece oturuyor. Okuyor. Sigara içiyor. Bir şişe viskiyi deviriyor. Sınav kâğıtlarını, not yığınlarını elden geçiriyor

(otuz iki yılın son hasadı). Sarhoş, kırmızı mürekkep çizikleri: Biraz daha dikkat. Ha gayret. İyi. Eh. Kötü. Kendini rahatlatmak için kendi kendine hikâyeler anlatıyor. Sınıfta anlattığı hikâyeleri kendine tekrarlıyor. Ah bu boş gecelerle, dopdolu günlerin tezatı: sınıf gürültüsü, bahçe curcunası... Ama fazla zaman kalmadı, artık o da...

Hafta sonu sabahları –ikindi ziyaretlerinden önce– Lenten rüzgârlarında, Greenwich Parkında yürüyor. Hâlâ temkini elden bırakmayan köpeğiyle. Kurt savunmada. Taze güneş ışığı eski azametin üzerine vuruyor. Eski saray, eski Bahriye Mektebi. Yeşil çimler, beyaz taşlar. Düzenli, tertemiz. Sevgiyle korunmuş (ve yasayla ve halkın parasıyla). Ama Price'a göre...

Hepimiz gerçek dünyadan uzaklaşırız, hepimiz kendi tımarhanelerimize geliriz.

Mart rüzgârı yarış eden bulut kümelerini delik deşik ediyor. Mavi gökyüzü 0 derece boylamı üzerinde çiçek açıyor.

Mary. S-sevgi. S-sevgi.

48

Ve Adieu

"Son olarak da bana düşen hazin bir görev var, Bay Crick'e güle güle deme görevi, kendisi..."

Görevmiş! Ne görev ya! Ne güzel vurgulanmış, ne stratejik bir kelime. Hakkaniyetli yargıcı, dürüst polisi çağrıştırıyor. Zaten Bay Crick'in *kendi* görevinin hakkını veremediğini hepimiz biliyoruz, değil mi?

" kendisi on dört yıldır bu okulun temel direklerinden biriydi..."

Temel direk!

" bu Paskalya aramızdan ayrılıyor – şahsi sebeplerle..."

Platformun kıyısında dengede, kürsüsünün yalnız cıvadrasına sıkıca yapışmış, yardımcı personel maiyetine inip kalkıyormuş gibi görünüyor, bir dalgaya, (hafiften fırtınalı) bir çocuk denizine göğüs geriyormuş gibi.

"On dört yılın uzun bir zaman olduğunu söylememe gerek yok. Bay Crick'in bu okuldan önce burada bulunan okulda eğitim verdiği sekiz sene buna dahil değil. Bay Crick sizin gibilerin gelip gittiğini çok gördü. Onun ilk öğrencilerinin şimdi kendi çocukları var. Bazılarınızın ana-babaları onun öğrencisi olduklarını hatırlıyorlardır belki de. Bu yüzden de iyisi mi bu üzücü ayrılığın üzerinde fazla durmayalım..."

Üzücü!

" onun yerine –Tarih Bölümü Başkanımız olarak Bay Crick'in de kuşkusuz yapmamızı isteyeceği gibi– geçmişe bakıp, onun uzun ve kıymetli hizmetine hak ettiği değeri verelim. Gelin düşünelim..."

Bu işi nutka dökecek. Salonun arka taraflarında mırıltılar. Kurbanını (platformun arka tarafında sıkı sıkı bağlanmış bir tavuk gibi duran kurbanını) hitabetle terbiye edecek.

" kuşkusuz Bay Crick'in de yapmamızı isteyeceği gibi zamanın nasıl geçtiğini düşünelim..."

Ağıt tonu. Ah nasıl da yaşlandık! (O çocuk denizinin görmediği, Lewis'in kendisinin görmediği, onu seyreden kadrosuna iri kıyım şeflerinin bildik gelen görüntüsü: kürsü önünde inip kalkan –seyrek bir kırlık ortasında– yayılmakta olan pembe kellik alanı.)

"– size çok uzun görünen bu okul yılları çabucak sona erecek, inanın bana. Kıymetli yıllar. Önemli yıllar. Harcamayın, ziyan etmeyin. Üzerlerine bir şey inşa edin."

Ama görünüşe göre deniz –daha doğrusu çalkantılı, kıpırdanan bir bölümü– pek zaptedilecek gibi değil. Zira uzak kıyılarının ortalarından –bir süredir yükselmekte olan mırıltıları, bir an durduğunda ancak fark edebiliyor Lewis– bir çığlık yükseliyor. Dalgayı andıran bir ses toplantı salonunun titreşen havasına vurmaya başlıyor ve düzenli, inatçı bir tempo kazanıyor:

"Korku burada! Korku burada!"

Holokost Kulübünün –iki hafta önce Lewis tarafından "eğitimle alakası olmayan bir faaliyet" olduğu gerekçesiyle yasaklanan kulübün– parolası, resmi propaganda çığlığı. Ritmini buluyor. Futbol seyircilerinin boğuk tezahüratına dönüşüyor:

"Korku burada! Korku burada!"

Lewis devam ediyor.

"Üzerlerine bir şey inşa edin. Azami faydayı elde etmeye çalışın. Bundan birkaç sene sonra, keşke şöyle yapsaydım, keşke böyle yapsaydım deme..."

"Kooorku! Kooorku!"

"Çünkü inanın bana, şimdi ne kazanırsanız, ileride sizin güvenceniz..."

"Kooorku!"

Ama yenilmeyecek. Sesinin bastırılmasına izin vermeyecek. Salonun arkasındaki üç-beş bozguncu Lewis'i durduramaz. Sofuca kolunu kaldırarak durumu göğüslüyor.

"Gördüğünüz –duyduğunuz– gibi aranızda bazı unsurlar var

–onların kim olduklarını ve ne muamele göreceklerini gayet iyi biliyorum– bunlar kıyamet tellalları – sözünü ettiğim bu hayati ve yapıcı süreci baltalamak istiyorlar. Aramızda bir panik ruhu yaymak istiyorlar. Bu çocuksu eylemlerinin, evet çocuksu, beni sindirmesine izin vermeyeceğim – siz de izin vermeyin..."

"Korku burada! Korku..."

Tezahüratın temposu hızlanıyor. Müdürün arkasını kollayan personeli birbirlerine tedirgin tedirgin bakıyorlar.

"Böyle bir davranışa hoşgörü göstermeyeceğim, hele bunca yıl emek vermiş bir arkadaşımıza minnettarlığımızı belirttiğimiz..."

Minnettarlık!

"Diğerleri onların saçmalıklarına kulak asmasın. Onlara kanmayın. Korkmayın. Korkacak bir şey yok!"

Kürsüsüne yapışmış, adeta yalpa vuruyor, gözüpek bir Canute.

Yine bu sallantılı platform üzerinde Lewis'in bir görüntüsü. Özel bir durum – bir acil durum toplantısı. Dışarıda sirenler çalarken emniyet ve sükûnet telkin etmek için ellerini kaldırmış. Her şey yolunda. Korkmayın. Lewis sizi kurtaracak. Peşimden gelin – özel sığınağımıza. Bir korunak olarak okul. Bir kurtuluş olarak okul. Beni takip edin küçüklerim, takip edin kurtulun...

"Sakın... Sakın..."

Ama tezahürat diniyor, soluklanıyor. Ondan daha fazla mı korkuyorlar?

"Bay Crick'i kürsüye davet ediyorum – Bay Crick için biraz sessizlik ve saygı lütfen. Sizin kim olduğunuzu biliyorum, cezalandırılacaksınız. Veda konuşması için Bay Crick'i çağırıyorum. Bay Crick. Bay Crick!"

Bay Crick ayağa kalkıp ağır ağır kürsüye geliyor. Bunu beklemiyordu. Apar topar kapı önüne konmayı, çabuk tarafından yargısız infaza uğramayı bekliyordu. Lewis ona dönüyor. Yüzü tere bulanmış. Korkmuş görünüyor. (Bu senin işin değil mi Tom? Ah sen...) Yine de inkâr edilemez bir zaferle, efendiliğinin kanıtlanmasıyla kızarmış yüzü. Bak beni dikkate alıyorlar. Onları susturdum. Bak onları nasıl dağıttım.

Evet, isyankâr sesler sustu. Bay Crick için sessizlik. Ama bu da ne? Az önceki infilakın merkezinden, sessizliğin ortasında, ani yal-

nız bir çığlık yükseliyor, öğrenci küstahlığından uzak, tuhaf bir aciliyeti ve zorlayıcılığı var: "Bütçeyi kısmayın! Crick kalsın!"

Price.

Crick ne diyeceğini bilemiyor. Boğazını temizliyor.

"Çocuklar..."

49

Imparatorluk Kurmaya Dair

DÜNYAYI kim miras alacak...

Fransız Devrimi'nin çocukları, diktatör babaları XVI. Louis'i ve kötü üvey anneleri Marie Antoinette'i devirdiklerinde (kukla gösterisindeki kuklalar gibi çıkmışlardı, kafaları pıt diye kopuvermişti) özgür olduklarını zannettiler. Ama bir süre sonra yetim kaldıklarını, kendilerinin zannettikleri dünyanın aslında boş ve dermansız olduğunu anladılar. Bunun üzerine koşa koşa üvey babaları Napolyon Bonapart'a gittiler, eski kukla tiyatrosunun hemen yanında onları bekliyordu; eski temalar üzerine kurulmuş, onlara bir imparatorluk, bir kader –bir gelecek– vaat eden yeni bir oyun tasarlamıştı.

Çocuklar, medeniyet denen bir şey vardır. Umutlar ve rüyalar üzerine kurulur. Sadece fikirden ibarettir. Gerçek değildir. Yapaydır. Kimse gerçek olduğunu söylememiştir şimdiye kadar. Doğal değildir. Kimse doğal olduğunu söylememiştir. Öğrenme süreciyle inşa edilir; deneme yanılmayla. Kolayca dağılır. Kimse paramparça olamayacağını söylememiştir. Aynı şekilde kimse sonsuza kadar süreceğini de söylememiştir.

Bir zamanlar insanlar dünyanın sonuna inanırlardı. Eski kitaplara bakın: Dünyanın sonunun kaç kere, hangi sebeplerle kehanet konusu olmuş, öngörülmüş, hesaplanmış ve tahayyül edilmiş olduğunu görürsünüz. Ama bütün bunlar batıl inançtı kuşkusuz. Dünya büyüdü. Sona ermedi. İnsanlar ana-babalarından kurtuldukları gibi batıl inançlarından da kurtuldular. Şu eski abuk sabuk şeylere inanmayın, dediler. Dünyayı değiştirebilirsin, daha iyi bir yer yapabilirsin. Kıyamet kopmaz. Bu doğruydu. Kısa bir süre –başlayalı çok olmadı, sadece birkaç kuşak– dünya devrimci, ilerici döneminden

geçti; bütün dünya bunun sona ermeyeceğine, her şeyin daha iyiye gideceğine inandı. Ama sonra dünyanın sonu geri döndü, sadece bir fikir ya da inanç olarak değil, dünyanın büyüdükçe kendi kendine biçtiği bir şey olarak.

Bu da şunu gösteriyor ki dünyanın sonu var olmasaydı onu uydurmak gerekecekti.

İlerleme denen bir şey vardır. Ama ilerlemez, bir yere gitmez. Çünkü ilerleme ilerlerken dünya raydan çıkabilir. Dünyanın raydan çıkmasını engelleyebilirseniz o zaman ilerleme olur. Benim mütevazı ilerleme modelim toprak ıslahıdır. Yani tekrar tekrar, bitmemecesine kaybolanı geri almak. Azim ve çalışkanlık gerektiren bir süreç. Sıkıcı ama kıymetli bir iş. Ağır, gösterişsiz bir iş. Ama toprak ıslahını imparatorluk kurmakla karıştırmamanız gerekir.

50

Bütün Hikâye

GÖZLERİNİ AÇIYOR ve gözleri ona Atkinson Havuzu kulübesindeki bildik odasında (sararmış duvar kâğıdı, maun dolap) olmadığını söylüyor, her sabah (küçük istisnalar dışında her sabah) şafakla uyandığı –yani çoktan yatağından kalkıp karanlık havuzun kıyısına inmemiş, zincirleme sigara içmeye başlamamışsa– ve daha ayağa bile kalkmadan bir işaretler çetesinin, saçaklar arasında rüzgârın uğultusunun, yağmurun yumuşak ya da sert pıtırtısının, hatta tavuklarının havaya göre gıdaklamalarının ona bugünün, bir savak bekçisinin savağına mukayyet olması gereken bir gün olduğunu söylediği kulübede değil.

Gözlerini açıyor ve gözleri ya da başka uzuvları ve altındaki döşeğin yabancılığı ona (1922'de Gildsey'deki Thorpe Biraderler Mağazasından alınan) pirinç başlıklı çift kişilik yatakta olmadığını haber veriyor, yıllar önce –tam rakam vermek gerekirse on yıl önce– tek kişilik bir yatağa dönüşen: bomboş, soğuk, içinde uyunması zor, kaldırıp atılması imkânsız yatakta değil. O kocaman, rahat ama rahatsız eden yatakta değil, çünkü (şimdi belleği geri dönüyor) o yatak tam şu anda en azından yarım kulaçlık hain suyun altında yatıyor – ya da boş yere yüzmeye çalışıyor. Yatak odası üst katta olduğundan şu sonuç ortaya çıkıyor: Evin büyük bölümü bu sıvı ve davetsiz misafirle dolu, içinde barındırdığı bütün eşya ve erzak ya suya batmış ya suda yüzüyor ya da akıllara durgunluk veren bir süreçle –ortadan kaybolmuş barakaya bakın; var olmayan tavuk kümesine bakın; Henry Crick'in gözden kaybolmuş sebze (ya da çiçek) bahçesine bakın– sürüklenip gitmiş veya çamurla silinmiş. Kısacası Atkinson Havuzu suya gömülmüş bir harabe. Thomas Atkinson'ın 1815'te in-

şa ettiği, 1874'teki büyük selden sonra Arthur Atkinson'ın tekrar inşa ettirdiği Atkinson Havuzu ve beraberindeki savak artık yok.

Bir daha da asla yapılmayacak. Savaşın gölgelediği, petrol güdümlü yirminci yüzyılda, Gildsey'le Kessling arasındaki nehir trafiği ne hale geldi? (diye soruyor Henry Crick.) Leem Nehri şimdi kara içindeki bir okyanustan farkı olmasa da ileriki yıllarda yosun bürümüş, mil yığılmış bir nehir olacak, sadece Hockwell demiryolu köprüsüne kadar tekne trafiğine açık, ondan yukarıları sadece drenaj kanallarının suyunu toplayan bir mecra olacak.

Gözlerini açıyor. Altında yatağı yok. Henry ve Helen Crick'in düğün yatağı (sonradan Helen Crick'in öldüğü yatak) değil bu, yeni evli oğluyla gelininin düğün yatağı, rahat etsin diye ona vermişler, kendileri yandaki odada yerde, nöbetleşe uyumaya çalışıyorlar. Hem kulübedeki eski yatak odası da değil bu, Gildsey (pencereden bakınca çatıların üzerinden St. Gunnhilda'nın çan kulesi görünüyor) Church Lane'deki iki katlı, dar, teraslı evin yatak odası, genç çifte gelinin dul babası tarafından hınçlı bir yücegönüllülükle alınmış. Mevcut koşullarda evin, kilisenin yakınındaki (hâlâ halk arasında, tarihsel bir isabetle "Ada" diye bilinen) o yüksek, antik tepe üzerinde bulunması gayet faydalı çünkü Gildsey'in büyük bölümü Atkinson Havuzu kulübesinden daha beter suya batmış vaziyette; Water Sokağı da yine sudan ibaret bir sokak.

Nerede olduğunu hatırlıyor. Tanıdık olmayan bir manzaranın üzerine yarıya kadar çekilmiş tanıdık olmayan perdeyi görüyor; komodinin bir ilaç sehpasına dönüşmüş olduğunu görüyor (öksürük şurupları, taslar, havlular, çaydanlık – ama artık bunları da geçmiş; uyku veren, sayıklatan safhaya gelmiş). Hepsini görüyor. Ama olağanüstü canlı ve isyankâr bir hal almış olan zihninde, kendini belki ne oğlunun ne de kendisinin düğün yatağında, eski kulübenin rüzgâra açık çatısında görüyor; oraya tavanarası penceresinden tırmanmış, kabarıp oluklara vuran suyu seyrederek, suyun sürüklediklerini –beş parmaklıklı bir bahçe kapısı, kökünden sökülmüş bir söğüt ağacı– seyrederek, bir zamanlar bir havuz ve savağın bulunduğu yerdeki şelaleyi seyrederek. Sanki devasa bir tıpa gizli yerinden çıkarılmış gibi geride hiç iz bırakmadan suya gömülen bir dünyayı seyrederek.

Hâlâ çatının en yüksek noktasında oturuyordur belki, bütün bir gece ve günün de büyük bölümü kükreyen fırtınanın içinde oturduğu gibi; çatının, altındaki kulübenin her an silkinip şaha kalkacağı, topraktan demir alıp onu hazırlıksız bir Nuh gibi sürükleyeceği hissiyle (bu yatak da kıpırdanıyor, hareket ediyor değil mi?) o bastırılamaz hisle. Hâlâ rüzgârdan korunmak için bacanın dibine büzülüyordur belki, üzerinde ilk olarak Büyük Savaşta giydiği eski bir ordu paltosu (gerçi palto suyu iyice çekmiş, onun da dişleri maymun gibi birbirine vuruyor). Öyle ki zar zor ilerleyen motorlu tekneyle, en nihayet gelen kurtarıcılarına (aralarında askerler de var) kaygan gözetleme kulübesine haki bir deniz salyangozu gibi yapışmış kuşatma altındaki bir nöbetçi ya da üniforması uymasa bile gemisiyle batmaya kararlı bir denizci görüntüsü sunuyor.

Tekne yaklaşıyor. İçinde bir istihkâm çavuşu iki de er var. Can yelekleri, ipler, kancalar, kum torbaları, ilkyardım çantaları, bir kavanoz sıcak çorba, bir matara rom taşıyor tekne. Newhithe'in doğusundaki bir çiftlikten, boğulmasına ramak kalmış cocker spaniel türü bir köpekle birlikte kurtardıkları, battaniyeler altında topluca titreşen dört kişilik bir aile var teknede. Bir de kurtarma gönüllüsü Tom Crick. Tekne bata çıka ilerler, burnundan dalgalar aşarken, tanıdık işaretler olmayınca yardımcı pilotluk işinde nasıl çuvalladığına şaşıyor Tom ve nihayet yaklaştıklarında bunun eski kulübe olduğuna, çatının tepesinde –yardım geldiği halde– inatla yerinden kıpırdamayan bu gülünç çörtenin de babası olduğuna inanmakta zorlanıyor.

"Çoğu böyle," diyor çavuş, kırk sekiz saat içinde, iki çılgın mart günü ve iki çılgın, uykusuz mart gecesi zarfında, bir ömürlük araştırmaya bedel sel kurbanı bilgisi edinmişe benziyor, "böyle yapıyorlar, kurtarılmak istemiyorlar. Konuşup inmeye ikna etseniz iyi olur efendim."

Bunun üzerine oğul –bir çavuşun kendisine "efendim" diye hitap etmesini tuhaf bulan eski bir asker– ellerini ağzının etrafında yuvarlayıp çatıdaki bohçaya bağırıyor: "Baba, benim! Baba in aşağı. Benim!" Yukarıdaki bohça cevap vermeyince: "Yapacak bir şey yok baba. Hiçbir şey yok..."

Çatıdaki (ve ateşin salladığı yataktaki) bohça, bir teknenin eskiden kırlangıçların yuva yaptığı yere hünerle yanaştığını ve iki balon

göğüslü askerin ayakları kaya kaya, teslim edilmemiş son vatan parçasını da elinden almak üzere ona doğru tırmanmaya başladığını görüyor.

18 Mart 1947. Savaş bitmiş. Ama zorluklar bitmemiş. Yiyecek kartları hâlâ şömine rafında duruyor. Lütfen bize zaferimizin meyvelerini gösterin. Sam amca bize kredi verecek. Gandi Hindistan'ını geri istiyor. Bütün bunları, Victoria döneminde doğmuş, Ypres'te yaralanmış ve 1947'de zatürreden ölecek, kırk sekiz yaşında bir adamın belleğinden görmeye çalışın. Dedelerimizin bize anlattıkları şu masala ne oldu?

Kayıtlara geçmiş en yıkıcı sellerden birinin üzerine bir de en soğuk kışlardan biri geliyor.

Haklıydı: kar eridiğinde ortalığı su basacaktı. Kurullar ve Komiteler açıklıyor: 240.000 dönüm toprak sular altında, 15.000 kişi evsiz kaldı, 20.000 ton patates telef oldu... Ama bunların hepsini daha önce görmüştük. Mesela 1874'te...

Havuz gitmiş, kulübe de. Üzerinde E. R. A. harfleri olan siyah bir sandık denize sürüklenmiş...

Onun hatası. ("Kaçması gerektiğinde kaçmadığı için onun hatası," diye azarlıyor çavuş.) Biraz daha dikkat etseydi, daha temkinli olsaydı. Savağı kurtarabilirdi. Dünyayı kurtarabilirdi.

Ya da yardım için Dick yanında olsaydı. Güçlü, aptal Dick.

Gözlerini açıyor. Bir kadın yüzü üzerine eğilmiş. Duman rengi gözler, bir tutam kestane rengi saç. Bir kadının eli alnına dokunuyor. Hemşirenin yüzünü görüyor. Hemşire. Esmer. Demek o sarsak çatıda değil. Dünyanın... Kurtulmuş, güvende. Yaralı askerler arasında. Kadın eğiliyor, bir şey söylüyor. Çok güzel, mucize. Ona anlattırmaya çalışıyor...

Ama kelimeler yerine kopuk kopuk bir öksürük yaylım ateşiyle karşılık veriyor. Nefesi törpü gibi, dudakları yara. Ona uzatılan tasın içine pas rengi tükürüyor.

"Konuşma... konuşmaya çalışma."

Kadın tası tutuyor ve boştaki eliyle onun sarsılan omuzlarını destekliyor. Öksürükler dindiğinde tası komodinin üzerine koyuyor ve onu yavaşça yastığa bırakıyor. Ağzının kenarındaki salyayı siliyor. Elini sıvazlıyor.

Ona bu şekilde altı gün baktı. Perişan haldeki kayınpederinde bir uğraş, bir maksat buldu (bir de belki kefaretini gerçekten ödedi); öyle ki elleri faydasızca dizlerinin arasında yatağın ayakucunda oturan kocası kendini dışlanmış, değersiz hissetti, bu ıstıraplı yakınlığın hantal bir tanığı.

Yanılsamaya filan kapılmıyor hemşire. Bu gerçek, her şeyin böyle sınırına dayanması, hayatın narin adalarının Hiçlik tarafından işgali. Daha önce de böyle olmuştu. Dualar yardım etmez o zaman. Mucizeler gerçekleşmez. İş bitirici bir insan olacak, gerçekçi bir insan. O eski günlerden hiç bahsetmeyecek. Günün birinde huzurevinde işe girecek. Bir ayağı çukurda olanlarla ilgilenecek. Kocasıyla birlikte büyük şehre taşınacak, ama içten içe hep düz bataklıklarda kalacak. Aynı zamanda bir ölüm yatağı olan bu düğün yatağını da giderken götürecekler; ikisi arasında her zaman o daha güçlü olacak, daha tahammüllü...

"Konuşma... konuşmaya çalışma."

Ama konuşmak istiyor...

Evet, evet doğru, konuşmak istemiyordu, o zaman değil, konuşmak istemiyordu. Daha fazlasını bilmek istemiyordu. Şu Tom ve Mary meselesinden sonra. Dick'ten. Dick'ten sonra...

Tekrar içine dolmuştu, onu geri almıştı. O kadim Crick kayıtsızlığı. Bir süredir damla damla sızıyordu eski yerine, karısı... Ama şimdi onu tümüyle ele geçirmişti, içindeki o eski hikâye anlatma alevini bile söndürerek. Artık hikâye anlatmak istemiyordu. Onlara güvenmiyordu. Bir de o defterler Tom'daydı – evet, biliyordu. Tom onları ıncık cıncık okuyordu, daha fazlasını öğrenmek için can atıyor, Gildsey'e, Kessling Hastanesine gidip geliyordu. Ama o mavi kapaklı sayfaları açmak onun içinden gelmemişti hiç.

Kayıtsızlık geri dönmüştü. Nehrin akışı, çekek yerinin tekdüzeliği. Düz arazide durup zihnini uyuşturabilirdin. Babayla oğul, hayatlarını pek paylaşmadan birlikte yaşamışlardı. O tavuklarla konuşmuştu, Tom tarihiyle uğraşmıştı. Tom celp kâğıdını alana kadar (tarih onun peşindeydi). Tıpkı babasının otuz yıl önce aldığı gibi. Nasıl da...

Ama oğlu emniyette olacaktı; savaş bitmişti (altı haftalık tüfek eğitiminin ardından cehennemin yolunu tutmaları sona ermişti) za-

ten Henry Crick altı ajansını, büyük dünyanın sesini dinlemeyi bırakmıştı.

Böylece dilsiz nehirle baş başa kaldı; ve –Harold Metcalf sona erdirilmesi gereken bir hikâyeyle çıkıp gelene kadar– kayıtsızlık onu sarmaladı...

Şimdi de kendi balgamı onu tıkıyor, ciğerlerinin boşluklarını dolduruyor, gırtlağında kabarıyor. Selden kurtuldu ama boğuluyor...

Zorla nefes alıyor. Yüzü mor. Burun delikleri açılıyor.

"Konuşma..."

Pencerenin dışında St. Gunnhilda'nın çanları yarım saati çalıyor. (Ama sadece oğlu, tarihçi çırağı, tam saate dikkat ediyor: dört buçuk, 25 Mart 1947.) O çanlar, o kahrolası çanlar, hezeyanlarının kubbelerinde çalıp yankılanıyor. Ama kilise çanlarına sövme Henry Crick. Ölüm döşeğinde olmaz. (Çünkü bu senin ölüm döşeğin.) Ölüm döşeğinde Tanrı'yı hatırla. Ölüm döşeğinde Tanrı'ya dua et. Ortaçağda olmadığın için şükret, çanların sel bastığında durmadan çaldığı zamanlarda olmadığın için...

Çanlar çalıyor. Demek o kaygan çatıda değil. Şeyde de değil... Gildsey, Church Lane'deki evde, Tom'la... Ama bir an boğuluyorum sanmıştı. Bir an üzerine eğilen o yüzün...

Sadece bir hayaldi Henry Crick, nihayet anlatılması gereken, soluksuz gırtlağında ses bulmak için mücadele eden o büyülü masalın ışıltısıydı. Çünkü, evet, doğru, boğulurken her şeyin gözünün önünden geçtiğini görürsün. Artık zamanı, tam zamanı, bütün hikâyeyi...

Zayıf düşmüş koluyla, yatağın ucunda, çok uzaktaki oğlunu yanına çağırıyor. Ama babasının gözlerindeki bir bakışla harekete geçen oğlu çoktan yanına gelmiş; bu güzel kız da (evet Mary bu, bu da onların düğün yatağı olsa gerek...) sadece ölen adamın değil Küçük Tom'un elini de o güçlü, kendinden emin elleriyle sıkıyor.

Dudaklar titriyor, titrek bir halka oluşturuyor.

Evvel zaman içinde...

51

Balgama ve Kayıtsızlığa Dair

YA DA SÜMÜGE. Ya da salyaya. Tuhaf bir madde. Ne sıvı ne katı: yapışkan bir yarı-sıvı. İyicil (kayganlaştırıcı, temizleyici, yumuşatıcı, koruyucu) ama nahoş (evrensel bir tiksinti işareti: tükürmek). Tahrişi engeller, nemi korur ve dağıtır. Vücutta (ya da ruhta) ateş yükseldiğinde balgam sahneye çıkar. Acil durumu başlatır. Sükûnet tesis edildiğinde yangın muslukları ve borularının bakımını yapar.

Kayıtsızlığa gelince nemli erdemleri onu ilhama ya da neşeye düşman yapar. Coşkuya ve hiddete direnir, melankoliye meyleder. Kayıtsızlık bolluğu aşağıdaki ruh hallerini oluşturabilir: vurdumduymazlık, ağırbaşlılık, sabır, ölçülülük, sükûnet. Aynı zamanda bunların muadillerini de: küstahlık, donukluk, kadercilik, umursamazlık, uyuşukluk.

Adalı ve bronşite meyilli İngilizlerin karakteristiği olduğu söylenen muğlak bir ruh hali. Yaşını başını alanlara musallat olur, tecrübeyle birikir. Hasta ve ateşli olanları rahatlatır. Rahatlatır ama tıkar; yardım eder ama bastırır. Eskilerin demesi, kayıtsız ya da sucul mizacın çaresi güçlendirici içeceklerdir. Bütün vakalara özel bir çare (gerçi kalıcı ya da tavsiye edilen bir çözüm değildir): alkol alınması.

52

Rosa II'ye Dair

BİZ DE BİSİKLETLERİMİZE atlayıp Hockwell İstasyonuna yöneliyoruz. Babam önde, ben arkasında. Altı otuz King's Lynn trenine yetişiyoruz. Hava ağır ve nemli ama havasız bekleme salonunda bekliyoruz (Hockwell işaret kulübesinin yakındaki gözetleme kulübesinden görülmemek için ama ikimiz de bunu dile getirmiyoruz). Altı otuz tam zamanında geliyor. Bisikletlerimizi kontrolörün vagonuna koyuyoruz. Yasadışı taşıma (su kuşları götürüp karşılığında viski getirme) işine bulaşmış eski demiryolu görevlilerinden biri olan kontrolör: "Sen Henry Crick'sin değil mi? Hani şu zavallı Jack Parr'ın oğlunu bulan..." diye lafa giriyor. Ama Henry Crick konuşmak istemiyor. Henry Crick hayalet görmüş gibi duruyor. Üç durak ilerideki Downham Market'ta inip bisikletle bir buçuk kilometre yukarı, Staithe Ferry'ye gidiyoruz, Ouse'un doğu kıyısında, *Rosa II*'nin demirli olduğunu düşündüğümüz yer burası – tekne gerçekten de orada, gelgit kanalının ortasında, nehrin yarım kilometre kadar yukarısında.

Bir tarama teknesi. Çamur emici. Mil temizleyici. On sekiz metre uzunluğunda eski, paslı bir hurda yığını; çoğu teknede az çok zarafetle, şekillice güverteye inen kamara bölümünün olduğu yerde korkunç bir deformasyon var; pis ve çamurlu döndürme mekanizmasıyla pis ve çamurlu bir kepçe dolabı.

Böyle çirkin bir alet için neden bu kadar hoş bir isim seçilmiş? Böyle pis kokulu bir iş için gül kokulu bir isim neden? Rosa. Rosa? Bu ismi kim seçmiş olabilir? Rosa. *Rosa II*. En mütevazı teknede bile birazcık romantizm var. Buharlılar egzotik limanlara demir alıyor, korvetler tehlikeli vazifeleri için açılıyor (çünkü yine 43 yazındayız). Ama bir tarama teknesi, bir tarama teknesi.

Kim kendine iş diye böyle bir gemide çalışmayı seçer? Kim çamura karşı girişilmiş bu sonsuz, durağan savaşa gönüllü olur? Bu taramalı-sürümeli, ağır-kahır savaşa. En güçlü ruhun bile içini boşaltır. En şen ruha bile kasvet verir.

Yine de yapılmak zorunda. Çünkü çamur kendiliğinden gitmez. Yukarıdaki meşgul dünyada ne olursa olsun o birikir, yığılır. Çünkü mil, bildiğimiz gibi, araziyi oluşturan ve yok edendir, nehirleri gaspedendir, akaçlamanın düşmanıdır. Basit bir çözüm yoktur. Zamanın geride bıraktığı bu insafsız şeyi derinlerden kepçe kepçe çıkarmaya devam etmemiz gerekir.

Rosa II'nin efendisi, süvarisi Stanley Booth'un, 1941 sonbaharında iyi bir tarama elemanına ihtiyaç duyduğunda kapıldığı umutsuzluğu hayal edin. Süvarilik yükünü paylaşacak, yirmi beş yıllık Ouse dibi kazımanın ağırlığını üzerinden alacak (zira Stanley Booth'un mesleğine sevgisi kalmamış), şu paslı, ömürlük zimmet *Rosa II*'nin külfetlerini azaltacak biri. Pek çok eleman gelmişti kuşkusuz – Stan Booth yirminin üzerinde adam çalıştırmıştı yanında. Ama fazla durmuyorlardı – şimdi düşmanın en azından insan olduğu şu diğer savaş da vardı. Çamur üzerine kurulu bu hayata saplanıp kalamazlardı.

Gildsey Examiner'a ilan veriyor, tekrar tekrar. Bay H. Crick oğlu adına başvuruyor – genç ama görünüşe göre umut vaat etmeyen bir çocuk, ordu istemediğine, kendi kendine mektup yazamadığına göre. Çocuk gerçekten de yarı embesil çıkıyor. Konuşma kabiliyeti sınırlı (zaten Stan Booth da bülbül sayılmaz), zihinsel aritmetiği noksan. Yine de Stan Booth'u şaşırtacak kadar güçlü ve çalışkan, uysal ve güvenilir; dahası tarama ilkelerine karşı doğal bir yatkınlığı var gibi.

Stan Booth yeni işçisinin yevmiyesini ödemekten pek memnun. Hem sadece yevmiye de değil, bu şanslı keşif kalmaya kararlı göründüğünden, genç yardımcısı ikinci el bir Velocette motosiklet alabilsin diye ona avans da veriyor, böylece işine gelmesi eski yönteme nazaran (Newhithe'e kadar sütçü kamyonu, oradan Staithe Ferry'ye ilk otobüs) daha kolay olacak. Gerçekten de süvarinin zamanında gelmeye gönülsüz olduğu (gittikçe sıklaşan) günlerde erken gelen eleman görev bilinciyle kepçe dolabını kendi kendine çalıştırıyor.

Stan Booth mutlu. Genç çırağı mutlu. Evet, mutlu. Zira dolabın takırtısı ve boşalan milin löpürtüsü arasında tutturduğu o tuhaf şarkıyı, o detone ama mesut mızıltıyı (çok çalışkan ve güvenilir olan bu yeni çırak gerçekten de işinden zevk alıyor olabilir mi?) başka nasıl açıklamalı? (İyi de *neşeli* çamurcu duyulmuş şey mi?)

Stan Booth'un hemen her gün, öğleye doğru *Rosa* ve gürültülü makinelerini bu coşkulu, becerikli ellere gönül rahatlığıyla bırakıp tarama teknesinin filikasını alarak (böylece güvenilir iş arkadaşını oraya mıhlayarak) nehir kıyısındaki en yakın pub'a gitmesi şaşılacak bir şey değil.

Zira Stan Booth da içkiye düşkün bir adamdı...

Yazın sertleştirdiği, tümsekli Ouse kıyısında bisikletle devam. Hendek kazanların, pompaların, atıl duran bir buldozerin, ayrıca 1940'ta aceleyle kondurulmuş ama genel kanıya göre artık kullanılması pek muhtemel olmayan bir-iki beton makineli tüfek siperinin yanından geçiyoruz. Sonra durup alelacele iniyoruz. Zira sadece *Rosa II*'nin değil, kıyının tepesinde sürücüsüz ama ayakta duran, aslında daha yanına gelmeden çok önce tanıdığımız Velocette motosikletin de hizasına geldik.

Demek sezgilerimde yanılmamışım. Ama tebrik edilmiyorum. Babam bisiklet kullanmanın verdiği kırmızılığa rağmen hâlâ hayalet-görmüş ifadesiyle bakıyor. Önce kıyıdan aşağı, sonra da manalı manalı birbirimize bakıyoruz. Motosiklet derme çatma bir iskeleye bekçilik ediyor: Kıyıya sokulmuş iki demir çubuk, aralarına halatlar gerilmiş. *Rosa*'nın iki adamlık mürettebatının, gelgitin uygun safhalarında, Staithe Ferry iskelesinden buraya kürek çekmemek için icat ettikleri bir şey kuşkusuz. Şu anda da gelgit uygun bir safhada. Çünkü nehir yüksek ve halatların yosun tutmuş uçları, ne yöne akacağını bilemeyen suda miskin miskin kıvrılıyor. Bu yüzden de şimdi *Rosa*'nın eşlikçisi balçık mavnasının hemen yukarısında, tekneye bağlanmış olan filikanın bir süre önce kıyıya bağlı olduğunu çıkarmak zor değil.

Teknede en ufak bir kımıltı yok. Dick'in sırtında çuvalı, Gildsey yoluna sapmasının üzerinden bir saatten fazla zaman geçti. Üç martı çalışmayan kepçe dolabının üzerine tünemiş. Babam hiç zaman

kaybetmeden ciğerlerine hava çekiyor, ellerini ağzına dayayıp yatak odamın penceresinden attığı çığlığı tekrar ediyor. "Di-i-i-i-ick!" Bu sefer başarılı, profesyonel bir bağırış – sisli Leem'de salapuryaları yönlendirmeye alışık bir adamın bağırışı, bu durgun yaz günü suyun üzerinden duyulacağı kesin. Ama Dick ortaya çıkmıyor. Bağırış boş bir odada yankılanır gibi yankılanıyor.

Biraz bekledikten sonra babam tekrar bağırıyor, gerekirse on saniyede bir düzenli olarak bağırmayı planlamış gibi. Yerlerinden kıpırdamayan üç martı heyecansızca kanatlarını açıyorlar; sonra aniden çığlık atarak havalanıyorlar. Sonra onu görüyoruz. Yani birinin –Dick'i başkasıyla karıştırmanın imkânı yok– teknenin bağırsaklarından çıkıp, kış uykusundan uyandırılmış uyku sersemi bir hayvan gibi sendeleyerek bizim taraftaki korkuluklara yaklaştığını görüyoruz.

Yüzünü göremiyoruz, ifadesini okuyamıyoruz (Dick – ifade?). Ama yürürken ayaklarının neden birbirine dolandığını ya da suyun öte yanından bize bakarken kafasını neden dik tutamadığını tahmin etmemize gerek yok. Dudaklarına ancak şişe olabilecek bir şeyi götürüp kana kana içiyor.

"Di-ick! Di-ick –Tanrı aşkına geri gel oğlum!"

Ama Dick diğer talimatlara uyuyor, asıl babasının talimatlarına. Acil durum halinde...

Boşalan şişeyi tekneden aşağı atıp gözden kayboluyor, gizli stoğundan bir yenisi alacak gibi. Martılar dönerek süzülüp tüneklerine geri dönüyor. Çirkinlik abidesi tekne, çalışmadığı zamanlarda yukarı çekilen kepçe dolabıyla, yamuk, çürük dişli bir sırıtışla bakıyor bize.

Baba bana dönüyor. "Bi de sen dene."

Durup soluklanıyor, bir acemiyi değerlendiren öğretmen gibi yüksek sesle bağırma gayretlerimi seyrediyor.

Bağırışlarım (onları duydun mu Dick?) havada sönüyor.

"Boşuna. İskeleye dönmemiz lazım. Bir tekne alıp onu almaya geliriz."

Bisikletlerimizi alıyoruz. Üzerlerine binip kıyı boyunca pedal çeviriyoruz, bu sefer Ouse solumuzda.

Artık Staithe Ferry'de feribot işlemiyor. Otuzların ortasında kö-

yün kuzeyine yapılmış üç ayaklı, yeni bir karayolu köprüsü, eski, asırlık karşıya geçme yöntemini işlevsiz kıldı. Kütükten yapılma Ferry Hanının, eski vapur iskelesinin yanında birkaç kulübe, sandal iskelesi, rıhtım hâlâ duruyor.

Hanın kömür dolu avlusu neredeyse bomboş ama pazar günü açılış saati çoktan geçmiş ve rasgele park edilmiş, arka camından bir çift ABD Hava Kuvvetleri kepi görünen gri bir Ford araba, Amerikalı müttefiklerimizin cümbüşe çıktığını gösteriyor. Bisikletlerimizi kireç badanalı han duvarına dayıyoruz –pastan benek benek olmuş emaye bir levhanın üzerinde hâlâ maziye karışmış feribot ücretleri yazıyor– ve barın kapısına yöneliyoruz. Ama tam o sırada akşamın dinginliğini bozan bir ses patlaması bizi yerimize mıhlıyor.

Nehrin yukarısından takırtılar, tukurtular, mekanik geğirti ve hıçkırıklar patlayıcı bir karışım halinde yükseliyor. Bunu çeşitli kulak tırmalayan altsesler eşliğinde inatçı bir ritmik uğultu takip ediyor: Çung-ga-çung-ga-çung-ga! Tarama teknesi çalışmaya başladı. Dick tekneyi çalıştırdı.

Gerçekten donakalmış vaziyette, saniyelerce avluda, hareketsiz han levhasının altında bekliyoruz. Sonra artan bir telaşla tekrar kapıya dönüyoruz. Ama açmamıza gerek kalmıyor. Zira tam o sırada kapıdan, sersemlemiş yüzünde hayret ve nefesinde viskiyle *Rosa II*'nin süvarisi Stan Booth dışarı fırlıyor, hemen arkasında kısacık asker tıraşları ve gömlek şeklindeki üniformalarıyla iki USAAF havacısı.

Gözleri bizi delip geçiyor –içkinin yatıştırdığı duyularını bile harekete geçirmiş olan sesin kaynağına bakıyor– ancak kulağının duyduğunu gözleri onayladığında (kepçe dolabı suya girmiş dönüyor; yağlı duman bulutları teknenin üzerinden savruluyor) bizim şaşkın mevcudiyetimizi fark ediyor.

"Ne halt?.."

Ama –dur bir dakika– bu adamı daha önce görmemiş miydi? Henry Crick bu, değil mi? Oğlunun adına... Süvarinin yüzünde hafif bir rahatlama kıpırtısıyla karışık bir tanıma ışıltısı beliriyor.

"Bay Crick, biliyorum oğlunuz biraz..." (kelimeyi söylemek yerine tombul parmağını şakağına vuruyor) "... ama pazar gününü diğer günlerden ayıramayacak kadar mı?"

Duruyor, aniden kararsızlıkla etrafındaki insanlara bakıyor.

"Bugün pazar di mi?"

Onaylıyoruz. Pazar, ona şüphe yok.

"Teknedeki de o di mi?"

Yüzümüzdeki bir şey onun yüzündeki rahatlamayı siliyor.

Tekrar onaylıyoruz.

"Peki ne halt?.."

Ferry Hanının eşiğinde (levha ruhsat sahibinin J. M. Todd olduğunu iddia ediyor) babam meşakkatli açıklama görevini üstleniyor. Deniyor. Vazgeçiyor. Yüzünü buruşturup kekeleyerek beni öne itiyor (öğrencilik becerilerimi, anlaşılabilir açıklamalarda bulunma yeteneğimi göz önünde bulundurarak).

"Sen anlat Tom, Tanrı aşkına sen anlat."

Ağzımı açıyorum. Aklımdan bir düzine başlama noktası geçiriyorum; kafasının karışacağını, inanamayacağını tahmin ediyorum; ağabeyimin (neyimin?) bu ağustos akşamı *Rosa II*'de bulunmasının sebeplerini bir dakikaya sıkıştırmanın imkânsızlığını görüyorum. Kısa bir sebep uydurmaya karar veriyorum.

"Kafayı yedi."

(Bağışla beni Dick.)

"Kafayı yedi. Sarhoş oldu ve motosikletine atlayıp gitti. Neler yapabileceğini," (ah, nihayet gerçekler!) "b-bilmiyoruz."

Stan Booth'un kaşları çatılan yüzü kararıyor. Arkasında iki çakı gibi USAAF delikanlısı bu tuhaf "kafayı yedi" lafını çözmeye çalışır gibi.

Bu arada babam yanımda dışarıdan zor anlaşılan, ıstıraplı kasılmalar geçiriyor. Bir bakıma ustalıklı bir hızlı düşünme, bir bakıma bariz savuşturma örneği olan bu sözlerim karşısında, zamanı geldiğinde (çekek yerinde bir türlü itirafta bulunamadığı zaman) konuşamadığını hatırlayarak daha fazla dayanamıyor. Sessizlik ve gizliliğin gerilmiş bezi yırtılıyor. Babam çözülüyor. (Babayla oğul arasındaki uyumlu ilişki de çözülüyor – Tom Crick, Mary Metcalf'le evlenene kadar da yamanmayacak, tam manasıyla onarılamayacak.)

Giyotine benzeyen han tabelasının altında, kömürlerin arasına günahını itiraf edercesine diz çöküp karman çorman sıralıyor:

"Freddie Parr'ı da o öldürmüş. Hani şu boğulan Freddie Parr'ı.

Öldürmüş. Cinayet işlemiş. Hem benim oğlum da değil. Yani oğlum. Ama. Ah Tanrım! Yüce Tanrım bana yardım et!"

Gözleri yaşarıyor. Serseri bir esinti hayaleti tabelayı gıcırdatıyor ve seyrek saçlarının bir tutamını havalandırıyor.

Stan Booth derin bir nefes alıyor. İki havacı (sonradan isimlerinin Nat ve Joe olduğunu öğreneceğiz) şapşal şapşal bakıyorlar, belki de ABD askerlerine verilen kitapçıkları içlerinden tashih ediyorlar; İngiltere'nin kırsal kesiminde yaşayanların mesafeli ve hislerini belli etmeyen insanlar olduğunu söyleyen kitapçıkları.

Kimse polis çağırmaya koşmuyor. Kimse ona inanmıyor. Gerçek çok daha tuhaf...

"Teknedeki çocuk birini mi öldürdü yani?"

Yanımızda duran Ford'un ön camına küçük bir çıkartma yapıştırılmış. Turuncu zemin üzerine kan kırmızısı bir dev kaktüs silueti. Turkuazla yazılmış slogan: "Arizona: Çöl Kraliçesi".

Emsalsiz buhran kokusunu alan, Ferry Hanının diğer sakinleri de avluya çıkmış. Piposu ağzında mal sahibi – bizzat J. M. Todd. Bar gediklisi havası olan buruş buruş iki yerli.

Bu grup resmi oluşmaktayken tarama teknesinin sesi devam ediyor, tehlike çanı gibi. Hafta içi günlerde, Staithe Ferry ahalisinin, belki de duymayacak kadar alışkın oldukları –onlara her şeyin normal olduğunu, Ouse'un daima-lüzumlu, asla-bitmeyen boşaltıma tâbi tutulduğunu hatırlatan– ses, olmaması gereken bir gün, pazar günü ortalığı inletiyor. Bundan da her şeyin normal olmadığı sonucu çıkıyor.

Stan Booth konuşuyor.

"Anlamadım. Bi bok anlamadım! Tamam, bir kayık alıp oraya gidiyoruz."

İskeleye doğru toplu bir hareket. İki oturak tahtalı, kürekli bir sandal özellikle bizi bekler gibi yükselmiş suyun üzerinde salınıyor. Operasyonu yöneten Stan Booth, ilk önlem olarak gömleğinin cebindeki paketten bir sigara çıkarıp yakıyor. Camel marka: havacı Nat'le Joe'nun hediyesi. Gelgitin durumuna bakarak dumanını üfürüyor, belki de iki ihtimali tartıyor –birincisi gizli bir manyak tarama teknesini sabote etmek üzere, ikincisi tuhaf bir aile anlaşmazlığı yüzünden şimdiye kadar gelmiş geçmiş en iyi tarama elemanını

kaybetmek üzere– sonra açılma emirleri veriyor. Babam kürek çekmeyi öneriyor. Stan Booth ona tuhaf, merhametli bir bakış fırlattıktan sonra dümene oturtuyor. Olayla yakın bağlantım onun yanındaki yeri kazandırıyor bana. İki Amerikalı da sandala binmek arzusunda – koşullar ve sandalın büyüklüğü düşünüldüğünde aklı başında hiçbir reisin izin vermeyeceği bir şey bu. Stan Booth izin vermiyor, sonra razı oluyor. Onun viski sersemliği, halen yükselmesi tam bitmemiş olan gelgitin uygunluğu, adamların ısrarlı ricaları ("Bu çocuk saldırgan filansa yardıma ihtiyacınız olur belki") ve –muhtemelen en önemlisi– ilerisi için ima edilen daha fazla Camel ve viski rüşveti, üç kişiden fazlasını rahatlıkla ve emniyetle taşıyacak şekilde yapılmamış teknenin iskeleden beş kişiyle ayrılmasına sebep oluyor.

Havacılardan biri sandala binmeden önce park halindeki Ford'a koşuyor. Bir dürbünle geri dönüyor. Siyah bakalit. ABD Hava Kuvvetleri malı. "Bakın millet bunu kullanabiliriz." Körfezin etrafında tur atmaya hazırlanan fotoğraf makineli bir turist gibi dürbünün deri ipini boynuna geçiriyor. Sandala binerken babamla bana bembeyaz dişlerle gülüp başıyla selam veriyor. "Meraba, ben Nat Tucker, bu da Joe Shulberg. Tucson'luyuz. Arizona, Tucson." Kendi Camel paketini çıkarıyor. Stan Booth avuçlarına tükürüyor. Babam ipi çözüyor. Açılıyoruz.

Bizim Küçük Leem gibi değil. Deniz gibi. Wash'a akan Büyük Ouse bu. Bir zamanlar Ren'e karışan. Tuzlu, yerli olmayan bir kokusu var. Ortasına doğru ilerleyen küçük bir sandaldan bakıldığında kıyıları çok uzak görünüyor, minyatür okyanus kıyıları gibi.

Stan Booth'un zahmetli kürek darbeleri kadar gelgitin itme kuvvetiyle de tekneye doğru ilerliyoruz. Gün boyu nemli yaz pusuyla perdelenmiş olan ışık loşlaşmaya başlıyor. Daha gözlerimizi zorlayacak kadar değil gerçi. Zira her kayıkçının söyleyeceği gibi ışık suyun üzerinde daha uzun oyalanır. Gölgeler en hızlı karada koyulaşır. Hem görmemiz gereken fazla bir şey de yok: tarama teknesinin yaklaşan gövdesi (küçük sandalımızdan kıyıdan göründüğüne nazaran çok daha büyük, daha çirkin görünüyor); arkamızda uzaklaşan Ferry Hanı ve karayolu köprüsü; iki tarafta kıyıların boş ve gizemli

rampaları, arkalarında hiçbir şey olmadığı gerçeğini gizliyormuşçasına bölüyorlar ufku.

Alçak ve sıvı bir dünya, adeta somut olmayan bir dünya. Öyle farklı ki (o zaman bile uyanık merak...) Arizona'nın vahşi dağ sıralarından, kovboy bozkırlarından ve kanyonlarından...

Dürbünlü havacı (Nat mi? Joe mu?) dürbününü *Rosa*'ya çeviriyor.

"Hiçbir şey göremiyorum." Yüzü canlı ve kendinden memnun. Bakışımı yakalıyor.

"Bakmak ister misin ufaklık?"

Stan Booth'un inip kalkan omuzları üzerinden uzatıyor dürbünü, şu malum sakızla çikolatayı uzatır gibi. Sırıtıyor. "Al al." Yeni dünyanın harikalarını daha önce hiç görmemiş, gözleri dışarı uğramış bir Aborjinmişim gibi.

İki yıl sonra ben de onun gibi üniforma giyeceğim.

Stan Booth, "Otur!" diyor. Küreklere asılıyor.

Tarama teknesinin sesi üzerinden –gerçekten üzerinden çünkü hakikaten bulutlu gökyüzünden– başka bir ses geliyor, uğultulu, yankılı, boğucu ama babamın, benim ve kürek başındaki Stan Booth'un gözlerimizi kaldıramayacağımız kadar tanıdık. Sadece bu su macerasına kendi seçimleriyle gelen ama artık geri dönme şansları olmayan (tekne iyice yakınlaştı) iki havacı daha büyük meselelere olan bağlarını göstermeyi ve üniformalarının zaten ilan ettiği gökyüzü aşinalıklarını sergilemeyi boyunlarının borcu biliyorlar.

"Na şuradalar!" (Joe mu? Nat mi?)

"Yihuuu! Canlarına okuyun çocuklar!" (Öteki.)

Kuzey Denizi kıyısındaki alçak buluta rağmen koşullar müsait. Belki de Almanya semalarını temizlemiş, kıtadan gelen bir antisiklon. Gece çökmeden yıldızlar.

Dahası savaş pazarları durmuyor. Kiliseye gitmek ya da hafta sonu dinlenmek için ara vermiyor (hatta küçük bir cinayet vakası için bile). Böyle onurlu bir günde cehenneme gidecek Hamburg ve Berlin sakinlerine mola yok.

Süslü bulutların ardından gümbürdeyerek geçiyorlar. Sonra tarama teknesinin homurtusu tekrar ortalığı fethediyor. Çung-ga-çung-ga! Şimdi eskisinden daha yüksek çünkü yaklaşıyoruz – yüz metreden az kaldı.

Sesle birlikte koku da var. İlkel derinliklerden çıkarılan bir şeyin kokusu. Dick'in yatak odasına dadanan koku.

Dick burada. Yerini biliyor. Karakolunu tanıyor. Dolabı döndürüyor, kepçeleri çalıştırıyor. Takırdayan makinelerin sesi küresel dalaşın uzaklaşan göksel uğultusunu bastırıyor. Bombardıman uçaklarının sesini duymuyor, onları görmüyor. Bu mil kokusu, sığınağın kokusu, unutuşun kokusu. Dick burası, Dick şimdi. Orası ya da o zaman değil. Geçmiş ya da gelecek değil. *Rosa II*'nin işçisi.

Bir de Dünyanın Kurtarıcısı...

Elli, kırk metre. Su uğulduyor, titreşiyor. *Rosa*'nın altında kepçe dolabının devasa ağzı dönen dişleriyle nehir yatağının yumuşak, savunmasız karnını ısırıyor, çiğniyor. Otuz metre. Babam kendini bağırmaktan alamıyor. Ellerini bir kez daha ağzının etrafında yuvarlayıp dolapla rekabet ederek bağırıyor. "Dick, geliyoruz! Seni – eve götürmek için geliyoruz, Dick! Eve!" Yirmi metre. "Dick seni..."

Sonra...

Sonra.

Ama bellek o son dakikaları sabit tutamıyor, temizleyemiyor. Gördüğüm şeyi, başka bir yerde şahit olmuşum gibi –daha gerçekleşmeden anı olmuş gibi– görmeden önce tahmin mi ettim, bellek bundan bile emin olamıyor. Dick'in başı ve omuzları (zira boyunlarımızı uzatıp *Rosa*'nın güvertesini görecek kadar yakınız artık) düzenli olarak tüküren balçık oluğunun yaklaşık üç metre ilerisinde tekne korkuluğunun üzerinde beliriyor. Bir an yaklaşan sandala bakıyor. O anda gördüğünü ben de görüyorum: aşırı dolu bir filika, üç tanıdık yüz ve üniformalı iki açıklanamaz (açıklanamaz?) eşlikçi. Üniformalı. Balçık mavnasının hemen aşağısında, tarama teknesinin gövdesine yanaşacağımız yerin ilerisine koşuyor; böylece ondan epeyce uzağa düşüyoruz. Gümbürtü arasından net olarak camın metale çarpma sesi duyuluyor.

İlk konuşan Nat miydi yoksa Joe mu? "Sakin ol dostum!" Yoksa Stan Booth mu (başını omzunun üzerinden arkaya çevirerek): "Dick, Dick, başlıycam şimdi! Kapa şu dolabı!" Yoksa bunların herhangi birinden önce bağıran babam mıydı (Stan Booth bir yana Amerikalı misafirlerimizi de hayrete düşürerek): "Dick, tamam! Dick. Baban olacağım..."

Gözkapaklarının oldukça hareketsiz, bakışının akıllı ve dikkatli olduğu, bir noktada bizden tarafa bakmayı bırakıp Ouse'un kırışık, dalgalı, titreyen yüzeyine baktığı doğru mu (ama kararan havada, o mesafede batıp çıkarken bundan nasıl emin olabilirdim)? Önce o mu hareket etti yoksa ben mi bağırdım? Gerçekten yüksek sesle bağırdım mı yoksa kelimeler sadece beynimde mi çınladı (sonra da sonsuza kadar yankılandı)?

"Dick... yapma!"

Ama sonra olanı hepimiz gördük, hepimiz –ister içkili ister ayık– hemfikirdik.

Dönüyor. Ön güverteye *Rosa*'nın pruvasına çıkıyor (çoğu pruvalar gibi ince ve asil bir kavisi yok, dalgaları yarıp savuşturmak için yapılmamış, tıkız, yuvarlak ve tırtıklı, üzerinde kepçe dolabının bocurgat halatlarını tutan bir vinç dikmesi var). Korkuluğa tırmanıyor; yalınayak, korkuluğun üzerinde duruyor, yanındaki dikme payandalarına tutunmaya tenezzül etmeden. Dimdik geriliyor.

Bir an, arkasında batı göğünün donuk ışıltısı, korkuluğun üzerinde dengesini kuruyor, sendeliyor. Sonra atlıyor. Uzun menzilli, güçlü bir kavis çizerek. Sonradan ortaya atılacak demir zincirine ya da bocurgat halatlarına dolandığı teorisini geçersiz kılacak kadar uzun menzilli; havada uçarken tek bir gergin, görünüşe göre uzuvsuz süreklilik oluşturan vücudunu seyredebileceğimiz kadar uzun menzilli ve güçlü, öyle ki bir dalış uzmanı olsa burada doğuştan gelme bir dalgıç, bir balıkadam olduğunu söyleyebilirdi.

Suyu neredeyse hiç sıçratmadan deliyor. Yok oluyor.

Yok oluyor. Stan Booth filikayı döndürmek için küreklerden birini daldırıyor. Dikkatle bakıyoruz, başının çıkmasını bekliyoruz. Dikkatle bakıyoruz ve gözlerimize güvenmemeye başlıyoruz. Dikkatle bakıyoruz ve akıntıyla sürükleniyoruz (evet, gelgitin yönü değişti, cezir başladı); *Rosa*'nın baş omuzluğundan aşağı doğru hayali

bir çizgiyi tekrar tekrar tarıyoruz. Suya çöken alacakaranlığa bağırıyoruz (uzaklardaki Arizona'dan gelen havacılar bile eski bir dostlarını çağırır gibi tekrar tekrar, hisli hisli "Dick!" diye bağırıyorlar). Bağırıyoruz; tekrar bağırıyoruz. Yani filikanın kıçında, babasının yanına büzüşmüş, sesi soluğu kesilmiş on altı yaşındaki çocuk dışında herkes bağırıyor. Çünkü o biliyor (ama söylemiyor; asla söylemeyecek: Mary'yle ikisinin sonsuza kadar saklayacakları bir sır bu): suyun üzerine kafa filan çıkmayacak. Cevap olarak beni kurtarın çığlığı gelmeyecek. Yola koyuldu. İçgüdülerine uydu. Geri dönüyor. Ouse denize akıyor...

Babam bitkin Stan Booth'tan kürekleri alıyor. Adamsız tarama gemisi hâlâ kararlılıkla kazıyor. Suyun üzerini arayıp tarıyoruz (daha sonra, şafak aydınlığında, bomboş kıyılarda, karayolu köprüsünün kaygan ayakları arasında). Akıntıya karşı kürek çekiyoruz, sandalı *Rosa*'ya bağlayıp yukarı çıkıyoruz. Hepimizi kandıran, yüzerek daire çizip tekrar tekneye çıkan, ıslak ve üşümüş bir Dick yok (son, cılız umudumuz). Stan Booth sonunda kepçe dolabının motorunu kapatıyor. Damla şıpırtılı ani sessizlik matem çanı gibi. "Birisi açıklasın." Boş şişelere takılıyoruz. Korkulukların üzerinden bakıyoruz. Sis kurdeleleri. Belirsizlik. Çöken karanlıkta, seraplı alacakaranlıkta, kıyıda terk edilmiş ama uyanık bir motosiklet.

GRAHAM SWIFT
SU DİYARI
roman

Çalıştığı okulda tarih dersi vermekten sorumlu olan ve tarihe, özellikle de Fransız Devrimi tarihine olan tutkusu yüzünden işini keyifle yapan Tom Crick, çok sevdiği karısının tümüyle yabancı biri haline gelmesiyle birlikte, öğrencilerine kendi şahsi tarihini anlatmaya başlar. Bu da, tarih derslerini ve onlara ayrılan ödeneği artık gereksiz bulmaya başlayan okul yönetiminin eline onu kovmak için arayıp da bulamadığı fırsatı verecektir.

Graham Swift bu belki de en başarılı romanında bize sulak düzlüklerin, Birinci Dünya Savaşı'nın ülkedeki akislerinin, bira üreticisi köklü bir ailenin ve sürekli sular altında kalan hayatların trajik öyküsünü anlatır. Ne var ki, geçmişle gelecek arasında mekik dokuyan bu masalsı anlatının, sırlarını birer birer ifşa ederek ulaştığı en büyük trajedi, öğretmenin kendi trajedisi olacaktır.

Kamusal tarih ile bir ailenin tarihinin nasıl iç içe geçebildiğini gösteren roman, 1983'te yayımlandığında büyük ilgi topladı ve geçen yıllarla birlikte giderek birçok Batı üniversitesinde çağdaş edebiyat, hatta tarih derslerinde okutulmaya başladı. Tarihin anlamı ve neden önemli olduğu üzerine kitap boyunca süren sorgulama, tarih felsefesine ilgi duyan okurların özellikle ilgisini çekecek nitelikte. Diğer yandan insanlığın cinayet, ensest, intihar gibi kadim temalarını müthiş bir üslup ve kurguyla ele alan, son derece etkileyici bir roman Su Diyarı.

Metis Edebiyat / Roman
ISBN-13: 978-975-342-626-8

9 789753 426268

Metis Yayınları
www.metiskitap.com